

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Запорізький національний технічний університет

ЗБІРНИК ЗАКОНІВ УКРАЇНИ
ДО КУРСУ
«ПРАВознавство»

Том 1

Рекомендовано
Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України
як навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів

Запоріжжя
2013

УДК 340(075.8)
ББК 67.99 (4 Укр) я 73
П 68

Упорядники:

Кириченко В.М., кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри політології та права ЗНТУ – тема 1–2;
Кириченко Ю.В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри політології та права ЗНТУ – тема 3–7.

Гриф надано

*Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
(Лист № 1/11-1325 від 01.02.2012 р.)*

Рецензенти:

Наливайко Л.Р., доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Петков С.В., доктор юридичних наук, професор, проректор Класичного приватного університету;

Ганзенко О.О., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри історії і теорії держава та права Запорізького національного університету.

Кириченко В.М., Кириченко Ю.В.

П 68 Збірник законів України до курсу «Правознавство»: навч. посіб. : у 2-х т. / [упоряд. В. М. Кириченко, Ю. В. Кириченко]. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2013. – Т. 1. – 344 с.

ISBN 978-617-529-067-5 (повне зібрання)

ISBN 978-617-529-071-2 (том 1)

У збірнику надаються витяги з Конституції та основоположних законів України, які розташовані згідно з темами навчального курсу з правознавства, що викладається у вищих навчальних закладах для неюридичних спеціальностей.

Для студентів і викладачів вищих навчальних закладів.

УДК 340(075.8)
ББК 67.99 (4 Укр) я 73

ISBN 978-617-529-067-5 (повне зібрання) © Кириченко В.М.,
ISBN 978-617-529-071-2 (том 1) © Кириченко Ю.В., 2013,
© Запорізький національний
технічний університет (ЗНТУ), 2013

ЗМІСТ

Передмова.....	5
Тема 1. Основи теорії права	
Конституція України (Витяг).....	6
Конституція України (Витяг).....	11
Тема 2. Основи конституційного права України	
Конституція України (Витяг).....	13
Закон України «Про об'єднання громадян» (Витяг).....	21
Закон України «Про політичні партії в Україні» (Витяг).....	29
Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» (Витяг).....	36
Закон України «Про громадянство України» (Витяг).....	44
Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» (Витяг).....	61
Закон України «Про біженців» (Витяг).....	67
Конституція України (Витяг).....	72
Закон України «Про статус народного депутата України» (Витяг).....	84
Закон України «Про комітети Верховної Ради України» (Витяг).....	100
Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» (Витяг).....	103
Закон України «Про вибори Президента України» (Витяг).....	137
Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» (Витяг).....	154
Закон України «Про основи національної безпеки України» (Витяг).....	157

Закон України «Про Кабінет Міністрів України» (Витяг).....	166
Закон України «Про місцеві державні адміністрації» (Витяг).....	182
Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (Витяг).....	195
Закон України «Про органи самоорганізації населення» (Витяг).....	219
Конституція України (Витяг).....	229
Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (Витяг).....	233
Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» (Витяг).....	250
Закон України «Про Конституційний Суд України» (Витяг).....	254
Закон України «Про господарські суди» (Витяг).....	262
Конституція України (Витяг).....	266
Закон України «Про прокуратуру» (Витяг).....	269
Закон України «Про державну виконавчу службу» (Витяг).....	281
Закон України «Про міліцію» (Витяг).....	285
Закон України «Про Службу безпеки України» (Витяг).....	297
Закон України «Про державну податкову службу України» (Витяг).....	310
Закон України «Про адвокатуру» (Витяг).....	317
Закон України «Про нотаріат» (Витяг).....	321
Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» (Витяг).....	336

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Правознавство» викладається для студентів неюридичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Вивчення зазначеної дисципліни обумовлюється особливою роллю держави і права в житті кожної окремої людини і суспільства в цілому. На сучасному етапі, коли в Україні здійснюється швидкоплинні суспільно-політичні процеси та економічні зміни, отримання студентами систематизованих наукових знань з правознавства, формування у них високого рівня правової свідомості та правової культури, вміння правильно тлумачити і застосовувати положення Конституції та чинного законодавства України в практичній діяльності, грамотно оцінювати юридичні факти, вільно орієнтуватися в сучасному правовому полі – неодмінна передумова майбутньої професійної діяльності будь-якого фахівця.

Загально визнано, що всі суб'єкти правовідносин повинні діяти в межах Конституції та законів України.

Для вирішення цих завдань пропонується збірник законів, в якому представлено конституційне, цивільне, сімейне, трудове, адміністративне та кримінальне законодавство нашої держави. Застосування даного збірника надасть можливість викладачам всебічно висвітлювати усі теми навчальної дисципліни, а студентам допоможе глибше вивчити конституційні та законодавчі норми окремих галузей права та сприятиме закріпленню теоретичних знань, а також забезпечить отримання ними практичних навиків самостійної роботи з нормативно-правовою базою України.

Джерельною базою видання є Конституція та закони України (станом на 1 жовтня 2011 р.). Для кращого засвоєння матеріалу витяги із законів у збірнику розмішені відповідно до тем, вивчення яких передбачено робочою навчальною програмою з дисципліни «Правознавство» Запорізького національного технічного університету.

Необхідно наголосити, що використання рекомендованого збірника надасть можливість насамперед студентам неюридичних спеціальностей заощадити як аудиторний час, так і час, відведений для самостійної роботи, що у сучасних умовах є досить актуальним.

Тема 1. Основи теорії права

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ (Витяг)

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ

Стаття 8. В Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

Стаття 9. Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України....

Розділ II

ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Стаття 22. Права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними.

Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані.

При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Стаття 57. Кожному гарантується право знати свої права і обов'язки.

Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом.

Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними.

Стаття 58. Закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

Ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення.

Розділ IV

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Стаття 91. Верховна Рада України приймає закони, постанови та інші акти більшістю від її конституційного складу, крім випадків, передбачених цією Конституцією.

Стаття 92. Виключно законами України визначаються:

1) права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина;

2) громадянство, правосуб'єктність громадян, статус іноземців та осіб без громадянства;

3) права корінних народів і національних меншин;

4) порядок застосування мов;

5) засади використання природних ресурсів, виключної (морської) економічної зони, континентального шельфу, освоєння космічного простору, організації та експлуатації енергосистем, транспорту і зв'язку;

6) основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення; засади регулювання праці і зайнятості, шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства; виховання, освіти, культури і охорони здоров'я; екологічної безпеки;

7) правовий режим власності;

8) правові засади і гарантії підприємництва; правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання;

9) засади зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної діяльності, митної справи;

10) засади регулювання демографічних та міграційних процесів;

11) засади утворення і діяльності політичних партій, інших об'єднань громадян, засобів масової інформації;

12) організація і діяльність органів виконавчої влади, основи державної служби, організації державної статистики та інформатики;

13) територіальний устрій України;

14) судоустрій, судочинство, статус суддів, засади судової експертизи, організація і діяльність прокуратури, органів дізнання і слідства, нотаріату, органів і установ виконання покарань; основи організації та діяльності адвокатури;

- 15) засади місцевого самоврядування;
- 16) статус столиці України; спеціальний статус інших міст;
- 17) основи національної безпеки, організації Збройних Сил України і забезпечення громадського порядку;
- 18) правовий режим державного кордону;
- 19) правовий режим воєнного і надзвичайного стану, зон надзвичайної екологічної ситуації;
- 20) організація і порядок проведення виборів і референдумів;
- 21) організація і порядок діяльності Верховної Ради України, статус народних депутатів України;
- 22) засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них.

Виключно законами України встановлюються:

- 1) Державний бюджет України і бюджетна система України; система оподаткування, податки і збори; засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків; статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України; порядок утворення і погашення державного внутрішнього і зовнішнього боргу; порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їх види і типи;
- 2) порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав; порядок допуску та умов перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України;
- 3) одиниці ваги, міри і часу; порядок встановлення державних стандартів;
- 4) порядок використання і захисту державних символів;
- 5) державні нагороди;
- 6) військові звання, дипломатичні ранги та інші спеціальні звання;
- 7) державні свята;

...Законом України оголошується амністія.

Стаття 93. Право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України належить Президентові України, народним депутатам України та Кабінету Міністрів України.

Законопроекти, визначені Президентом України як невідкладні, розглядаються Верховною Радою України позачергово.

Стаття 94. Закон підписує Голова Верховної Ради України і невідкладно направляє його Президентові України.

Президент України протягом п'ятнадцяти днів після отримання закону підписує його, беручи до виконання, та офіційно оприлюднює

його або повертає закон зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду.

У разі якщо Президент України протягом встановленого строку не повернув закон для повторного розгляду, закон вважається схваленим Президентом України і має бути підписаний та офіційно оприлюднений.

Якщо під час повторного розгляду закон буде знову прийнятий Верховною Радою України не менш як двома третинами від її конституційного складу, Президент України зобов'язаний його підписати та офіційно оприлюднити протягом десяти днів. У разі якщо Президент України не підписав такий закон, він невідкладно офіційно оприлюднюється Головою Верховної Ради України і опубліковується за його підписом.

Закон набирає чинності через десять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування.

Розділ VI

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ. ІНШІ ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Стаття 117. Кабінет Міністрів України в межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання....

Розділ XIII

ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Стаття 154. Законопроект про внесення змін до Конституції України може бути поданий до Верховної Ради України Президентом України або не менш як третиною народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України.

Стаття 155. Законопроект про внесення змін до Конституції України, крім розділу I «Загальні засади», розділу III «Вибори. Референдум» і розділу XIII «Внесення змін до Конституції України», попередньо схвалений більшістю від конституційного складу Верховної Ради України, вважається прийнятим, якщо на наступній черговій сесії Верховної Ради України за нього проголосувало не менш як дві третини від конституційного складу Верховної Ради України.

Стаття 156. Законопроект про внесення змін до розділу I «Загальні засади», розділу III «Вибори. Референдум» і розділу XIII

«Внесення змін до Конституції України» подається до Верховної Ради України Президентом України або не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України і, за умови його прийняття не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України, затверджується всеукраїнським референдумом, який призначається Президентом України.

Повторне подання законопроекту про внесення змін до розділів I, III і XIII цієї Конституції з одного й того самого питання можливе лише до Верховної Ради України наступного скликання.

Стаття 157. Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України.

Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Конституція України
прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України
28 червня 1996 року

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ (Витяг)

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ

Стаття 1. Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава.

Стаття 2. Суверенітет України поширюється на всю її територію.

Україна є унітарною державою.

Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою.

Стаття 3. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Розділ II

ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОBOB'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Стаття 61. Ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення.

Юридична відповідальність особи має індивідуальний характер.

Стаття 62. Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину.

Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь.

У разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням.

Стаття 63. Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист.

Засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду.

Стаття 68. Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей.

Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності.

Конституція України
прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України
28 червня 1996 року

Тема 2. Основи конституційного права України

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ (Витяг)

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ

Стаття 4. В Україні існує єдине громадянство... .

Стаття 5. Україна є республікою.

Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами.

Ніхто не може узурпувати державну владу.

Стаття 10. Державною мовою в Україні є українська мова...

В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України...

Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом.

Стаття 11. Держава сприяє консолідації та розвиткові української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України.

Стаття 15. Суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності.

Жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова.

Цензура заборонена.

Держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України.

Стаття 17. Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу.

Збройні Сили України та інші військові формування ніким не можуть бути використані для обмеження прав і свобод громадян або з метою повалення конституційного ладу, усунення органів влади чи перешкодження їх діяльності.

На території України забороняється створення і функціонування будь-яких збройних формувань, не передбачених законом.

На території України не допускається розташування іноземних військових баз.

Стаття 18. Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальноvizнаними принципами і нормами міжнародного права.

Стаття 20. Державними символами України є Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України....

Столицею України є місто Київ.

Розділ II

ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОBOB'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Стаття 21. Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.

Стаття 22. Права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними.

Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані.

При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Стаття 23. Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості.

Стаття 24. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками... .

Стаття 25. Громадянин України не може бути позбавлений громадянства і права змінити громадянство.

Громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі.

Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами.

Стаття 27. Кожна людина має невід’ємне право на життя.

Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов’язок держави – захищати життя людини.

Кожен має право захищати своє життя і здоров’я, життя і здоров’я інших людей від протиправних посягань.

Стаття 28. Кожен має право на повагу до його гідності.

Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідженням.

Стаття 29. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність.

Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом... .

Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз’яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правовою допомогою захисника.

Кожний затриманий має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання.

Про арешт або затримання людини має бути негайно повідомлено родичів заарештованого чи затриманого.

Стаття 30. Кожному гарантується недоторканність житла... .

Стаття 31. Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції... .

Стаття 32. Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини... .

Стаття 33. Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір

місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом... .

Стаття 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір... .

Стаття 35. Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання... .

Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви. Жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова.

Ніхто не може бути увільнений від своїх обов'язків перед державою або відмовитися від виконання законів за мотивами релігійних переконань... .

Стаття 36. Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей... .

Громадяни мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів...

Ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій.

Усі об'єднання громадян рівні перед законом.

Стаття 37. ...Не допускається створення і діяльність організаційних структур політичних партій в органах виконавчої та судової влади і виконавчих органах місцевого самоврядування, військових формуваннях, а також на державних підприємствах, у навчальних закладах та інших державних установах і організаціях.

Стаття 38. Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування.

Стаття 39. Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування... .

Стаття 40. Усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

Стаття 41. Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності... .

Громадяни для задоволення своїх потреб можуть користуватися об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до закону.

Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним... .

Використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі.

Стаття 42. Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом... .

Стаття 43. Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується...

Використання примусової праці забороняється... .

Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом... .

Стаття 45. Кожен, хто працює, має право на відпочинок... .

Стаття 46. Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом... .

Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Стаття 47. Кожен має право на житло... .

Ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду.

Стаття 48. Кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло.

Стаття 49. Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування... .

Держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя.

Стаття 50. Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди... .

Стаття 53. Кожен має право на освіту.

Повна загальна середня освіта є обов'язковою... .

Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі... .

Стаття 54. Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом... .

Стаття 55. Права і свободи людини і громадянина захищаються судом... .

Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

Стаття 56. Кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

Стаття 59. Кожен має право на правову допомогу... .

Стаття 60. Ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази... .

Стаття 61. Ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення.

Юридична відповідальність особи має індивідуальний характер.

Стаття 62. Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не

буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину.

Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь.

У разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням.

Стаття 63. Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист.

Засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду.

Стаття 64. Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України...

Стаття 65. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України.

Громадяни відбувають військову службу відповідно до закону.

Стаття 66. Кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки.

Стаття 67. Кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом... .

Стаття 68. Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей.

Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності.

Розділ IX

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ

Стаття 132. Територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій.

Стаття 133. Систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села.

До складу України входять: Автономна Республіка Крим, Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області, міста Київ та Севастополь.

Міста Київ та Севастополь мають спеціальний статус, який визначається законами України.

Конституція України
прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України
28 червня 1996 року

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про об'єднання громадян (Витяг)

Право громадян на свободу об'єднання є невід'ємним правом людини, закріпленим Загальною декларацією прав людини, і гарантується Конституцією та законодавством України. Держава сприяє розвитку політичної та громадської активності, творчої ініціативи громадян і створює рівні умови для діяльності їх об'єднань.

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Об'єднання громадян

Об'єднанням громадян є добровільне громадське формування, створене на основі єдності інтересів для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод. Об'єднання громадян, незалежно від назви (рух, конгрес, асоціація, фонд, спілка тощо) відповідно до цього Закону визнається політичною партією або громадською організацією. Дія цього Закону не поширюється на релігійні, кооперативні організації, об'єднання громадян, що мають основною метою одержання прибутків, комерційні фонди, органи місцевого та регіонального самоврядування (в тому числі ради і комітети мікрорайонів, будинкові, вуличні, квартальні, сільські, селищні комітети), органи громадської самодіяльності (народні дружини, товариські суди тощо), інші об'єднання громадян, порядок створення і діяльності яких визначається відповідним законодавством.

Особливості правового регулювання діяльності профспілок визначаються Законом України про профспілки.

Стаття 2. Політична партія

Політичною партією є об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, які мають головною метою участь у виробленні державної політики, формуванні органів влади, місцевого та регіонального самоврядування і представництво в їх складі.

Стаття 3. Громадська організація

Громадською організацією є об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів.

Стаття 4. Обмеження на створення і діяльність об'єднань громадян

Не підлягають легалізації, а діяльність легалізованих об'єднань громадян забороняється у судовому порядку, коли їх метою є:

- зміна шляхом насильства конституційного ладу і в будь-якій протизаконній формі територіальної цілісності держави;
- підрив безпеки держави у формі ведення діяльності на користь іноземних держав;
- пропаганда війни, насильства чи жорстокості, фашизму та неофашизму;
- розпалювання національної та релігійної ворожнечі;
- створення незаконних воєнізованих формувань;
- обмеження загально визнаних прав людини.

Забороняється створення і діяльність політичних партій, керівні органи чи структурні осередки яких знаходяться за межами України, а також будь-яких структурних осередків політичних партій в органах виконавчої та судової влади, у Збройних Силах та Державній прикордонній службі України, Державній спеціальній службі транспорту, на державних підприємствах, в установах і організаціях, державних навчальних закладах.

II. ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СТАТУС ОБ'ЄДНАНЬ ГРОМАДЯН

Стаття 6. Принципи створення та діяльності об'єднань громадян

Об'єднання громадян створюються і діють на основі добровільності, рівноправності їх членів (учасників), самоврядування, законності та гласності. Вони вільні у виборі напрямів своєї діяльності. Обмеження діяльності об'єднань громадян може встановлюватись тільки Конституцією та законами України.

Всі основні питання діяльності об'єднань громадян повинні вирішуватись на зборах всіх членів або представників членів об'єднання.

Об'єднання громадян повинно регулярно обнародувати свої основні документи, склад керівництва, дані про джерела фінансування та витрати.

Стаття 7. Заборона обмеження прав і свобод громадян у зв'язку з їх належністю або неналежністю до об'єднань громадян

Ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян. Належність чи неналежність до об'єднання громадян не може бути підставою для обмеження прав і свобод або для надання державою будь-яких пільг і переваг.

Вимога про зазначення в офіційних документах щодо членства (участі) у тому чи іншому об'єднанні громадян не допускається, крім випадків, передбачених законами України.

Забороняється відмова у прийнятті або виключення з політичної партії особи в зв'язку з її статтю або національною належністю. Обмеження щодо перебування у політичних партіях окремих категорій громадян встановлюються Конституцією та законами України.

На працівників апарату об'єднань громадян поширюється законодавство про працю, соціальне забезпечення і соціальне страхування.

Стаття 8. Держава та об'єднання громадян

Держава забезпечує додержання прав і законних інтересів об'єднань громадян, легалізованих у порядку, передбаченому цим Законом.

Втручання державних органів та службових осіб у діяльність об'єднань громадян, так само як і втручання об'єднань громадян у діяльність державних органів, службових осіб та у діяльність інших об'єднань громадян, не допускається, крім випадків, передбачених Законом.

Верховна Рада України встановлює пільги щодо оподаткування доходів по окремих видах господарської або іншої комерційної діяльності об'єднань громадян, створених ними установ та організацій, заснованих підприємств, максимальні розміри окремих та загальних річних пожертвувань на користь політичних партій, затверджує перелік всеукраїнських громадських організацій, яким держава надає матеріальну допомогу.

Стаття 9. Статус об'єднань громадян

Об'єднання громадян України утворюються і діють з всеукраїнським, місцевим та міжнародним статусом. До всеукраїнських об'єднань громадян належать об'єднання, діяльність яких поширюється на територію всієї України і які мають місцеві осередки у більшості її областей. До місцевих об'єднань належать об'єднання, діяльність яких поширюється на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці або регіону. Територія діяльності самостійно визначається об'єднанням громадян.

Громадська організація є міжнародною, якщо її діяльність поширюється на територію України і хоча б однієї іншої держави Політичні партії в Україні створюються і діють тільки з всеукраїнським статусом.

Стаття 10. Спілки об'єднань громадян

Об'єднання громадян мають право на добровільних засадах засновувати або вступати між собою в спілки (союзи, асоціації тощо), утворювати блоки та коаліції, укладати між собою угоди про співробітництво і взаємодопомогу.

Створення і легалізація спілок об'єднань громадян, порядок їх діяльності та ліквідації здійснюються відповідно до цього Закону.

ІІІ. ПОРЯДОК СТВОРЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОБ'ЄДНАНЬ ГРОМАДЯН

Стаття 11. Засновники об'єднань громадян

Політичні партії створюються за ініціативою громадян України, які досягли 18 років, не обмежені судом у дієздатності і не тримаються в місцях позбавлення волі.

Засновниками громадських організацій можуть бути громадяни України, громадяни інших держав, особи без громадянства, які досягли 18 років, а молодіжних та дитячих організацій – 15-річного віку.

Рішення про заснування об'єднань громадян приймаються установчим з'їздом (конференцією) або загальними зборами. Засновниками спілок об'єднань громадян є об'єднання громадян.

Стаття 12. Членство в об'єднаннях громадян

Членами політичних партій можуть бути тільки громадяни України, які досягли 18-річного віку. Членами громадських організацій, крім молодіжних та дитячих, можуть бути особи, які досягли 14 років. Вік членів молодіжних та дитячих громадських організацій визначається їх статутами в межах, встановлених законами України.

Громадські організації можуть не мати фіксованого індивідуального членства.

У діяльності громадських організацій у випадках, передбачених їх статутами, можуть брати участь колективні члени.

Стаття 12-1. Назва об'єднання громадян

Назва об'єднання громадян визначається рішенням установчого з'їзду (конференції) або загальними зборами об'єднання громадян. Назва об'єднання громадян повинна складатися з двох частин – загальної та індивідуальної. Загальна назва (партія, рух, конгрес, союз, спілка, об'єднання, фонд, фундація, асоціація, товариство тощо) може бути однаковою у різних об'єднань громадян. Індивідуальна назва об'єднання громадян є обов'язковою і повинна бути суттєво відмінною від індивідуальних назв зареєстрованих в

установленому порядку об'єднань громадян з такою ж загальною назвою.

Об'єднання громадян поряд з повною назвою може мати скорочену назву, яка фіксується в установчих та статутних документах об'єднання громадян (рішенні установчого органу, статуті, положенні).

Об'єднання громадян, зареєстроване у встановленому порядку, має виключне право на використання своєї назви. Використання назви об'єднання громадян фізичними та юридичними особами, які не належать до об'єднання громадян, для цілей, не пов'язаних з діяльністю цього об'єднання, забороняється.

Стаття 13. Статутні документи об'єднань громадян

Об'єднання громадян діє на основі статуту або положення (далі – статутний документ).

Статутний документ об'єднання громадян повинен містити:

1) назву об'єднання громадян (повну, а також скорочену відповідно до частини третьої статті 12-1 цього Закону), його статус та юридичну адресу;

2) мету та завдання об'єднання громадян;

3) умови і порядок прийому в члени об'єднання громадян, вибуття з нього;

4) права і обов'язки членів (учасників) об'єднання;

5) порядок утворення і діяльності статутних органів об'єднання, місцевих осередків та їх повноваження;

6) джерела надходження і порядок використання коштів та іншого майна об'єднання, порядок звітності, контролю, здійснення господарської та іншої комерційної діяльності, необхідної для виконання статутних завдань;

7) порядок внесення змін і доповнень до статутного документа об'єднання;

8) порядок припинення діяльності об'єднання і вирішення майнових питань, пов'язаних з його ліквідацією.

У статутному документі можуть бути передбачені інші положення, що стосуються особливостей створення і діяльності об'єднання громадян.

Статутний документ об'єднання громадян не повинен суперечити законодавству України.

Стаття 14. Легалізація об'єднань громадян

Легалізація (офіційне визнання) об'єднань громадян є обов'язковою і здійснюється шляхом їх реєстрації або повідомлення про заснування. Діяльність об'єднань громадян, які нелегалізовані або примусово розпущені за рішенням суду, є протизаконною.

У разі реєстрації об'єднання громадян набуває статус юридичної особи.

Політичні партії та міжнародні громадські організації підлягають обов'язковій реєстрації Міністерством юстиції України.

Легалізація громадської організації здійснюється відповідно Міністерством юстиції України, місцевими органами державної виконавчої влади, виконавчими комітетами сільських, селищних, міських Рад народних депутатів.

У разі, коли діяльність місцевої громадської організації поширюється на територію двох і більше адміністративно-територіальних одиниць, її легалізація здійснюється відповідним вищестоящим органом.

Місцевими органами державної виконавчої влади, виконавчим комітетом сільської, селищної, міської Ради народних депутатів реєструються в обов'язковому порядку місцеві осередки зареєстрованих всеукраїнських та міжнародних об'єднань громадян, якщо така реєстрація передбачена статутними документами цих об'єднань.

Про легалізацію (офіційне визнання) об'єднання громадян легалізуючий орган повідомляє у засобах масової інформації.

Стаття 15. Реєстрація об'єднань громадян

Для реєстрації об'єднання громадян його засновники подають заяву. Заява про реєстрацію політичної партії повинна бути підтримана підписами не менш як однієї тисячі громадян України, які мають виборче право.

До заяви додаються статут (положення), протокол установчого з'їзду (конференції) або загальних зборів, відомості про склад керівництва центральних статутних органів, дані про місцеві осередки, документи про сплату реєстраційного збору, крім випадків, коли громадська організація звільняється від сплати реєстраційного збору відповідно до законів України. Політичні партії подають також свої програмні документи.

Заява про реєстрацію місцевої громадської організації розглядається у 3-денний строк з дня надходження документів. Рішення про реєстрацію або відмову в ній заявнику повідомляється письмово не пізніше наступного робочого дня з дня прийняття рішення.

Заява про реєстрацію всеукраїнської та міжнародної громадської організації розглядається протягом одного місяця. Рішення про реєстрацію або відмову в ній заявнику повідомляється письмово в 10-денний строк.

При розгляді питання про реєстрацію можуть бути присутніми представники об'єднання громадян.

Зміни до статутних документів, зареєстрованих об'єднань громадян підлягають обов'язковій реєстрації.

Органи, що здійснюють реєстрацію об'єднань громадян, ведуть реєстр цих об'єднань.

Розмір реєстраційного збору встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Стаття 18. Символіка об'єднання громадян

Об'єднання громадян можуть використовувати власну символіку. Символіка об'єднання громадян затверджується відповідно до його статуту.

Символіка політичних партій не повинна відтворювати державні чи релігійні символи.

Символіка об'єднання громадян підлягає державній реєстрації у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

Стаття 19. Припинення діяльності об'єднання громадян

Припинення діяльності об'єднання громадян може бути проведено шляхом його реорганізації або ліквідації (саморозпуску, примусового розпуску).

Реорганізація об'єднання громадян здійснюється відповідно до його статуту. Реєстрація новоствореного об'єднання здійснюється у порядку, встановленому цим Законом.

Ліквідація об'єднання громадян здійснюється на підставі статуту або рішення суду.

V. НАГЛЯД ТА КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОБ'ЄДНАНЬ ГРОМАДЯН ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

Стаття 25. Державний нагляд та контроль за діяльністю об'єднань громадян

Державний контроль за діяльністю об'єднань громадян здійснюється державними органами у порядку, передбаченому законодавством України.

Органи, що проводять легалізацію об'єднань громадян, здійснюють контроль за додержанням ними положень статуту. Представники цих органів мають право бути присутніми на заходах, що проводяться об'єднаннями громадян, вимагати необхідні документи, одержувати пояснення.

Нагляд за виконанням та додержанням законності об'єднаннями громадян здійснюють органи прокуратури.

Контроль за джерелами та розмірами надходжень, сплатою податків об'єднаннями громадян здійснюють відповідно фінансові органи та органи державної податкової інспекції.

Стаття 27. Відповідальність за порушення законодавства

Посадові особи легалізуючих органів об'єднань громадян та громадяни за порушення законодавства про об'єднання громадян несуть дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність.

Об'єднання громадян несуть відповідальність, передбачену цим Законом та іншими законодавчими актами України.

Керівництво об'єднанням громадян, яке не легалізувалося у встановленому законом порядку чи якому відмовлено у легалізації, або яке примусово розпущено за рішенням суду, але продовжує діяти, а так само участь у діяльності таких об'єднань тягнуть за собою адміністративну або кримінальну відповідальність.

Стаття 28. Види стягнення

За порушення законодавства до об'єднання громадян можуть бути застосовані такі стягнення:

попередження;

штраф;

тимчасова заборона (зупинення) окремих видів діяльності;

тимчасова заборона (зупинення) діяльності;

примусовий розпуск (ліквідація).

**VI. МІЖНАРОДНІ ЗВ'ЯЗКИ ОБ'ЄДНАНЬ ГРОМАДЯН.
МІЖНАРОДНІ ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН**

Стаття 33. Міжнародні зв'язки об'єднань громадян

Громадські організації, їх спілки відповідно до своїх статутів можуть засновувати або вступати в міжнародні громадські (неурядові) організації, утворювати міжнародні спілки об'єднань громадян, підтримувати прямі міжнародні контакти і зв'язки, укладати відповідні угоди, а також брати участь у здійсненні заходів, що не суперечать міжнародним зобов'язанням України.

Політичні партії мають право засновувати або вступати в міжнародні спілки, статутами яких передбачено створення лише консультативних або координуючих центральних органів.

Президент України
м. Київ, 16 червня 1992 року
№ 2460-ХІІ

Л. КРАВЧУК

ЗАКОН УКРАЇНИ
Про політичні партії України
(Витяг)

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Право громадян на об'єднання в політичні партії

Право громадян на свободу об'єднання у політичні партії для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів визначається і гарантується Конституцією України. Встановлення обмежень цього права допускається відповідно до Конституції України в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей, а також в інших випадках, передбачених Конституцією України. Ніхто не може бути примушений до вступу в політичну партію або обмежений у праві добровільного виходу з політичної партії. Належність чи неналежність до політичної партії не може бути підставою для обмеження прав і свобод або для надання державою будь-яких пільг і переваг. Обмеження щодо членства у політичних партіях встановлюються виключно Конституцією та законами України.

Стаття 2. Поняття політичної партії

Політична партія – це зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах.

Стаття 4. Гарантії діяльності політичних партій

Політичні партії є рівними перед законом. Органам державної влади, органам місцевого самоврядування, їх посадовим особам заборонено виокремлювати у своєму ставленні певні політичні партії чи надавати їм привілеї, а також сприяти політичним партіям, якщо інше не передбачено законом, у провадженні їх діяльності. Втручання з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування або їх посадових осіб у створення і внутрішню діяльність політичних партій та їх місцевих осередків забороняється, за винятком випадків, передбачених цим Законом.

Стаття 5. Обмеження щодо утворення і діяльності політичних партій

Утворення і діяльність політичних партій забороняється, якщо їх програмні цілі або дії спрямовані на:

- 1) ліквідацію незалежності України;
- 2) зміну конституційного ладу насильницьким шляхом;
- 3) порушення суверенітету і територіальної цілісності України;
- 4) підрив безпеки держави;
- 5) незаконне захоплення державної влади;
- 6) пропаганду війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової чи релігійної ворожнечі;
- 7) посягання на права і свободи людини;
- 8) посягання на здоров'я населення.

Політичні партії не можуть мати воєнізованих формувань. Діяльність політичної партії може бути заборонена лише за рішенням суду. В першій інстанції справу про заборону політичної партії розглядає Верховний Суд України.

Розділ II

ЧЛЕНСТВО В ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЯХ ТА ЇХ УТВОРЕННЯ

Стаття 6. Членство в політичних партіях та його обмеження

Членом політичної партії може бути лише громадянин України, який відповідно до Конституції України має право голосу на виборах. Громадянин України може перебувати одночасно лише в одній політичній партії. Членами політичних партій не можуть бути:

- 1) судді;
- 2) працівники прокуратури;
- 3) працівники органів внутрішніх справ;
- 4) співробітники Служби безпеки України;
- 5) військовослужбовці;
- 6) працівники органів державної податкової служби.

На час перебування на зазначених посадах або службі члени політичної партії зупиняють членство в цій партії. Порядок вступу до політичної партії, зупинення та припинення членства в ній визначається статутом політичної партії. Членство в політичній партії є фіксованим. Обов'язковою умовою фіксації членства в політичній партії є наявність заяви громадянина України, поданої до статутного органу політичної партії, про бажання стати членом цієї партії. Форма фіксації членства в політичній партії визначається статутом політичної партії. Не допускається створення і діяльність структурних осередків політичних партій в органах виконавчої та судової влади і виконавчих органах місцевого самоврядування, військових формуваннях, а також на державних підприємствах, у навчальних закладах та інших державних установах і організаціях.

Стаття 7. Програма політичної партії

Політичні партії повинні мати програму. Програма політичної партії є викладом цілей та завдань цієї партії, а також шляхів їх досягнення.

Стаття 8. Статут політичної партії

Політичні партії повинні мати статут. Статут політичної партії має містити такі відомості:

- 1) назву політичної партії;
- 2) перелік статутних органів політичної партії, порядок їх утворення, їхні повноваження і термін цих повноважень;
- 3) порядок вступу до політичної партії, зупинення та припинення членства в ній;
- 4) права та обов'язки членів політичної партії, підстави припинення чи зупинення членства в політичній партії;
- 5) порядок створення, загальну структуру та повноваження обласних, міських, районних організацій політичної партії та її первинних осередків;
- 6) порядок внесення змін та доповнень до статуту і програми політичної партії;
- 7) порядок скликання та проведення партійних з'їздів, конференцій, зборів та інших представницьких органів політичної партії;
- 8) джерела матеріальних, у тому числі фінансових, надходжень та порядок здійснення витрат політичної партії;
- 9) порядок ліквідації (саморозпуску), реорганізації політичної партії, використання її коштів та іншого майна, що залишилися після її ліквідації (саморозпуску).

Стаття 9. Назва та символіка політичної партії

Назва політичної партії, її символіка не повинні збігатися з назвою чи символікою іншої (зареєстрованої) політичної партії. Забороняється буквально відтворення у символіці політичної партії державних символів України, використання символів іноземних держав. Політична партія може мати партійну символіку, до якої належать партійний гімн, прапор, розпізнавальний знак, девіз. Символіка політичної партії підлягає державній реєстрації Міністерством юстиції України у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України. Обласні, міські, районні організації, первинні осередки політичної партії та інші структурні утворення, передбачені статутом партії, використовують назву політичної партії з доповненнями, які визначають їх місце в організаційній структурі політичної партії.

Стаття 10. Створення політичної партії

Рішення про створення політичної партії приймається на її установчому з'їзді (конференції, зборах). Це рішення має бути підтримано підписами не менше десяти тисяч громадян України, які відповідно до Конституції України мають право голосу на виборах, зібраними не менш як у двох третинах районів не менш як двох третин областей України, міст Києва і Севастополя та не менш як у двох третинах районів Автономної Республіки Крим. На установчому з'їзді (конференції, зборах) політичної партії затверджуються статут і програма політичної партії, обираються її керівні і контрольно-ревізійні органи. Діяльність політичної партії може здійснюватися лише після її реєстрації. Не допускається діяльність незареєстрованих політичних партій.

Розділ III

РЕЄСТРАЦІЯ ТА ПРАВА ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Стаття 11. Реєстрація політичних партій

Реєстрацію політичних партій здійснює Міністерство юстиції України... Після реєстрації політична партія набуває статусу юридичної особи. Політична партія протягом шести місяців з дня реєстрації забезпечує утворення та реєстрацію в порядку, встановленому цим Законом, своїх обласних, міських, районних організацій у більшості областей України, містах Києві, Севастополі та в Автономній Республіці Крим. Міністерство юстиції України, його відповідні органи після реєстрації видають політичній партії, обласній, міській, районній організації партії або іншим структурним утворенням, передбаченим статутом партії, реєстраційне свідоцтво встановленого Кабінетом Міністрів України зразка. Політична партія щорічно інформує Міністерство юстиції України про обласні, міські, районні організації партії або інші структурні утворення, передбачені статутом партії. Політична партія також інформує Міністерство юстиції України про зміни назви, програми, статуту, керівних органів партії, їх адреси та місцезнаходження у тижневий строк після прийняття рішень з цих питань. Міністерство юстиції України оприлюднює щорічно список зареєстрованих політичних партій, їх юридичні адреси. Протягом 30 днів з моменту надходження документів, зазначених у пунктах 1–6 цієї статті, Міністерство юстиції України приймає рішення про реєстрацію або відмову у реєстрації політичної партії. Цей строк може бути продовжений Міністерством юстиції України у разі потреби, але не більше ніж на 15 днів. У реєстрації політичної партії може бути відмовлено, якщо документи, подані для реєстрації політичної партії, не відповідають

Конституції, цьому та іншим законам України. У разі відмови в реєстрації Міністерство юстиції України та його органи юстиції повинні надати заявникові своє письмове вмотивоване рішення. Рішення Міністерства юстиції України чи його органу юстиції щодо реєстрації або неприйняття будь-якого рішення з цього питання може бути оскаржене до суду. Відмова у реєстрації не є перешкодою у повторному зверненні про реєстрацію.

Стаття 12. Права політичних партій

Політичні партії мають право:

1) вільно провадити свою діяльність у межах, передбачених Конституцією України, цим Законом та іншими законами України;

2) брати участь у виборах Президента України, до Верховної Ради України, до інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у порядку, встановленому відповідними законами України;

3) використовувати державні засоби масової інформації, а також засновувати власні засоби масової інформації, як передбачено відповідними законами України;

4) підтримувати міжнародні зв'язки з політичними партіями, громадськими організаціями інших держав, міжнародними і міжурядовими організаціями, засновувати (вступати між собою у) міжнародні спілки з додержанням вимог цього Закону;

5) ідейно, організаційно та матеріально підтримувати молодіжні, жіночі та інші об'єднання громадян, подавати допомогу у їх створенні.

Політичним партіям гарантується свобода опозиційної діяльності, у тому числі:

можливість викладати публічно і обстоювати свою позицію з питань державного і суспільного життя;

брати участь в обговоренні та оприлюднювати і обґрунтовувати критичну оцінку дій і рішень органів влади, використовуючи для цього державні і недержавні засоби масової інформації в порядку, встановленому законом;

вносити до органів державної влади України та органів місцевого самоврядування пропозиції, які обов'язкові для розгляду відповідними органами в установленому порядку.

Стаття 13. Міжнародна діяльність політичних партій

Політичні партії можуть підтримувати зв'язки з політичними партіями, громадськими організаціями інших держав, міжнародними і міжурядовими організаціями, укладати угоди про співробітництво і здійснювати інші заходи, які не суперечать законам і міжнародним угодам України. Політичні партії не можуть укладати угоди, які

ставлять політичну партію в підпорядковане або залежне становище щодо будь-якої іншої іноземної організації чи політичної партії. Політичні партії можуть засновувати міжнародні спілки чи вступати до таких спілок, статутами яких передбачено створення лише консультативних або координаційних центральних органів.

Розділ IV

КОШТИ ТА ІНШЕ МАЙНО ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Стаття 14. Кошти та інше майно політичних партій

Держава гарантує політичним партіям право на кошти та інше майно для здійснення своїх статутних завдань. Політичні партії є неприбутковими організаціями...

Стаття 15. Обмеження у фінансуванні політичних партій

Не допускається фінансування політичних партій:

- 1) органами державної влади та органами місцевого самоврядування, крім випадків, зазначених законом;
- 2) державними та комунальними підприємствами, установами і організаціями, а також підприємствами, установами і організаціями, у майні яких є частки (паї, акції), що є державною чи комунальною власністю, або які належать нерезидентам;
- 3) іноземними державами та їх громадянами, підприємствами, установами, організаціями;
- 4) благодійними та релігійними об'єднаннями та організаціями;
- 5) анонімними особами або під псевдонімом;
- 6) політичними партіями, що не входять до виборчого блоку політичних партій.

Розділ V

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Стаття 18. Органи, що здійснюють державний контроль за діяльністю політичних партій

Державний контроль за діяльністю політичних партій здійснюють:

- 1) Міністерство юстиції України – за додержанням політичною партією вимог Конституції та законів України, а також статуту політичної партії;
- 2) Центральна виборча комісія та окружні виборчі комісії – за додержанням політичною партією порядку участі політичних партій у виборчому процесі.

Політичні партії зобов'язані подавати на вимогу контролюючих органів необхідні документи та пояснення.

Стаття 19. Заходи, які можуть вживатися до політичних партій

У разі порушення політичними партіями Конституції України, цього та інших законів України до них можуть бути вжиті такі заходи:

- 1) попередження про недопущення незаконної діяльності;
- 2) заборона політичної партії.

Стаття 21. Заборона політичної партії

Політична партія може бути за поданням Міністерства юстиції України чи Генерального прокурора України заборонена в судовому порядку у випадку порушення вимог щодо створення і діяльності політичних партій, встановлених Конституцією України, цим та іншими законами України. Заборона діяльності політичної партії тягне за собою припинення діяльності політичної партії, розпуск керівних органів, обласних, міських, районних організацій політичних партій, її первинних осередків та інших структурних утворень, передбачених статутом партії, припинення членства в політичній партії.

Стаття 23. Припинення діяльності політичної партії

Політичні партії припиняють свою діяльність шляхом реорганізації чи ліквідації (саморозпуску) або в разі заборони її діяльності чи анулювання реєстраційного свідоцтва в порядку, встановленому цим та іншими законами України. Рішення про реорганізацію чи саморозпуск приймається з'їздом (конференцією) політичної партії відповідно до статуту політичної партії. Одночасно з прийняттям такого рішення з'їзд (конференція) політичної партії приймає рішення про використання майна та коштів політичної партії на статутні чи благодійні цілі.

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ, 5 квітня 2001 року

№ 2365-III

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про всеукраїнський та місцеві референдуми (Витяг)

Глава I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Поняття і види референдумів

З метою забезпечення народовладдя і безпосередньої участі громадян в управлінні державними та місцевими справами в Україні проводяться референдуми. Референдум – це спосіб прийняття громадянами України шляхом голосування законів України, інших рішень з важливих питань загальнодержавного і місцевого значення.

Відповідно до Конституції України проводяться всеукраїнські референдуми, референдуми Автономної Республіки Крим та місцеві (в межах адміністративно-територіальних одиниць) референдуми.

Закони, інші рішення, прийняті всеукраїнським референдумом, мають вищу юридичну силу по відношенню до законодавчих актів Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, нормативних актів Президента України, Кабінету Міністрів України, вищих виконавчих і розпорядчих органів державної влади Автономної Республіки Крим, підзаконних актів міністерств і відомств України та Автономної Республіки Крим, рішень місцевих Рад народних депутатів. Рішення, прийняті місцевим референдумом, мають вищу юридичну силу по відношенню до рішень Рад народних депутатів, на території яких він проводиться.

Закони, інші рішення, що прийняті референдумом, не потребують будь-якого затвердження державними органами і можуть бути скасовані або змінені лише у порядку, передбаченому цим Законом.

Стаття 3. Предмет всеукраїнського референдуму

Предметом всеукраїнського референдуму може бути:

затвердження Конституції України, її окремих положень та внесення до Конституції України змін і доповнень;

прийняття, зміна або скасування законів України або їх окремих положень;

прийняття рішень, які визначають основний зміст Конституції України, законів України та інших правових актів.

Стаття 4. Предмет місцевого референдуму

Предметом місцевого референдуму може бути:

прийняття, зміна або скасування рішень з питань, віднесених законодавством України до відання місцевого самоврядування відповідних адміністративно-територіальних одиниць;

прийняття рішень, які визначають зміст постанов місцевих Рад та їх виконавчих і розпорядчих органів.

Стаття 5. Питання, що виносяться на всеукраїнський референдум На всеукраїнський референдум можуть вноситися питання, віднесені Конституцією України до відання України.

Виключно всеукраїнським референдумом вирішується питання про реалізацію права народу України на самовизначення та входження України до державних федеративних і конфедеративних утворень або вихід з них.

На всеукраїнський референдум не виносяться питання, віднесені законодавством України до відання органів суду і прокуратури; питання амністії та помилювання; питання про вжиття державними органами України надзвичайних і невідкладних заходів щодо охорони громадського порядку, захисту здоров'я та безпеки громадян; питання, пов'язані з обранням, призначенням і звільненням посадових осіб, що належать до компетенції Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України.

Стаття 6. Питання, що виносяться на місцеві референдуми

На місцеві референдуми можуть вноситися питання, віднесені законодавством України до відання місцевого самоврядування відповідних адміністративно-територіальних одиниць, а також питання дострокового припинення повноважень відповідної Ради та її голови.

Виключно місцевими референдумами у відповідних адміністративно-територіальних одиницях вирішуються питання про найменування або перейменування сільрад, селищ, міст, районів, областей; питання про об'єднання в одну однойменних адміністративно-територіальних одиниць, які мають спільний адміністративний центр; питання про зміну базового рівня місцевого самоврядування у сільських районах; питання про реорганізацію або ліквідацію комунальних дошкільних навчальних закладів, а також дошкільних навчальних закладів, створених колишніми сільсько-господарськими колективними та державними господарствами.

На місцеві референдуми не виносяться питання про скасування законних рішень вищестоящих органів державної влади і самоврядування; питання, віднесені до відання органів суду і прокуратури; питання, пов'язані з обранням, призначенням і звільненням посадових осіб, що належать до компетенції відповідної місцевої Ради та її виконавчих і розпорядчих органів.

Стаття 7. Принципи участі громадян у референдумах

У всеукраїнському та місцевому референдумах мають право брати участь громадяни України, які на день проведення референдуму досягли 18 років і постійно проживають відповідно на території України або області, району, міста, району в місті, селища, сільради.

Будь-яке пряме чи непряме обмеження прав громадян України на участь у референдумі залежно від походження, соціального і майнового стану, расової і національної належності, статі, освіти, мови, ставлення до релігії, політичних поглядів, роду і характеру занять забороняються.

У референдумах не беруть участі психічно хворі громадяни, визнані судом недієздатними, та особи, які тримаються в місцях позбавлення волі.

Громадяни беруть участь у референдумі на рівних засадах. Кожний громадянин має один голос.

Референдум є прямим: громадяни беруть участь у референдумі безпосередньо.

Голосування під час референдуму є таємним: контроль за волевиявленням громадян не допускається.

Стаття 8. Демократичні засади підготовки і проведення референдумів

Громадянам, політичним партіям, громадським організаціям, масовим рухам, трудовим колективам надається право безперешкодної агітації за пропозицію про оголошення референдуму, за прийняття закону або іншого рішення, що виноситься на референдум, а також проти пропозиції про оголошення референдуму, прийняття закону чи рішення... Винесений на референдум проект закону, рішення обговорюється в межах України або тієї адміністративно-територіальної одиниці, де проводиться референдум.

Діяльність державних і громадських органів, які беруть участь у підготовці і проведенні референдуму, здійснюється відкрито і гласно.

Всі рішення, що стосуються референдуму, а також проекти законів, інших рішень, які виносяться на референдум, підлягають опублікуванню засобами масової інформації... .

В день проведення референдуму будь-яка агітація забороняється.

Стаття 9. Проведення нового референдуму

Новий всеукраїнський референдум з питань, що раніше виносилися на референдум, може бути проведено не раніш як через 5 років, а місцевий референдум – не раніш як через рік від дня проведення попереднього референдуму з цих питань.

Стаття 10. Відповідальність за порушення законодавства про референдум

Особи, які перешкоджають шляхом насильства, обману, погроз або іншим шляхом вільному здійсненню громадянином України права брати участь у референдумі, вести до голосування агітацію, а також члени комісій з референдуму, посадові особи, які вчинили підлог документів референдуму, завідомо неправильний підрахунок голосів, порушили таємницю голосування або допустили інші порушення цього Закону, несуть встановлену законодавством України відповідальність.

Глава I

ПОРЯДОК ПРИЗНАЧЕННЯ РЕФЕРЕНДУМІВ

Стаття 12. Призначення референдумів

Всеукраїнський референдум призначається Верховною Радою України, місцеві референдуми – відповідними місцевими Радами.

Стаття 13. Призначення референдумів на вимогу громадян України та народних депутатів

Верховна Рада України також призначає всеукраїнський референдум:

1) з питань затвердження або скасування Конституції України, а також з питань дострокового припинення повноважень Верховної Ради України, Президента України – якщо цього вимагають не менш як три мільйони громадян України, які мають право брати участь у референдумі;

2) з питань затвердження або скасування Конституції та інших законодавчих актів України, які відповідно до цього Закону можуть виноситись на всеукраїнський референдум, за винятком питань дострокового припинення повноважень Верховної Ради України та Президента України, – якщо цього вимагає на менш як половина народних депутатів України.

Місцева Рада також призначає місцевий референдум на вимогу депутатів, що становлять не менш як половину від загального складу Ради, або на вимогу, підписану однією десятою частиною громадян України, які постійно проживають на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці і мають право брати участь у референдумі.

Стаття 15. Реалізація права вимоги референдумів громадянами України

Право ініціативи у збиранні підписів під вимогою про проведення всеукраїнського референдуму належить громадянам України, які мають право на участь у референдумі, а під вимогою про

призначення місцевого референдуму – громадянам України, які постійно проживають на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці і мають право на участь у референдумі.

Збирання підписів організують і здійснюють ініціативні групи референдуму, що утворюються відповідно до цього Закону.

Стаття 21. Прийняття рішення з питання проведення референдуму

Верховна Рада України, відповідна місцева Рада після одержання належним чином оформленої пропозиції приймають на сесії у місячний строк одне з таких рішень:

- 1) про призначення референдуму;
- 2) про відхилення пропозиції про проведення референдуму у разі наявності серйозних порушень цього Закону, які впливають на підстави для призначення референдуму;
- 3) про прийняття рішення, яке пропонується у вимозі про призначення референдуму, без наступного проведення референдуму.

У разі якщо на всеукраїнський референдум виноситься питання про дострокове припинення повноважень Президента України, рішення приймається більшістю не менш як дві третини від загальної кількості народних депутатів України.

Стаття 22. Зміст рішення про призначення референдуму

У рішенні про призначення референдуму визначається дата проведення референдуму, зазначається назва проекту закону, рішення, зміст питання, що виноситься на референдум.

Дата проведення всеукраїнського референдуму призначається не раніш як за три і не пізніш як за чотири місяці, а місцевого референдуму – не раніш як за місяць і не пізніш як за два місяці від дня прийняття рішення про проведення референдуму.

Повідомлення про призначення референдуму та зміст проекту закону, рішення, іншого питання, що виноситься на референдум, оголошується відповідно у республіканських та місцевих засобах масової інформації у 10-денний строк після прийняття рішення про його призначення.

Глава I

ПОРЯДОК ПРИЗНАЧЕННЯ РЕФЕРЕНДУМІВ

Стаття 37. Час і місце голосування

Під час референдуму голосування проводиться в день референдуму з 7 до 20 години. Про час і місце голосування дільнична комісія з референдуму сповіщає громадян не пізніш як за десять днів до референдуму... .

Стаття 41. Встановлення результатів референдуму

На підставі протоколів дільничних комісій з референдуму міська (міст без районного поділу), районна в місті, селищна, сільська комісія з референдуму визначає: загальну кількість громадян, які мають право брати участь у референдумі, кількість громадян, які одержали бюлетені; кількість громадян, які взяли участь у голосуванні; кількість громадян, які голосували за схвалення поставленого на референдум проекту закону, рішення, і кількість громадян, які голосували проти його схвалення; кількість бюлетенів, визнаних недійсними... .

Проект закону, рішення вважається ухваленим громадянами, якщо за нього було подано більшість голосів громадян від числа тих, хто взяв участь у референдумі.

Референдум визнається таким, що не відбувся, якщо в ньому взяло участь менше половини громадян, внесених у списки для голосування, а референдум з питань дострокового припинення повноважень Верховної Ради України та Президента України визнається таким, що не відбувся, якщо у ньому взяло участь менше двох третин від загальної кількості громадян, внесених у списки для голосування.

Повідомлення про результати референдуму публікуються відповідною комісією не пізніше як на десятий день після референдуму... .

Стаття 42. Гласність при визначенні результатів референдумів

На засіданнях комісій з референдуму при підрахунку голосів і визначенні результатів голосування мають право бути присутніми представники трудових колективів, громадських організацій, політичних партій, масових рухів, колективів професійно-технічних, середніх спеціальних і вищих навчальних закладів, зборів громадян за місцем проживання і військовослужбовців по військових частинах, органів державної влади. Повноваження зазначених представників засвідчуються письмовим дорученням або посвідченням.

Представникам засобів масової інформації гарантується безперешкодний доступ на всі збори і засідання, пов'язані з проведенням референдумів... .

Стаття 43. Повторні референдуми

Якщо під час проведення всеукраїнського або місцевого референдуму було допущено грубі порушення цього Закону, Верховна Рада України у місячний строк, а відповідна місцева Рада – у 15-денний строк можуть призначити повторний всеукраїнський або місцевий референдум на всій території республіки, відповідної

адміністративно-територіальної одиниці або її частини. У такому випадку може бути прийнято рішення про утворення комісії з референдуму в новому складі.

Глава V

ОПУБЛІКУВАННЯ, ВВЕДЕННЯ У ДІЮ, ЗМІНА АБО СКАСУВАННЯ ЗАКОНІВ, ІНШИХ РІШЕНЬ, ПРИЙНЯТИХ РЕФЕРЕНДУМОМ

Стаття 44. Опублікування і введення в дію законів, рішень, прийнятих референдумом

Закони, інші рішення, прийняті референдумом, обнародуються у встановленому законодавством України порядку опублікування правових актів Верховної Ради України та місцевих Рад і вводяться в дію з моменту їх опублікування, якщо у самому законі, рішенні не визначено інший строк.

Датою прийняття закону, рішення вважається день проведення референдуму.

Стаття 45. Зміна або скасування законів, рішень, прийнятих референдумом

Зміна або скасування законів, інших рішень, прийнятих референдумом, проводиться також референдумом.

Зміну або скасування законів, інших рішень, прийнятих референдумом, може здійснити також відповідно Верховна Рада України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, місцева Рада більшістю не менш як дві третини від загальної кількості народних депутатів з обов'язковим затвердженням на референдумі, який повинен бути проведений протягом шести місяців після внесення зміни або скасування.

Глава VI

ДОРАДЧЕ ОПИТУВАННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Стаття 46. Дорадче опитування громадян України (консультативний референдум)

З метою виявлення волі громадян при вирішенні важливих питань загальнодержавного та місцевого значення у передбаченому цим Законом порядку можуть проводитись всеукраїнські та місцеві дорадчі опитування громадян України (консультативні референдуми). Результати дорадчого опитування розглядаються і враховуються при прийнятті рішень відповідними державними органами.

Якщо проекти законів, інших рішень Верховної Ради України або рішень місцевої Ради не відповідають результатам всеукраїнського або відповідного місцевого дорадчого опитування, такі закони, рішення можуть бути прийняті лише більшістю не менш як дві третини від загальної кількості народних депутатів України або депутатів відповідної місцевої Ради.

Стаття 47. Опитування громадської думки

Опитування громадської думки, що проводяться в іншому порядку, ніж передбачено цим Законом, або з питань, які відповідно до Закону не можуть виноситися на всеукраїнський та місцевий референдуми, не мають статусу дорадчого опитування громадян України (консультативного референдуму) і правових наслідків, що з цього випливають.

Голова Верховної Ради України

Л. КРАВЧУК

м. Київ, 3 липня 1991 року
№ 1286-ХІІ

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про громадянство України

(Витяг)

Цей Закон відповідно до Конституції України визначає правовий зміст громадянства України, підстави і порядок його набуття та припинення, повноваження органів державної влади, що беруть участь у вирішенні питань громадянства України, порядок оскарження рішень з питань громадянства, дій чи бездіяльності органів державної влади, їх посадових і службових осіб.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі нижче наведені терміни вживаються в такому значенні: громадянство України – правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках; особа – фізична особа;

громадянин України – особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України;

іноземець – особа, яка не перебуває в громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав;

особа без громадянства – особа, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином;

законні представники – батьки, усиновителі, батьки-вихователі, прийомні батьки, патронатні вихователі, опікуни, піклувальники, представники закладів, які виконують обов'язки опікунів і піклувальників, дитина – особа віком до 18 років;

реєстрація громадянства України – внесення запису про набуття особою громадянства України спеціально уповноваженим на те органом у відповідні облікові документи;

проживання на території України на законних підставах – проживання в Україні іноземця чи особи без громадянства, які мають у паспорті громадянина колишнього СРСР зразка 1974 року відмітку про постійну чи тимчасову прописку на території України, або зареєстрували на території України свій національний паспорт, або мають посвідку на постійне чи тимчасове проживання на території України, або їм надано статус біженця чи притулок в Україні;

безперервне проживання на території України – проживання в Україні особи, якщо її разовий виїзд за кордон у приватних справах

не перевищував 90 днів, а в сумі за рік – 180 днів. Не є порушенням вимоги про безперервне проживання виїзд особи за кордон у службове відрядження, на навчання, у відпустку, на лікування за рекомендацією відповідного медичного закладу або зміна особою місця проживання на території України; зобов'язання припинити іноземне громадянство – письмово оформлена заява іноземця про те, що в разі набуття громадянства України він припинить громадянство(підданство) іншої держави або громадянства (підданства) інших держав і протягом двох років з моменту набуття ним громадянства України подасть документ про припинення громадянства (підданства) іншої держави або громадянств (підданств) інших держав до органу, що видав йому тимчасове посвідчення громадянина України; незалежна від особи причина неотримання документа про припинення іноземного громадянства – невідача особі, в якій уповноважені органи держави її громадянства (підданства) прийняли клопотання про припинення іноземного громадянства (підданства), документа про припинення громадянства (підданства) у встановлений законодавством іноземної держави термін (за винятком випадків, коли особі було відмовлено у припиненні громадянства (підданства) чи протягом двох років від дня подання клопотання, якщо термін не встановлено, або відсутність у законодавстві іноземної держави процедури припинення її громадянства за ініціативою особи чи якщо така процедура не здійснюється або вартість оформлення припинення іноземного громадянства (підданства) перевищує половину розміру мінімальної заробітної плати, встановленого законом в Україні на момент, коли особа набула громадянство України;

законні джерела існування – заробітна плата, прибуток від підприємницької діяльності або власності, пенсія, стипендія, аліменти, соціальні виплати та допомога, власні фінансові заощадження або фінансова допомога від членів сім'ї, інших фізичних та юридичних осіб, що мають законні доходи;

міжнародний договір України – міжнародний договір, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України;

декларація про відмову від іноземного громадянства – документ, у якому іноземець, який узяв зобов'язання припинити іноземне громадянство і в якого існують незалежні від нього причини неотримання документа про припинення іноземного громадянства (підданства) або іноземних громадянств (підданств), засвідчує свою відмову від громадянства (підданства) іншої держави або громадянств (підданств) інших держав; декларація про відмову

особи, якій надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні, від іноземного громадянства документ, у якому іноземець, якому надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні, засвідчує свою відмову від громадянства (підданства) іншої держави, що відповідно до Закону України «Про біженців» вважається країною громадянської належності;

декларація про відсутність іноземного громадянства – документ, в якому особа повідомляє про відсутність у неї іноземного громадянства (підданства) або громадянств (підданств) з обґрунтуванням причин такої відсутності;

свідоцтво про належність до громадянства України – документ, який підтверджує належність особи віком до 16 років до громадянства України із зазначенням підстав його набуття;

тимчасове посвідчення громадянина України – документ, який посвідчує особу і підтверджує її належність до громадянства України.

Стаття 2. Принципи законодавства України про громадянство

Законодавство України про громадянство ґрунтується на таких принципах:

1) єдиного громадянства – громадянства держави Україна, що виключає можливість існування громадянства адміністративно-територіальних одиниць України. Якщо громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України. Якщо іноземець набув громадянство України, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України;

2) запобігання виникненню випадків безгромадянства;

3) неможливості позбавлення громадянина України громадянства України;

4) визнання права громадянина України на зміну громадянства;

5) неможливості автоматичного набуття громадянства України іноземцем чи особою без громадянства внаслідок укладення шлюбу з громадянином України або набуття громадянства України його дружиною (чоловіком) та автоматичного припинення громадянства України одним з подружжя внаслідок припинення шлюбу або припинення громадянства України другим з подружжя;

6) рівності перед законом громадян України незалежно від підстав, порядку і моменту набуття ними громадянства України;

7) збереження громадянства України незалежно від місця проживання громадянина України.

Стаття 3. Належність до громадянства України

Громадянами України є:

1) усі громадяни колишнього СРСР, які на момент проголошення незалежності України (24 серпня 1991 року) постійно проживали на території України;

2) особи, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних чи інших ознак, які на момент набрання чинності Законом України «Про громадянство України» (13 листопада 1991 року) проживали в Україні і не були громадянами інших держав;

3) особи, які прибули в Україну на постійне проживання після 13 листопада 1991 року і яким у паспорті громадянина колишнього СРСР зразка 1974 року органами внутрішніх справ України внесено напис «громадянин України», та діти таких осіб, які прибули разом із батьками в Україну і на момент прибуття в Україну не досягли повноліття, якщо зазначені особи подали заяви про оформлення належності до громадянства України.

4) особи, які набули громадянство України відповідно до законів України та міжнародних договорів України.

Особи, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, є громадянами України з 24 серпня 1991 року, зазначені у пункті 2, – з 13 листопада 1991 року, а у пункті 3, – з моменту внесення відмітки про громадянство України.

Стаття 4. Законодавство про громадянство України

Питання громадянства України регулюються Конституцією України, цим Законом, міжнародними договорами України.

Якщо міжнародним договором України встановлено інші правила, ніж ті, що містяться у цьому Законі, застосовуються правила міжнародного договору.

Стаття 5. Документи, що підтверджують громадянство України
Документами, що підтверджують громадянство України, є:

- 1) паспорт громадянина України;
- 2) свідоцтво про належність до громадянства України;
- 3) паспорт громадянина України для виїзду за кордон;
- 4) тимчасове посвідчення громадянина України;
- 5) проїзний документ дитини;
- 6) дипломатичний паспорт;
- 7) службовий паспорт;
- 8) посвідчення особи моряка;
- 9) посвідчення члена екіпажу;
- 10) посвідчення особи на повернення в Україну.

Розділ II

НАБУТТЯ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ

Стаття 6. Підстави набуття громадянства України

Громадянство України набувається:

- 1) за народженням;
- 2) за територіальним походженням;
- 3) внаслідок прийняття до громадянства;
- 4) внаслідок поновлення у громадянстві;
- 5) внаслідок усиновлення;
- 6) внаслідок встановлення над дитиною опіки чи піклування, влаштування дитини в дитячий заклад чи заклад охорони здоров'я, в дитячий будинок сімейного типу чи прийомну сім'ю або передачі на виховання в сім'ю патронатного вихователя;
- 7) внаслідок встановлення над особою, визнаною судом недієздатною, опіки;
- 8) у зв'язку з перебуванням у громадянстві України одного чи обох батьків дитини;
- 9) внаслідок визнання батьківства чи материнства або встановлення факту батьківства чи материнства
- 10) за іншими підставами, передбаченими міжнародними договорами України.

Стаття 7. Набуття громадянства України за народженням

Особа, батьки або один з батьків якої на момент її народження були громадянами України, є громадянином України.

Особа, яка народилася на території України від осіб без громадянства, які на законних підставах проживають на території України, є громадянином України.

Особа, яка народилася за межами України від осіб без громадянства, які постійно на законних підставах проживають на території України, і не набула за народженням громадянства іншої держави, є громадянином України.

Особа, яка народилася на території України від іноземців, які на законних підставах проживають на території України, і не набула за народженням громадянства жодного з батьків, є громадянином України.

Особа, яка народилася на території України, одному з батьків якої надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні, і не набула за народженням громадянства жодного з батьків або набула за народженням громадянство того з батьків, якому надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні, є громадянином України.

Особа, яка народилася на території України від іноземця і особи без громадянства, які на законних підставах проживають на території України, і не набула за народженням громадянства того з батьків, який є іноземцем, є громадянином України. Новонароджена дитина, знайдена на території України, обоє з батьків якої невідомі (знайда), є громадянином України.

Особа, яка має право на набуття громадянства України за народженням, є громадянином України з моменту народження.

Стаття 8. Набуття громадянства України за територіальним походженням

Особа, яка сама чи хоча б один з її батьків, дід чи баба, рідні (повнорідні та неповнорідні) брат чи сестра, син чи дочка, онук чи онука народилися або постійно проживали до 24 серпня 1991 року на території, яка стала територією України відповідно до Закону України «Про правонаступництво України», або яка сама чи хоча б один з її батьків, дід чи баба, рідні (повнорідні та неповнорідні) брат чи сестра народилися або постійно проживали на інших територіях, що входили на момент їх народження або під час їх постійного проживання до складу Української Народної Республіки, Західно-української Народної Республіки, Української Держави, Української Соціалістичної Радянської Республіки, Закарпатської України, Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР), і є особою без громадянства або іноземцем, який подав зобов'язання припинити іноземне громадянство, та подала заяву про набуття громадянства України, а також її неповнолітні діти реєструються громадянами України. Іноземці, які є громадянами (підданими) кількох держав, подають зобов'язання припинити громадянство всіх цих держав. Іноземці, яким надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні, замість зобов'язання припинити іноземне громадянство подають декларацію про відмову особи, якій надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні, від іноземного громадянства.

Дитина, яка народилася чи постійно проживала на території УРСР (або хоча б один з її батьків, дід чи баба народилися чи постійно проживали на територіях, зазначених у частині першій цієї статті) і є особою без громадянства або іноземцем, щодо якого подано зобов'язання припинити іноземне громадянство, реєструється громадянином України за заявою одного з батьків або опікуна чи піклувальника.

Дитина, яка народилася на території України після 24 серпня 1991 року і не набула за народженням громадянство України та є особою без громадянства або іноземцем, щодо якого подано

зобов'язання припинити іноземне громадянство, реєструється громадянином України за клопотанням одного з її законних представників.

Іноземці, зазначені в частинах першій – третій цієї статті, які подали зобов'язання припинити іноземне громадянство, повинні подати документ про це, виданий уповноваженим органом відповідної держави, до уповноваженого органу України протягом двох років з моменту реєстрації їх громадянами України. Якщо іноземці, маючи всі передбачені законодавством цієї держави підстави для отримання такого документа, з незалежних від них причин не можуть отримати його, вони подають декларацію про відмову від іноземного громадянства.

Подання зобов'язання припинити іноземне громадянство не вимагається від іноземців, які є громадянами (підданими) держав, законодавство яких передбачає автоматичне припинення особами громадянства (підданства) цих держав одночасно з набуттям громадянства іншої держави, або якщо міжнародні договори України з іншими державами, громадянами яких є іноземці, передбачають припинення особами громадянства цих держав одночасно з набуттям громадянства України, а також від осіб, яким надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні, та осіб без громадянства.

Датою набуття громадянства України у випадках, передбачених цією статтею, є дата реєстрації набуття особою громадянства України.

Особа, яка набула громадянство України і подала декларацію про відмову від іноземного громадянства, зобов'язується повернути паспорт іноземної держави до уповноважених органів цієї держави. Вимога про взяття зобов'язання повернути паспорт іноземної держави не поширюється на осіб, яким надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні

Стаття 9. Прийняття до громадянства України

Іноземець або особа без громадянства можуть бути за їх клопотаннями прийняті до громадянства України.

Умовами прийняття до громадянства України є:

1) визнання і дотримання Конституції України та законів України;

2) подання декларації про відсутність іноземного громадянства (для осіб без громадянства) або зобов'язання припинити іноземне громадянство (для іноземців).

Іноземці, які перебувають у громадянстві (підданстві) кількох держав, подають зобов'язання припинити громадянство (підданство) цих держав.

Іноземці, яким надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні, замість зобов'язання припинити іноземне громадянство подають декларацію про відмову особи, якій надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні, від іноземного громадянства.

Подання зобов'язання припинити іноземне громадянство не вимагається від іноземців, які є громадянами (підданими) держав, законодавство яких передбачає автоматичне припинення особами громадянства (підданства) цих держав одночасно з набуттям громадянства іншої держави, або якщо міжнародні договори України з іншими державами, громадянами яких є іноземці, передбачають припинення особами громадянства цих держав одночасно з набуттям громадянства України.

Іноземці, які подали зобов'язання припинити іноземне громадянство, повинні подати документ про це, виданий уповноваженим органом відповідної держави, до уповноваженого органу України протягом двох років з моменту прийняття їх до громадянства України. Якщо іноземці, маючи всі передбачені законодавством цієї держави підстави для отримання такого документа, з незалежних від них причин не можуть отримати його, вони подають декларацію про відмову від іноземного громадянства;

3) безперервне проживання на законних підставах на території України протягом останніх п'яти років.

Ця умова не поширюється на іноземців чи осіб без громадянства, які перебувають у шлюбі з громадянином України понад два роки, і на іноземців чи осіб без громадянства, які перебували з громадянином України понад два роки у шлюбі, що припинився внаслідок його смерті. Дворічний термін перебування у шлюбі з громадянином України не застосовується до іноземців і осіб без громадянства, яким було надано дозвіл на імміграцію відповідно до пункту 1 частини третьої статті 4 Закону України «Про імміграцію».

Для осіб, яким надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні, термін безперервного проживання на законних підставах на території України встановлюється на три роки з моменту надання їм статусу біженця в Україні чи притулку в Україні, а для осіб, які в'їхали в Україну особами без громадянства, – на три роки з моменту в'їзду в Україну;

4) отримання дозволу на імміграцію.

Ця умова не поширюється на осіб, яким надано статус біженця в Україні або притулок в Україні, та на іноземців і осіб без громадянства, які прибули в Україну на постійне проживання до набрання чинності Законом України «Про імміграцію» (7 серпня 2001 року) і

мають у паспорті громадянина колишнього СРСР зразка 1974 року відмітку про прописку або отримали посвідку на постійне проживання в Україні;

5) володіння державною мовою або її розуміння в обсязі, достатньому для спілкування. Ця умова не поширюється на осіб, які мають певні фізичні вади (сліпі, глухі, німі);

6) наявність законних джерел існування. Ця умова не поширюється на осіб, яким надано статус біженця в Україні або притулок в Україні.

Положення, передбачені пунктами 3–6 частини другої цієї статті, не поширюються на осіб, які мають визначні заслуги перед Україною, і на осіб, прийняття яких до громадянства України становить державний інтерес для України.

Прийняття до громадянства України дитини, яка проживає в Україні і один із батьків якої або інша особа, яка відповідно до цього Закону є її законним представником і має дозвіл на імміграцію в Україну, здійснюється без урахування умов, передбачених пунктами 1, 3–6 частини другої цієї статті. Дозвіл на імміграцію в Україну не вимагається, якщо законним представником дитини є особа, якій надано статус біженця в Україні або притулок в Україні, або іноземець чи особа без громадянства, які прибули в Україну на постійне проживання до набрання чинності Законом України «Про імміграцію» (7 серпня 2001 року) і мають у паспорті громадянина колишнього СРСР зразка 1974 року відмітку про прописку або отримали посвідку на постійне проживання в Україні.

До громадянства України не приймається особа, яка:

- 1) вчинила злочин проти людства чи здійснювала геноцид;
- 2) засуджена в Україні до позбавлення волі за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину (до погашення або зняття судимості);
- 3) вчинила на території іншої держави діяння, яке визнано законодавством України тяжким або особливо тяжким злочином.

Особа, яка набула громадянство України і подала декларацію про відмову від іноземного громадянства, зобов'язується повернути паспорт іноземної держави до уповноважених органів цієї держави. Вимога про взяття зобов'язання повернути паспорт іноземної держави не поширюється на осіб, яким надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні.

Датою набуття громадянства України у випадках, передбачених цією статтею, є дата видання відповідного Указу Президента України.

Стаття 10. Поновлення у громадянстві України

Особа, яка припинила громадянство України, є особою без громадянства і подала заяву про поновлення у громадянстві України, реєструється громадянином України незалежно від того, проживає вона постійно в Україні чи за кордоном, за відсутності обставин, передбачених частиною п'ятою статті 9 цього Закону.

Особа, яка після припинення громадянства України набула іноземне громадянство (підданство) або іноземні громадянства (підданства), повернулася в Україну на постійне проживання і подала заяву про поновлення у громадянстві України та зобов'язання припинити іноземне громадянство, за відсутності підстав, передбачених частиною п'ятою статті 9 цього Закону, реєструється громадянином України. Іноземець, який перебуває у громадянстві (підданстві) кількох держав, подає зобов'язання припинити громадянство всіх цих держав. Іноземець, якому надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні, замість зобов'язання припинити іноземне громадянство подає декларацію про відмову особи, якій надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні, від іноземного громадянства. Іноземець, який подав зобов'язання припинити іноземне громадянство, повинен подати документ про це, виданий уповноваженим органом відповідної держави, до уповноваженого органу України протягом двох років з моменту реєстрації його громадянином України. Якщо іноземець, маючи всі передбачені законодавством цієї держави підстави для отримання такого документа, з незалежних від нього причин не може отримати його, він подає декларацію про відмову від іноземного громадянства.

Подання зобов'язання припинити іноземне громадянство не вимагається від громадян (підданих) держав, законодавство яких передбачає автоматичне припинення особами громадянства (підданства) цих держав одночасно з набуттям громадянства іншої держави, або якщо міжнародні договори України з іншими державами, громадянами яких є іноземці, передбачають припинення особами громадянства цих держав одночасно з набуттям громадянства України, а також від осіб, яким надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні, та осіб без громадянства.

У громадянстві України не поновлюються особи, які втратили громадянство України у зв'язку з набуттям його внаслідок обману, свідомого подання неправдивих відомостей чи фальшивих документів або стосовно яких рішення про оформлення набуття громадянства України скасовані на підставі статті 21 цього Закону.

Датою набуття громадянства України у випадках, передбачених цією статтею, є дата реєстрації набуття особою громадянства України.

Особа, яка набула громадянство України і подала декларацію про відмову від іноземного громадянства, зобов'язується повернути паспорт іноземної держави до уповноважених органів цієї держави. Вимога про взяття зобов'язання повернути паспорт іноземної держави не поширюється на осіб, яким надано статус біженця в Україні чи притулок в Україні.

Стаття 11. Набуття дітьми громадянства України внаслідок усиновлення

Дитина, яка є іноземцем або особою без громадянства і яку усиновляють громадяни України або подружжя, один з якого є громадянином України, а другий – особою без громадянства, стає громадянином України з моменту набрання чинності рішенням про усиновлення, незалежно від того, проживає вона постійно в Україні чи за кордоном.

Дитина, яка є особою без громадянства або іноземцем і яку усиновляє подружжя, один з якого є громадянином України, а другий – іноземцем, стає громадянином України з моменту набрання чинності рішенням про усиновлення, незалежно від того, проживає вона постійно в Україні чи за кордоном.

Повнолітня особа, яка є особою без громадянства, постійно проживає на території України і яку усиновляють громадяни України або подружжя, один з якого є громадянином України, стає громадянином України з моменту набрання чинності рішенням суду про усиновлення.

Стаття 12. Набуття громадянства України внаслідок встановлення над дитиною опіки чи піклування, влаштування дитини в дитячий заклад чи заклад охорони здоров'я, у дитячий будинок сімейного типу чи прийомну сім'ю або передачі на виховання в сім'ю патронатного вихователя

Дитина, яка є іноземцем або особою без громадянства, над якою встановлено опіку чи піклування і опікуном або піклувальником призначено громадянина України або осіб, одна з яких є громадянином України, а друга – особою без громадянства, стає громадянином України з моменту прийняття рішення про встановлення опіки чи піклування або з моменту набрання чинності рішенням суду про встановлення опіки чи піклування.

Дитина, яка проживає на території України та є особою без громадянства або іноземцем, над якою встановлено опіку чи піклування і опікуном або піклувальником призначено осіб, одна з яких є громадянином України, а друга – іноземцем, стає громадянином України з моменту прийняття рішення про встановлення

опіки або піклування чи з моменту набрання чинності рішенням суду про встановлення опіки або піклування, якщо така дитина у зв'язку із встановленням опіки або піклування не набуває громадянство опікуна чи піклувальника, який є іноземцем.

Дитина, яка є іноземцем або особою без громадянства і постійно проживає в дитячому закладі чи закладі охорони здоров'я, адміністрація яких виконує щодо неї функції опікуна або піклувальника, стає громадянином України з моменту влаштування в такий заклад, якщо її батьки померли, позбавлені батьківських прав, визнані безвісно відсутніми чи недієздатними, оголошені померлими або якщо батьки дитини, розлученої із сім'єю, не знайдені.

Дитина, яка є іноземцем або особою без громадянства і виховується в дитячому будинку сімейного типу, прийомній сім'ї, сім'ї патронатного вихователя, якщо хоча б один із батьків-вихователів або прийомних батьків, або патронатних вихователів є громадянином України, стає громадянином України з моменту влаштування дитини до дитячого будинку сімейного типу чи прийомної сім'ї або передачі на виховання в сім'ю патронатного вихователя, якщо її батьки померли, позбавлені батьківських прав, визнані безвісно відсутніми чи недієздатними, оголошені померлими або якщо батьки дитини, розлученої із сім'єю, не знайдені.

Стаття 13. Набуття громадянства України особою, визнаною судом недієздатною, внаслідок встановлення над нею опіки громадянина України

Іноземець або особа без громадянства, які проживають в Україні на законних підставах, визнані судом недієздатними, над якими встановлено опіку громадянина України, набувають громадянство України з моменту набрання чинності рішенням про встановлення опіки.

Стаття 14. Набуття громадянства України дитиною у зв'язку з перебуванням у громадянстві України її батьків чи одного з них

Дитина, яка є іноземцем або особою без громадянства, один з батьків якої є громадянином України, а другий є особою без громадянства, реєструється громадянином України за клопотанням того з батьків, який є громадянином України.

Дитина, яка є особою без громадянства, один з батьків якої є громадянином України, а другий є іноземцем, реєструється громадянином України за клопотанням того з батьків, який є громадянином України.

Дитина, яка є іноземцем або особою без громадянства, батьки якої перебувають у громадянстві України, реєструється громадянином України за клопотанням одного з батьків.

Дитина, яка є іноземцем, один із батьків якої є громадянином України, а другий – іноземцем, реєструється громадянином України за клопотанням того з батьків, який є громадянином України.

Датою набуття громадянства України у випадках, передбачених цією статтею, є дата реєстрації набуття особою громадянства України.

Стаття 15. Набуття громадянства України внаслідок визнання батьківства чи материнства або встановлення факту батьківства чи материнства

У разі визнання батьківства дитини, мати якої є іноземкою або особою без громадянства, а батьком визнано громадянина України, дитина незалежно від місця її народження та місця постійного проживання набуває громадянство України.

У разі визнання материнства дитини, батько якої є іноземцем або особою без громадянства, а матір'ю визнано громадянку України, дитина незалежно від місця її народження та місця постійного проживання набуває громадянство України.

У разі встановлення факту батьківства дитини, мати якої є іноземкою або особою без громадянства, якщо батько дитини перебував у громадянстві України, дитина незалежно від місця її народження та місця постійного проживання набуває громадянство України.

У разі встановлення факту материнства дитини, батько якої є іноземцем або особою без громадянства, якщо мати дитини перебувала у громадянстві України, дитина незалежно від місця її народження та місця постійного проживання набуває громадянство України.

Якщо визнання батьківства чи материнства або встановлення факту батьківства чи материнства мали місце після досягнення дитиною повноліття, така особа, яка є особою без громадянства, набуває громадянство України незалежно від місця народження та місця постійного проживання за умов, передбачених частинами першою – четвертою цієї статті.

Якщо визнання батьківства чи материнства або встановлення факту батьківства чи материнства мали місце після досягнення дитиною повноліття, така особа, яка є іноземцем, набуває громадянство України незалежно від місця її народження та місця постійного проживання за умов, передбачених частинами першою – четвертою цієї статті, якщо вона подала заяву про набуття громадянства України та зобов'язання припинити іноземне громадянство.

Датою набуття громадянства України у випадках, передбачених частинами першою – п'ятою цієї статті, є дата народження дитини (особи) або дата набуття громадянства України батьком чи матір'ю, батьківства чи материнства яких визнано або щодо яких встановлено факт батьківства чи материнства, якщо такі батько чи мати набули громадянство України після народження дитини (особи).

Датою набуття громадянства України у випадку, передбаченому частиною шостою цієї статті, є дата реєстрації набуття особою громадянства України.

Стаття 16. Необхідність згоди дітей під час набуття громадянства України

Набуття громадянства України дітьми віком від 14 до 18 років може відбутися лише за їхньою згодою.

Розділ III

ПРИПИНЕННЯ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ ТА СКАСУВАННЯ РІШЕНЬ ПРО НАБУТТЯ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ

Стаття 17. Підстави припинення громадянства України

Громадянство України припиняється:

- 1) внаслідок виходу з громадянства України;
- 2) внаслідок втрати громадянства України;
- 3) за підставами, передбаченими міжнародними договорами України.

Стаття 18. Вихід з громадянства України

Громадянин України, який відповідно до чинного законодавства України є таким, що постійно проживає за кордоном, може вийти з громадянства України за його клопотанням.

Якщо дитина виїхала разом з батьками на постійне проживання за кордон і батьки виходять з громадянства України, за клопотанням одного з батьків разом з батьками з громадянства України може вийти і дитина.

Якщо один з батьків виїхав разом з дитиною на постійне проживання за кордон і виходить з громадянства України, а другий залишається громадянином України, дитина може вийти з громадянства України разом з тим із батьків, який виходить з громадянства України, за його клопотанням.

Якщо один з батьків виїхав разом з дитиною на постійне проживання за кордон і виходить з громадянства України, а другий є іноземцем чи особою без громадянства, дитина може вийти з громадянства України разом з тим із батьків, який виходить з громадянства України, за його клопотанням.

Якщо дитина виїхала на постійне проживання за кордон і її батьки вийшли з громадянства України, дитина може вийти з громадянства України за клопотанням одного з батьків.

Якщо дитина виїхала на постійне проживання за кордон з одним із батьків і він вийшов з громадянства України, а другий є громадянином України, дитина може вийти з громадянства України за клопотанням про це того з батьків, який вийшов з громадянства України.

Якщо дитина виїхала на постійне проживання за кордон з одним із батьків і він вийшов з громадянства України, а другий є іноземцем чи особою без громадянства, дитина може вийти з громадянства України за клопотанням того з батьків, який вийшов з громадянства України.

Дитина, яка відповідно до чинного законодавства України вважається такою, що постійно проживає за кордоном, може вийти з громадянства України за клопотанням одного з батьків.

Дитина, яка набула громадянство України за народженням, якщо на момент її народження батьки або хоча б один із них були іноземцями чи особами без громадянства, може вийти з громадянства України за клопотанням одного з батьків незалежно від місця проживання дитини.

Дитина, яка усиновлена подружжям, один з якого є громадянином України, а другий є іноземцем, може вийти з громадянства України за клопотанням усиновителя, який є іноземцем.

Дитина, усиновлена іноземцями або особами без громадянства, може вийти з громадянства України за клопотанням одного з усиновителів.

Вихід з громадянства України допускається, якщо особа набула громадянство іншої держави або отримала документ, виданий уповноваженими органами іншої держави, про те, що громадянин України набуде її громадянство, якщо вийде з громадянства України.

Вихід дітей віком від 14 до 18 років з громадянства України може відбуватися лише за їхньою згодою.

Вихід з громадянства України не допускається, якщо особу, яка клопоче про вихід з громадянства України, в Україні притягнуто як обвинувачену у кримінальній справі або стосовно якої в Україні є обвинувальний вирок суду, що набрав чинності і підлягає виконанню.

Датою припинення громадянства України у випадках, передбачених цією статтею, є дата видання відповідного Указу Президента України.

Стаття 19. Підстави для втрати громадянства України

Підставами для втрати громадянства України є:

1) добровільне набуття громадянином України громадянства іншої держави, якщо на момент такого набуття він досяг повноліття.

Добровільним набуттям громадянства іншої держави вважаються всі випадки, коли громадянин України для набуття громадянства іншої держави повинен був звертатися із заявою чи клопотанням про таке набуття відповідно до порядку, встановленого національним законодавством держави, громадянство якої набуто.

Не вважаються добровільним набуттям іншого громадянства такі випадки:

а) одночасне набуття дитиною за народженням громадянства України та громадянства іншої держави чи держав;

б) набуття дитиною, яка є громадянином України, громадянства своїх усиновителів унаслідок усиновлення її іноземцями;

в) автоматичне набуття громадянином України іншого громадянства внаслідок одруження з іноземцем;

г) автоматичне набуття громадянином України, який досяг повноліття, іншого громадянства внаслідок застосування законодавства про громадянство іноземної держави, якщо такий громадянин України не отримав документ, що підтверджує наявність у нього громадянства іншої держави;

2) набуття особою громадянства України на підставі статті 9 цього Закону внаслідок обману, свідомого подання неправдивих відомостей або фальшивих документів;

3) добровільний вступ на військову службу іншої держави, яка відповідно до законодавства цієї держави не є військовим обов'язком чи альтернативною (невійськовою) службою.

Положення пунктів 1, 3 частини першої цієї статті не застосовуються, якщо внаслідок цього громадянин України стане особою без громадянства.

Датою припинення громадянства України у випадках, передбачених цією статтею, є дата видання відповідного указу Президента України.

Стаття 20. Правосуб'єктність громадянина України, який подав заяву про вихід з громадянства України або щодо якого оформляється втрата громадянства.

Громадянин України, який подав заяву про вихід з громадянства України або щодо якого оформляється втрата громадянства, до видання указу Президента України про припинення громадянства України користується всіма правами і несе всі обов'язки громадянина України.

Розділ IV

ПОВНОВАЖЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У ВИРІШЕННІ ПИТАНЬ ГРОМАДЯНСТВА

Стаття 22. Повноваження Президента України

Президент України:

- 1) приймає рішення і видає укази відповідно до Конституції України і цього Закону про прийняття до громадянства України і про припинення громадянства України;
- 2) визначає порядок провадження за заявами і поданнями з питань громадянства та виконання прийнятих рішень;
- 3) затверджує Положення про Комісію при Президентові України з питань громадянства.

Розділ V

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ З ПИТАНЬ ГРОМАДЯНСТВА, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ПОСАДОВИХ І СЛУЖБОВИХ ОСІБ

Стаття 26. Оскарження рішень з питань громадянства

Рішення з питань громадянства, прийняті спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань громадянства, Міністерством закордонних справ України та їх органами, можуть бути оскаржені у встановленому законом порядку до суду.

Стаття 27. Оскарження дій та бездіяльності посадових і службових осіб, які порушують порядок розгляду справ про громадянство

Дії та бездіяльність посадових і службових осіб, які порушують порядок та строки розгляду справ про громадянство і виконання рішень з питань громадянства, можуть бути оскаржені у судовому та адміністративному порядку.

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ, 18 січня 2001 року
№ 2235-III

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства

(Витяг)

Цей Закон визначає правовий статус, закріплює основні права, свободи та обов'язки іноземців та осіб без громадянства, які проживають або тимчасово перебувають в Україні, і визначає порядок вирішення питань, пов'язаних з їх в'їздом в Україну або виїздом з України.

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

Іноземець – особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав.

Особа без громадянства – особа, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином.

Паспортний документ – національний паспорт або документ, який його замінює.

Стаття 2. Засади правового статусу іноземців та осіб без громадянства

Іноземці та особи без громадянства мають ті ж права і свободи та виконують ті ж обов'язки, що і громадяни України, якщо інше не передбачено Конституцією, цим та іншими законами України, а також міжнародними договорами України.

Іноземці та особи без громадянства є рівними перед законом незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової та національної належності, статі, мови, ставлення до релігії, роду і характеру занять, інших обставин.

Якщо іноземною державою встановлено обмеження щодо реалізації прав і свобод громадянами України, Кабінет Міністрів України може прийняти рішення про встановлення відповідного порядку реалізації прав і свобод громадянами цієї держави на території України. Це рішення набирає чинності після його опублікування. Воно може бути скасовано, якщо відпадуть підстави, за яких воно було прийнято.

Здійснення іноземцями та особами без громадянства своїх прав і свобод не повинно завдавати шкоди національним інтересам України, правам, свободам і законним інтересам її громадян та інших осіб, які проживають в Україні.

Іноземці та особи без громадянства зобов'язані поважати та дотримувати Конституції і законів України, шанувати традиції та звичаї народу України.

Стаття 3. Імміграція і тимчасове перебування іноземців та осіб без громадянства

Іноземці та особи без громадянства можуть у встановленому порядку іммігрувати в Україну на постійне проживання або прибути для працевлаштування на визначений термін, а також тимчасово перебувати на її території.

Іноземці та особи без громадянства, які іммігрували на постійне проживання або прибули для тимчасового працевлаштування, отримують посвідки відповідно на постійне або тимчасове проживання.

Порядок видачі дозволу на імміграцію, а також посвідки на постійне проживання та вирішення інших питань, пов'язаних з імміграцією іноземців та осіб без громадянства, визначається Законом України про імміграцію.

Іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на іншій законній підставі, вважаються такими, що тимчасово перебувають в Україні. Вони зобов'язані в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України, зареєструвати свої паспортні документи, і виїхати з України після закінчення відповідного терміну перебування.

Якщо іноземці та особи без громадянства, які тимчасово перебувають в Україні, змінюють місце проживання, вони зобов'язані повідомити про це органи внутрішніх справ, у яких зареєстровано їх паспортні документи.

Стаття 4. Надання притулку

Відповідно до Конституції та законодавства України іноземцям може надаватися притулок.

Стаття 5. Надання статусу біженця

Відповідно до Закону України «Про біженців» іноземцям та особам без громадянства може надаватися статус біженця в Україні.

Стаття 6. Набуття громадянства України

Відповідно до Конституції та Закону України «Про громадянство України» іноземці та особи без громадянства можуть набути громадянства України (натуралізуватися).

II. ОСНОВНІ ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

Стаття 7. Право на інвестиційну та підприємницьку діяльність

Іноземці та особи без громадянства мають право займатися в Україні інвестиційною, а також зовнішньоекономічною та іншими видами підприємницької діяльності, передбаченими законодавством

України. При цьому вони мають такі ж права і обов'язки, що і громадяни України, якщо інше не випливає з Конституції та законів України.

Стаття 8. Право на трудову діяльність

Іноземці та особи без громадянства мають рівні з громадянами України права та обов'язки в трудових відносинах, якщо інше не передбачено законодавством України та міжнародними договорами України.

Іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, а також яким надано статус біженця в Україні, мають право працювати на підприємствах, в установах і організаціях або займатися іншою трудовою діяльністю на підставах і в порядку, встановлених для громадян України.

Іноземці та особи без громадянства, які прибули в Україну для працевлаштування на визначений термін, можуть займатися трудовою діяльністю відповідно до одержаного у встановленому порядку дозволу на працевлаштування. Працевлаштування в Україні іноземців та осіб без громадянства, найнятих інвестором у межах і за посадами (спеціальністю), визначеними угодою про розподіл продукції, здійснюється без отримання дозволу на працевлаштування.

Іноземці та особи без громадянства не можуть призначатися на окремі посади або займатися певною трудовою діяльністю, якщо відповідно до законодавства України призначення на ці посади або заняття такою діяльністю пов'язане з належністю до громадянства України.

Стаття 9. Право на відпочинок

Іноземці та особи без громадянства мають право на відпочинок нарівні з громадянами України.

Стаття 10. Право на охорону здоров'я

Іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, а також яким надано статус біженця в Україні, користуються медичною допомогою нарівні з її громадянами.

Всім іншим іноземцям та особам без громадянства медична допомога подається у порядку, який визначається Кабінетом Міністрів України.

Стаття 11. Право на соціальний захист

Іноземці та особи без громадянства мають право на соціальний захист, в тому числі на одержання пенсії та інших видів соціальної допомоги відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України.

У разі, коли для призначення пенсії потрібен певний стаж роботи, іноземцю та особі без громадянства на підставах і в порядку, встановлених законодавством України і міжнародними договорами України, може зараховуватися стаж роботи за кордоном.

Стаття 12. Право на житло

Іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, мають право на підставах і в порядку, встановлених для громадян України, одержати жиле приміщення, якщо інше не передбачено законодавством України.

Право власності на житло іноземці та особи без громадянства набувають відповідно до законодавства України... .

Стаття 13. Майнові та особисті немайнові права

Іноземці та особи без громадянства можуть відповідно до законодавства України мати у власності будь-яке майно, успадковувати і заповідати його, а також мати особисті немайнові права.

Стаття 14. Право на освіту

Іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, а також яким надано статус біженця в Україні, мають право на освіту нарівні з громадянами України.

Всі інші іноземці та особи без громадянства оплачують своє навчання, якщо інше не передбачено законодавством України та міжнародними договорами України... .

Стаття 15. Право на користування досягненнями культури

Іноземці та особи без громадянства мають право на користування досягненнями культури нарівні з громадянами України і зобов'язані дбайливо ставитися до пам'яток історії та культури, інших культурних цінностей.

Стаття 16. Право на участь в об'єднаннях громадян

Іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, мають право вступати на загальних з громадянами України підставах до легалізованих об'єднань громадян, якщо інше не передбачено законами України і якщо це передбачено статутами цих об'єднань.

Іноземці та особи без громадянства не можуть бути членами політичних партій України.

Стаття 17. Право на свободу совісті

Іноземцям та особам без громадянства гарантується право на свободу совісті нарівні з громадянами України. Забороняється розпалювання релігійної ворожнечі та ненависті, а також образа почуттів громадян України та іноземців та осіб без громадянства у зв'язку з їх релігійними переконаннями.

Стаття 18. Права у шлюбних і сімейних відносинах

Іноземці та особи без громадянства можуть укладати і розривати шлюби з громадянами України та іншими особами відповідно до законодавства України.

Іноземці та особи без громадянства мають рівні з громадянами України права і обов'язки у шлюбних і сімейних відносинах.

Стаття 19. Гарантії особистих прав

Законодавством України іноземцям та особам без громадянства гарантуються недоторканність особи, житла, невтручання в особисте і сімейне життя, таємниця листування, телефонних розмов і телеграфних повідомлень, повага їх гідності нарівні з громадянами України.

Стаття 20. Пересування на території України і вибір місця проживання

Іноземцям та особам без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Іноземці та особи без громадянства, яким надано статус біженця в Україні, мають рівні з громадянами України права на пересування, вільний вибір місця проживання, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Стаття 21. Оподаткування іноземців та осіб без громадянства

Іноземці та особи без громадянства обкладаються податками і зборами відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України.

Стаття 22. Захист прав іноземців та осіб без громадянства

Іноземці та особи без громадянства мають право на звернення до суду та до інших державних органів для захисту їх особистих, майнових та інших прав.

В судочинстві іноземці та особи без громадянства як учасники процесу користуються такими ж процесуальними правами, що й громадяни України.

Стаття 23. Відношення до виборів та референдумів

Іноземці та особи без громадянства не можуть обирати і бути обраними до органів державної влади та самоврядування, а також брати участь у референдумах.

Стаття 24. Відношення до військового обов'язку

На іноземців та осіб без громадянства не поширюється військовий обов'язок, вони не проходять військову службу в Збройних Силах України та інших військових формуваннях, створених відповідно до законодавства України.

IV. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

Стаття 29. Підстави відповідальності за правопорушення

Іноземці та особи без громадянства, які вчинили злочин, адміністративні або інші правопорушення, несуть відповідальність на загальних підставах.

Стаття 32. Видворення за межі України

Іноземець та особа без громадянства, який вчинив злочин або адміністративне правопорушення, після відбуття призначеного йому покарання чи виконання адміністративного стягнення може бути видворений за межі України... .

Іноземець та особа без громадянства зобов'язані покинути територію України у строк, зазначений у рішенні про видворення. У разі прийняття рішення про видворення іноземця або особи без громадянства за межі України в її паспортному документі негайно анулюється віза і вилучаються документи на право перебування в Україні.

Президент України

Л. КРАВЧУК

м. Київ, 4 лютого 1994 року
№ 3929-ХІІ

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про біженців

(Витяг)

Цей Закон визначає правовий статус біженця в Україні, порядок надання, втрати та позбавлення статусу біженця, встановлює державні гарантії захисту біженців.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі терміни вживаються у такому значенні:

біженець – особа, яка не є громадянином України і внаслідок цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань, перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань;

країна громадянської належності – країна, громадянином (підданим) якої особа є. За умови, коли особа має понад одне громадянство, вона не вважається такою, що не має захисту країни своєї громадянської належності, якщо без будь-якої поважної причини, що впливає з обґрунтованих побоювань, вона не скористалася захистом однієї з країн, громадянином (підданим) якої вона є;

країна постійного проживання особи без громадянства – країна, в якій особа без громадянства постійно проживала до прибуття в Україну;

країна походження біженця – країна громадянської належності для іноземця або країна постійного проживання для особи без громадянства, стосовно яких у таких осіб існують обґрунтовані побоювання стати жертвами переслідувань за ознаками, визначеними в абзаці другому статті 1 цього Закону;

третя безпечна країна – країна, в якій особа перебувала до прибуття в Україну, за винятком випадків транзитного проїзду через територію такої країни, і могла звернутися з клопотанням про визнання біженцем чи отримання притулку...

члени сім'ї біженця – чоловік (дружина), діти, яким не виповнилося вісімнадцять років, непрацездатні батьки та інші особи, які перебувають під опікою чи піклуванням біженця;

законні представники неповнолітньої особи, яка не досягла вісімнадцяти років, – батьки, усиновителі, дід чи баба, повнолітні брат чи сестра, опікуни чи піклувальники, призначені такими до прибуття в Україну, інші повнолітні особи, які до прибуття в Україну добровільно чи в силу звичаю країни походження біженця взяли на себе відповідальність за виховання дітей;

законні представники дитини, розлученої з сім'єю, – орган опіки і піклування, батьки-вихователі, опікуни чи піклувальники, призначені відповідно до законодавства України, представник дитячого будинку чи школи-інтернату, іншого дитячого закладу, де дитина перебуває на вихованні;

дитина, розлучена з сім'єю, – особа віком до вісімнадцяти років, яка прибуває чи прибула на територію України без супроводу батьків чи одного з них, діда чи баби, повнолітніх брата чи сестри, або опікуна чи піклувальника, призначених відповідно до законодавства країни походження біженців, або інших повнолітніх осіб, які до прибуття в Україну добровільно чи в силу звичаю країни походження біженця взяли на себе відповідальність за виховання дитини;

законні представники недієздатної особи – опікуни;

посвідчення біженця – паспортний документ, який посвідчує особу його власника та підтверджує факт надання йому в Україні статусу біженця і є дійсним для реалізації прав та виконання обов'язків, передбачених цим Законом та іншими законами України;

пункт тимчасового розміщення біженців – місце тимчасового розміщення осіб, які подали заяву про надання статусу біженця, стосовно яких прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо надання статусу біженця та яким надано в Україні статус біженця;

ідентифікація особи – заходи, пов'язані з встановленням органами виконавчої влади особи заявника, який звернувся із заявою про надання йому статусу біженця в Україні і не має документів, що посвідчують його особу, або такі документи підроблені або фальшиві... .

Стаття 3. Заборона вислання або примусового повернення біженця до країни з якої він прибув та де його життю або свободі загрожує небезпека

Біженець не може бути висланий або примусово повернутий до країн, де його життю або свободі загрожує небезпека через його расу,

віросповідання (релігію), національність, громадянство (підданство), належність до певної соціальної групи або політичні переконання.

Біженець не може бути висланий або примусово повернутий до країн, де він може зазнати катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, або з якої він може бути висланий або примусово повернутий до країн, де його життю або свободі загрожує небезпека через його расу, релігію, національність, громадянство (підданство), належність до певної соціальної групи або політичні переконання.

Дія цієї статті не поширюється на біженця, засудженого в Україні за вчинення тяжкого злочину.

Стаття 4. Сприяння збереженню єдності сімей біженців

Україна сприяє збереженню єдності сімей біженців. Члени сім'ї особи, якій надано в Україні статус біженця, мають право з метою возз'єднання сім'ї в'їхати в Україну і набути статусу біженця, за відсутності умов, передбачених абзацами другим – четвертим статті 10 цього Закону.

Біженці мають право з метою возз'єднання сім'ї вільно залишити територію України.

Розділ III

НАДАННЯ, ВТРАТА І ПОЗБАВЛЕННЯ СТАТУСУ БІЖЕНЦЯ

Стаття 10. Умови, за яких статус біженця не надається

Статус біженця не надається особі:

яка вчинила злочин проти миру, військовий злочин або злочин проти людства і людяності, як їх визначено у міжнародному праві;

яка вчинила тяжкий злочин не політичного характеру за межами України до прибуття в Україну з метою набуття статусу біженця, якщо таке діяння віднесено Кримінальним кодексом України до тяжких злочинів;

яка винна у вчиненні дій, що суперечать меті та принципам Організації Об'єднаних Націй;

стосовно якої встановлено, що умови, передбачені абзацом другим статті 1 цього Закону, відсутні;

яка до прибуття в Україну була визнана біженцем або отримала притулок в іншій країні;

яка до прибуття в Україну з наміром набути статусу біженця перебувала в третій безпечній країні. Дія цього абзацу не поширюється на дітей, розлучених з сім'ями, а також на осіб, які народилися чи постійно проживали на території України, а також їхніх нащадків (дітей, онуків).

Стаття 14. Прийняття рішення за заявою про надання статусу біженця

Рішення за заявою про надання статусу біженця приймається спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у справах міграції протягом місяця з дня отримання особою справи заявника та письмового висновку органу міграційної служби, який розглядав заяву... .

Посвідчення біженця видається строком на один рік... .

Стаття 15. Втрата і позбавлення статусу біженця

Статус біженця втрачається, якщо особа:

1) добровільно знову скористалася захистом країни громадянської належності (підданства);

2) набула громадянство України або добровільно набула громадянство, яке мала раніше, або набула громадянство іншої держави і користується її захистом;

3) добровільно повернулася до країни, яку вона залишила чи за межами якої перебувала внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань;

4) будучи особою без громадянства може повернутися в країну свого попереднього постійного проживання, оскільки обставини, за яких було надано статус біженця, більше не існують;

5) отримала притулок чи дозвіл на постійне проживання в іншій країні;

б) не може більше відмовлятися від користування захистом країни своєї громадянської належності, оскільки обставини, на підставі яких особі було надано статус біженця, більше не існують...

Розділ IV

ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ БІЖЕНЦІВ

Стаття 19. Правовий статус осіб, яким надано статус біженця в Україні

Особи, яким надано статус біженця в Україні, є іноземцями чи особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах. Такі особи користуються тими ж правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, – за винятками, встановленими Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Стаття 20. Права особи, якій надано статус біженця

Особа, якій надано статус біженця, має рівні з громадянами України права на:

пересування, вільний вибір місця проживання, вільне залишення території України, за винятком обмежень, які встановлюються законом;

працю;

підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом;

охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування;

відпочинок;

освіту;

свободу світогляду і віросповідання;

направлення індивідуальних чи колективних письмових звернень або особисте звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб цих органів;

володіння, користування і розпорядження своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності;

оскарження до суду рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб;

звернення за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;

правову допомогу.

Особа, якій надано статус біженця в Україні, має рівні з громадянами України права у шлюбних та сімейних відносинах.

Особа, якій надано статус біженця в Україні, має право на одержання грошової допомоги, пенсії та інших видів соціального забезпечення в порядку, встановленому законодавством України, та користування житлом, наданим у місці проживання.

Особа, якій надано статус біженця в Україні, користується іншими правами і свободами, які передбачені Конституцією та законами України.

Стаття 21. Обов'язки особи, якій надано статус біженця в Україні

Особа, якій надано статус біженця в Україні, зобов'язана:

повідомляти протягом десяти робочих днів органу міграційної служби за місцем проживання про зміни прізвища, складу сім'ї, сімейного стану, місця проживання, набуття громадянства України або іншої держави, надання притулку або дозволу на постійне проживання в іншій державі...;

проходити щорічну перереєстрацію у строки, встановлені органом міграційної служби за місцем проживання.

Президент України

Л. КРАВЧУК

м. Київ, 24 грудня 1993 року

№ 3818-ХІІ

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ (Витяг)

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ

Стаття 6. Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову.

Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України.

Стаття 7. В Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування.

Стаття 19. Правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Розділ II

ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОBOB'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Стаття 37. ...Не допускається створення і діяльність організаційних структур політичних партій в органах виконавчої та судової влади і виконавчих органах місцевого самоврядування, військових формуваннях, а також на державних підприємствах, у навчальних закладах та інших державних установах і організаціях.

Стаття 38. Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування

Стаття 39. Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування... .

Стаття 40. Усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

Стаття 56. Кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

Розділ IV

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Стаття 75. Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України. Стаття 76. Конституційний склад Верховної Ради України – чотириста п'ятдесят народних депутатів України, які обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

Народним депутатом України може бути обрано громадянина України, який на день виборів досяг двадцяти одного року, має право голосу і проживає в Україні протягом останніх п'яти років... .

Строк повноважень Верховної Ради України становить п'ять років.

Стаття 78. Народні депутати України здійснюють свої повноваження на постійній основі.

Народні депутати України не можуть мати іншого представницького мандата, бути на державній службі, обіймати інші оплачувані посади, займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності), входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має наметі одержання прибутку...

Стаття 82. Верховна Рада України працює сесійно.

Верховна Рада України є повноважною за умови обрання не менш як двох третин від її конституційного складу.

Верховна Рада України збирається на першу сесію не пізніше ніж на тридцятий день після офіційного оголошення результатів виборів... .

Стаття 85. До повноважень Верховної Ради України належить:

- 1) внесення змін до Конституції України... ;
- 2) призначення всеукраїнського референдуму... ;

- 3) прийняття законів;
- 4) затвердження Державного бюджету України та внесення змін до нього, контроль за виконанням Державного бюджету України, прийняття рішення щодо звіту про його виконання;
- 5) визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики;
- 6) затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля;
- 7) призначення виборів Президента України... ;
- 8) заслуховування щорічних та позачергових послань Президента України про внутрішнє і зовнішнє становище України;
- 9) оголошення за поданням Президента України стану війни і укладення миру... ;
- 10) усунення Президента України з поста в порядку особливої процедури (імпичменту)... ;
- 11) розгляд і прийняття рішення щодо схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України;
- 12) призначення за поданням Президента України Прем'єр-міністра України, Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України, призначення за поданням Прем'єр-міністра України інших членів Кабінету Міністрів України, Голови Антимонопольного комітету України, Голови Державного комітету телебачення та радіомовлення України, Голови Фонду державного майна України, звільнення зазначених осіб з посад, вирішення питання про відставку Прем'єр-міністра України, членів Кабінету Міністрів України;
- 12-1) призначення на посаду та звільнення з посади за поданням Президента України Голови Служби безпеки України;
- 13) здійснення контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України... ;
- 17) призначення на посаду та звільнення з посади Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини... ;
- 18) призначення на посаду та звільнення з посади Голови Національного банку України за поданням Президента України;
- 21) призначення на посади та звільнення з посад членів Центральної виборчої комісії за поданням Президента України;
- 23) схвалення рішення про надання військової допомоги іншим державам, про направлення підрозділів Збройних Сил України до іншої держави чи про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України;
- 24) встановлення державних символів України;

25) надання згоди на призначення на посаду та звільнення з посади Президентом України Генерального прокурора України; висловлення недовіри Генеральному прокуророві України, що має наслідком його відставку з посади;

26) призначення на посади та звільнення з посад третини складу Конституційного Суду України;

27) обрання суддів безстроково;

28) дострокове припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим... ;

30) призначення чергових та позачергових виборів до органів місцевого самоврядування;

32) надання законом згоди на обов'язковість міжнародних договорів України та денонсація міжнародних договорів України;

33) здійснення парламентського контролю у межах, визначених цією Конституцією та законом;

34) прийняття рішення про направлення запиту до Президента України на вимогу народного депутата України, групи народних депутатів України чи комітету Верховної Ради України, попередньо підтриману не менш як однією третьиною від конституційного складу Верховної Ради України;

36) затвердження переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації, визначення правових засад вилучення об'єктів права приватної власності;

Верховна Рада України здійснює також інші повноваження, які відповідно до Конституції України віднесені до її відання.

Стаття 90. Повноваження Верховної Ради України припиняються у день відкриття першого засідання Верховної Ради України нового скликання.

Президент України має право достроково припинити повноваження Верховної Ради України, якщо:

1) протягом одного місяця у Верховній Раді України не сформовано коаліцію депутатських фракцій відповідно до статті 83 цієї Конституції;

2) протягом шістдесяти днів після відставки Кабінету Міністрів України не сформовано персональний склад Кабінету Міністрів України;

3) протягом тридцяти днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися.

Рішення про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України приймається Президентом України після консультацій з Головою Верховної Ради України, його заступниками та головами депутатських фракцій у Верховній Раді України...

Повноваження Верховної Ради України не можуть бути достроково припинені Президентом України в останні шість місяців строку повноважень Верховної Ради України або Президента України

Стаття 91. Верховна Рада України приймає закони, постанови та інші акти більшістю від її конституційного складу, крім випадків, передбачених цією Конституцією

Стаття 92. Виключно законами України визначаються:

1) права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина;

2) громадянство, правосуб'єктність громадян, статус іноземців та осіб без громадянства;

3) права корінних народів і національних меншин;

4) порядок застосування мов;

5) засади використання природних ресурсів, виключної (морської) економічної зони, континентального шельфу, освоєння космічного простору, організації та експлуатації енергосистем, транспорту і зв'язку;

6) основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення; засади регулювання праці і зайнятості, шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства; виховання, освіти, культури і охорони здоров'я; екологічної безпеки;

7) правовий режим власності;

8) правові засади і гарантії підприємництва; правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання;

9) засади зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної діяльності, митної справи;

10) засади регулювання демографічних та міграційних процесів;

11) засади утворення і діяльності політичних партій, інших об'єднань громадян, засобів масової інформації;

12) організація і діяльність органів виконавчої влади, основи державної служби, організації державної статистики та інформатики;

13) територіальний устрій України;

14) судоустрій, судочинство, статус суддів, засади судової експертизи, організація і діяльність прокуратури, органів дізнання і слідства, нотаріату, органів і установ виконання покарань; основи організації та діяльності адвокатури;

15) засади місцевого самоврядування;

16) статус столиці України; спеціальний статус інших міст;

17) основи національної безпеки, організації Збройних Сил України і забезпечення громадського порядку;

18) правовий режим державного кордону;

19) правовий режим воєнного і надзвичайного стану, зон надзвичайної екологічної ситуації;

20) організація і порядок проведення виборів і референдумів;

21) організація і порядок діяльності Верховної Ради України, статус народних депутатів України;

22) засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них.

Виключно законами України встановлюються:

1) Державний бюджет України і бюджетна система України...

2) порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав; порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України;

3) одиниці ваги, міри і часу; порядок встановлення державних стандартів;

4) порядок використання і захисту державних символів;

5) державні нагороди;

6) військові звання, дипломатичні ранги та інші спеціальні звання;

7) державні свята.

...Законом України оголошується амністія.

Розділ V

ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ

Стаття 102. Президент України є главою держави і виступає від її імені.

Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина.

Стаття 103. Президент України обирається громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років.

Президентом України може бути обраний громадянин України, який досяг тридцяти п'яти років, має право голосу, проживає в Україні протягом десяти останніх перед днем виборів років та володіє державною мовою.

Одна й та сама особа не може бути Президентом України більше ніж два строки підряд.

Президент України не може мати іншого представницького мандата, обіймати посаду в органах державної влади або в об'єднаннях громадян, а також займатися іншою оплачуваною або

підприємницькою діяльністю чи входить до складу керівного органу або наглядової ради підприємства, що має на меті одержання прибутку... .

Стаття 104. Новообраний Президент України вступає на пост не пізніше ніж через тридцять днів після офіційного оголошення результатів виборів, з моменту складення присяги народом на урочистому засіданні Верховної Ради України.

Приведення Президента України до присяги здійснює Голова Конституційного Суду України.

Стаття 105. Президент України користується правом недоторканності на час виконання повноважень... .

Звання Президента України охороняється законом і зберігається за ним довічно, якщо тільки Президент України не був усунений з поста в порядку імпичменту.

Стаття 106. Президент України:

1) забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави;

2) звертається з посланнями до народу та із щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України;

3) представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України;

4) приймає рішення про визнання іноземних держав;

5) призначає та звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях; приймає вірчі і відкличні грамоти дипломатичних представників іноземних держав;

6) призначає всеукраїнський референдум щодо змін Конституції України відповідно до статті 156 цієї Конституції, проголошує всеукраїнський референдум за народною ініціативою.

7) призначає позачергові вибори до Верховної Ради України у строки, встановлені цією Конституцією;

8) припиняє повноваження Верховної Ради України у випадках, передбачених цією Конституцією;

9) вносить за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформованої відповідно до статті 83 Конституції України, подання про призначення Верховною Радою України Прем'єр-міністра України в строк не пізніше ніж на п'ятнадцятий день після одержання такої пропозиції;

10) вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України;

11) призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Генерального прокурора України;

12) призначає на посади та звільняє з посад половину складу Ради Національного банку України;

13) призначає на посади та звільняє з посад половину складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення;

14) вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України;

15) зупиняє дію актів Кабінету Міністрів України з мотивів невідповідності цій Конституції з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності;

16) скасовує акти Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

17) є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави;

18) очолює Раду національної безпеки і оборони України;

19) вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та у разі збройної агресії проти України приймає рішення про використання Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань;

20) приймає відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України;

21) приймає у разі необхідності рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану, а також оголошує у разі необхідності окремі місцевості України зонами надзвичайної екологічної ситуації – з наступним затвердженням цих рішень Верховною Радою України;

22) призначає на посади та звільняє з посад третину складу Конституційного Суду України;

23) утворює суди у визначеному законом порядку;

24) присвоює вищі військові звання, вищі дипломатичні ранги та інші вищі спеціальні звання і класні чини;

25) нагороджує державними нагородами; встановлює президентські відзнаки та нагороджує ними;

26) приймає рішення про прийняття до громадянства України та припинення громадянства України, про надання притулку в Україні;

27) здійснює помилювання;

28) створює у межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби;

29) підписує закони, прийняті Верховною Радою України;

30) має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів (крім законів про внесення змін до Конституції України) з наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України;

31) здійснює інші повноваження, визначені Конституцією України.

Президент України не може передавати свої повноваження іншим особам або органам.

Президент України на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України... .

Стаття 107. Рада національної безпеки і оборони України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України.

Рада національної безпеки і оборони України координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони.

Головою Ради національної безпеки і оборони України є Президент України.

Персональний склад Ради національної безпеки і оборони України формує Президент України...

Рішення Ради національної безпеки і оборони України вводяться в дію указами Президента України... .

Стаття 108. Президент України виконує свої повноваження до вступу на пост новообраного Президента України.

Повноваження Президента України припиняються достроково у разі:

- 1) відставки;
- 2) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я;
- 3) усунення з поста в порядку імпічменту;
- 4) смерті.

Розділ VI

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ. ІНШІ ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Стаття 113. Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади.

Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених цією Конституцією. Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується цією Конституцією та законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України

Стаття 116. Кабінет Міністрів України:

1) забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України;

2) вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина; 3) забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування;

4) розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку України;

5) забезпечує рівні умови розвитку всіх форм власності; здійснює управління об'єктами державної власності відповідно до закону;

6) розробляє проект закону про Державний бюджет України і забезпечує виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України, подає Верховній Раді України звіт про його виконання;

7) здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю;

8) організовує і забезпечує здійснення зовнішньоекономічної діяльності України, митної справи;

9) спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади... .

Стаття 117. Кабінет Міністрів України в межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання... .

Стаття 118. Виконавчу владу в областях і районах, містах Києві та Севастополі здійснюють місцеві державні адміністрації... .

Голови місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду і звільняються з посади Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України.

Голови місцевих державних адміністрацій при здійсненні своїх повноважень відповідальні перед Президентом України і Кабінетом Міністрів України, підзвітні та підконтрольні органам виконавчої влади вищого рівня.

Місцеві державні адміністрації підзвітні і підконтрольні радам у частині повноважень, делегованих їм відповідними районними чи обласними радами.

Місцеві державні адміністрації підзвітні і підконтрольні органам виконавчої влади вищого рівня.

Обласна чи районна рада може висловити недовіру голові відповідної місцевої державної адміністрації, на підставі чого Президент України приймає рішення і дає обгрунтовану відповідь.

Якщо недовіру голові районної чи обласної державної адміністрації висловили дві третини депутатів від складу відповідної ради, Президент України приймає рішення про відставку голови місцевої державної адміністрації.

Розділ XI

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття 140. Місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України... .

Місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи.

Органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, є районні та обласні ради.

Питання організації управління районами в містах належить до компетенції міських рад.

Сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна.

Стаття 141. До складу сільської, селищної, міської, районної, обласної ради входять депутати, які обираються жителями села, селища, міста, району, області на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років.

Територіальні громади на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування обирають строком на чотири роки відповідно сільського, селищного та міського голову, який очолює виконавчий орган ради та головує на її засіданнях.

Статус голів, депутатів і виконавчих органів ради та їхні повноваження, порядок утворення, реорганізації, ліквідації визначаються законом.

Голова районної та голова обласної ради обираються відповідною радою і очолюють виконавчий апарат ради.

Стаття 144. Органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території... .

Стаття 145. Права місцевого самоврядування захищаються в судовому порядку.

Конституція України
прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України
28 червня 1996 року

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про статус народного депутата України (Витяг)

Цей Закон визначає статус (права, обов'язки і відповідальність) народного депутата України у Верховній Раді України та за її межами, встановлює правові і соціальні гарантії здійснення наодним депутатом України своїх депутатських повноважень.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ

Стаття 1. Народний депутат України

1. Народний депутат України (далі – народний депутат) є обраний відповідно до Закону України «Про вибори народних депутатів України» представник Українського народу у Верховній Раді України і уповноважений ним протягом строку депутатських повноважень здійснювати повноваження, передбачені Конституцією України та законами України.

2. Народний депутат здійснює свої повноваження на постійній основі.

3. При виконанні своїх повноважень народний депутат керується Конституцією України, законами України та загальнодержавними нормами моралі.

4. Держава гарантує народному депутату забезпечення необхідними умовами для здійснення ним депутатських повноважень.

5. Звання народного депутата із зазначенням порядкового номера скликання Верховної Ради України зберігається за ним довічно, за винятком дострокового припинення повноважень народного депутата відповідно до пунктів 1–4, 6 статті 4 цього Закону.

Стаття 2. Строк повноважень народного депутата України

1. Повноваження народного депутата починаються після складення ним присяги на вірність Україні перед Верховною Радою України з моменту скріплення присяги особистим підписом під її текстом.

Народний депутат не може брати участі у засіданнях Верховної Ради України та її органів, а також здійснювати інші депутатські повноваження до того часу, поки він не скріпить присягу особистим підписом під її текстом. Відмова скласти та підписати присягу має наслідком втрату депутатського мандата.

2. Повноваження народного депутата припиняються з моменту відкриття першого засідання Верховної Ради України нового скликання.

Стаття 3. Несумісність депутатського мандата з іншими видами діяльності

1. Народний депутат не має права:

1) бути членом Кабінету Міністрів України, керівником центрального органу виконавчої влади;

2) мати інший представницький мандат чи одночасно бути на державній службі;

3) обіймати посаду міського, сільського, селищного голови;

4) займатися будь-якою, крім депутатської, оплачуваною роботою, за винятком викладацької, наукової та творчої діяльності, а також медичної практики у вільний від виконання обов'язків народного депутата час;

5) залучатись як експерт органами досудового слідства, прокуратури, суду, а також займатися адвокатською діяльністю;

6) входити до складу керівництва, правління чи ради підприємства, установи, організації, що має на меті одержання прибутку.

2. Народний депутат зобов'язаний додержуватись інших вимог та обмежень, які встановлюються законом.

3. Народний депутат, призначений (обраний) на посаду, що є несумісною з депутатським мандатом, і повноваження якого не припинено в установленому законом порядку, допускається до виконання обов'язків за такою посадою не раніше дня подання ним до Верховної Ради України заяви про складення повноважень народного депутата України.

Стаття 4. Дострокове припинення повноважень народного депутата України

Повноваження народного депутата припиняються достроково у разі:

1) особистої письмової заяви про складення депутатських повноважень;

2) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;

3) визнання його судом недієздатним або безвісно відсутнім;

4) припинення його громадянства або виїзду на постійне проживання за межі України;

5) смерті;

6) порушення вимог частини першої статті 3 цього Закону.

Стаття 6. Діяльність народного депутата України у Верховній Раді України Народний депутат у порядку, встановленому законом:

- 1) бере участь у засіданнях Верховної Ради України;
- 2) бере участь у роботі депутатських фракцій (груп);
- 3) бере участь у роботі комітетів, тимчасових спеціальних комісій, тимчасових слідчих комісій, утворених Верховною Радою України;
- 4) виконує доручення Верховної Ради України та її органів;
- 5) бере участь у роботі над законопроектами, іншими актами Верховної Ради України;
- 6) бере участь у парламентських слуханнях;
- 7) звертається із депутатським запитом або депутатським зверненням до Президента України, органів Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, керівників інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також до керівників підприємств, установ та організацій, розташованих на території України, незалежно від їх підпорядкування і форм власності у порядку, передбаченому цим Законом і законом про регламент Верховної Ради України.

Стаття 7. Взаємовідносини народного депутата України з виборцями

1. Народний депутат постійно підтримує зв'язки з виборцями у порядку, встановленому законом.

Народні депутати, обрані в одномандатних виборчих округах, зобов'язані підтримувати зв'язок з виборцями своїх округів. Народні депутати, обрані в багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі, здійснюють зв'язок з виборцями, які мешкають на території України, у порядку персонального представництва, визначеному депутатськими фракціями (групами) Верховної Ради України відповідно до закону.

2. Народний депутат відповідно до закону розглядає звернення виборців, а також від підприємств, установ, організацій, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, вживає заходів для реалізації їх пропозицій і законних вимог, інформує виборців про свою депутатську діяльність під час особистих зустрічей з ними та через засоби масової інформації.

3. Народний депутат відповідальний за свою депутатську діяльність перед Українським народом як уповноважений ним представник у Верховній Раді України.

Стаття 8. Депутатська етика

1. У своїй діяльності народний депутат повинен дотримуватися загально визнаних норм моралі; завжди зберігати власну гідність, поважати честь і гідність інших народних депутатів, службових та посадових осіб і громадян; утримуватись від дій, заяв та вчинків, що компрометують його самого, виборців, Верховну Раду України, державу.

2. Неприпустимим є використання народним депутатом свого депутатського мандата всупереч загально визнаним нормам моралі, правам і свободам людини і громадянина, законним інтересам суспільства і держави.

3. Народний депутат не повинен використовувати депутатський мандат в особистих, зокрема, корисливих цілях.

Розділ II

ПРАВА НАРОДНОГО ДЕПУТАТА УКРАЇНИ

Глава 1. Права народного депутата України у Верховній Раді України

Стаття 10. Загальні положення

1. Народний депутат має право ухвального голосу щодо всіх питань, що розглядаються на засіданнях Верховної Ради України та її органів, до складу яких його обрано.

Кожний народний депутат у Верховній Раді України та її органах, до складу яких його обрано, має один голос. Народний депутат може брати участь у роботі будь-якого органу Верховної Ради України з правом дорадчого голосу, якщо інше не передбачено законом.

2. Народний депутат реалізує на засіданнях Верховної Ради України та в роботі її органів надані йому права відповідно до Конституції України, цього та інших законів України.

3. Народний депутат бере особисту участь у засіданнях Верховної Ради України чи її органів, до складу яких його обрано.

4. При опрацюванні і прийнятті законопроектів, постанов та інших актів Верховної Ради України поправки, пропозиції та зауваження, внесені народним депутатом, розглядаються і по них приймаються рішення щодо їх врахування чи відхилення.

5. Народні депутати не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у Верховній Раді України та її органах, за винятком відповідальності за образи чи наклеп.

6. Голосування та позиція, висловлена народним депутатом в роботі Верховної Ради України та її органів, не може бути предметом розгляду у Верховній Раді України та її органах.

Стаття 11. Права народного депутата України на пленарних засіданнях Верховної Ради України

Народний депутат на пленарному засіданні Верховної Ради України має право у порядку, передбаченому законом про регламент Верховної Ради України:

1) обирати і бути обраним на посади Голови Верховної Ради України, Першого заступника і заступника Голови Верховної Ради України;

2) обирати і бути обраним до органів Верховної Ради України;

3) пропонувати питання для розгляду Верховною Радою України або її органами;

4) виступати із законодавчою ініціативою у Верховній Раді України;

5) звертатися із депутатськими запитами, вимагати відповіді на них;

6) брати участь у дебатах, ставити запитання доповідачам, головуючому на засіданні;

7) виступати з обґрунтуванням своїх пропозицій і з мотивів голосування;

8) висловлювати свою думку щодо кожного питання, яке розглядається на засіданні;

9) висловлювати думку щодо кандидатів, які обираються чи призначаються на посади, звільняються з посад Верховною Радою України, а також щодо яких Верховна Рада України надає згоду на призначення і звільнення з посад;

10) порушувати питання про заміну головуючого на пленарному засіданні Верховної Ради України;

11) порушувати питання про довіру складу органів, утворених Верховною Радою України, а також посадовим особам, яких обрано, призначено на посади або щодо призначення на посади яких Верховною Радою України надано згоду у випадках, передбачених Конституцією України;

12) порушувати питання про перевірку діяльності підприємств, установ, організацій, розташованих на території України і щодо яких є дані про порушення ними законодавства України, про створення з цією метою тимчасових слідчих комісій;

13) передавати для внесення до протоколу і стенографічного бюлетеня засідання текст свого виступу, окремої думки, заяви, пропозиції і зауваження з питань, що розглядаються Верховною Радою України. Народні депутати попередніх скликань, крім тих, повноваження яких припинено достроково у зв'язку з набранням

законної сили обвинувальним вироком щодо них або за рішенням суду у разі невиконання вимоги щодо несумісності депутатського мандата, мають право бути присутніми на відкритих пленарних засіданнях Верховної Ради України на гостьових місцях.

Стаття 12. Право законодавчої ініціативи народного депутата України

1. Народний депутат має право законодавчої ініціативи, яке реалізується у формі внесення до Верховної Ради України:

- 1) законопроекту;
- 2) проекту постанови;
- 3) іншої законодавчої пропозиції.

2. Порядок внесення законопроекту, проекту постанови чи іншої законодавчої пропозиції на розгляд Верховної Ради України та порядок їх розгляду визначаються законом про регламент Верховної Ради України.

Стаття 13. Право народних депутатів України об'єднуватися в депутатські фракції (групи)

1. Народні депутати мають право об'єднуватися в депутатські фракції та депутатські групи.

2. Депутатські фракції (групи) утворюються, реєструються, діють, а також припиняють свою діяльність відповідно до закону про регламент Верховної Ради України та інших законів України.

3. Організація роботи депутатських фракцій (груп) регулюється законами та прийнятим відповідно до них Положенням про депутатську фракцію (групу).

4. Народний депутат має право бути членом лише однієї зареєстрованої депутатської фракції (групи).

5. Народний депутат має право вільно вийти зі складу депутатської фракції (групи).

6. Народний депутат може не входити до жодної зареєстрованої депутатської фракції чи депутатської групи.

7. Народний депутат як член депутатської фракції (групи) має право:

- 1) обирати та бути обраним до керівних органів депутатської фракції (групи);
- 2) брати участь у затвердженні Положення про депутатську фракцію (групу);
- 3) пропонувати питання для розгляду депутатською фракцією (групою);
- 4) вносити пропозиції до питань, які розглядаються на засіданні депутатської фракції (групи), виступати з обґрунтуванням своїх пропозицій;

5) брати участь в обговоренні будь-якого питання, яке розглядається на засіданні депутатської фракції (групи).

8. Діяльність народного депутата у депутатській фракції (групі) визначається цим Законом, законом про регламент Верховної Ради України та Положенням про депутатську фракцію (групу).

Стаття 14. Права народного депутата України в органах Верховної Ради України

1. Народний депутат за погодженням з відповідною депутатською фракцією може бути обраний членом одного комітету Верховної Ради України і бути одночасно членом однієї тимчасової слідчої та однієї тимчасової спеціальної комісії. При цьому Верховна Рада України забезпечує пропорційне обрання народних депутатів до складу відповідних комітетів.

3. Порядок здійснення повноважень народних депутатів в органах Верховної Ради України визначається Конституцією України, цим та іншими законами України.

4. Народний депутат, який є членом комітету, тимчасової спеціальної чи тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України, має право:

1) вносити пропозиції про розгляд на засіданнях відповідного комітету, тимчасової спеціальної чи тимчасової слідчої комісії будь-якого питання, що належить до їх компетенції, а також брати участь в обговоренні питань, що вносяться на розгляд комітету, тимчасової спеціальної чи тимчасової слідчої комісії.

Кожна внесена народним депутатом пропозиція на його вимогу має бути проголосована на засіданні відповідного комітету, тимчасової спеціальної чи тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України;

2) народний депутат має право отримувати від органів державної влади та органів місцевого самоврядування, керівників підприємств, установ та організацій допомогу, необхідну для роботи у складі тимчасових спеціальних чи тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України;

3) викласти свою окрему думку як додаток до рішення комітету, тимчасової спеціальної чи тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України.

Стаття 15. Право народного депутата України на депутатський запит

1. Народний депутат має право на сесії Верховної Ради України звернутися із запитом до Президента України, до органів Верховної Ради України, до Кабінету Міністрів України, до керівників інших

органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також до керівників підприємств, установ та організацій, розташованих на території України, незалежно від їх підпорядкування і форм власності.

2. Депутатський запит – це вимога народного депутата, народних депутатів чи комітету Верховної Ради України, яка заявляється на сесії Верховної Ради України до Президента України, до органів Верховної Ради України, до Кабінету Міністрів України, до керівників інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також до керівників підприємств, установ і організацій, розташованих на території України, незалежно від їх підпорядкування і форм власності, дати офіційну відповідь з питань, віднесених до їх компетенції.

3. Депутатський запит вноситься у письмовій формі народним депутатом, а у випадку, передбаченому пунктом 34 частини першої статті 85 Конституції України, також на вимогу групи народних депутатів чи комітету Верховної Ради України, і розглядається на засіданні Верховної Ради України.

4. Верховна Рада України приймає рішення про направлення депутатського запиту відповідному органу або посадовій особі, до яких його звернуто, однією п'ятою від її конституційного складу.

Рішення про направлення запиту до Президента України на вимогу народного депутата, групи народних депутатів чи комітету Верховної Ради України має бути попередньо підтримане не менш як однією третиною від конституційного складу Верховної Ради України.

5. Президент України, керівники органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, до яких звернуто запит, зобов'язані повідомити народного депутата, групу народних депутатів, комітет Верховної Ради України у письмовій формі про результати розгляду його (їх) запиту у п'ятнадцятиденний строк з дня його одержання або в інший, встановлений Верховною Радою України, строк.

Якщо запит з об'єктивних причин не може бути розглянуто у встановлений строк, Президент України, керівник відповідного органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, до якого звернуто запит, зобов'язаний письмово повідомити про це Голову Верховної Ради України та народного депутата, групу народних депутатів, комітет Верховної Ради України, який вніс (які внесли) запит, і запропонувати інший строк, який не повинен перевищувати одного місяця після одержання запиту.

6. Народний депутат має право брати безпосередньо участь у розгляді внесеного ним запиту керівником органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації.

7. На вимогу народного депутата керівник органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, якому адресовано запит, зобов'язаний повідомити народному депутатові про день розгляду порушених у запиті питань завчасно, але не пізніше ніж за три дні до їх розгляду.

8. Відповідь на депутатський запит, внесений народним депутатом, надається відповідно Голові Верховної Ради України і народному депутату, який його вніс. Відповідь на депутатський запит, внесений групою народних депутатів, комітетом Верховної Ради України, надається відповідно Голові Верховної Ради України і народному депутату, підпис якого під запитом значиться першим, голові комітету Верховної Ради України. Відповідь надається в обов'язковому порядку і безпосередньо тим органом державної влади чи органом місцевого самоврядування, до якого було направлено запит, за підписом його керівника чи посадової особи, керівником підприємства, установи та організації, об'єднання громадян, на ім'я яких було направлено запит.

9. Народний депутат, представник групи народних депутатів, комітет Верховної Ради України мають право дати оцінку відповіді на свій депутатський запит. По відповіді на депутатський запит може бути проведено обговорення, якщо на ньому наполягає не менше однієї п'ятої від конституційного складу Верховної Ради України.

10. При обговоренні відповіді на депутатський запит на засіданні Верховної Ради України повинні бути присутні у порядку, встановленому законом про регламент Верховної Ради України, керівники, до яких звернуто запит. Вони можуть уповноважувати інших осіб бути присутніми при обговоренні відповіді на запит лише у виняткових випадках із вмотивованим обґрунтуванням.

11. За результатами обговорення відповіді на депутатський запит Верховна Рада України приймає відповідне рішення.

Стаття 16. Право народного депутата України на депутатське звернення

1. Народний депутат має право на депутатське звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, керівників підприємств, установ і організацій, незалежно від форм власності та підпорядкування, об'єднань громадян з питань, пов'язаних з депутатською діяльністю, і брати участь у розгляді порушених ним питань.

Депутатське звернення – викладена в письмовій формі пропозиція народного депутата, звернена до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, керівників підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян здійснити певні дії, дати офіційне роз'яснення чи викласти позицію з питань, віднесених до їх компетенції.

2. Орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадові особи, керівники підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян, яким адресовано депутатське звернення, зобов'язані протягом 10 днів з моменту його одержання розглянути і дати письмову відповідь. У разі неможливості розгляду звернення народного депутата у визначений строк його повідомляють про це офіційним листом з викладенням причин продовження строку розгляду. Строк розгляду депутатського звернення, з урахуванням продовження, не може перевищувати 30 днів з моменту його одержання.

3. Народний депутат, який направив звернення, може бути присутнім при його розгляді, про що він повідомляє відповідний орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадових осіб, керівників підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян, яким адресовано депутатське звернення. Посадова особа, відповідальна за розгляд звернення народного депутата, зобов'язана завчасно, але не пізніше ніж за день повідомити народного депутата про час і місце розгляду звернення.

4. Вмотивована відповідь на депутатське звернення повинна бути надіслана народному депутату не пізніше як на другий день після розгляду звернення. Відповідь надається в обов'язковому порядку і безпосередньо тим органом державної влади чи органом місцевого самоврядування, до якого було направлено звернення, за підписом його керівника чи посадової особи, керівником підприємства, установи та організації, об'єднання громадян.

Розділ III

ОБОВ'ЯЗКИ НАРОДНОГО ДЕПУТАТА УКРАЇНИ

Стаття 24. Обов'язки народного депутата України Народний депутат зобов'язаний:

- 1) дбати про благо України і добробут Українського народу, захищати інтереси виборців та держави;
- 2) додержуватися вимог Конституції України, цього Закону, закону про регламент Верховної Ради України та інших законів України, додержуватися присяги народного депутата України;

3) бути присутнім та особисто брати участь у засіданнях Верховної Ради України та її органів, до складу яких його обрано;

4) особисто брати участь у голосуванні з питань, що розглядаються Верховною Радою України та її органами;

5) виконувати доручення Верховної Ради України, відповідного комітету, депутатської фракції (групи), тимчасової спеціальної або тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України, до складу яких його обрано;

6) інформувати Верховну Раду України та її органи, до складу яких його обрано, про виконання доручень Верховної Ради України та її органів;

7) додержуватись вимог трудової дисципліни та норм депутатської етики;

8) як член депутатської фракції (групи):

додержуватись вимог Положення про депутатську фракцію (групу);

виконувати функції, закріплені Положенням про депутатську фракцію (групу), відповідно до цього Закону, закону про регламент Верховної Ради України та інших законів України;

представляти інтереси депутатської фракції (групи) у комітеті, тимчасовій спеціальній або тимчасовій слідчій комісії, до складу яких його обрано;

9) як член комітету, тимчасової спеціальної або тимчасової слідчої комісії:

бути присутнім на засіданнях комітету, підкомітету, тимчасової спеціальної чи тимчасової слідчої комісії, до складу яких його обрано, та брати участь у їх роботі; додержуватись порядку та норм депутатської етики на засіданнях комітету, його підкомітетів, тимчасової спеціальної або тимчасової слідчої комісії та робочих груп органів Верховної Ради України;

виконувати доручення комітету, підкомітету, тимчасової спеціальної чи тимчасової слідчої комісії, визначені їх рішеннями;

10) завчасно повідомляти про неможливість бути присутнім на засіданні Верховної Ради України чи її органів керівників цих органів;

11) постійно підтримувати зв'язки з виборцями, вивчати громадську думку, потреби і запити населення, а у разі необхідності повідомляти про них Верховну Раду України та її органи, вносити пропозиції та вживати в межах своїх повноважень заходи щодо їх врахування в роботі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій;

12) інформувати виборців про свою депутатську діяльність через засоби масової інформації, на зборах виборців періодично, але не рідше двох разів на рік;

13) розглядати звернення виборців відповідно до вимог та в порядку, встановленому Законом України «Про звернення громадян».

Народний депутат розглядає всі одержані ним пропозиції, заяви та скарги виборців, узагальнює їх, за необхідності вносить відповідні пропозиції до Верховної Ради України та її органів, а також до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

У разі необхідності народний депутат надсилає пропозиції, заяви та скарги громадян органам державної влади, органам місцевого самоврядування та їх посадовим особам, установам та організаціям, до повноважень яких входить розгляд звернень громадян чи вирішення порушених у них питань по суті. Про результати розгляду пропозицій, заяв та скарг громадян органи та посадові особи зобов'язані повідомити громадянина, від якого надійшло звернення, і народного депутата у терміни, встановлені Законом України «Про звернення громадян»;

14) проводити особистий прийом громадян у дні, визначені Верховною Радою України для роботи з виборцями.

У випадку залучення до участі у розгляді пропозицій, заяв і скарг, а також у прийомі громадян посадових осіб органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, керівників підприємств, установ та організацій не пізніше як за три дні до початку прийому народний депутат повідомляє їх про час і місце проведення прийому, а також про орієнтовне коло питань, які мають розглядатися на прийомі;

15) здійснювати безпосередньо або із залученням своїх помічників-консультантів, представників громадськості контроль за розглядом у органах державної влади та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях пропозицій, заяв та скарг громадян, які надійшли на його ім'я;

16) використовувати депутатські бланки лише для офіційних запитів, звернень та листів, які підписуються ним власноручно.

Розділ IV

ОСНОВНІ ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ

Стаття 26. Непорушність повноважень народного депутата України

1. Ніхто не має права обмежувати повноваження народного депутата, крім випадків, передбачених Конституцією України, цим та іншими законами України.

2. Повноваження народного депутата та його конституційні права і свободи не можуть бути обмежені в умовах воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях.

3. Держава гарантує народному депутату необхідні умови для ефективного здійснення ним депутатських повноважень. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, керівники підприємств, установ і організацій, незалежно від форм власності та їх підпорядкування, забезпечують умови для здійснення народним депутатом своїх повноважень у межах та в порядку, визначених Конституцією України, цим та іншими законами України, а громадські організації та політичні партії можуть сприяти йому в цьому.

Стаття 27. Недоторканність народного депутата України

1. Народному депутату гарантується депутатська недоторканність на весь строк здійснення депутатських повноважень. Народний депутат не може бути без згоди Верховної Ради України притягнутий до кримінальної відповідальності, затриманий чи заарештований.

2. Обшук, затримання народного депутата чи огляд особистих речей і багажу, транспорту, жилого чи службового приміщення народного депутата, а також порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та застосування інших заходів, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата, допускаються лише у разі, коли Верховною Радою України надано згоду на притягнення його до кримінальної відповідальності, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

3. Особливості порядку притягнення народного депутата до відповідальності визначаються Конституцією України, цим Законом та законом про регламент Верховної Ради України.

Стаття 34. Помічники-консультанти народного депутата України

1. Народний депутат може мати до тридцяти одного помічника-консультанта, правовий статус і умови діяльності яких визначаються цим та іншими законами та прийнятим відповідно до них Положенням про помічника-консультанта народного депутата, яке затверджується Верховною Радою України.

2. Помічником-консультантом народного депутата може бути лише громадянин України, що має середню спеціальну чи вищу освіту і вільно володіє державною мовою.

3. Помічники-консультанти народного депутата працюють за строковим трудовим договором на постійній основі чи за сумісництвом або на громадських засадах.

Помічники-консультанти народного депутата перебувають у штаті державних підприємств, установ, організацій або за заявою народного депутата прикріплюються для кадрового та фінансового обслуговування до виконавчих комітетів відповідного органу місцевого самоврядування, а у містах Києві та Севастополі до секретаріатів міських рад.

На чотирьох помічників-консультантів народного депутата поширюється дія Закону України «Про державну службу», їм присвоюється не вище ніж сьомий ранг державного службовця четвертої категорії, вони прикріплюються для кадрового та фінансового обслуговування до Апарату Верховної Ради України або до виконавчих апаратів органів місцевого самоврядування.

Помічники-консультанти народного депутата, які працюють у місті Києві за строковим трудовим договором на постійній основі, але не є державними службовцями, також можуть прикріплюватися для кадрового та фінансового обслуговування до Апарату Верховної Ради України. Помічник-консультант народного депутата звільняється з попереднього місця роботи в порядку переведення в зазначений у його заяві і поданні народного депутата строк.

Народний депутат самостійно визначає кількість помічників-консультантів, які працюють за строковим трудовим договором на постійній основі, за сумісництвом і на громадських засадах у межах загального фонду, який встановлюється йому для оплати праці помічників-консультантів Постановою Верховної Ради України; здійснює їх підбір, розподіляє обов'язки між ними та здійснює особисто розподіл місячного фонду заробітної плати помічників-консультантів.

4. Народний депутат має право у межах загального фонду, виділеного йому для оплати праці помічників-консультантів та не використаного ним для цієї мети, сплачувати визначені договорами чи угодами роботи, послуги, пов'язані із здійсненням депутатських повноважень.

5. У разі затримання, арешту, притягнення помічника-консультанта народного депутата до кримінальної відповідальності правоохоронні органи зобов'язані невідкладно повідомити про це народного депутата.

6. У випадку звільнення помічника-консультанта народного депутата на підставі дострокового припинення повноважень народного депутата відповідно до частини третьої статті 5 цього Закону помічнику-консультанту народного депутата, який працює за строковим трудовим договором на постійній основі, виплачується одноразова грошова допомога у розмірі його тримісячної заробітної плати за рахунок бюджетних призначень на забезпечення діяльності Верховної Ради України.

7. Помічнику-консультанту народного депутата, звільненому у зв'язку з закінченням строку повноважень народного депутата, надається попередня або рівноцінна робота (посада), якщо до прийняття на роботу помічником-консультантом він працював у органах державної влади або в органах місцевого самоврядування. Період перебування на посаді помічника-консультанта народного депутата за строковим трудовим договором на постійній основі зараховується до трудового стажу за спеціальністю такого помічника-консультанта.

8. Помічник-консультант народного депутата має право бути присутнім на засіданнях місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Доступ помічника-консультанта народного депутата в приміщення центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування здійснюється за його посвідченням.

Розділ V

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕВИКОНАННЯ ВИМОГ ЦЬОГО ЗАКОНУ

Стаття 36. Відповідальність за невиконання законних вимог народного депутата України

За невиконання законних вимог народного депутата або створення перешкод у його роботі, а так само у разі відмови або ухилення посадових осіб органів державної влади, а також посадових осіб підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності і підпорядкування від своєчасного надання на вимогу народного депутата необхідної інформації та документації або подання завідомо недостовірної інформації зазначені посадові особи несуть адміністративну, кримінальну відповідальність, встановлену законом.

Стаття 37. Відповідальність за посягання на честь, гідність народного депутата України та вплив на нього, членів його сім'ї та родичів, помічників-консультантів народного депутата України.

1. За образу народного депутата або наклеп на нього, а так само вплив у будь-якій формі на народного депутата з метою перешкодити виконанню ним депутатських повноважень, погрозу вбивством, насильством, знищенням чи пошкодженням майна щодо народного депутата, а також щодо його близьких родичів та його помічників-консультантів у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків, умисне заподіяння народному депутату, а також його близьким родичам та його поміщикам-консультантам тілесних ушкоджень, нанесення побоїв чи вчинення інших насильницьких дій у зв'язку з виконанням ним депутатських повноважень винні особи несуть відповідальність, встановлену законом.

2. Близькі родичі, які підпадають під дію цього Закону, – це батьки, дружина (чоловік), діти, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки народного депутата.

Президент України

Л. КРАВЧУК

м. Київ, 17 листопада 1992 року
№ 2790-ХІІ

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про комітети Верховної Ради України (Витяг)

Цей Закон визначає правовий статус комітетів Верховної Ради України, їх функції та організаційні основи діяльності.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Статус та завдання комітетів Верховної Ради України

1. Комітет Верховної Ради України (далі – комітет) – орган Верховної Ради України, який утворюється з числа народних депутатів України для здійснення за окремими напрямками законно-проектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, виконання контрольних функцій.

2. Комітет відповідальний перед Верховною Радою України і підзвітний їй.

3. Діяльність комітетів координує Голова Верховної Ради України згідно з Конституцією України та в порядку, встановленому Регламентом Верховної Ради України.

Стаття 3. Принципи діяльності комітетів

1. Комітети будують свою роботу на принципах:

- верховенства права;
- законності;
- гласності;
- їх рівноправності;
- доцільності;
- функціональності;
- плановості;
- наукової обґрунтованості;
- колегіальності;
- вільного обговорення і вирішення питань.

Стаття 5. Кількість, склад та предмети відання комітетів

1. Верховна Рада України затверджує кількість комітетів, їх назви та предмети відання... .

Стаття 6. Персональний склад комітетів

1. Персональний склад комітетів формується Верховною Радою України нового скликання шляхом обрання голів, перших заступників, заступників голів, секретарів та членів комітетів.

2. Обрання народних депутатів України до складу комітетів здійснюється на основі пропозицій депутатських фракцій, внесених з дотриманням квот, визначених Регламентом Верховної Ради України...

3. Персональний склад усіх комітетів Верховної Ради України нового скликання визначається одночасно шляхом прийняття відповідної постанови Верховної Ради України.

4. Голови комітетів, перші заступники, заступники та секретарі комітетів не можуть бути одночасно керівниками депутатських фракцій.

5. Голова комітету, його перший заступник та секретар комітету не можуть бути членами однієї фракції.

6. До складу комітетів не можуть бути обрані Голова Верховної Ради України, Перший заступник та заступник Голови Верховної Ради України.

Розділ II

ФУНКЦІЇ КОМІТЕТІВ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Стаття 11. Функції комітетів Верховної Ради України

1. Комітети Верховної Ради України здійснюють такі функції:

- 1) законопроектну;
- 2) організаційну;
- 3) контрольну.

Стаття 12. Законопроектна функція комітетів

1. Законопроектна функція комітетів полягає в:

1) розробці проектів законів, інших актів Верховної Ради України;

2) попередньому розгляді та підготовці висновків і пропозицій щодо законопроектів, внесених суб'єктами законодавчої ініціативи на розгляд Верховної Ради України;

3) доопрацюванні за дорученням Верховної Ради України окремих законопроектів за наслідками розгляду їх у першому та наступних читаннях (за винятком прийнятих Верховною Радою України актів у цілому);

4) попередньому розгляді та підготовці висновків і пропозицій щодо проектів загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля, а також наданні згоди на обов'язковість чи денонсацію міжнародних договорів України;

5) узагальненні зауважень і пропозицій, що надійшли до законопроектів;

6) внесенні пропозицій щодо перспективного планування законопроектної роботи.

Розділ V

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ КОМІТЕТІВ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Стаття 42. Форми роботи комітетів

1. Формами роботи комітетів є засідання, слухання в комітетах.
2. Засідання комітетів можуть бути відкритими або закритими.
3. Зазначені у частині другій цієї статті засідання комітетів можуть бути виїзними чи спільними з іншими комітетами.
4. Комітети можуть організовувати «круглі столи», конференції та інші заходи, проведення яких не суперечить законодавству України.

Стаття 44. Порядок проведення засідань комітетів

1. Засідання комітету є повноважним, якщо на ньому присутні більше половини від затвердженого Верховною Радою України складу його членів, крім випадків, зазначених у Регламенті Верховної Ради України.
3. Голосування на засіданні комітету здійснюється членами комітету особисто і відкрито. В установлених законом випадках проводиться таємне голосування шляхом подачі бюлетенів... .

Стаття 49. Акти, що приймаються комітетами

1. За результатами розгляду питань на засіданнях комітетів приймаються:
 - 1) рішення – з організаційних питань;
 - 2) висновки – у випадках, передбачених законом чи Регламентом Верховної Ради України;
 - 3) рекомендації – щодо контрольної діяльності комітетів; щодо осіб, які пропонуються для обрання, призначення, надання згоди на призначення чи звільнення Верховною Радою України; щодо результатів слухань у комітетах.

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ, 4 квітня 1995 року
№ 116/95-ВР

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів (Витяг)

Цей Закон визначає основні засади, організацію і порядок проведення виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад (далі – депутати) та сільських, селищних, міських голів.

Розділ І

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 2. Основні засади місцевих виборів

1. Місцеві вибори є вільними та відбуваються на основі гарантованого Конституцією України та цим Законом загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

2. Вибори депутатів сільських, селищних рад проводяться за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах, на які поділяється територія відповідно села (кількох сіл, жителі яких добровільно об'єдналися у сільську громаду), селища.

3. Вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах рад проводяться за змішаною (мажоритарно-пропорційною) системою, за якою:

1) половина від кількості депутатів (загального складу) відповідної ради обирається за виборчими списками кандидатів у депутати від місцевих організацій політичних партій у багатомандатному виборчому окрузі, межі якого збігаються з межами відповідно Автономної Республіки Крим, області, району, міста, району в місті;

2) половина від кількості депутатів (загального складу) відповідної ради обирається за мажоритарною системою відносної більшості в од номандатних виборчих округах (далі – одномандатні мажоритарні виборчі округи), на які поділяється територія відповідно Автономної Республіки Крим, області, району, міста, району в місті.

4. Вибори сільських, селищних, міських голів проводяться за мажоритарною системою відносної більшості в єдиному одно-

мандатному виборчому окрузі, межі якого збігаються з межами відповідно села (кількох сіл, жителі яких добровільно об'єдналися у сільську громаду), селища, міста згідно з існуючим адміністративно-територіальним устроєм.

5. Участь громадян України у місцевих виборах є добровільною. Ніхто не може бути примушений до участі або неучасті у виборах.

Стаття 3. Загальне виборче право

1. Право голосу на виборах депутатів сільських, селищних, міських рад, виборах сільського, селищного, міського голови мають дієздатні громадяни України, які належать до відповідних територіальних громад та яким на день виборів виповнилося вісімнадцять років.

Право голосу на виборах депутатів районних, обласних рад мають громадяни України, які належать до відповідних територіальних громад у межах району, області та яким на день виборів виповнилося вісімнадцять років.

Право голосу на виборах депутатів районних у містах рад мають громадяни України, які належать до територіальних громад відповідних міст, проживають на території відповідного району в місті та яким на день виборів виповнилося вісімнадцять років.

Право голосу на виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим мають громадяни України, які проживають на території Автономної Республіки Крим та яким на день виборів виповнилося вісімнадцять років.

Громадяни України, які мають право голосу на відповідних місцевих виборах, є виборцями.

2. Документом, який посвідчує особу, підтверджує громадянство та засвідчує місце проживання виборця на місцевих виборах, є:

- 1) паспорт громадянина України;
- 2) тимчасове посвідчення громадянина України (для осіб, недавно прийнятих до громадянства України).

3. Належність громадянина до відповідної територіальної громади визначається його місцем проживання на її території згідно із Законом України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні».

4. Виборці мають право на участь у роботі виборчих комісій як їх члени, проведенні передвиборної агітації, здійсненні спостереження за проведенням виборів та в інших заходах, пов'язаних з організацією та проведенням виборів, що реалізується ними у порядку, визначеному цим та іншими законами України.

5. Будь-які прямі або непрямі привілеї чи обмеження виборчих прав громадян України за ознаками раси, кольору шкіри, політичних,

релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками забороняються. Не допускаються обмеження участі громадян у виборчому процесі, крім обмежень, передбачених Конституцією України та цим Законом.

6. Військовослужбовці строкової служби, громадяни України, що проживають за кордоном, а також особи, визнані судом недієздатними, та громадяни України, які за вироком суду перебувають у місцях позбавлення волі, вважаються такими, що не належать до жодної територіальної громади та не мають права голосу на місцевих виборах.

Стаття 4. Рівне виборче право

1. Місцеві вибори є рівними. Громадяни України беруть участь у відповідних місцевих виборах на рівних засадах.

2. Кожен виборець на виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах рад, в яких він бере участь, має один голос у багатомандатному виборчому окрузі та один голос в одномандатному мажоритарному виборчому окрузі по виборах депутатів відповідних рад.

Кожен виборець на виборах депутатів сільських, селищних рад, в яких він бере участь, має один голос в одномандатному виборчому окрузі по виборах депутатів відповідно сільських, селищних рад.

Кожен виборець на виборах сільських, селищних, міських голів, в яких він бере участь, має один голос у відповідному єдиному одномандатному виборчому окрузі.

Виборець може використати свій голос на відповідних місцевих виборах тільки на одній виборчій дільниці, на якій він включений до списку виборців.

Стаття 5. Пряме виборче право

1. Місцеві вибори є прямими. Виборці безпосередньо обирають депутатів та сільських, селищних, міських голів шляхом голосування за кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, висунутих та арештованих у порядку, передбаченому цим Законом.

Стаття 6. Вільні вибори

1. Місцеві вибори є вільними. Виборцям забезпечуються умови для вільного формування своєї волі та її вільного виявлення при голосуванні.

Стаття 7. Таємне голосування

1. Голосування на місцевих виборах є таємним. Контроль за волевиявленням виборців у будь-якій формі забороняється.

Стаття 8. Особисте голосування

1. Кожен виборець голосує на місцевих виборах особисто. Голосування за інших осіб чи передача виборцем права голосу будь-якій іншій особі забороняється.

Стаття 9. Право бути обраним

1. Депутатом, сільським, селищним, міським головою може бути обраний громадянин України, який має право голосу відповідно до статті 70 Конституції України.

2. Депутатом, сільським, селищним, міським головою не може бути обраний громадянин України, який має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку.

Стаття 10. Право висування кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови

1. Право висування кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови належить громадянам України, які мають право голосу. Це право реалізується громадянами України через республіканські в Автономній Республіці Крим, обласні, районні, міські, районні у містах організації політичних партій (далі – місцеві організації партій) або шляхом самовисування відповідно до цього Закону.

Стаття 11. Засади виборчого процесу

1. Виборчий процес – це здійснення суб'єктами, визначеними у статті 12 цього Закону, виборчих процедур, передбачених цим Законом.

Виборчий процес здійснюється на засадах:

1) законності та заборони незаконного втручання будь-кого у цей процес;

2) політичного плюралізму та багатопартійності;

3) публічності і відкритості;

4) рівності суб'єктів виборчого процесу перед законом;

5) рівності прав усіх кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови;

6) свободи передвиборної агітації, рівних можливостей доступу до засобів масової інформації незалежно від форми власності;

7) неупередженості органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, керівників підприємств, установ і організацій до місцевих організацій партій, кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови.

2. Початок виборчого процесу оголошується відповідною виборчою комісією у строки та в порядку, визначені цим Законом.

3. Виборчий процес включає такі етапи:

- 1) утворення виборчих округів;
- 2) утворення виборчих дільниць;
- 3) формування складу територіальних виборчих комісій, утворення дільничних виборчих комісій;
- 4) складання списків виборців, їх перевірка та уточнення;
- 5) висування та реєстрація кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови;
- 6) проведення передвиборної агітації;
- 7) голосування у день виборів;
- 8) підрахунок голосів виборців, установлення підсумків голосування і результатів місцевих виборів.

4. У випадках, передбачених цим Законом, виборчий процес включає також такі етапи:

- 1) повторне голосування;
- 2) підрахунок голосів виборців, установлення підсумків повторного голосування і результатів місцевих виборів.

5. Виборчий процес завершується офіційним оприлюдненням результатів місцевих виборів у порядку, передбаченому цим Законом.

Стаття 12. Суб'єкти виборчого процесу

1. Суб'єктами виборчого процесу є:

- 1) виборці;
- 2) Центральна виборча комісія, виборчі комісії, сформовані (утворені) відповідно до цього Закону, Закону України «Про Центральну виборчу комісію» та інших законів України;

- 3) кандидати в депутати, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови;

- 4) місцеві організації партій, які висунули кандидатів у депутати у агатомандатному виборчому окрузі, або одномандатному виборчому окрузі, або одномандатному мажоритарному виборчому окрузі, або кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови;

- 5) офіційні спостерігачі від місцевих організацій партій, які висунули кандидатів у депутати у багатомандатному виборчому окрузі, від кандидатів у депутати в дномандатному, одномандатному мажоритарному виборчому окрузі, від кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови.

Стаття 13. Публічність і відкритість виборчого процесу

1. Організація і проведення місцевих виборів здійснюються публічно і відкрито.

Розділ II

ВИДИ МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ, ПОРЯДОК І СТРОКИ ЇХ ПРОВЕДЕННЯ

Стаття 14. Види місцевих виборів та порядок їх призначення

1. Місцеві вибори можуть бути черговими, позачерговими, повторними, проміжними або першими, що проводяться у разі формування нових місцевих рад (далі – перші місцеві вибори).

2. Чергові вибори депутатів, сільських, селищних, міських голів проводяться одночасно на всій території України, крім випадків, встановлених Конституцією та законами України.

Чергові вибори депутатів обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, вибори сільського, селищного, міського голови проводяться у зв'язку із закінченням визначеного Конституцією України строку повноважень депутатів відповідних рад, сільських, селищних, міських голів.

Чергові вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим проводяться у зв'язку із закінченням визначеного Конституцією Автономної Республіки Крим строку повноважень депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

3. Позачергові місцеві вибори призначаються Верховною Радою України у разі дострокового припинення повноважень депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевої ради, сільського, селищного, міського голови, а також в інших випадках, передбачених Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні».

4. Повторні вибори депутатів (депутата) у відповідному багатомандатному, одномандатному, одномандатному мажоритарному виборчому окрузі призначаються відповідною територіальною виборчою комісією в порядку, встановленому цим Законом, у разі визнання відповідних виборів у цьому виборчому окрузі такими, що не відбулися, чи в разі визнання особи такою, яка відмовилася від депутатського мандата у відповідному одномандатному, одномандатному мажоритарному виборчому окрузі.

Повторні вибори сільського, селищного, міського голови призначаються відповідною територіальною виборчою комісією в порядку, встановленому цим Законом, у разі визнання відповідних виборів такими, що не відбулися, чи в разі визнання особи такою, яка відмовилася від посади відповідно сільського, селищного, міського голови.

5. Проміжні вибори депутата призначаються територіальною виборчою комісією в порядку, встановленому цим Законом, у разі дострокового припинення повноважень депутата, обраного в одномандатному, одномандатному мажоритарному виборчому окрузі.

6. Перші місцеві вибори призначаються Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласною, Київською, Севастопольською міською радою, якщо інше не передбачено законом.

Стаття 15. Строки призначення місцевих виборів та оголошення виборчого процесу

1. Чергові, позачергові місцеві вибори призначаються не пізніше ніж за шістдесят днів до дня виборів, а виборчий процес розпочинається за 50 днів до дня чергових, позачергових місцевих виборів.

2. Повторні місцеві вибори призначаються на останню неділю шістдесятиденного строку з дня прийняття рішення про їх призначення, а виборчий процес розпочинається за 50 днів до дня повторних місцевих виборів.

3. Проміжні вибори депутата призначаються на останню неділю шістдесятиденного строку з дня прийняття рішення про їх призначення, а виборчий процес розпочинається за 50 днів до дня повторних місцевих виборів.

4. Перші місцеві вибори призначаються не пізніше ніж за шістдесят днів до дня виборів, а виборчий процес розпочинається за 50 днів до дня перших місцевих виборів.

5. Місцеві вибори призначаються на неділю.

Стаття 16. Визначення загального складу Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад

4. Загальний склад (кількість депутатів) сільської, селищної, міської, районної у місті ради має становити при чисельності:

1) до 1 тисячі жителів – від 12 до 16 депутатів включно;

2) від 1 тисячі до 3 тисяч жителів – від 16 до 20 депутатів включно;

3) від 3 тисяч до 5 тисяч жителів – від 20 до 30 депутатів включно;

4) від 5 тисяч до 20 тисяч жителів – від 30 до 36 депутатів включно;

5) від 20 тисяч до 50 тисяч жителів – від 36 до 46 депутатів включно;

6) від 50 тисяч до 100 тисяч жителів – від 36 до 50 депутатів включно;

7) від 100 тисяч до 250 тисяч жителів – від 40 до 60 депутатів включно;

8) від 250 тисяч до 500 тисяч жителів – від 50 до 76 депутатів включно;

9) від 500 тисяч до 1 мільйона жителів – від 60 до 90 депутатів включно;

10) від 1 мільйона до 2 мільйонів жителів – від 76 до 120 депутатів включно;

11) понад 2 мільйони жителів – від 76 до 150 депутатів включно.

Загальний склад (кількість депутатів) сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради має становити тільки парну кількість депутатів.

Чисельність жителів відповідної адміністративно-територіальної одиниці визначається на підставі повідомлення відповідних територіальних органів державної статистики за станом на 1 січня року проведення місцевих виборів.

Розділ III

ВИБОРЧІ ОКРУГИ ТА ВИБОРЧІ ДІЛЬНИЦІ

Стаття 17. Виборчі округи

1. Для проведення виборів депутатів сільської, селищної ради відповідна сільська, селищна територіальна виборча комісія не пізніше як за 37 днів до дня місцевих виборів утворює одномандатні виборчі округи з приблизно рівною кількістю виборців у кожному.

2. Вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської, районної у місті ради проводяться у відповідних багатомандатному та одномандатних мажоритарних виборчих округах.

3. Багатомандатний виборчий округ по виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим поділяється на виборчі територіальні округи, межі яких збігаються з межами районів, що входять до складу Автономної Республіки Крим, та з межами міст республіканського в Автономній Республіці Крим значення. Рішення про утворення таких округів не приймається.

Багатомандатний виборчий округ по виборах депутатів обласної ради поділяється на виборчі територіальні округи, межі яких збігаються з межами районів та міст обласного значення, що входять до складу відповідної області. Рішення про утворення таких округів не приймається.

Багатомандатний виборчий округ по виборах депутатів районної ради поділяється на виборчі територіальні округи, межі яких

збігаються з межами сіл (кількох сіл, жителі яких добровільно об'єдналися у сільську громаду), селищ, міст районного значення, що входять до складу відповідного району. Рішення про утворення таких виборчих округів не приймається.

Багатомандатний виборчий округ по виборах депутатів міської, районної у місті ради має межі, що збігаються з межами відповідного міста або району у місті. Багатомандатний виборчий округ по виборах депутатів міської ради у місті з районним поділом поділяється на виборчі територіальні округи, межі яких збігаються з межами районів у місті. Якщо до складу міста входить інше місто, село, селище, то воно є виборчим територіальним округом по виборах депутатів міської ради міста, до складу якого воно входить. Рішення про утворення таких виборчих округів не приймаються.

4. Одномандатні мажоритарні виборчі округи по виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської, районної у місті ради утворюються відповідною територіальною виборчою комісією – з приблизно рівною кількістю виборців у кожному окрузі в порядку та строки, визначені частиною п'ятою цієї статті, на підставі відомостей Державного реєстру виборців про кількість виборців, які проживають на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, що подаються органом ведення Державного реєстру виборців до відповідної територіальної виборчої комісії не пізніше як за 35 днів до дня виборів.

5. Одномандатні мажоритарні виборчі округи по виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, міської, районної у місті ради утворюються відповідною виборчою комісією Автономної Республіки Крим, міською, районною у місті територіальною виборчою комісією у межах Автономної Республіки Крим, міста, району у містах не пізніше як за 32 дні до дня виборів.

Одномандатні мажоритарні виборчі округи по виборах депутатів обласних рад утворюються відповідною обласною територіальною виборчою комісією у межах кожного району, міста обласного значення, що входить до складу області, не пізніше як за 32 дні до дня виборів виходячи з представництва (кількості депутатів) кожного відповідного району, міста обласного значення у відповідній обласній раді, встановленого відповідно до частини четвертої статті 16 цього Закону.

Одномандатні мажоритарні виборчі округи по виборах депутатів районних рад утворюються відповідною районною територіальною виборчою комісією у межах кожного села (кількох сіл, жителі яких добровільно об'єдналися у територіальну громаду), селища, міста

районного значення не пізніш як за 32 дні до дня виборів виходячи з представництва (кількості депутатів) кожної територіальної громади у відповідній районній раді, встановленого відповідно до частини четвертої статті 16 цього Закону.

Кількість одномандатних мажоритарних виборчих округів по виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської, районної у місті ради дорівнює половині кількості депутатів (загального складу) відповідної ради, визначеної згідно зі статтею 16 цього Закону.

6. Для виборів сільського, селищного, міського голови відповідний одномандатний виборчий округ має межі, що збігаються з межами відповідно села (кількох сіл, жителі яких добровільно об'єдналися у сільську громаду), селища, міста. Одномандатний виборчий округ по виборах міського голови у містах з районним поділом поділяється на виборчі територіальні округи, межі яких збігаються з межами районів у місті. Якщо до складу міста входить інше місто, село, селище, то воно є виборчим територіальним округом по виборах міського голови міста, до складу якого воно входить. Рішення про утворення таких виборчих округів не приймаються.

Стаття 18. Виборчі дільниці

1. Для підготовки і проведення голосування та підрахунку голосів виборців районні, міські (міст обласного, республіканського в Автономній Республіці Крим значення), районні у містах Києві та Севастополі територіальні виборчі комісії не пізніш як за 30 днів до дня виборів утворюють виборчі дільниці.

Виборчі дільниці є спільними для виборів депутатів та сільських, селищних, міських голів у разі одночасного проведення відповідних місцевих виборів.

Кожна виборча дільниця має лише одне приміщення для голосування.

2. Виборча дільниця може бути звичайною або спеціальною.

Звичайні виборчі дільниці утворюються для підготовки і проведення голосування та підрахунку голосів виборців за місцем їх проживання.

Спеціальні виборчі дільниці утворюються у випадках, передбачених цим Законом, у місцях тимчасового перебування виборців з обмеженими можливостями пересування.

3. Виборчі дільниці утворюються з кількістю виборців від 20 до 2500 осіб. Виборчі дільниці поділяються на:

1) малі – з кількістю виборців до 500 осіб;

- 2) середні – з кількістю виборців від 500 до 1500 осіб;
- 3) великі – з кількістю виборців від 1500 до 2500 осіб.

Розділ IV

ВИБОРЧІ КОМІСІЇ

Стаття 19. Система виборчих комісій

1. Систему виборчих комісій, що здійснюють підготовку та проведення місцевих виборів, становлять:

- 1) Центральна виборча комісія, яка є виборчою комісією вищого рівня для всіх виборчих комісій з усіх місцевих виборів;
- 2) територіальні виборчі комісії:
виборча комісія Автономної Республіки Крим;
обласні виборчі комісії;
районні виборчі комісії;
міські виборчі комісії (у тому числі міст Києва та Севастополя);
районні у містах виборчі комісії (у містах, де утворені районні у місті ради);
селищні, сільські виборчі комісії;
- 3) дільничні виборчі комісії.

2. Повноваження виборчих комісій щодо підготовки та проведення виборів депутатів поширюються:

- 1) Центральної виборчої комісії – на всю територію України;
- 2) територіальної виборчої комісії – на територію відповідного округу в межах адміністративно-територіальної одиниці стосовно відповідних місцевих виборів;
- 3) дільничної виборчої комісії – на територію відповідної виборчої дільниці.

3. Виборчі комісії формуються (утворюються) і зобов'язані діяти відповідно до Конституції України, цього та інших законів України.

4. Рішення Центральної виборчої комісії є обов'язковими для виконання всіма суб'єктами виборчого процесу, в тому числі територіальними, дільничними виборчими комісіями, а також органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами, організаціями.

Стаття 20. Статус виборчих комісій

1. Виборчі комісії з місцевих виборів є спеціальними колегіальними органами, уповноваженими організувати підготовку та проведення відповідних місцевих виборів і забезпечувати додержання та однакове застосування законодавства України про місцеві вибори.

2. Статус Центральної виборчої комісії визначається Конституцією України, Законом України «Про Центральну виборчу комісію», цим та іншими законами

України. Центральна виборча комісія утворюється та діє відповідно до Конституції України та Закону України «Про Центральну виборчу комісію».

3. Територіальна виборча комісія є постійно діючим колегіальним органом, що в межах своїх повноважень забезпечує організацію та проведення місцевих виборів. Члени територіальної виборчої комісії здійснюють свої повноваження до сформування на чергових місцевих виборах у порядку, передбаченому цим Законом, нового складу відповідної територіальної виборчої комісії.

4. Територіальна виборча комісія адміністративно-територіальної одиниці нижчого рівня підпорядковується територіальній виборчій комісії адміністративно-територіальної одиниці вищого рівня з відповідних місцевих виборів.

5. Територіальна виборча комісія є юридичною особою. Територіальна виборча комісія має власну печатку, зразок якої затверджується Центральною виборчою комісією.

6. Повноваження дільничної виборчої комісії починаються з дня прийняття рішення про її утворення і закінчуються через чотирнадцять днів після дня голосування, крім випадків, передбачених цим Законом.

Дільничні виборчі комісії підпорядковуються територіальним виборчим комісіям з відповідних місцевих виборів.

7. Дільнична виборча комісія не є юридичною особою. Дільнична виборча комісія має власну печатку, зразок якої затверджується Центральною виборчою комісією.

Розділ V

СПИСКИ ВИБОРЦІВ

Стаття 30. Складання попередніх списків виборців

1. Після утворення виборчих дільниць органи ведення Державного реєстру виборців складають попередні списки виборців для звичайних виборчих дільниць відповідно до Закону України «Про Державний реєстр виборців». Складання попередніх списків виборців для звичайних виборчих дільниць здійснюється у порядку, встановленому Центральною виборчою комісією.

2. До попереднього списку виборців для звичайної виборчої дільниці включаються громадяни України, яким виповнилося або на день голосування виповниться ісімнадцять років та які відносяться за місцем проживання до цієї виборчої дільниці відповідно до

відомостей Державного реєстру виборців. Виборець може бути включений до списку виборців тільки на одній виборчій дільниці.

6. Територіальна виборча комісія не пізніше як за 13 днів до дня місцевих виборів передає один примірник попереднього списку виборців відповідній дільничній виборчій комісії. Другий примірник зберігається у відповідній територіальній виборчій комісії. Про передачу дільничній виборчій комісії попереднього списку виборців складається акт за формою, встановленою Центральною виборчою комісією, в двох примірниках. Один примірник акта зберігається в територіальній виборчій комісії, інший – в дільничній виборчій комісії.

7. Виборець, який на день виборів перебуває за межами населеного пункту, в якому він проживає, участі у місцевих виборах не бере, крім випадків, передбачених частиною шістнадцятою статті 34 цього Закону.

Стаття 31. Порядок ознайомлення виборців із попереднім списком виборців на звичайній виборчій дільниці та оскарження неправильностей у попередньому списку виборців 1. Дільнична виборча комісія звичайної виборчої дільниці наступного дня після отримання попереднього списку виборців надає його для загального ознайомлення у приміщенні дільничної виборчої комісії.

2. Дільнична виборча комісія звичайної виборчої дільниці надсилає або доставляє в інший спосіб кожному виборцю іменне запрошення, яким повідомляє про включення його до попереднього списку виборців відповідної дільниці, назви всіх місцевих виборів, у яких йому пропонується голосувати, адресу дільничної виборчої комісії, її номер телефону і розпорядок роботи, а також про час і місце голосування. Виборцям, стосовно яких у списку виборців є відмітка про постійну нездатність пересуватися самостійно, одночасно повідомляється, що їм буде надана можливість проголосувати за місцем перебування. Такі іменні запрошення надсилаються (доставляються) виборцям не пізніше як за 10 днів до дня виборів. У разі проведення місцевих виборів одночасно з всеукраїнським референдумом кожному виборцю надсилається іменне запрошення із зазначенням всеукраїнського референдуму, в якому йому пропонується голосувати.

3. Кожний виборець може звернутися до дільничної виборчої комісії або безпосередньо до органу ведення Державного реєстру виборців із заявою про уточнення попереднього списку виборців, у тому числі про включення або виключення зі списку себе особисто або інших осіб, а також щодо наявності або відсутності відміток про постійну нездатність виборця самостійно пересуватися.

Стаття 33. Внесення змін та уточнень до уточненого списку виборців дільничною виборчою комісією

У день голосування зміни та уточнення до уточненого списку виборців вносяться виключно на підставі рішення суду. Про внесені зміни до списку виборців на підставі рішення суду дільнична виборча комісія невідкладно повідомляє відповідний орган ведення Державного реєстру виборців.

Розділ VI

ВИСУВАННЯ КАНДИДАТІВ У ДЕПУТАТИ, КАНДИДАТІВНА ПОСАДУ СІЛЬСЬКОГО, СЕЛИЩНОГО, МІСЬКОГО ГОЛОВИ

Стаття 35. Загальний порядок висування кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови

1. Висування кандидатів у депутати в багатомандатному, одномандатному виборчому окрузі, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови розпочинається за 34 дні та закінчується за 28 днів до дня місцевих виборів, а висування кандидатів у депутати в одномандатному мажоритарному виборчому окрузі розпочинається за 30 днів і закінчується за 26 днів до дня виборів.

2. Право висування кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської, в тому числі міст Києва та Севастополя, районної у місті ради реалізується виборцями у відповідних багатомандатних, одномандатних мажоритарних виборчих округах через місцеві організації партій у порядку, передбаченому цим Законом.

Право висування кандидатів у депутати сільських, селищних рад реалізується виборцями в одномандатних виборчих округах через місцеві організації партій або шляхом самовисування у порядку, передбаченому цим Законом.

Право висування кандидатів на посаду сільського, селищного голови реалізується виборцями у відповідних єдиних одномандатних виборчих округах через місцеві організації партій або шляхом самовисування у порядку, передбаченому цим Законом.

Право висування кандидатів на посаду міського голови реалізується виборцями у відповідних єдиних одномандатних виборчих округах через місцеві організації партій у порядку, передбаченому цим Законом.

4. Особа, яка висунута кандидатом у депутати в багатомандатному виборчому окрузі, може одночасно бути висунута лише

кандидатом у депутати до відповідної ради в одномандатному мажоритарному виборчому окрузі або кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови.

5. Особа, яка висунута кандидатом у депутати в одномандатному чи одномандатному мажоритарному виборчому окрузі, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови, не може одночасно бути висунута у будь-яких інших одномандатних виборчих округах з будь-яких місцевих виборів.

6. Особа може бути висунута кандидатом у депутати, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови шляхом висування місцевою організацією (місцевими організаціями) лише однієї політичної партії.

Стаття 37. Умови реєстрації кандидатів у депутати у багатомандатному виборчому окрузі

1. Відповідна територіальна виборча комісія реєструє кандидатів у депутати в багатомандатному виборчому окрузі по виборах депутатів Верховної Ради втеномної Республіки Крим, обласних, районних, міських, у тому числі міст Києва та Севастополя, районних у місті рад, включених до виборчого списку кандидатів у депутати місцевої організації партії, за умови отримання таких документів:

1) заяви про реєстрацію кандидатів у депутати, підписаної керівником місцевої організації партії та засвідченої печаткою місцевої організації партії або організації цієї політичної партії вищого рівня;

2) копії свідоцтва про реєстрацію місцевої організації партії;

3) витягу з протоколу зборів (конференції) місцевої організації партії про висування кандидатів у депутати від цієї місцевої організації партії. Витяг з протоколу повинен бути підписаний керівником місцевої організації партії та засвідчений печаткою місцевої організації партії або організації цієї політичної партії вищого рівня;

4) виборчого списку кандидатів у депутати від місцевої організації партії за формою, затвердженою Центральною виборчою комісією не пізніш як за 48 днів до дня виборів, підписаного керівником місцевої організації партії та засвідченого печаткою місцевої організації партії або організації політичної партії вищого рівня;

5) заяв осіб, включених до виборчого списку кандидатів у депутати від цієї місцевої організації партії, про згоду балотуватися кандидатом у депутати від цієї місцевої організації партії та згоду на оприлюднення біографічних відомостей у зв'язку з участю у місцевих виборах;

6) автобіографій осіб, включених до виборчого списку кандидатів у депутати від місцевої організації партії, що обов'язково повинні містити: прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць, рік і місце народження, громадянство, відомості про освіту, трудову діяльність, посаду, місце роботи (заняття), громадську роботу (в тому числі на виборних посадах), партійність, склад сім'ї, адресу місця проживання, контактний телефон, відомості про наявність чи відсутність судимості;

7) декларації про майно і доходи кожної особи, включеної до виборчого списку кандидатів у депутати від відповідної місцевої організації партії, за останній рік, термін звітності щодо якого минув, за формою, затвердженою Міністерством фінансів України;

8) фотографій осіб, включених до виборчого списку кандидатів у депутати місцевої організації партії, за розмірами 4 x 6 сантиметрів і 9 x 12 сантиметрів та у кількості відповідно 4 і 2 штуки.

Розділ VII

ПЕРЕДВИБОРНА АГІТАЦІЯ

Стаття 47. Строки, форми і умови проведення передвиборної агітації

1. Передвиборна агітація – це здійснення будь-якої діяльності з метою спонукання виборців голосувати за або не голосувати за кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови. Право вести передвиборну агітацію мають місцеві організації партій, які висунули кандидатів у депутати в багатомандатному виборчому окрузі, кандидати у депутати в одномандатному, одномандатному мажоритарному виборчому окрузі, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, зареєстровані відповідною територіальною виборчою комісією для участі у місцевих виборах. Громадяни України мають право вільно і всебічно обговорювати політичні, ділові та особисті якості кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидатів у депутати.

2. Місцева організація партії, кандидати у депутати в одномандатному, одномандатному мажоритарному виборчому окрузі, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови мають право розпочати свою передвиборну агітацію з дня, наступного за днем прийняття відповідною територіальною виборчою комісією рішення про реєстрацію кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови.

Передвиборна агітація закінчується о 24 годині останньої п'ятниці перед днем виборів. Ведення передвиборної агітації до початку і після закінчення встановлених у цій статті строків забороняється.

Напередодні і в день виборів забороняється проведення масових акцій (зборів, мітингів, походів, демонстрацій тощо) від імені кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, місцевих організацій партій – суб'єктів виборчого процесу, а також політичних партій, місцеві організації яких є суб'єктами виборчого процесу.

3. Передвиборна агітація здійснюється в будь-яких формах і будь-якими засобами, що не суперечать Конституції та законам України. Офіційні повідомлення в період виборчого процесу про дії кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, пов'язані з виконанням ними посадових (службових) повноважень, передбачених Конституцією та законами України, підготовлені у порядку, визначеному Законом України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», не є передвиборною агітацією. Такі офіційні повідомлення не повинні містити коментарів агітаційного характеру, а також відео-, аудіозаписів, кінозйомок, фотоілюстрацій про дії зазначених осіб як кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови.

4. У разі проведення повторного голосування передвиборна агітація поновлюється з дня, наступного за днем офіційного опублікування рішення відповідної еритеріальної виборчої комісії про призначення повторного голосування і припиняється у строк, зазначений у частині другій цієї статті.

5. Передвиборна агітація може здійснюватися:

1) шляхом проведення зборів, зустрічей з виборцями, мітингів, демонстрацій, роцесій, публічних дебатів, дискусій та інших масових заходів;

2) шляхом розповсюдження друкованих агітаційних матеріалів;

3) через засоби масової інформації;

4) в інших формах, що не суперечать Конституції та законам України.

6. Передвиборна агітація здійснюється за рахунок і в межах коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, та коштів власних виборчих фондів кандидатів, місцевих організацій партій, які висунули кандидатів у депутати в багатомандатному виборчому

окрузі. Використання для передвиборної агітації коштів з інших джерел забороняється.

Стаття 50. Загальний порядок використання засобів масової інформації

1. Передвиборна агітація з використанням засобів масової інформації усіх форм власності проводиться з дотриманням принципу рівних умов та можливостей, у порядку, передбаченому цим Законом. Висвітлення виборчого процесу в засобах масової інформації всіх форм власності, у тому числі в інтерв'ю, дискусіях та дебатах, а також інформаційних повідомленнях, програмах новин і поточних подій, має здійснюватися на засадах об'єктивності, неупередженості та збалансованості.

2. Місцевим організаціям партій, які висунули кандидатів у депутати в багатомандатних виборчих округах, кандидатам у депутати в одномандатному, одномандатному мажоритарному виборчому окрузі, кандидатам на посаду сільського, селищного, міського голови надається право користуватися державними і комунальними засобами масової інформації за рахунок та в межах коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України.

1. Передвиборна агітація у засобах масової інформації усіх форм власності, що ведеться за рахунок коштів виборчих фондів, здійснюється на умовах рівної оплати за одиницю ефірного часу та одиницю друкованої площі.

Стаття 53. Обмеження щодо ведення передвиборної агітації

1. Участь у передвиборній агітації забороняється:

1) іноземцям, особам, які мають подвійне громадянство, та особам без громадянства;

2) органам державної влади, органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам і судам;

3) у робочий час посадовим та службовим особам органів державної влади, органів місцевого самоврядування, крім випадків, коли відповідна посадова чи службова особа є кандидатом у депутати чи кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови;

4) командирам військових частин та їх заступникам серед своїх підлеглих, крім випадків, коли відповідна особа є кандидатом у депутати чи кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови;

5) членам виборчих комісій протягом строку повноважень відповідних виборчих комісій.

5. Забороняється розповсюдження завідомо недостовірних відомостей про кандидата в депутати, кандидата на посаду

сільського, селищного, міського голови, політичної партії або її місцевої організації – суб'єкта виборчого процесу.

Розділ VIII

ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ, ОФІЦІЙНИХ СПОСТЕРІГАЧІВ

Стаття 54. Гарантії діяльності місцевих організацій партій, які висунули кандидатів у депутати в багатомандатному виборчому окрузі, їх представників, уповноважених осіб

1. Місцеві організації партії з дня, наступного за днем реєстрації територіальною виборчою комісією їх виборчих списків, мають рівні права під час виборчого процесу на виступи їх кандидатів у депутати, представників, уповноважених осіб на передвиборних та інших зборах, нарадах, засіданнях, мітингах, безпосередньо пов'язаних з виборами, у засобах масової інформації.

Стаття 55. Гарантії діяльності кандидатів у депутати в одномандатних, одномандатних мажоритарних виборчих округах, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови

1. Кандидати у депутати в одномандатних, одномандатних мажоритарних виборчих округах, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови з дня, наступного за днем їх реєстрації територіальною виборчою комісією, мають рівні права під час виборчого процесу на їх виступи та виступи відповідних довірених осіб на передвиборних та інших зборах, нарадах, засіданнях, мітингах, безпосередньо пов'язаних з виборами, у засобах масової інформації.

2. Кандидату в депутати, кандидату на посаду сільського, селищного, міського голови не може бути відмовлено у звільненні на період передвиборної агітації від виконання виробничих або службових обов'язків за місцем роботи з наданням неоплачуваної відпустки.

3. Кандидат у депутати, кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови під час передвиборної агітації не може бути звільнений з роботи з ініціативи власника підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органу (крім випадків ліквідації), командира військової частини (формування). Кандидат у депутати, кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови без його згоди не може бути переведений на іншу роботу, направлений у відрядження чи призваний на військову або альтернативну (невійськову) службу, навчальні (перевірні) та спеціальні збори військовозобов'язаних.

Стаття 56. Довірені особи кандидатів у депутати в одномандатних, одномандатних мажоритарних виборчих округах, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови

1. Кандидат на посаду сільського, селищного, міського (крім міст, зазначених в абзаці другому цієї частини) голови може мати не більше трьох довірених осіб.

Кандидат на посаду міського (міст обласного, республіканського в Автономній Республіці Крим значення, міст Києва та Севастополя) голови може мати не більше п'яти довірених осіб.

Кандидат у депутати в одномандатному мажоритарному виборчому окрузі може мати не більше п'яти довірених осіб.

Кандидат у депутати в одномандатному виборчому окрузі може мати не більше двох довірених осіб.

2. Довіреною особою кандидата може бути громадянин України, який має право голосу на відповідних місцевих виборах.

Не може бути довіреною особою кандидата член виборчої комісії, представник, уповноважена особа місцевої організації партії, посадова особа органу державної влади, місцевого самоврядування, військовослужбовець, особа рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України, Державної кримінально-виконавчої служби України, працівник Служби безпеки України, особа, яка проходить альтернативну (невійськову) службу, особа, яка утримується в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах або має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята в установленому законом порядку.

Стаття 57. Офіційні спостерігачі

1. У виборчому процесі можуть брати участь офіційні спостерігачі від місцевих організацій партій, які висунули кандидатів у депутати в багатомандатних виборчих округах, кандидатів у депутати в одномандатних, одномандатних мажоритарних виборчих округах, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови.

Офіційні спостерігачі від всеукраїнських громадських організацій, іноземних держав і міжнародних організацій, що зареєстровані в установленому цим Законом порядку, можуть вести спостереження за ходом виборчого процесу.

2. Повноваження офіційних спостерігачів починаються з дня, наступного за днем реєстрації відповідною виборчою комісією, і припиняються після встановлення територіальною виборчою комісією результатів виборів депутатів, сільських, селищних, міських голів.

Розділ Х

ГОЛОСУВАННЯ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ВИБОРІВ ДЕПУТАТІВ, СІЛЬСЬКИХ, СЕЛИЩНИХ, МІСЬКИХ ГОЛІВ

Стаття 66. Виборчі бюлетені

+1. Форма та колір виборчого бюлетеня для кожних місцевих виборів (виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, сільських, селищних, міських голів) затверджуються Центральною виборчою комісією не пізніш як за 30 днів до дня проведення чергових місцевих виборів і не можуть змінюватися до початку виборчого процесу наступних чергових виборів.

Стаття 68. Приміщення для голосування

1. Голосування проводиться у спеціально відведеному приміщенні, в якому обладнуються у достатній кількості кабінки для таємного голосування та визначаються місця видачі виборчих бюлетенів. Для малих виборчих дільниць кількість таких кабін повинна бути не менше двох, для середніх – не менше чотирьох, для великих – не менше шести.

2. Виборчі скриньки для голосування встановлюються так, щоб виборці при підході до них мали можливість проходити через кабінки для таємного голосування.

Стаття 69. Організація і порядок голосування

1. Голосування у день місцевих виборів проводиться з 8 до 22 години.

2. Дільнична виборча комісія не пізніш як за десять днів до дня виборів надсилає (доставляє) кожному виборцю іменне запрошення, яким повідомляє про час і місце голосування.

3. Організація проведення голосування, обладнання приміщення для голосування та підтримання в ньому належного порядку, забезпечення таємності волевиявлення виборців під час голосування покладаються на дільничну виборчу комісію.

8. Виборець може перебувати у приміщенні для голосування протягом часу, необхідного для голосування.

9. Виборчий бюлетень заповнюється виборцем особисто в кабінці для таємного голосування. Під час заповнення виборчого бюлетеня забороняється присутність інших осіб. Виборець, який внаслідок фізичних вад не може самостійно заповнити виборчий бюлетень, має право з відома голови або іншого члена дільничної виборчої комісії скористатися допомогою іншої особи, крім члена виборчої комісії,

кандидата у депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, уповноваженої особи місцевої організації партії, довіреної особи кандидата, офіційного спостерігача.

10. Виборець не має права передавати свої виборчі бюлетені іншим особам. Отримання виборчого бюлетеня від інших осіб (крім члена виборчої комісії, який видає бюлетень), заохочення або примушування виборців до передачі бюлетеня іншим особам шляхом підкупу, погроз або іншим способом забороняються.

Стаття 70. Порядок організації голосування за межами приміщення для голосування

1. Виборець, який за станом здоров'я не може прибути до приміщення для голосування звичайної виборчої дільниці, де його включено до списку виборців, а також виборець, якого включено до списку виборців на спеціальній виборчій дільниці, утвореній у стаціонарному лікувальному закладі згідно з частиною п'ятою статті 18 цього Закону, та у зв'язку з постільним режимом не може прибути до приміщення для голосування, має право звернутися до дільничної виборчої комісії з письмовою заявою про надання йому можливості проголосувати за межами приміщення для голосування. Власноручно підписана виборцем заява із зазначенням місця перебування може бути подана до дільничної виборчої комісії особисто або через інших осіб до 12 години останньої суботи перед днем виборів.

Стаття 71. Порядок підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці

1. Підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці здійснюється відкрито і гласно членами дільничної виборчої комісії на її засіданні, яке проводиться у тому ж приміщенні, де відбувалося голосування.

2. Засідання дільничної виборчої комісії починається відразу після закінчення голосування, проводиться без перерви і закінчується після складення та підписання відповідних протоколів про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці з усіх місцевих виборів та по всіх виборчих округах, в яких проводилося голосування на виборчій дільниці, відповідно до вимог, передбачених цим Законом. На час проведення засідання дільнична виборча комісія доручає ведення протоколу засідання виборчої комісії заступнику голови або іншому члену дільничної виборчої комісії. Секретар дільничної виборчої комісії на цьому засіданні вносить відомості до протоколу про підрахунок голосів виборців.

12. Підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці проводиться дільничною виборчою комісією окремо з кожних місцевих виборів в такій послідовності:

1) підрахунок голосів по всеукраїнському референдуму (в разі одночасного проведення місцевих виборів із всеукраїнським референдумом);

2) підрахунок голосів по виборах відповідно депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим у:

багатомандатному виборчому окрузі,
одномандатному мажоритарному виборчому окрузі;

3) підрахунок голосів по виборах відповідно депутатів обласної ради у:

багатомандатному виборчому окрузі,
одномандатному мажоритарному виборчому окрузі;

4) підрахунок голосів по виборах депутатів районної ради у:

багатомандатному виборчому окрузі,
одномандатному мажоритарному виборчому окрузі;

5) підрахунок голосів по виборах міського голови;

6) підрахунок голосів по виборах міської ради у:

багатомандатному виборчому окрузі,
одномандатному мажоритарному виборчому окрузі;

7) підрахунок голосів по виборах районної у місті ради у:

багатомандатному виборчому окрузі,
одномандатному мажоритарному виборчому окрузі;

8) підрахунок голосів по виборах сільського, селищного голови;

9) підрахунок голосів по виборах сільської, селищної ради.

27. Недійсними вважаються виборчі бюлетені:

1) на яких відсутня печатка цієї дільничної виборчої комісії;

2) на яких не зазначено прізвище та відсутній підпис члена дільничної виборчої комісії, який його видав;

3) на яких зроблено більш як одну позначку;

4) на яких не поставлено жодної позначки;

5) в яких не відірвано контрольний талон;

6) з яких неможливо з інших причин установити зміст волевиявлення виборця;

7) до яких не внесено зміни, передбачені у частинах чотирнадцятій, п'ятнадцятій статті 67 цього Закону, або внесено зміни невідповідно до такого рішення.

Стаття 72. Протоколи дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців

2. До протоколу дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, прописом та цифрами заносяться:

1) кількість виборчих бюлетенів для голосування у виборчому окрузі, одержаних дільничною виборчою комісією;

2) кількість виборців, внесених до списку виборців на виборчій дільниці;

3) кількість невикористаних виборчих бюлетенів;

4) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені;

5) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні;

6) кількість виборчих бюлетенів, визнаних недійсними;

7) кількість голосів виборців, поданих за кожного кандидата;

8) кількість виборців, які не підтримали жодного з кандидатів.

3. До протоколу дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидата в депутати відповідно у одномандатному, одномандатному мажоритарному виборчому окрузі прописом та цифрами заносяться:

1) кількість виборчих бюлетенів для голосування відповідно в одномандатному, одномандатному мажоритарному виборчому окрузі, одержаних дільничною виборчою комісією;

2) кількість виборців, внесених до списку виборців на виборчій дільниці;

3) кількість невикористаних виборчих бюлетенів;

4) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені;

5) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні;

6) кількість виборчих бюлетенів, визнаних недійсними;

7) кількість голосів виборців, поданих за кожного кандидата;

8) кількість виборців, які не підтримали жодного з кандидатів.

4. До протоколу дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидатів у депутати в багатомандатному виборчому окрузі, прописом та цифрами заносяться:

1) кількість виборчих бюлетенів для голосування в багатомандатному виборчому окрузі, одержаних дільничною виборчою комісією;

2) кількість виборців, внесених до списку виборців на виборчій дільниці;

3) кількість невикористаних виборчих бюлетенів;

4) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені;

5) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні;

6) кількість виборчих бюлетенів, визнаних недійсними;

7) кількість голосів виборців, поданих за кандидатів у депутати по багатомандатному виборчому округу від кожної місцевої організації партії;

8) кількість виборців, які не підтримали кандидатів у депутати по багатомандатному виборчому округу від жодної місцевої організації партії.

Стаття 73. Визнання дільничною виборчою комісією голосування на виборчій дільниці недійсним

1. Дільнична виборча комісія приймає рішення про визнання голосування на виборчій дільниці недійсним у разі встановлення нею порушень вимог цього Закону, внаслідок яких неможливо достовірно встановити результати волевиявлення виборців, лише за таких обставин:

1) виявлення фактів незаконного голосування (вкидання виборчого бюлетеня до виборчої скриньки за виборця іншою особою, крім випадків, передбачених цим Законом; голосування особами, які не мають права голосу; голосування особами, які не включені до списку виборців на виборчій дільниці або включені до нього безпідставно; голосування виборцем більше одного разу) у кількості, що перевищує десять відсотків від кількості виборців, які отримали виборчі бюлетені на виборчій дільниці;

2) знищення або пошкодження виборчої скриньки (скриньок), що унеможливує встановлення змісту виборчих бюлетенів, якщо кількість цих бюлетенів перевищує десять відсотків кількості виборців, які отримали виборчі бюлетені на виборчій дільниці;

3) виявлення у виборчих скриньках виборчих бюлетенів у кількості, що перевищує більш як на десять відсотків кількість виборців, які отримали бюлетені на виборчій дільниці.

Стаття 75. Встановлення підсумків голосування

1. Протоколи та інші виборчі документи дільничних виборчих комісій, територіальних виборчих комісій приймаються і розглядаються на засіданні відповідної територіальної виборчої комісії.

14. Територіальна виборча комісія після прийняття і розгляду протоколів (в тому числі з позначками «Уточнений») дільничних, територіальних виборчих комісій відповідно про підрахунок голосів виборців на відповідних виборчих дільницях, про підсумки голосування у відповідних виборчих округах з відповідних місцевих виборів, на підставі цих протоколів, а в разі повторного підрахунку голосів виборців – протоколів територіальної виборчої комісії про повторний підрахунок голосів виборців на відповідній виборчій дільниці встановлює та заносить до протоколу про підсумки голосування окремо по кожному виборчому округу з відповідних місцевих виборів такі відомості:

- 1) кількість виборчих бюлетенів, одержаних дільничними виборчими комісіями;
- 2) кількість виборців, включених до списків виборців на виборчих дільницях;
- 3) кількість невикористаних виборчих бюлетенів;
- 4) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені;
- 5) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні;
- 6) кількість виборчих бюлетенів, визнаних недійсними.

15. До протоколу територіальної виборчої комісії про підсумки голосування у відповідному одномандатному, одномандатному мажоритарному виборчому окрузі з відповідних місцевих виборів, крім відомостей, зазначених у частині чотирнадцятій цієї статті, цифрами і прописом заносяться:

- 1) кількість голосів виборців, поданих за кожного кандидата в депутати в одномандатному, одномандатному мажоритарному виборчому окрузі, за кожного кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови;
- 2) кількість голосів виборців, які не підтримали жодного кандидата в депутати в одномандатному, одномандатному мажоритарному виборчому окрузі, жодного кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови.

16. До протоколу територіальної виборчої комісії про підсумки голосування в багатомандатному виборчому окрузі з відповідних місцевих виборів, крім відомостей, зазначених у частині чотирнадцятій цієї статті, цифрами і прописом заносяться:

- 1) кількість голосів виборців, поданих за кандидатів у депутати у багатомандатному виборчому окрузі, включених до виборчого списку кандидатів у депутати від кожної місцевої організації партії;
- 2) кількість виборців, які не підтримали кандидатів у депутати у багатомандатному виборчому окрузі від жодної місцевої організації партії.

Стаття 76. Встановлення результатів виборів депутатів у одномандатних виборчих округах, виборів сільського, селищного, міського голови

1. Сільська, селищна територіальна виборча комісія на підставі протоколів про підсумки голосування у відповідному одномандатному виборчому окрузі по виборах депутатів встановлює результати виборів у цьому окрузі, про що складає протокол. До протоколу про результати виборів у відповідному одномандатному виборчому окрузі з відповідних виборів депутатів заносяться прописом та цифрами такі відомості:

- 1) кількість виготовлених виборчих бюлетенів;
- 2) кількість виборчих бюлетенів, одержаних дільничними виборчими комісіями;
- 3) кількість виборців, включених до списків виборців на виборчих дільницях;
- 4) кількість невикористаних виборчих бюлетенів;
- 5) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені;
- 6) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні;
- 7) кількість виборчих бюлетенів, визнаних недійсними;
- 8) кількість голосів виборців, поданих за кожного кандидата в депутати;
- 9) кількість голосів виборців, які не підтримали жодного кандидата в депутати;

10) прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності) кандидата у депутати, який набрав найбільшу кількість голосів виборців у відповідному виборчому окрузі.

2. Сільська, селищна територіальна виборча комісія на своєму засіданні на підставі складеного нею протоколу про результати виборів депутатів у одномандатному виборчому окрузі не пізніше як на п'ятий день з дня виборів приймає одне з рішень: про визнання депутата обраним у відповідному одномандатному виборчому окрузі, про призначення повторного голосування, про визнання виборів у відповідному одномандатному виборчому окрузі такими, що не відбулися.

3. Сільська, селищна, міська територіальна виборча комісія на підставі протоколу (протоколів, у тому числі з позначкою «Уточнений») про підсумки голосування в одномандатному виборчому окрузі по виборах сільського, селищного, міського голови встановлює результати виборів у цьому виборчому окрузі, про що складає протокол. До протоколу про результати виборів у відповідному одномандатному виборчому окрузі з відповідних виборів сільського, селищного, міського голови заносяться прописом та цифрами такі відомості:

- 1) кількість виготовлених виборчих бюлетенів;
- 2) кількість виборчих бюлетенів, одержаних дільничними виборчими комісіями;
- 3) кількість виборців, включених до списків виборців на виборчих дільницях;
- 4) кількість невикористаних виборчих бюлетенів;
- 5) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені;
- 6) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні;

- 7) кількість виборчих бюлетенів, визнаних недійсними;
- 8) кількість голосів виборців, поданих за кожного кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови;
- 9) кількість голосів виборців, які не підтримали жодного кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови;
- 10) прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності) кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, який набрав найбільшу кількість голосів виборців у відповідному виборчому окрузі.

4. Сільська, селищна, міська територіальна виборча комісія на своєму засіданні на підставі складеного нею протоколу про результати виборів сільського, селищного, міського голови не пізніше як на п'ятий день з дня виборів приймає одне з рішень: про визнання сільського, селищного, міського голови обраним, про призначення повторного голосування, про визнання виборів відповідного сільського, селищного, міського голови такими, що не відбулися.

5. Обраним депутатом, сільським, селищним, міським головою вважається кандидат, який одержав більшість голосів виборців, які взяли участь у голосуванні, відносно інших кандидатів, які балотувалися в цьому виборчому окрузі.

6. Якщо найбільшу і водночас однакову кількість голосів виборців у виборчому окрузі набрали два або більше кандидатів, проводиться повторне голосування по цих кандидатурах.

Стаття 77. Встановлення результатів виборів депутатів у багатомандатному виборчому окрузі, одномандатних мажоритарних виборчих округах

1. Виборча комісія Автономної Республіки Крим, обласна, районна, міська, районна у місті територіальна виборча комісія на своєму засіданні на підставі протоколів про підсумки голосування по виборах депутатів відповідної ради не пізніше як на п'ятий день з дня місцевих виборів устанавлює результати виборів депутатів у багатомандатному виборчому окрузі, про що складає протокол про результати виборів. До протоколу про результати виборів у відповідному багатомандатному виборчому окрузі з відповідних

місцевих виборів заносяться прописом та цифрами такі відомості:

- 1) кількість виготовлених виборчих бюлетенів;
- 2) кількість виборчих бюлетенів, одержаних дільничними виборчими комісіями;

3) кількість виборців, включених до списків виборців на виборчих дільницях;

4) кількість невикористаних виборчих бюлетенів;

5) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені;

6) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні;

7) кількість виборчих бюлетенів, визнаних недійсними;

8) кількість голосів виборців, поданих за кандидатів у депутати у багатомандатному виборчому окрузі, включених до виборчого списку кандидатів у депутати від кожної місцевої організації партії;

9) кількість виборців, які не підтримали кандидатів у депутати у багатомандатному виборчому окрузі від жодної місцевої організації партії.

2. Кількість голосів виборців, необхідних для отримання одного депутатського мандата у відповідному багатомандатному виборчому окрузі (далі – виборча квота), обчислюється шляхом ділення сумарної кількості голосів виборців, поданих за

кандидатів, включених до виборчих списків від місцевих організацій партій, що отримали три і більше відсотків голосів виборців, які взяли участь у голосуванні у відповідному багатомандатному виборчому окрузі, на число, що дорівнює половині депутатських мандатів у цьому виборчому окрузі.

3. Право на участь у розподілі депутатських мандатів у відповідному багатомандатному виборчому окрузі набувають кандидати в депутати, включені до виборчих списків від місцевих організацій партій, що отримали три і більше відсотків голосів виборців, за умови, що кількість цих голосів виборців дорівнює виборчій квоті або є більшою за виборчу квоту.

4. Кандидати в депутати, включені до виборчого списку від місцевої організації партії, за який подали свої голоси виборці у кількості, меншій, ніж виборча квота, права на участь у розподілі депутатських мандатів у відповідному багатомандатному виборчому окрузі не мають.

Стаття 78. Проведення повторного голосування

1. Територіальна виборча комісія приймає рішення про проведення в виборчому окрузі повторного голосування, якщо у цьому виборчому окрузі найбільшу і водночас однакову кількість голосів набрали два або більше кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови.

Стаття 79. Офіційне оприлюднення результатів виборів

1. Територіальна виборча комісія не пізніше як на п'ятий день з дня встановлення результатів виборів депутатів, сільського,

селищного, міського голови оприлюднює результати місцевих виборів у відповідних місцевих друкованих засобах масової інформації.

Стаття 80. Реєстрація обраних депутатів, сільських, селищних, міських голів

1. Особа, обрана депутатом, сільським, селищним, міським головою, для її реєстрації, у разі наявності іншого представницького мандата, зобов'язана подати до територіальної виборчої комісії протягом 20 днів з дня офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів копію зареєстрованої заяви про припинення дії іншого представницького мандата, поданої відповідно до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевої ради. Особа, обрана сільським, селищним, міським головою, одночасно з копією заяви про припинення дії іншого представницького мандата подає документ про звільнення з роботи (посади), несумісної з посадою сільського, селищного, міського голови.

Розділ XI

ЗАМІЩЕННЯ ДЕПУТАТІВ, ПОЗАЧЕРГОВІ, ПОВТОРНІ, ПРОМІЖНІ ТА ПЕРШІ ВИБОРИ

Стаття 81. Заміщення депутатів та проміжні вибори депутатів

1. У разі коли депутат, який обирався в багатомандатному виборчому окрузі, достроково припинив повноваження або його повноваження достроково припинені на підставах і в порядку, передбачених Конституцією та законами України, за рішенням територіальної виборчої комісії обраним депутатом визнається наступний за черговістю кандидат у депутати у виборчому списку місцевої організації партії. Якщо черговість для отримання депутатського мандата вичерпана, депутатський мандат залишається вакантним до проведення чергових або позачергових виборів.

3. Проміжні вибори депутата в одномандатних, одномандатних мажоритарних виборчих округах проводяться у порядку та строки, передбачені цим Законом. У разі дострокового припинення повноважень депутата менш як за шість місяців до закінчення строку повноважень діючого складу відповідної місцевої ради вибори депутата замість того, повноваження якого були достроково припинені, за рішенням відповідної ради можуть не проводитися.

Стаття 82. Проведення повторних місцевих виборів депутатів (депутата), сільських, селищних, міських голів

1. Рішення про призначення повторних виборів депутатів (депутата) у відповідному багатомандатному, одномандатному, одномандатному мажоритарному виборчому окрузі приймається територіальною виборчою комісією не пізніше як у десятиденний строк з дня прийняття рішення про визнання відповідних виборів депутатів у цьому виборчому окрузі такими, що не відбулися, чи в разі визнання особи такою, яка відмовилася від депутатського мандата в відповідному одномандатному, одномандатному мажоритарному виборчому окрузі.

Рішення про призначення повторних виборів сільського, селищного, міського голови приймається територіальною виборчою комісією не пізніше як у десятиденний строк з дня прийняття рішення про визнання відповідних виборів такими, що не відбулися, чи в разі визнання особи такою, яка відмовилася від посади відповідно сільського, селищного, міського голови.

Стаття 83. Проведення позачергових виборів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевої ради та сільського, селищного, міського голови

1. Позачергові вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевої ради та сільського, селищного, міського голови проводяться в порядку і строки, передбачені цим Законом для чергових виборів.

2. Верховна Рада Автономної Республіки Крим, місцева рада, сільський, селищний, міський голова, обрані на позачергових виборах, здійснюють свої повноваження до обрання нового складу ради, сільського, селищного, міського голови на наступних чергових місцевих виборах у порядку, встановленому Конституцією та законами України.

Розділ XII

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ

Стаття 85. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності, що стосуються місцевих виборів

1. Кандидат у депутати, кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови, його довірена особа, місцева організація політичної партії, кандидати від якої зареєстровані на відповідних місцевих виборах, її представник або уповноважена

особа, а також виборець, виборчі права або охоронювані законом інтереси якого щодо участі у виборчому процесі порушено рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта оскарження, може звернутися до

виборчої комісії зі скаргою, що стосується виборчого процесу, з урахуванням особливостей, визначених цією статтею та статтями 86–89 цього Закону.

Стаття 87. Форма і зміст скарги

1. Скарга до виборчої комісії подається у письмовій формі. Скарга має містити:

- 1) назву виборчої комісії, до якої подається скарга;
- 2) прізвище, власне ім'я (усі власні імена), по батькові (за наявності) або найменування суб'єкта звернення зі скаргою, адресу місця його проживання, місцезнаходження (поштова адреса), а також номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, якщо такі є;
- 3) прізвище, власне ім'я (усі власні імена), по батькові (за наявності) або найменування суб'єкта оскарження, адресу місця його проживання, місцезнаходження (поштова адреса), а також номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, якщо такі є;
- 4) суть порушеного питання;
- 5) виклад обставин і зазначення доказів, якими суб'єкт звернення зі скаргою обґрунтовує свої вимоги;
- 6) чітко сформульовані вимоги із зазначенням суті рішення, ухвалення якого вимагається від суб'єкта розгляду скарги;
- 7) перелік документів і матеріалів, що додаються;
- 8) зазначення заінтересованих осіб, яких суб'єкт звернення зі скаргою вважає за потрібне залучити до розгляду скарги;
- 9) підпис суб'єкта звернення зі скаргою або його представника із зазначенням дати підписання.

Стаття 90. Рішення за результатом розгляду скарги

1. Рішення виборчої комісії за результатами розгляду скарги має бути законним і обґрунтованим.

2. Під час розгляду скарги на рішення суб'єкта оскарження виборча комісія вирішує:

- 1) чи мало місце прийняття оскаржуваного рішення суб'єктом оскарження;
- 2) чи було оскаржуване рішення прийнято суб'єктом оскарження на законних підставах;
- 3) чи було оскаржуване рішення прийнято в межах повноважень та відповідно до визначеної законом процедури;
- 4) які правові норми належить застосувати до цих правовідносин та чи віднесено законом розгляд скарги до повноважень суб'єкта їх розгляду;
- 5) чи належить задовольнити кожну з вимог суб'єкта звернення або відмовити в їх задоволенні;

6) чи належить поновити порушені права або законні інтереси суб'єкта звернення іншим способом;

7) які рішення слід зобов'язати прийняти або які дії, що впливають з факту скасування рішення, вчинити.

3. Під час розгляду скарги на дії (бездіяльність) суб'єкта оскарження виборча комісія вирішує:

1) чи мала місце оскаржувана дія (бездіяльність) суб'єкта оскарження;

2) чи оскаржувана дія (бездіяльність) здійснювалась (вчинялась) суб'єктом оскарження на законних підставах;

3) які правові норми належить застосувати до цих правовідносин та чи віднесено законом розгляд скарги до повноважень суб'єкта її розгляду;

4) чи належить задовольнити кожную з вимог суб'єкта звернення або відмовити в їх задоволенні;

5) чи належить поновити порушені права або законні інтереси суб'єкта звернення іншим способом;

6) які рішення слід зобов'язати прийняти або які дії, що впливають з факту визнання оскаржуваних дій чи бездіяльності протиправними, вчинити.

4. При розгляді скарги по суті виборча комісія може задовольнити скаргу повністю або частково чи відмовити в її задоволенні.

5. У разі задоволення скарги виборча комісія може прийняти рішення, яким:

1) визнати рішення суб'єкта оскарження чи окремих його положень, дії чи бездіяльність такими, що не відповідають вимогам законодавства, порушують виборчі права громадян, права та законні інтереси суб'єкта виборчого процесу;

2) скасувати рішення суб'єкта оскарження;

3) зобов'язати суб'єкта оскарження здійснити дії, передбачені законодавством, що регулює організацію та порядок проведення виборів;

4) зобов'язати суб'єкта оскарження утриматися від вчинення певних дій;

5) поновити іншим способом порушені права та законні інтереси суб'єкта звернення зі скаргою;

6) зобов'язати суб'єкта оскарження здійснити передбачені законодавством, що регулює організацію та порядок проведення виборів, дії, які впливають із факту скасування рішення, визнання оскаржуваних дій або бездіяльності протиправними.

6. Виборча комісія відмовляє в задоволенні скарги, якщо встановить, що рішення, дії або бездіяльність суб'єкта оскарження вчинені відповідно до закону, в межах повноважень, передбачених законом, і не порушують виборчі права виборців, права і законні інтереси інших суб'єктів виборчого процесу.

Розділ XIII

ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 91. Відповідальність за порушення законодавства України про вибори депутатів та сільських, селищних, міських голів

1. Особи, винні в порушенні законодавства про місцеві вибори, притягуються до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності у порядку, встановленому законом.

Президент України

В. ЯНУКОВИЧ

м. Київ, 10 липня 2010 року
№ 2487-VI

ЗАКОН УКРАЇНИ
Про вибори Президента України
(Витяг)

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Основні засади виборів Президента України

1. Президент України обирається громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

2. Строк повноважень Президента України визначається Конституцією України.

Стаття 2. Загальне виборче право

1. Вибори Президента України є загальними. Право голосу на виборах Президента України мають громадяни України, яким на день виборів виповнилося вісімнадцять років.

2. Документом, який підтверджує громадянство України, є:

- 1) паспорт громадянина України;
- 2) паспорт громадянина України для виїзду за кордон;
- 3) дипломатичний паспорт;
- 4) службовий паспорт;
- 5) посвідчення особи моряка;
- 6) посвідчення члена екіпажу;
- 7) військовий квиток для військовослужбовців строкової служби;
- 8) тимчасове посвідчення громадянина України;
- 9) картка (довідка) установи кримінально-виконавчої системи, що повинна містити: прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць, рік народження, громадянство, фотокартку особи, підпис керівника та печатку установи, – для осіб, які перебувають в установах кримінально-виконавчої системи.

3. Громадяни України, які мають право голосу, можуть брати участь у роботі виборчих комісій як їх члени, а також у проведенні передвиборної агітації, здійсненні спостереження за проведенням виборів Президента України та інших заходах у порядку, визначеному цим та іншими законами України.

4. Будь-які прямі або непрямі привілеї або обмеження виборчих прав громадян України за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками забороняються. Не допускаються обмеження щодо

участі громадян у виборчому процесі, крім обмежень, передбачених Конституцією України та цим Законом.

5. Не має права голосу громадянин, визнаний судом недієздатним.

6. Громадянин України, який проживає або перебуває в період підготовки і проведення виборів за межами України, перетнувши державний кордон України на законних підставах, реалізує своє право голосу на виборах Президента України на загальних підставах.

7. Громадяни України, які мають право голосу, є виборцями.

Стаття 3. Рівне виборче право

1. Вибори Президента України є рівними: громадяни України беруть участь у виборах на рівних засадах.

2. Кожний громадянин України на виборах Президента України має один голос. Виборець може використати свій голос у день голосування тільки на одній виборчій дільниці.

3. Усі кандидати на пост Президента України мають рівні права і можливості брати участь у виборчому процесі.

Стаття 4. Пряме виборче право

Вибори Президента України є прямими. Громадяни України безпосередньо обирають Президента України.

Стаття 5. Добровільність участі у виборах

Участь громадян України у виборах Президента України є добровільною. Ніхто не може бути примушений до участі чи неучасті у виборах.

Стаття 6. Вільні вибори

1. Вибори Президента України є вільними. Виборцям забезпечуються умови для вільного формування своєї волі та її вільного виявлення при голосуванні.

2. Застосування насильства, погроз, обману, підкупу чи будь-яких інших дій, що перешкоджають вільному формуванню та вільному виявленню волі виборця, забороняється.

Стаття 7. Таємне голосування

Голосування на виборах Президента України є таємним: контроль за волевиявленням виборців забороняється.

Стаття 8. Особисте голосування

Кожний виборець голосує на виборах Президента України особисто. Голосування за інших осіб, а також передача виборцем права голосу будь-якій іншій особі забороняються.

Стаття 9. Право бути обраним

1. Президентом України може бути обраний громадянин України, який на день виборів досяг тридцяти п'яти років, має право

голосу, володіє державною мовою і проживає в Україні протягом десяти останніх перед днем виборів років.

4. Не може бути висунутим кандидатом на пост Президента України громадянин, який має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку.

5. Одна й та сама особа не може бути Президентом України більш як два строки підряд. Особа, яка двічі підряд обиралася на пост Президента України, не може бути висунута кандидатом на цей пост.

6. Особа, повноваження якої на посту Президента України були припинені достроково відповідно до Конституції України, не може бути висунута кандидатом на пост Президента України на позачергових виборах, призначених у зв'язку з вказаним припиненням повноважень.

Стаття 10. Право висунування кандидата на пост Президента України

1. Право висунування кандидата на пост Президента України належить громадянам України, які мають право голосу. Це право реалізується ними через політичні партії та їх виборчі блоки (далі – партії (блоки), а також самовисунанням у порядку, визначеному цим Законом.

2. Партія (блок) може висунути лише одного кандидата на пост Президента України.

Стаття 11. Виборчий процес

1. Виборчий процес – це здійснення суб'єктами, визначеними статтею 12 цього Закону, виборчих процедур, передбачених цим Законом.

2. Виборчий процес здійснюється на засадах:

1) законності та заборони незаконного втручання будь-кого у цей процес;

2) політичного плюралізму та багатопартійності;

3) публічності та відкритості виборчого процесу;

4) рівності всіх кандидатів на пост Президента України;

5) рівності прав партій (блоків) – суб'єктів виборчого процесу;

6) свободи передвиборної агітації, рівних можливостей доступу кандидатів на пост Президента України до засобів масової інформації;

7) неупередженості органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, закладів, установ і організацій, їх керівників, інших посадових і службових осіб до кандидатів на пост Президента України, партій (блоків).

3. Початок виборчого процесу визначається строками, встановленими Конституцією України та цим Законом.

4. Виборчий процес включає такі етапи:

- 1) утворення територіальних виборчих округів;
- 2) утворення виборчих дільниць;
- 3) утворення територіальних та дільничних виборчих комісій;
- 4) формування списків виборців, їх перевірка та уточнення;
- 5) висування та реєстрація кандидатів;
- 6) проведення передвиборної агітації;
- 7) голосування у день виборів Президента України;
- 8) підрахунок голосів виборців та встановлення підсумків голосування і результатів виборів Президента України.

5. У разі необхідності виборчий процес може включати також такі етапи:

- 1) повторне голосування;
- 2) підрахунок голосів виборців і встановлення підсумків повторного голосування та результатів виборів Президента України.

6. Етапи, передбачені частиною п'ятою цієї статті, мають місце лише у випадках, передбачених цим Законом.

7. Виборчий процес завершується офіційним оприлюдненням Центральною виборчою комісією результатів виборів Президента України або офіційною публікацією подання Центральної виборчої комісії до Верховної Ради України щодо призначення повторних виборів Президента України.

Стаття 12. Суб'єкти виборчого процесу

Суб'єктами виборчого процесу є:

- 1) виборець;
- 2) виборчі комісії, утворені відповідно до цього Закону та Закону України «Про Центральну виборчу комісію»;
- 3) кандидати на пост Президента України, зареєстровані у порядку, встановленому цим Законом;
- 4) партії (блоки), які висунули кандидатів на пост Президента України;
- 5) уповноважені представники, довірені особи, офіційні спостерігачі від партій (блоків) – суб'єктів виборчого процесу та від кандидатів на пост Президента України.

Розділ II

ПОРЯДОК І СТРОКИ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ВИБОРІВ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Стаття 15. Види виборів Президента України

1. Вибори Президента України можуть бути черговими, позачерговими та повторними.

2. Чергові вибори Президента України проводяться у зв'язку із закінченням конституційного строку повноважень Президента України.

3. Позачергові вибори Президента України проводяться у зв'язку із достроковим припиненням повноважень Президента України у випадках, передбачених Конституцією України .

4. Повторні вибори Президента України проводяться у випадках:

1) якщо до виборчого бюлетеня для голосування було включено не більше двох кандидатів на пост Президента України і жодного з них не було обрано;

2) якщо всі кандидати на пост Президента України, включені до виборчого бюлетеня, до дня виборів або до дня повторного голосування зняли свої кандидатури.

Стаття 16. Порядок призначення виборів Президента України

1. Вибори Президента України призначаються Верховною Радою України. Про призначення виборів Президента України Верховна Рада України приймає постанову.

2. Верховна Рада України приймає постанову про призначення чергових або позачергових виборів Президента України з підстав, визначених Конституцією України та цим Законом.

3. Верховна Рада України приймає постанову про призначення повторних виборів Президента України на підставі подання Центральної виборчої комісії.

Розділ III

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ВИБОРІВ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Стаття 19. Виборчі округи

1. Вибори Президента України проводяться по єдиному загальнодержавному одномандатному виборчому округу, який включає в себе всю територію України.

2. Для проведення виборів територія України поділяється на 225 територіальних виборчих округів. Кількість таких округів в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі встановлюється Центральною виборчою комісією з урахуванням їх адміністративно-територіального устрою та кількості виборців на підставі даних центрального органу виконавчої влади з питань статистики. Територіальний виборчий округ включає в себе один або кілька районів, міст, районів у містах...

Стаття 20. Виборчі дільниці

1. Для проведення голосування та підрахунку голосів по виборах Президента України територія сіл, селищ, міст, районів у містах, що входять до складу територіального виборчого округу, поділяється на виборчі дільниці.

2. Виборчі дільниці поділяються на звичайні, спеціальні та закордонні.

3. Звичайні виборчі дільниці утворюються для організації голосування виборців за місцем їх проживання.

4. Спеціальні виборчі дільниці утворюються у стаціонарних лікувальних закладах, на суднах, які перебувають у день виборів у плаванні під Державним Прапором України, на полярних станціях України, в установах кримінально-виконавчої системи та інших місцях тимчасового перебування виборців з обмеженими можливостями пересування. Як виняток, спеціальні виборчі дільниці можуть утворюватися Центральною виборчою комісією за поданням відповідної територіальної виборчої комісії на території військових частин (формувань), дислокованих на значній відстані від населених пунктів.

5. Закордонні виборчі дільниці утворюються при дипломатичних та інших офіційних представництвах і консульських установах України за кордоном, у військових частинах (формуваннях), дислокованих за межами України... .

9. Виборчі дільниці утворюються з кількістю виборців від двадцяти до трьох тисяч осіб. Якщо на відповідній території, у відповідному закладі чи установі налічується менше або більше від зазначеної чисельності виборців і їх (або їх надлишок) неможливо віднести до іншої виборчої дільниці або неможливо утворити додаткову виборчу дільницю на цій території, у відповідному закладі чи установі, виборча дільниця може бути утворена з меншою або більшою чисельністю виборців.

Розділ VII

ВИСУВАННЯ І РЕЄСТРАЦІЯ КАНДИДАТІВ НА ПОСТ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Стаття 44. Загальний порядок висування кандидатів на пост Президента України

1. Висування кандидатів на пост Президента України партіями (блоками) та самовисування розпочинається за сто дев'ятнадцять днів і закінчується за дев'яносто п'ять днів до дня виборів.

2. Кандидата на пост Президента України може висувати партія, яка зареєстрована в установленому законом порядку не пізніше як за рік до дня виборів, або виборчий блок партій за умови, що до його складу входять партії, зареєстровані не пізніше як за рік до дня виборів.

Стаття 45. Порядок утворення виборчого блоку

1. Виборчий блок може бути утворено двома і більше партіями, зазначеними у частині другій статті 44 цього Закону, на підставі рішень з'їзду (зборів, конференції) кожної з цих партій. Таке рішення підписується керівником партії та скріплюється печаткою партії. З'їзди (збори, конференції) партій, які приймають рішення про утворення виборчого блоку, можуть відбуватися в будь-який час до початку виборчого процесу.

2. Керівники або представники партій, які уповноважені з'їздом (зборами, конференцією), укладають угоду про утворення виборчого блоку, яка підписується ними і скріплюється печатками партій, що утворили блок... .

5. Про утворення виборчого блоку повідомляється Центральна виборча комісія не пізніше як за два дні до дня проведення міжпартійного з'їзду (зборів, конференції). До повідомлення додаються угода про утворення виборчого блоку, витяги з протоколів з'їздів (зборів, конференцій) партій з рішеннями про утворення виборчого блоку, засвідчені керівниками партій, що утворили виборчий блок, та скріплені печатками цих партій, а також копії свідоцтв про реєстрацію партій, що утворили виборчий блок, та їх статутів, засвідчених Міністерством юстиції України після оголошення про початок виборчого процесу. У разі якщо назва блоку містить прізвище особи, до повідомлення також додається згода особи на використання її прізвища за її підписом, засвідченим у встановленому законом порядку.

Стаття 47. Порядок висування кандидатів партіями (блоками)

1. Партія (блок) може висунути одного кандидата на пост Президента України.

2. Партія (блок) може висунути кандидатом на пост Президента України особу, яка є членом цієї партії (членом партії, яка входить до блоку), або позапартійного громадянина, який відповідно до статті 9 цього Закону має право бути обраним Президентом України.

3. Партія, що входить до виборчого блоку, не може самостійно висувати кандидата на пост Президента України та входити до складу іншого виборчого блоку.

4. Висування кандидата партією здійснюється на її з'їзді (зборах, конференції), а блоком – на міжпартійному з'їзді (зборах, конференції) партій, що входять до блоку. У з'їзді (зборах, конференції), на якому здійснюється висування кандидата, повинно брати участь не менше 200 делегатів.

5. Особа може бути висунута кандидатом на пост Президента України лише однією партією (одним блоком) згідно з волею кандидата...

Стаття 48. Порядок самовисування

1. Громадянин України, який відповідно до статті 9 цього Закону може бути обраним Президентом України, особисто подає до Центральної виборчої комісії засвідчену в установленому законом порядку заяву про самовисування кандидатом на пост Президента України.

2. У заяві про самовисування на пост Президента України мають міститися згода на оприлюднення біографічних відомостей і декларації про майно та доходи, зобов'язання в разі обрання передати у порядку, встановленому законом, протягом місяця після офіційного оприлюднення результатів виборів в управління іншій особі належні йому підприємства та корпоративні права і припинити діяльність чи скласти представницький мандат, які відповідно до Конституції України та законів України несумісні з зайняттям посту Президента України...

Стаття 53. Збір підписів виборців на підтримку кандидата на пост Президента України

1. На підтримку кандидата на пост Президента України має бути зібрано не менш як п'ятсот тисяч підписів виборців, які мають право голосу, в тому числі не менш як по двадцять тисяч підписів у кожному з двох третин регіонів (Автономна Республіка Крим, області, міста Київ та Севастополь) України.

Розділ VIII

ПЕРЕДВИБОРНА АГІТАЦІЯ

Стаття 57. Строки проведення передвиборної агітації

1. Кандидат на пост Президента України може розпочинати проведення передвиборної агітації наступного дня після його реєстрації Центральною виборчою комісією.

2. Передвиборна агітація закінчується о 24 годині останньої п'ятниці перед днем виборів.

3. Агітація перед повторним голосуванням розпочинається з дня, наступного після призначення повторного голосування, і

закінчується о 24 годині останньої п'ятниці перед днем повторного голосування.

4. Передвиборна агітація у період виборчого процесу поза строками, встановленими у цій статті, забороняється.

Стаття 58. Форми і засоби передвиборної агітації

1. Передвиборна агітація може здійснюватися у будь-якій формі та будь-якими засобами, що не суперечать Конституції України та законам України.

2. Громадяни України мають право вільно і всебічно обговорювати передвиборні програми кандидатів на пост Президента України, політичні, ділові та особисті якості кандидатів, вести агітацію за або проти кандидатів.

Стаття 60. Загальний порядок використання засобів масової інформації

1. Передвиборна агітація з використанням засобів масової інформації усіх форм власності проводиться з дотриманням принципу рівних умов та в порядку, передбаченому цим Законом.

2. Передвиборна агітація у засобах масової інформації проводиться у формі публічних дебатів, дискусій, «круглих столів», прес-конференцій, інтерв'ю, виступів, політичної реклами, теленарисів, відеофільмів, інших публікацій та повідомлень про кандидата на пост Президента України, партію (блок), яка висунула кандидата, та в інших формах, що не суперечать Конституції України та законам України.

Стаття 64. Обмеження щодо ведення передвиборної агітації

1. Участь у передвиборній агітації забороняється:

- 1) особам, які не є громадянами України;
- 2) органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування, їх посадовим і службовим особам;
- 3) членам виборчих комісій під час виконання обов'язків членів виборчих комісій.

2. У військових частинах (формуваннях) та в установах кримінально-виконавчої системи передвиборна агітація обмежується. Відвідання військових частин (формувань) та установ кримінально-виконавчої системи окремими кандидатами на пост Президента України чи їх довіреними особами забороняється... .

3. Поширення у будь-якій формі матеріалів, що містять заклики до ліквідації незалежності України, зміни конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підриву її безпеки, незаконного захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства та розпалювання

міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення, забороняється.

4. Державним та комунальним засобам масової інформації, їх посадовим та службовим особам і творчим працівникам під час виборчого процесу у своїх матеріалах і передачах, не обумовлених угодами, укладеними відповідно до вимог частини дев'ятої статті 61 і частини шостої статті 63 цього Закону, забороняється агітувати за або проти кандидатів на пост Президента України, оцінювати їхні передвиборні програми або віддавати їм перевагу в будь-якій формі.

У разі порушення ними цієї вимоги за поданням Центральної виборчої комісії або відповідної територіальної виборчої комісії діяльність цих засобів масової інформації за рішенням суду може бути тимчасово припинена.

5. Забороняється розповсюдження завідомо неправдивих відомостей про кандидата на пост Президента України... .

6. Забороняється проводити передвиборну агітацію, що супроводжується наданням виборцям грошей чи безоплатно або на пільгових умовах товарів, послуг, робіт, цінних паперів, кредитів, лотерей. Така передвиборна агітація або надання виборцям грошей чи безоплатно або на пільгових умовах товарів, послуг, робіт, цінних паперів, кредитів, лотерей, що супроводжується закликами або пропозиціями голосувати чи не голосувати за певного кандидата або задуванням його імені, вважається підкупом виборців, зазначеним у пункті 1 частини третьої статті 56 цього Закону.

13. Засобам масової інформації усіх форм власності, що діють на території України, забороняється протягом останніх п'ятнадцяти днів перед днем виборів поширювати інформацію про результати опитувань громадської думки щодо кандидатів на пост Президента України.

14. Забороняється розміщення друкованих передвиборних агітаційних матеріалів, політичної реклами та повідомлень про перебіг виборчого процесу на пам'ятках архітектури, а також у місцях, де вони перешкоджають безпеці дорожнього руху.

15. Кандидатам на пост Президента України, які займають посади, у тому числі за сумісництвом, в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, на державних, комунальних підприємствах, у закладах, установах, організаціях, військових частинах (формуваннях), забороняється залучати для передвиборної агітації або використовувати для будь-якої роботи, пов'язаної з проведенням передвиборної агітації, підлеглих їм осіб (у робочий час), службовий транспорт, зв'язок, устаткування, приміщення, інші

об'єкти та ресурси за місцем роботи, а також використовувати службові чи виробничі наради, збори колективу для проведення передвиборної агітації.

16. Забороняється виготовлення та розповсюдження друкованих передвиборних агітаційних матеріалів, що не містять відомостей про установу, яка здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск.

18. Забороняється оприлюднення в день виборів результатів опитування виборців щодо їх волевиявлення під час голосування до його закінчення.

Розділ IX

ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ КАНДИДАТІВ НА ПОСТ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ТА ОФІЦІЙНИХ СПОСТЕРІГАЧІВ

Стаття 65. Гарантії діяльності кандидатів на пост Президента України

1. Кандидату на пост Президента України не може бути відмовлено у звільненні на період передвиборної агітації від виконання виробничих або службових обов'язків за місцем роботи з наданням неоплачуваної відпустки.

2. Кандидат на пост Президента України з часу своєї реєстрації до закінчення виборчого процесу не може бути звільнений з роботи з ініціативи власника підприємства, закладу, установи, організації або уповноваженого ним органу, командира військового формування (частини). Кандидат без його згоди не може бути переведений на іншу роботу, скерований у відрядження, а також призваний на військову або альтернативну (невійськову) службу, навчальні (перевірні) та спеціальні збори військовозобов'язаних.

3. Кандидат на пост Президента України має право на безоплатний проїзд всіма видами пасажирського транспорту (за винятком таксі) в межах території України за рахунок коштів Державного бюджету України, виділених на проведення виборів Президента України.

4. Держава забезпечує охорону кандидатів на пост Президента України під час виборчого процесу відповідно до Закону України «Про державну охорону органів державної влади та посадових осіб».

Стаття 67. Довірені особи кандидата на пост Президента України

1. Кандидат на пост Президента України може мати не більше п'яти довірених осіб в єдиному загальнодержавному виборчому окрузі та по одній довірєній особі у кожному територіальному окрузі.

Довірена особа кандидата повинна відповідати вимогам, зазначеним у частині другій статті 66 цього Закону.

2. Довірені особи кандидата ведуть агітацію за обрання його Президентом України, сприяють кандидату на пост Президента України у проведенні виборчого процесу, представляють інтереси кандидата у відносинах з виборчими комісіями, іншими державними органами та органами місцевого самоврядування, засобами масової інформації, об'єднаннями громадян, виборцями.

Стаття 68. Офіційні спостерігачі

1. У виборчому процесі можуть брати участь офіційні спостерігачі від кандидатів на пост Президента України, партій (блоків), які висунули кандидатів. Офіційні спостерігачі від іноземних держав та міжнародних організацій можуть вести спостереження за ходом виборчого процесу.

2. Повноваження офіційних спостерігачів починаються з дня їх реєстрації відповідною виборчою комісією у порядку, передбаченому цим Законом, і припиняються після встановлення Центральною виборчою комісією результатів виборів Президента України.

3. Виборча комісія, яка зареєструвала офіційного спостерігача, може достроково припинити його повноваження у разі встановлення фактів грубого або систематичного порушення ним Конституції України та законів України. Про припинення повноважень офіційного спостерігача приймається мотивоване рішення.

Стаття 69. Офіційні спостерігачі від кандидатів на пост Президента України, партій (блоків), які висунули кандидата

1. Офіційним спостерігачем від кандидата на пост Президента України, від партії (блоку), яка висунула кандидата, зареєстрованого Центральною виборчою комісією, може бути громадянин України, який має право голосу і не є членом виборчої комісії. Не може бути офіційним спостерігачем член виборчої комісії, посадова або службова особа органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, військовослужбовець, службовець рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ, Служби безпеки України та особа, яка проходить альтернативну (невійськову) службу.

2. Офіційний спостерігач від кандидата на пост Президента України реєструється територіальною виборчою комісією за поданням довіреної особи кандидата у відповідному територіальному окрузі за підписом цієї довіреної особи.

7. Офіційний спостерігач має право:

1) перебувати на виборчих дільницях під час голосування, спостерігати з будь-якої відстані за діями членів комісії, у тому числі

під час видачі бюлетенів виборцям і підрахунку голосів, не заважаючи членам комісії фізично;

2) робити фото-, кінозйомки, аудіо- та відеозаписи;

3) бути присутнім при видачі виборчих бюлетенів членам дільничної виборчої комісії для організації голосування виборців за межами приміщення для голосування та при проведенні такого голосування;

4) бути присутнім з дотриманням вимог цього Закону на засіданнях дільничних та територіальної виборчих комісій відповідного територіального виборчого округу з урахуванням положень, встановлених частиною дев'ятою статті 28 цього Закону, в тому числі під час підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці, встановлення підсумків голосування в територіальному виборчому окрузі;

5) звертатися до відповідної виборчої комісії із скаргою щодо порушень цього Закону в разі їх виявлення;

6) складати акти про виявлені порушення цього Закону, що підписуються ним та не менш як двома виборцями, які засвідчують факт цього порушення, із зазначенням їх прізвищ, імен, по батькові, адреси місця проживання, та подавати їх до відповідної виборчої комісії у строки, передбачені статтею 94 цього Закону;

7) отримувати копії протоколів про передачу виборчих бюлетенів, про підрахунок голосів і встановлення результатів голосування, а також інших документів у випадках, передбачених цим Законом;

8) мати інші права, передбачені цим Законом.

8. Офіційний спостерігач не має права:

1) протиправно втручатися в роботу виборчої комісії, чинити дії, що порушують хід виборчого процесу або заважають членам виборчої комісії здійснювати свої повноваження;

2) заповнювати замість виборця (у тому числі і на його прохання) виборчий бюлетень;

3) бути присутнім при заповненні виборцем виборчого бюллетеня у кабіні (кімнаті) для таємного голосування.

9. У разі грубого або систематичного порушення офіційним спостерігачем вимог частини восьмої цієї статті виборча комісія своїм рішенням, прийнятим у порядку, передбаченому частиною одинадцятю статті 28 цього Закону, може позбавити його права бути присутнім на засіданні виборчої комісії.

Стаття 70. Офіційні спостерігачі від іноземних держав, міжнародних організацій

1. Офіційні спостерігачі від іноземних держав, міжнародних організацій реєструються Центральною виборчою комісією. Пропозиції щодо їх реєстрації подаються до Центральної виборчої комісії не пізніше як за десять днів до дня виборів безпосередньо або через Міністерство закордонних справ України.

5. Офіційний спостерігач від іноземної держави, міжнародної організації має право:

1) бути присутнім на зустрічах кандидатів на пост Президента України, їх довірених осіб, представників партій (блоків), які висунули кандидатів, з виборцями, на передвиборних зборах, мітингах, засіданнях виборчих комісій;

2) знайомитися з матеріалами передвиборної агітації;

3) бути присутнім на виборчих дільницях під час голосування і підрахунку голосів виборців та при встановленні підсумків голосування територіальними виборчими комісіями;

4) робити фото-, кінозйомки, аудіо- та відеозаписи;

5) висловлювати свої пропозиції щодо організації проведення виборів Президента України та вдосконалення законодавства України з урахуванням міжнародного досвіду, проводити прес-конференції з додержанням вимог законодавства України;

6) утворювати разом з іншими спостерігачами від іноземних держав, міжнародних організацій за погодженням з Центральною виборчою комісією тимчасові групи спостерігачів для координації їх діяльності в межах повноважень, передбачених цим Законом.

6. Офіційні спостерігачі від іноземних держав, міжнародних організацій здійснюють спостереження самостійно і незалежно.

9. Офіційні спостерігачі від іноземних держав, міжнародних організацій не мають права використовувати свій статус у діяльності, не пов'язаній із спостереженням за ходом виборчого процесу, а також втручатися у роботу виборчих комісій.

Розділ X

ПРОВЕДЕННЯ ГОЛОСУВАННЯ, ВИЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ВИБОРІВ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Стаття 84. Встановлення результатів виборів Президента України

1. Центральна виборча комісія на своєму засіданні на підставі протоколів територіальних виборчих комісій про підсумки голосування в межах відповідних територіальних виборчих округів не пізніше як на десятий день з дня виборів встановлює результати

голосування у день виборів Президента України, про що складає протокол... .

3. Обраним у день виборів Президентом України вважається кандидат, який одержав на виборах більше половини голосів виборців, які взяли участь у голосуванні. Про обрання Президента України за підсумками голосування у день виборів Центральною виборчою комісією приймає рішення. У протоколі Центральної виборчої комісії про підсумки голосування в день виборів Президента України при цьому зазначаються прізвище й ініціали кандидата, який відповідно до цього Закону обраний Президентом України.

4. Якщо до виборчого бюлетеня для голосування у день виборів було включено не більше двох кандидатів на пост Президента України і за результатами голосування у день виборів Президента України жоден кандидат не був обраний відповідно до вимог частини третьої цієї статті, Центральна виборча комісія на підставі пункту 1 частини четвертої статті 15 цього Закону приймає рішення про звернення до Верховної Ради України з поданням про призначення повторних виборів Президента України, про що зазначається у протоколі про підсумки голосування в день виборів Президента України.

5. Якщо до виборчого бюлетеня для голосування у день виборів було включено більше двох кандидатів на пост Президента України і за результатами голосування у день виборів Президента України жоден кандидат не був обраний відповідно до вимог частини третьої цієї статті, Центральна виборча комісія приймає рішення про проведення повторного голосування, про що зазначається у протоколі про підсумки голосування в день виборів Президента України.

6. Повідомлення про результати голосування у день виборів Президента України та про прийняте Центральною виборчою комісією за підсумками голосування рішення, передбачене частинами третьою, четвертою або п'ятою цієї статті, публікується нею в газетах «Голос України» та «Урядовий кур'єр» не пізніш як на третій день після підписання протоколу про результати голосування.

Розділ XII

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Стаття 91. Суб'єкти звернення із скаргою

Суб'єктом звернення зі скаргою у випадках, передбачених цим Законом, може бути кандидат на пост Президента України, партія

(блок) – суб'єкт виборчого процесу, виборча комісія, а також виборець, виборчі права або охоронювані законом інтереси якого щодо участі у виборчому процесі порушено рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта оскарження. Від імені кандидата на пост Президента України суб'єктом звернення із скаргою може бути також його довірена особа.

Стаття 92. Предмет та суб'єкти оскарження

Скарги, що стосуються призначення, підготовки і проведення виборів Президента України, можуть бути подані на рішення, дії чи бездіяльність виборчих комісій та їх членів, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, закладів та організацій, їх посадових і службових осіб, акти та дії об'єднань громадян, крім тих, які відповідно до закону, статуту (положення) об'єднання громадян належать до їх внутрішньої організаційної діяльності або їх виключної компетенції, дії та бездіяльність засобів масової інформації, їх посадових та службових осіб, а також інших суб'єктів виборчого процесу.

Стаття 93. Суб'єкти розгляду скарг

1. Скарга, зазначена у статтях 91 та 92 цього Закону, розглядається відповідною виборчою комісією або судом згідно з цим та іншими законами України.

2. Скарга на рішення, дії чи бездіяльність Центральної виборчої комісії розглядається Верховним Судом України.

3. Якщо скаргу прийнято судом до розгляду і з того ж питання та з тих же підстав її подано також до виборчої комісії, виборча комісія зупиняє розгляд скарги до набрання рішенням суду законної сили. Суд зобов'язаний повідомити цю виборчу комісію та комісію вищого рівня про надходження скарги не пізніше як на наступний день з дня надходження скарги.

4. Якщо виборча комісія при розгляді скарги визнає необхідним проведення перевірки зазначених у скарзі обставин правоохоронними органами, відповідні органи за зверненням виборчої комісії перевіряють ці обставини та вживають відповідних заходів щодо припинення порушення законодавства у триденний строк з дня отримання звернення, а якщо звернення отримано менше ніж за три дні до дня голосування, у день голосування чи в наступний за ним день, – невідкладно.

Стаття 98. Рішення за підсумком розгляду скарги

1. Суб'єкт розгляду скарги, встановивши, що рішення, дії чи бездіяльність суб'єкта оскарження не відповідають законодавству про вибори Президента України, задовольняє скаргу, скасовує

рішення повністю або частково, визнає дії чи бездіяльність неправомірними, зобов'язує суб'єкта оскарження задовольнити вимоги заявника або іншим шляхом поновити порушені виборчі права громадян, права та законні інтереси суб'єкта виборчого процесу, чи зобов'язує суб'єкта оскарження та (або) інший орган, партію (блок), засіб масової інформації, посадову чи службову особу здійснити передбачені законодавством, що регулює організацію та порядок проведення виборів Президента України, дії, які випливають із факту скасування рішення, визнання оскаржених дій або бездіяльності неправомірними.

2. У разі скасування судом рішення відповідної виборчої комісії, у тому числі з питання визнання голосування на виборчій дільниці недійсним, встановлення підсумків і результатів голосування, рішення з цього питання приймає виборча комісія, рішення якої було скасовано, або виборча комісія вищого рівня на підставі рішення суду. При цьому виборча комісія не може прийняти рішення, яке по суті повторює рішення, скасоване судом.

3. Виборча комісія вищого рівня на підставі скарги, рішення суду може скасувати рішення виборчої комісії нижчого рівня та прийняти рішення по суті питання або зобов'язати виборчу комісію нижчого рівня повторно розглянути порушене питання.

4. Суб'єкт розгляду відмовляє в задоволенні скарги, якщо встановить, що оскаржувані рішення, дії або бездіяльність вчинені відповідно до закону і в межах повноважень, передбачених законом.

5. Копія рішення суб'єкта розгляду скарги видається суб'єкту звернення, суб'єкту оскарження та іншим присутнім заінтересованим особам, а також надсилається відповідним виборчим комісіям та іншим особам у день прийняття (проголошення) такого рішення.

6. Рішення суду першої інстанції набирає законної сили після закінчення строку на апеляційне оскарження.

Стаття 105. Відповідальність за порушення законодавства про вибори Президента України

Особи, винні в порушенні законодавства про вибори Президента України, притягаються до кримінальної, адміністративної або іншої відповідальності в порядку, встановленому законом.

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ, 5 березня 1999 року
№ 474-XIV

ЗАКОН УКРАЇНИ
Про Раду національної безпеки і оборони України
(Витяг)

Цей Закон визначає правові засади організації та діяльності Ради національної безпеки і оборони України, її склад, структуру, компетенцію і функції.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Рада національної безпеки і оборони України Рада національної безпеки і оборони України відповідно до Конституції України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України.

Розділ II

**ФУНКЦІЇ І КОМПЕТЕНЦІЯ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ
БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ**

Стаття 2. Функції Ради національної безпеки і оборони України Функціями Ради національної безпеки і оборони України є:

1) внесення пропозицій Президентові України щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони;

2) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони у мирний час;

3) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони в умовах воєнного або надзвичайного стану та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України.

Стаття 3. Компетенція Ради національної безпеки і оборони України Відповідно до функцій, визначених цим Законом, Рада національної безпеки і оборони України:

1) розробляє та розглядає на своїх засіданнях питання, які відповідно до Конституції та законів України, Концепції (основ державної політики) національної безпеки України, Воєнної доктрини України належать до сфери національної безпеки і оборони... .

2) здійснює поточний контроль за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони, подає Президентові України відповідні висновки та пропозиції;

3) залучає до аналізу інформації посадових осіб та фахівців органів виконавчої влади, державних установ, наукових закладів, підприємств та організацій усіх форм власності;

4) ініціює розроблення нормативних актів та документів з питань національної безпеки і оборони, узагальнює практику їх застосування та результати перевірок їх виконання;

5) координує і контролює переведення центральних і місцевих органів виконавчої влади, а також економіки країни на роботу в умовах воєнного чи надзвичайного стану;

6) координує і контролює діяльність органів місцевого самоврядування в межах наданих повноважень під час введення воєнного чи надзвичайного стану;

7) координує та контролює діяльність органів виконавчої влади по відбиттю збройної агресії, організації захисту населення та забезпеченню його життєдіяльності, охороні життя, здоров'я, конституційних прав, свобод і законних інтересів громадян, підтриманню громадського порядку в умовах воєнного та надзвичайного стану та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України.

Розділ III

СКЛАД І СТРУКТУРА РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Стаття 4. Голова Ради національної безпеки і оборони України Головою Ради національної безпеки і оборони України є Президент України. У разі дострокового припинення повноважень Президента України відповідно до статей 108, 109, 110 і 111 Конституції України виконання обов'язків Голови Ради національної безпеки і оборони України на період до обрання і вступу на пост нового Президента України покладається на Прем'єр-міністра України.

Стаття 5. Склад Ради національної безпеки і оборони України Персональний склад Ради національної безпеки і оборони України формує Президент України. До складу Ради національної безпеки і оборони України за посадою входять Прем'єр-міністр України, Міністр оборони України, Голова Служби безпеки України, Міністр внутрішніх справ України, Міністр закордонних справ України. Членами Ради національної безпеки і оборони України можуть бути керівники інших центральних органів виконавчої влади.

Розділ IV

ПОРЯДОК ФУНКЦІОНУВАННЯ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Стаття 7. Засідання Ради національної безпеки і оборони України

Основною організаційною формою діяльності Ради національної безпеки і оборони України є її засідання. На засіданнях Ради національної безпеки і оборони України її члени голосують особисто. Делегування ними обов'язку бути присутніми на засіданні Ради національної безпеки і оборони України іншим особам не допускається.

У засіданнях Ради національної безпеки і оборони України може брати участь Голова Верховної Ради України... .

Стаття 8. Рішення Ради національної безпеки і оборони України

Рішення Ради національної безпеки і оборони України приймаються не менш як двома третинами голосів її членів. Голова Верховної Ради України може висловлювати думку щодо прийнятих рішень, яка протоколюється. Прийняті рішення вводяться в дію указами Президента України.

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ, 5 березня 1998 року
№ 183/98-ВР

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про основи національної безпеки України

(Витяг)

Цей Закон відповідно до пункту 17 частини першої статті 92 Конституції України визначає основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності.

Стаття 1. Визначення термінів

Наведені в цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

національна безпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються стабільний розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам;

національні інтереси – життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток;

загрози національній безпеці – наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України;

воєнна організація держави – сукупність органів державної влади, військових формувань, утворених відповідно до законів України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем з боку суспільства і безпосередньо спрямована на захист національних інтересів України від зовнішніх та внутрішніх загроз;

правоохоронні органи – органи державної влади, на які Конституцією і законами України покладено здійснення правоохоронних функцій.

Стаття 3. Об'єкти національної безпеки

Об'єктами національної безпеки є:

людина і громадянин – їхні конституційні права і свободи;

суспільство – його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище і природні ресурси;

державна – її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність.

Стаття 4. Суб'єкти забезпечення національної безпеки

Суб'єктами забезпечення національної безпеки є:
Президент України;
Верховна Рада України;
Кабінет Міністрів України;
Рада національної безпеки і оборони України;
міністерства та інші центральні органи виконавчої влади;
Національний банк України;
суди загальної юрисдикції;
прокуратура України;
місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування;

Збройні Сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України;

громадяни України, об'єднання громадян.

Стаття 5. Принципи забезпечення національної безпеки

Основними принципами забезпечення національної безпеки є:

пріоритет прав і свобод людини і громадянина;

верховенство права;

пріоритет договірних (мирних) засобів у розв'язанні конфліктів;

своєчасність і адекватність заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам;

чітке розмежування повноважень та взаємодія органів державної влади у забезпеченні національної безпеки;

демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією держави та іншими структурами в системі національної безпеки;

використання в інтересах України міждержавних систем та механізмів міжнародної колективної безпеки.

Стаття 6. Пріоритети національних інтересів

Пріоритетами національних інтересів України є:

гарантування конституційних прав і свобод людини і громадянина;

розвиток громадянського суспільства, його демократичних інститутів;

захист державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів, недопущення втручання у внутрішні справи України;

зміцнення політичної і соціальної стабільності в суспільстві; забезпечення розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України,

гарантування вільного розвитку, використання і захисту російської, інших мов національних меншин України;

створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення постійного зростання рівня життя і добробуту населення; збереження та зміцнення науково-технологічного потенціалу, утвердження інноваційної моделі розвитку;

забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства, збереження навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів;

розвиток духовності, моральних засад, інтелектуального потенціалу Українського народу, зміцнення фізичного здоров'я нації, створення умов для розширеного відтворення населення;

інтеграція України в європейський політичний, економічний, правовий простір та в євроатлантичний безпековий простір; розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами світу в інтересах України.

Стаття 7. Загрози національним інтересам і національній безпеці України

На сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України, стабільності в суспільстві є:

у зовнішньополітичній сфері:

посягання на державний суверенітет України та її територіальну цілісність, територіальні претензії з боку інших держав;

спроби втручання у внутрішні справи України з боку інших держав;

воєнно-політична нестабільність, регіональні та локальні війни (конфлікти) в різних регіонах світу, насамперед поблизу кордонів України;

у сфері державної безпеки:

ривідувально-підривна діяльність іноземних спеціальних служб;

загроза посягань з боку окремих груп та осіб на державний суверенітет, територіальну цілісність, економічний, науково-технічний і оборонний потенціал України, права і свободи громадян;

поширення корупції, хабарництва в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики, організованої злочинної діяльності;

злочинна діяльність проти миру і безпеки людства, насамперед поширення міжнародного тероризму;

загроза використання з терористичною метою ядерних та інших об'єктів на території України;

можливість незаконного ввезення в країну зброї, боєприпасів, вибухових речовин і засобів масового ураження, радіоактивних і наркотичних засобів;

спроби створення і функціонування незаконних воєнізованих збройних формувань та намагання використати в інтересах певних сил діяльність військових формувань і правоохоронних органів держави;

прояви сепаратизму, намагання автономізації за етнічною ознакою окремих регіонів України;

у воєнній сфері та сфері безпеки державного кордону України:

поширення зброї масового ураження і засобів її доставки;

недостатня ефективність існуючих структур і механізмів забезпечення міжнародної безпеки та глобальної стабільності;

нелегальна міграція;

можливість втягування України в регіональні збройні конфлікти чи у протистояння з іншими державами; нарощування іншими державами поблизу кордонів України угруповань військ та озброєнь, які порушують співвідношення сил, що склалося;

небезпечне зниження рівня забезпечення військовою та спеціальною технікою та озброєнням нового покоління Збройних Сил України, інших військових формувань, що загрожує зниженням їх боєздатності;

повільність у здійсненні та недостатнє фінансове забезпечення програм реформування Военної організації та оборонно-промислового комплексу України;

накопичення великої кількості застарілої та не потрібної для Збройних Сил України військової техніки, озброєння, вибухових речовин;

незавершеність договірно-правового оформлення і недостатнє облаштування державного кордону України;

незадовільний рівень соціального захисту військовослужбовців, громадян, звільнених з військової служби, та членів їхніх сімей;

у внутрішньополітичній сфері:

порушення з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування Конституції і законів України, прав і свобод людини і громадянина, в тому числі при проведенні виборчих кампаній, недостатня ефективність контролю за дотриманням вимог Конституції і виконання законів України;

можливість виникнення конфліктів у сфері міжетнічних і міжконфесійних відносин, радикалізації та проявів екстремізму в

діяльності деяких об'єднань національних меншин та релігійних громад;

загроза проявів сепаратизму в окремих регіонах України;

структурна та функціональна незбалансованість політичної системи суспільства, нездатність окремих її ланок до оперативного реагування на загрози національній безпеці;

в економічній сфері:

істотне скорочення внутрішнього валового продукту, зниження інвестиційної та інноваційної активності і науково-технічного та технологічного потенціалу, скорочення досліджень на стратегічно важливих напрямках інноваційного розвитку;

ослаблення системи державного регулювання і контролю у сфері економіки;

нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, в тому числі фінансової (фіскальної) політики держави; відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам; зростання кредитних ризиків;

критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості, агропромислового комплексу, системах життєзабезпечення; загострення проблеми підтримання в належному технічному стані ядерних об'єктів на території України;

недостатні темпи відтворювальних процесів та подолання структурної деформації в економіці;

критична залежність національної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків, низькі темпи розширення внутрішнього ринку;

нерациональна структура експорту з переважно сировинним характером та низькою питомою вагою продукції з високою часткою доданої вартості;

велика боргова залежність держави, критичні обсяги державних зовнішнього і внутрішнього боргів;

небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки;

неефективність антимонопольної політики та механізмів державного регулювання природних монополій, що ускладнює створення конкурентного середовища в економіці;

критичний стан з продовольчим забезпеченням населення;

неефективність використання паливно-енергетичних ресурсів,

недостатні темпи диверсифікації джерел їх постачання та відсутність активної політики енергозбереження, що створює загрозу енергетичній безпеці держави;

«тінізація» національної економіки;

переважання в діяльності управлінських структур особистих, корпоративних, регіональних інтересів над загальнонаціональними; у соціальній та гуманітарній сферах:

невідповідність програм реформування економіки країни і результатів їх здійснення визначеним соціальним пріоритетам;

неефективність державної політики щодо підвищення трудових доходів громадян, подолання бідності та збалансування продуктивної зайнятості працездатного населення;

криза системи охорони здоров'я і соціального захисту населення і, як наслідок, небезпечне погіршення стану здоров'я населення; поширення наркоманії, алкоголізму, соціальних хвороб;

загострення демографічної кризи;

зниження можливостей здобуття якісної освіти представниками бідних прошарків суспільства;

прояви моральної та духовної деградації суспільства;

зростання дитячої та підліткової бездоглядності, безпритульності, бродяжництва;

у науково-технологічній сфері:

наростаюче науково-технологічне відставання України від розвинутих країн;

неефективність державної інноваційної політики, механізмів стимулювання інноваційної діяльності;

низька конкурентоспроможність продукції;

нерозвиненість внутрішнього ринку високотехнологічної продукції та відсутність його ефективного захисту від іноземної технічної і технологічної експансії;

зниження внутрішнього попиту на підготовку науково-технічних кадрів для наукових, конструкторських, технологічних установ та високотехнологічних підприємств, незадовільний рівень оплати науково-технічної праці, падіння її престижу, недосконалість механізмів захисту прав інтелектуальної власності;

відплив учених, фахівців, кваліфікованої робочої сили за межі України;

в екологічній сфері:

значне антропогенне порушення і техногенна перевантаженість території України, зростання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характерів;

нерациональне, виснажливе використання мінерально-сировинних природних ресурсів як невідновлюваних, так і відновлюваних;

неподоланність негативних соціально-екологічних наслідків Чорнобильської катастрофи;

погіршення екологічного стану водних басейнів, загострення проблеми транскордонних забруднень та зниження якості води;

загострення техногенного стану гідротехнічних споруд каскаду водосховищ на р. Дніпро;

неконтрольоване ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин, матеріалів і трансгенних рослин, збудників хвороб, небезпечних для людей, тварин, рослин і організмів, екологічно необґрунтоване використання генетично змінених рослин, організмів, речовин та похідних продуктів;

неефективність заходів щодо подолання негативних наслідків військової та іншої екологічно небезпечної діяльності;

небезпека техногенного, у тому числі ядерного та біологічного, тероризму;

посилення впливу шкідливих генетичних ефектів у популяціях живих організмів, зокрема генетично змінених організмів, та біотехнологій;

застарілість та недостатня ефективність комплексів з утилізації токсичних і екологічно небезпечних відходів;

в інформаційній сфері:

прояви обмеження свободи слова та доступу громадян до інформації;

поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії;

комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм;

розголошення інформації, яка становить державну та іншу, передбачену законом, таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави або спрямована на забезпечення потреб та національних інтересів суспільства і держави;

намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації.

Стаття 9. Повноваження суб'єктів забезпечення національної безпеки

Відповідно до Конституції) і законів України:

Президент України як глава держави, гарант державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина, Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України і Голова Ради національної безпеки і оборони України здійснює загальне керівництво у сферах національної безпеки та оборони України;

Верховна Рада України в межах повноважень, визначених Конституцією України, визначає засади внутрішньої та зовнішньої політики, основи національної безпеки, формує законодавчу базу в цій сфері, схвалює рішення з питань введення надзвичайного і воєнного стану, мобілізації, визначення загальної структури, чисельності, функцій Збройних Сил України та інших військових формувань, створених відповідно до законів України;

Рада національної безпеки і оборони України координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сферах національної безпеки і оборони; з урахуванням змін у геополітичній обстановці вносить Президенту України пропозиції щодо уточнення Стратегії національної безпеки України та Воєнної доктрини України;

Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, обороноздатності, національної безпеки України, громадського порядку і боротьби із злочинністю;

Національний банк України відповідно до основних засад грошово-кредитної політики визначає та проводить грошово-кредитну політику в інтересах національної безпеки України;

міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Служба безпеки України та Служба зовнішньої розвідки України в межах своїх повноважень забезпечують виконання передбачених Конституцією і законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України завдань, здійснюють реалізацію концепцій, програм у сфері національної безпеки, підтримують у стані готовності до застосування сили та засоби забезпечення національної безпеки; місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування забезпечують вирішення питань у сфері національної безпеки, віднесених законодавством до їхньої компетенції;

Воєнна організація держави забезпечує оборону України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності кордонів; протидіє зовнішнім загрозам воєнного характеру;

правоохоронні органи ведуть боротьбу із злочинністю і протидіють тероризму, забезпечують захист і врятування населення в разі виникнення надзвичайних ситуацій техногенного і природного характерів;

суди загальної юрисдикції здійснюють судочинство у справах про злочини, що завдають шкоди національній безпеці України;

прокуратура України здійснює повноваження у сфері національної безпеки України відповідно до Конституції України та Закону України «Про прокуратуру України»;

громадяни України через участь у виборах, референдумах та через інші форми безпосередньої демократії, а також через органи державної влади та органи місцевого самоврядування, які вони обирають, реалізують національні інтереси, добровільно і в порядку виконання конституційних обов'язків здійснюють заходи, визначені законодавством України щодо забезпечення її національної безпеки; як безпосередньо, так і через об'єднання громадян привертають увагу суспільних і державних інститутів до небезпечних явищ і процесів у різних сферах життєдіяльності країни; у законний спосіб і законними засобами захищають власні права та інтереси, а також власну безпеку.

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ, 19 червня 2003 року
№ 964-IV

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про Кабінет Міністрів України (Витяг)

Цей Закон відповідно до Конституції України визначає організацію, повноваження і порядок діяльності Кабінету Міністрів України.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Кабінет Міністрів України у системі органів державної влади України

1. Кабінет Міністрів України (Уряд України) є вищим органом у системі органів виконавчої влади.

2. Кабінет Міністрів України здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації, спрямовує, координує та контролює діяльність цих органів.

3. Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених Конституцією України.

Стаття 2. Основні завдання Кабінету Міністрів України

1. До основних завдань Кабінету Міністрів України належать:

1) забезпечення державного суверенітету та економічної самостійності України, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики держави, виконання Конституції та законів України, актів Президента України;

2) життя заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина, створення сприятливих умов для вільного і гармонійного розвитку особистості;

3) забезпечення проведення бюджетної, фінансової, цінової, інвестиційної, у тому числі амортизаційної, податкової, структурно-галузевої політики; політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування;

4) розроблення і виконання загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, культурного

розвитку, охорони довкілля, а також розроблення, затвердження і виконання інших державних цільових програм;

5) забезпечення розвитку і державної підтримки науково-технічного та інноваційного потенціалу держави;

6) забезпечення рівних умов для розвитку всіх форм власності; здійснення управління об'єктами державної власності відповідно до закону;

7) здійснення заходів щодо забезпечення обороноздатності та національної безпеки України, громадського порядку, боротьби із злочинністю, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

8) організація і забезпечення провадження зовнішньоекономічної діяльності, митної справи;

9) спрямування та координація роботи міністерств, інших органів виконавчої влади, здійснення контролю за їх діяльністю.

Стаття 3. Принципи діяльності Кабінету Міністрів України

1. Діяльність Кабінету Міністрів України ґрунтується на принципах верховенства права, законності, поділу державної влади, безперервності, колегіальності, солідарної відповідальності, відкритості та прозорості.

2. Кабінет Міністрів України здійснює виконавчу владу на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

3. Кабінет Міністрів України є колегіальним органом. Кабінет Міністрів України приймає рішення після обговорення питань на його засіданнях.

Розділ II

СКЛАД І ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ КРАЇНИ

Стаття 6. Склад Кабінету Міністрів України та статус його членів

1. До складу Кабінету Міністрів України входять Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри та міністри України.

2. Посадовий склад (кількість та перелік посад) новоствореного Кабінету Міністрів України визначається Верховною Радою України за поданням Прем'єр-міністра України одночасно з призначенням персонального складу Кабінету Міністрів України у порядку, встановленому статтею 9 цього Закону. У разі прийняття Кабінетом Міністрів України рішення про утворення, реорганізацію або ліквідацію міністерства, посадовий склад Кабінету

Міністрів України вважається зміненим з дня прийняття такого рішення.

3. Посади членів Кабінету Міністрів України належать до політичних посад, на які не поширюється трудове законодавство.

4. Статус членів Кабінету Міністрів України визначається Конституцією України, цим та іншими законами України.

5. За поданням Прем'єр-міністра України Верховна Рада України може призначати міністрами осіб, які не очолюють міністерств. До складу Кабінету Міністрів України може бути призначено не більше двох таких міністрів.

Стаття 7. Вимоги до членів Кабінету Міністрів України

1. Членами Кабінету Міністрів України можуть бути громадяни України, які мають право голосу, вищу освіту та володіють державною мовою. Не можуть бути призначені на посади членів Кабінету Міністрів України особи, які мають судимість, не погашену і не зняту у встановленому законом порядку.

2. Члени Кабінету Міністрів України не мають права суміщати свою службову діяльність з іншою роботою (крім викладацької, наукової та творчої роботи у позаробочий час), входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку. У разі виникнення обставин, що порушують вимоги щодо несумісності посади члена Кабінету Міністрів України з іншими видами діяльності, такий член Кабінету Міністрів України у двадцятиденний строк з дня виникнення цих обставин припиняє таку діяльність або подає особисту заяву про відставку.

3. У разі внесення на розгляд Верховної Ради України подання щодо призначення на посаду члена Кабінету Міністрів України особи, яка є народним депутатом України, до подання додається особиста заява народного депутата України про дострокове припинення ним депутатських повноважень у разі призначення на посаду члена Кабінету Міністрів України. Питання про дострокове припинення повноважень народного депутата України розглядається невідкладно після призначення його членом Кабінету Міністрів України на тому ж пленарному засіданні Верховної Ради України.

Стаття 8. Призначення на посаду Прем'єр-міністра України

1. Прем'єр-міністр України призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Президента України.

2. Подання про призначення Верховною Радою України на посаду Прем'єр-міністра України Президент України вносить за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді

України, сформованої відповідно до статті 83 Конституції України (фракції, яка має права коаліції), в строк не пізніше ніж на п'ятнадцятий день після надходження такої пропозиції.

3. Пропозиція коаліції депутатських фракцій (фракції, яка має права коаліції) подається Президенту України за підписом керівників усіх депутатських фракцій, які утворили коаліцію (керівника фракції, яка має права коаліції), на підставі рішення загальних зборів коаліції (фракції, яка має права коаліції).

4. У разі порушення вимог Конституції України та цього Закону щодо внесення пропозиції стосовно кандидатури на посаду Прем'єр-міністра України, невідповідності запропонованої кандидатури вимогам до члена Кабінету Міністрів України, передбаченим цим Законом, Президент України інформує Верховну Раду України про неможливість внесення подання щодо запропонованої кандидатури.

5. До подання про призначення на посаду Прем'єр-міністра України додаються:

- 1) відомості про громадянство;
- 2) відомості про освіту;
- 3) відомості про фах;
- 4) відомості про партійність;
- 5) відомості про трудову діяльність і автобіографія;
- 6) декларація про особисті доходи, зобов'язання фінансового характеру та майновий стан за рік, що передує року подання;
- 7) відомості про перебування у складі керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку;
- 8) відомості про судимість кандидата.

Усі відомості подаються державною мовою і власноручно підписуються кандидатом на посаду Прем'єр-міністра України.

6. У разі відхилення Верховною Радою України кандидатури на посаду Прем'єр-міністра України Президент України вносить на розгляд Верховної Ради України подання про призначення на зазначену посаду в порядку, встановленому частинами другою, четвертою та п'ятою цієї статті.

7. Особа, призначена Прем'єр-міністром України, вступає на посаду в порядку, встановленому статтею 10 цього Закону. Після прийняття постанови Верховної Ради України про її призначення до вступу на посаду новопризначений Прем'єр-міністр України набуває повноважень проводити всі необхідні консультації щодо формування складу Кабінету Міністрів України та вносити подання, зазначені у

частині першої статті 9 цього Закону, Програму діяльності Кабінету Міністрів України відповідно до статті 11 цього Закону.

Стаття 9. Призначення на посаду членів Кабінету Міністрів України

1. Члени Кабінету Міністрів України, крім Прем'єр-міністра України, Міністра оборони України і Міністра закордонних справ України, призначаються на посаду Верховною Радою України за поданням Прем'єр-міністра України.

2. При формуванні нового складу Кабінету Міністрів України новопризначений Прем'єр-міністр України вносить до Верховної Ради України подання про призначення членів Кабінету Міністрів України відповідно до вимог Конституції України та цього Закону. У цьому поданні пропонується повний посадовий склад Кабінету Міністрів України.

3. Подання Прем'єр-міністра України, зазначене у частині другій цієї статті, стосовно персонального складу Кабінету Міністрів України може вноситися єдиним списком. Подання щодо окремих кандидатур на посади, зазначені у поданні щодо посадового складу, може вноситися окремо.

4. Міністр оборони України і Міністр закордонних справ України призначаються на посаду Верховною Радою України за поданням Президента України.

5. Подання про призначення членів Кабінету Міністрів України, зазначені у частинах першій та четвертій цієї статті, щодо кандидатів на відповідні посади вносяться разом з:

- 1) відомостями про громадянство;
- 2) відомостями про освіту;
- 3) відомостями про фах;
- 4) відомостями про партійність;
- 5) відомостями про трудову діяльність і автобіографією;
- 6) декларацією про особисті доходи, зобов'язання фінансового характеру та майновий стан за рік, що передує року подання;
- 7) відомостями про перебування у складі керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку;
- 8) відомостями про судимість кандидата.

6. На кожну посаду члена Кабінету Міністрів України вноситься одна кандидатура.

Стаття 10. Вступ на посаду членів Кабінету Міністрів України та початок роботи новосформованого Кабінету Міністрів України

1. Особа, призначена на посаду члена Кабінету Міністрів України, у день свого призначення перед вступом на посаду складає на пленарному засіданні Верховної Ради України таку присягу:

«Усвідомлюючи високу відповідальність члена Кабінету Міністрів України, урочисто присягаю на вірність Українському народові. Зобов'язуюся додержуватися Конституції України та законів України, зміцнювати суверенітет і незалежність України, обстоювати права і свободи людини та громадянина, дбати про добробут Українського народу, сталий демократичний розвиток суспільства».

2. При формуванні нового складу Кабінету Міністрів України присягу зачитує Прем'єр-міністр України, її текст підписує кожен член Кабінету Міністрів України.

3. Член Кабінету Міністрів України вступає на посаду з моменту складення ним присяги. Підписаний членом Кабінету Міністрів України текст присяги зберігається в його особовій справі.

4. Особа, яка у день свого призначення на посаду члена Кабінету Міністрів України (крім Прем'єр-міністра України) не склала присяги, вважається такою, що відмовилася від посади.

5. Кабінет Міністрів України набуває повноважень та розпочинає роботу після складення присяги не менше ніж двома третинами від його посадового складу, визначеного відповідно до статті 6 цього Закону.

6. Член Кабінету Міністрів України, призначений на вакантну посаду в діючому складі Кабінету Міністрів України, у день свого призначення перед вступом на посаду особисто складає присягу на пленарному засіданні Верховної Ради України і невідкладно після цього підписує її текст.

Стаття 11. Програма діяльності Кабінету Міністрів України

1. Програма діяльності Кабінету Міністрів України базується на узгоджених політичних позиціях та програмних завданнях коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України.

2. Програма діяльності Кабінету Міністрів України подається до Верховної Ради України новопризначеним Прем'єр-міністром України разом із поданням про посадовий та персональний склад Кабінету Міністрів України, зазначеним у частині другій статті 9 цього Закону.

3. Програма діяльності Кабінету Міністрів України розглядається Верховною Радою України невідкладно після складення присяги членами новосформованого Кабінету Міністрів України та набуття ним повноважень відповідно до частини п'ятої

статті 10 цього Закону. Програма діяльності Кабінету Міністрів України вважається схваленою, якщо за неї проголосувала більшість від конституційного складу Верховної Ради України. Рішення про схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України приймається у формі постанови Верховної Ради України.

4. Верховна Рада України може надати Кабінету Міністрів України можливість доопрацювати Програму діяльності Кабінету Міністрів України. Повторний розгляд Програми діяльності Кабінету Міністрів України Верховною Радою України проводиться не пізніше ніж на п'ятнадцятий день після прийняття такого рішення.

Розділ III

СКЛАДЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ТА ВІДСТАВКА КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

Стаття 12. Складення повноважень Кабінету Міністрів України у зв'язку з обранням нового складу Верховної Ради України

1. Кабінет Міністрів України складає повноваження перед новообраною Верховною Радою України.

2. Заява про складення повноважень Кабінету Міністрів України подається Прем'єр-міністром України чи особою, яка виконує його повноваження, та оголошується на першому пленарному засіданні новообраної Верховної Ради України.

Стаття 13. Відставка Кабінету Міністрів України

1. Відставка Кабінету Міністрів України настає внаслідок:

- 1) прийняття Верховною Радою України резолюції недовіри Кабінету Міністрів України;
- 2) відставки Прем'єр-міністра України;
- 3) смерті Прем'єр-міністра України.

Стаття 18. Звільнення з посади члена Кабінету Міністрів України

1. Прем'єр-міністр України звільняється з посади з дня прийняття його відставки Верховною Радою України.

2. Член Кабінету Міністрів України (крім Прем'єр-міністра України) може бути звільнений з посади Верховною Радою України:

- 1) за поданням Прем'єр-міністра України (стосовно Міністра закордонних справ України та Міністра оборони України таке подання вноситься за згодою Президента України);
- 2) за поданням Президента України - Міністра закордонних справ України та Міністра оборони України;
- 3) за власною ініціативою;

4) шляхом прийняття відставки члена Кабінету Міністрів України за поданою ним заявою про відставку.

3. Рішення Верховної Ради України про звільнення з посади члена Кабінету Міністрів України приймається у формі постанови Верховної Ради України.

4. Член Кабінету Міністрів України звільняється з посади з дня прийняття відповідного рішення Верховною Радою України.

5. У разі смерті члена Кабінету Міністрів України його повноваження вважаються припиненими з дня його смерті.

6. Особа призначається на вакантну посаду члена Кабінету Міністрів України у порядку, встановленому цим Законом, та вступає на посаду після складення присяги відповідно до частини шостої статті 10 цього Закону.

7. Усі члени Кабінету Міністрів України, який склав повноваження перед новообраною Верховною Радою України або перебуває у відставці, звільняються зі своїх посад з моменту початку роботи новосформованим Кабінетом Міністрів України відповідно до статті 10 цього Закону.

Розділ IV

КОМПЕТЕНЦІЯ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

Стаття 19. Загальні питання компетенції Кабінету Міністрів України

1. Діяльність Кабінету Міністрів України спрямовується на забезпечення інтересів Українського народу шляхом виконання Конституції та законів України, актів Президента України, постанов Верховної Ради України, а також Програми діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої Верховною Радою України, вирішення питань державного управління у сфері економіки та фінансів, соціальної політики, праці та зайнятості, охорони здоров'я, освіти, науки, культури, спорту, туризму, охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки, природокористування, правової політики, законності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, протидії корупції, розв'язання інших завдань внутрішньої і зовнішньої політики, цивільного захисту, національної безпеки та обороноздатності.

2. Кабінет Міністрів України здійснює постійний контроль за виконанням органами виконавчої влади Конституції України та інших актів законодавства України, вживає заходів щодо усунення недоліків у роботі зазначених органів.

Розділ V

ПОВНОВАЖЕННЯ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ У ВІДНОСИНАХ З ОРГАНАМИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Стаття 22. Повноваження Кабінету Міністрів України у відносинах з міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади

1. Кабінет Міністрів України спрямовує і координує роботу міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, які забезпечують проведення державної політики у відповідних сферах суспільного і державного життя, виконання Конституції та законів України, актів Президента України, постанов Верховної Ради України, додержання прав і свобод людини та громадянина.

2. Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади відповідальні перед Кабінетом Міністрів України, підзвітні та підконтрольні йому.

3. Питання діяльності міністерств у Кабінеті Міністрів України представляють відповідні міністри.

4. Діяльність центральних органів виконавчої влади, керівники яких не входять до складу Кабінету Міністрів України, спрямовується і координується міністрами. Питання діяльності таких центральних органів виконавчої влади представляють відповідні міністри, до сфери спрямування і координації яких належать ці органи.

5. Кабінет Міністрів України утворює у системі міністерств урядові органи, затверджує положення про них, призначає та звільняє їх керівників.

6. Урядові органи відповідальні перед Кабінетом Міністрів України, підзвітні та підконтрольні міністру, у системі міністерства якого вони створені та функціонують.

7. Кабінет Міністрів України затверджує граничну чисельність працівників міністерств та інших центральних органів виконавчої влади в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України для утримання органів виконавчої влади.

8. Кабінет Міністрів України може скасовувати акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади повністю чи в окремих частині.

9. Кабінет Міністрів України призначає на посаду та звільняє з посади:

1) керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, – за поданням Прем'єр-міністра України;

2) відповідно до закону членів колегіальних центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, – за поданням Прем'єр-міністра України;

3) перших заступників і заступників міністрів – за поданням міністрів;

4) перших заступників і заступників керівників інших центральних органів виконавчої влади – за поданням міністрів, до сфери спрямування та координації яких належать ці органи, у порядку, визначеному законодавством про державну службу;

5) керівників урядових органів – за поданням міністра, у системі міністерства якого функціонують відповідні органи.

10. Особливості відносин Кабінету Міністрів України з окремими центральними органами виконавчої влади можуть визначатися законами України.

Стаття 24. Повноваження Кабінету Міністрів України у відносинах з місцевими державними адміністраціями

1. Кабінет Міністрів України спрямовує і координує діяльність місцевих державних адміністрацій щодо виконання Конституції та законів України, актів Президента України, постанов Верховної Ради України, актів Кабінету Міністрів України, органів виконавчої влади вищого рівня, здійснення на відповідній території інших наданих місцевим державним адміністраціям повноважень.

2. Кабінет Міністрів України розглядає питання щодо:

1) призначення на посаду або звільнення з посади голів місцевих державних адміністрацій і внесення Президенту України відповідних подань;

2) погодження кандидатур заступників голів місцевих державних адміністрацій, які здійснюють свої повноваження у сферах, що належать до відання Кабінету Міністрів України;

3) надання у разі вмотивованої відмови голови обласної державної адміністрації або підтримки головою обласної державної адміністрації вмотивованої відмови голови районної державної адміністрації погодити призначення керівника територіального органу міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, керівника підприємства, установи, організації, що перебуває в управлінні міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, згоди на призначення відповідного керівника;

4) подання Президенту України пропозицій щодо скасування актів місцевих державних адміністрацій, що суперечать Конституції та законам України, іншим актам законодавства України, з одночасним зупиненням їх дії.

3. На засідання Кабінету Міністрів України, на якому розглядається питання щодо призначення керівника територіального органу міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, керівника підприємства, установи, організації, що перебуває в управлінні міністерства, або іншого центрального органу виконавчої влади, запрошується відповідний голова обласної державної адміністрації, йому надається можливість вносити пропозиції з обговорюваного питання, робити застереження, давати пояснення.

4. Голови місцевих державних адміністрацій під час здійснення своїх повноважень відповідальні перед Кабінетом Міністрів України. Місцеві державні адміністрації та їх голови підзвітні та підконтрольні Кабінету Міністрів України у межах його повноважень.

5. Кабінет Міністрів України одержує від місцевих державних адміністрацій інформацію про їх діяльність, регулярно заслуховує звіти голів державних адміністрацій з питань їх діяльності.

6. Кабінет Міністрів України затверджує типовий регламент місцевих державних адміністрацій, рекомендаційний перелік управлінь, відділів та інших структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій і типові положення про них, визначає граничну чисельність та фонд оплати праці працівників місцевих державних адміністрацій, у тому числі їх апаратів, і витрати на їх утримання.

7. Проекти актів Кабінету Міністрів України з питань розвитку адміністративно-територіальних одиниць надсилаються відповідним місцевим державним адміністраціям для погодження. Кабінет Міністрів України перед прийняттям таких актів розглядає зауваження та пропозиції, подані місцевими державними адміністраціями.

8. Кабінет Міністрів України розглядає пропозиції обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій з питань, що потребують вирішення Кабінетом Міністрів України. Під час розгляду таких пропозицій голови обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій мають право брати участь у засіданні Кабінету Міністрів України з правом дорадчого голосу.

9. Районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації подають пропозиції з питань, що потребують вирішення

Кабінетом Міністрів України, відповідно до Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій для подальшого подання їх Кабінету Міністрів України, міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади.

Стаття 25. Повноваження Кабінету Міністрів України у відносинах з державними господарськими об'єднаннями, підприємствами, установами та організаціями

1. Кабінет Міністрів України в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, може утворювати, реорганізовувати та ліквідовувати відповідно до закону державні господарські об'єднання, підприємства, установи та організації, зокрема для здійснення окремих функцій з управління об'єктами державної власності. Кабінет Міністрів України затверджує положення та статuti державних господарських об'єднань, підприємств, установ та організацій, розмір асигнувань на їх утримання і граничну чисельність працівників, призначає на посаду та звільняє з посади їх керівників і заступників керівників, застосовує до них заходи дисциплінарної відповідальності.

2. Кабінет Міністрів України визначає методологію затвердження фінансових планів державних господарських об'єднань, підприємств, установ та організацій і обчислення обсягу доходів бюджету від управління державними корпоративними правами.

3. Кабінет Міністрів України відповідно до законодавства координує та контролює діяльність зазначених державних господарських об'єднань, підприємств, установ та організацій.

4. Керівники державних господарських об'єднань, підприємств, установ та організацій, утворених Кабінетом Міністрів України, несуть персональну відповідальність перед Кабінетом Міністрів України за результати роботи цих об'єднань, підприємств, установ та організацій, ефективне використання державного майна.

Розділ VI

ПОВНОВАЖЕННЯ КАБІNETУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ У ВІДНОСИНАХ З ПРЕЗИДЕНТОМ УКРАЇНИ

Стаття 26. Відносини Кабінету Міністрів України з Президентом України

1. Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України.

2. Президент України має право внести Верховній Раді України пропозицію щодо розгляду питання про відповідальність Кабінету Міністрів України.

3. Кабінет Міністрів України забезпечує виконання актів Президента України.

4. Акти Президента України, видані в межах повноважень, передбачених пунктами 5, 18, 21 і 23 частини першої статті 106 Конституції України, скріплюються підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання.

5. Кабінет Міністрів України відповідає на звернення Президента України, у разі потреби проводить консультації з Президентом України.

6. У засіданнях Кабінету Міністрів України може брати участь Президент України або уповноважений ним представник.

7. Особи, уповноважені Президентом України, мають право брати участь у засіданнях урядових комітетів.

Стаття 27. Внесення Кабінетом Міністрів України пропозицій з питань, що стосуються повноважень Президента України

1. Кабінет Міністрів України з власної ініціативи чи на виконання указів Президента України вносить пропозиції та здійснює підготовку проектів відповідних законів, а також актів Президента України з питань, що належать до повноважень Президента України.

2. Кабінет Міністрів України може звернутися до Президента України з клопотанням про визначення проекту закону, що вноситься до Верховної Ради України, як невідкладного.

Стаття 28. Відносини Кабінету Міністрів України з Радою національної безпеки і оборони України, а також консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами і службами, що утворюються Президентом України

1. Рада національної безпеки і оборони України координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони.

Кабінет Міністрів України забезпечує виконання рішень Ради національної безпеки і оборони України, введених у дію указами Президента України.

2. Секретаріат Кабінету Міністрів України відповідає на звернення консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і служб, що утворюються Президентом України, надає їм інформацію, необхідну для виконання покладених на них завдань.

3. Члени Кабінету Міністрів України, керівники інших органів виконавчої влади за погодженням із Прем'єр-міністром України

можуть включатися до складу консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і служб, що утворюються Президентом України для здійснення своїх повноважень, та брати участь у роботі таких органів і служб на громадських засадах.

Розділ VII

ПОВНОВАЖЕННЯ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ У ВІДНОСИНАХ З ВЕРХОВНОЮ РАДОЮ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ОРГАНАМИ

Стаття 29. Здійснення Кабінетом Міністрів України права законодавчої ініціативи

1. Кабінету Міністрів України відповідно до Конституції України належить право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України.

2. Кабінет Міністрів України вносить проекти законів на розгляд Верховної Ради України відповідно до вимог Регламенту Верховної Ради України.

3. Для представлення у Верховній Раді України проекту закону, внесеного Кабінетом Міністрів України, Прем'єр-міністр України визначає члена Кабінету Міністрів України. У разі неможливості визначенням членом Кабінету Міністрів України представляти проект закону у Верховній Раді України за згодою Прем'єр-міністра України його може представляти заступник міністра, керівник центрального органу виконавчої влади, який не входить до складу Кабінету Міністрів України, про що Верховна Рада України повідомляється письмово.

4. Кабінет Міністрів України має право відкликати внесений ним на розгляд Верховної Ради України проект закону в порядку, визначеному Регламентом Верховної Ради України.

5. Новосформований Кабінет Міністрів України має право відкликати до прийняття у першому читанні проекти законів, внесені на розгляд Верховної Ради України Кабінетом Міністрів України, повноваження якого припинені.

Стаття 41. Відносини Кабінету Міністрів України з органами місцевого самоврядування

1. Кабінет Міністрів України спрямовує діяльність органів виконавчої влади на сприяння ефективному функціонуванню та розвитку місцевого самоврядування, додержання визначених законом прав органів місцевого самоврядування, забезпечує взаємодію центральних і місцевих органів виконавчої влади з органами

місцевого самоврядування у вирішенні питань місцевого значення, зокрема економічного, соціального та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

2. Кабінет Міністрів України вживає заходів для ознайомлення органів місцевого самоврядування з проектами актів Кабінету Міністрів України, що безпосередньо стосуються питань функціонування місцевого самоврядування чи інтересів територіальних громад.

3. Кабінет Міністрів України в порядку, визначеному законом, за рахунок коштів, передбачених у Державному бюджеті України, компенсує витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади.

4. Кабінет Міністрів України може вносити на розгляд Верховної Ради України проекти законів про надання органам місцевого самоврядування окремих повноважень органів виконавчої влади. Одночасно Кабінет Міністрів України подає пропозиції про фінансування здійснення таких повноважень у повному обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України або шляхом віднесення до місцевого бюджету окремих загальнодержавних податків, а також передачі у комунальну власність чи у користування органів місцевого самоврядування відповідних об'єктів державної власності.

5. Кабінет Міністрів України відповідно до Конституції та законів України забезпечує здійснення контролю за виконанням органами місцевого самоврядування наданих їм повноважень органів виконавчої влади.

Стаття 42. Відносини Кабінету Міністрів України з об'єднаннями громадян

1. Кабінет Міністрів України безпосередньо або через органи виконавчої влади забезпечує реалізацію передбачених законом прав об'єднань громадян.

2. Кабінет Міністрів України розглядає пропозиції об'єднань громадян з питань, що належать до його компетенції.

Розділ IX

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ КАБІNETУ МІНІСТРІВ КРАЇНИ

Стаття 43. Здійснення повноважень Кабінету Міністрів України

1. Кабінет Міністрів України спрямовує свою діяльність на виконання Конституції та законів України, актів Президента України,

постанов Верховної Ради України, Програми діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої Верховною Радою України.

2. Кабінет Міністрів України відповідно до Конституції та законів України здійснює свої повноваження шляхом прийняття рішень на його засіданнях більшістю голосів від посадового складу Кабінету Міністрів України, визначеного відповідно до статті 6 цього Закону.

Стаття 47. Відповідальність членів Кабінету Міністрів України

1. Члени Кабінету Міністрів України несуть солідарну відповідальність за результати діяльності Кабінету Міністрів України як колегіального органу виконавчої влади.

2. Члени Кабінету Міністрів України особисто несуть відповідальність за стан справ у доручених їм сферах державного управління.

3. Члени Кабінету Міністрів України за вчинення правопорушень несуть відповідальність відповідно до закону.

4. Члени Кабінету Міністрів України за вчинення корупційних діянь та порушення вимог сумлінної поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави (заборона використання службового становища в особистих цілях, запобігання конфлікту інтересів тощо), можуть бути звільнені Верховною Радою України в порядку, визначеному частиною другою статті 18 цього Закону.

Голова Верховної Ради України

О. МОРОЗ

м. Київ, 21 грудня 2006 року
№ 514-V

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про місцеві державні адміністрації (Витяг)

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Місцеві державні адміністрації та їх місце в системі органів виконавчої влади. Виконавчу владу в областях, районах, районах Автономної Республіки Крим, у містах Києві та Севастополі здійснюють обласні, районні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації.

Місцева державна адміністрація є місцевим органом виконавчої влади і входить до системи органів виконавчої влади. Місцева державна адміністрація в межах своїх повноважень дійсною виконавчу владу на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, а також реалізує повноваження, делеговані їй відповідною радою.

Особливості здійснення виконавчої влади у містах Києві та Севастополі визначаються окремими законами України.

Стаття 2. Основні завдання місцевих державних адміністрацій
Місцеві державні адміністрації в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці забезпечують:

1) виконання Конституції, законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади вищого рівня;

2) законність і правопорядок, додержання прав і свобод громадян;

3) виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, програм охорони довкілля, а в місцях компактного проживання корінних народів і національних меншин – також програм їх національно-культурного розвитку;

4) підготовку та виконання відповідних бюджетів;

5) звіт про виконання відповідних бюджетів та програм;

6) взаємодію з органами місцевого самоврядування;

7) реалізацію інших наданих державою, а також делегованих відповідними радами повноважень.

Стаття 3. Принципи діяльності місцевих державних адміністрацій

Місцеві державні адміністрації діють на засадах: відповідальності перед людиною і державою за свою діяльність;

верховенства права; законності; пріоритетності прав людини; гласності; поєднання державних і місцевих інтересів.

Стаття 6. Акти місцевих державних адміністрацій

На виконання Конституції України, законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, власних і делегованих повноважень голова місцевої державної адміністрації в межах своїх повноважень видає розпорядження, а керівники управлінь, відділів та інших структурних підрозділів – накази.

Розпорядження голів місцевих державних адміністрацій, прийняті в межах їх компетенції, є обов'язковими для виконання на відповідній території всіма органами, підприємствами, установами та організаціями, посадовими особами та громадянами.

Стаття 7. Правові засади діяльності місцевих державних адміністрацій

Правовий статус місцевих державних адміністрацій встановлюється Конституцією України, цим Законом та іншими законами України.

Місцеві державні адміністрації у своїй діяльності керуються Конституцією України, цим та іншими законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, органів виконавчої влади вищого рівня, а районні державні адміністрації в Автономній Республіці Крим – також рішеннями та постановами Верховної Ради Автономної Республіки Крим, рішеннями Ради міністрів Автономної Республіки Крим, прийнятими у межах їх повноважень.

Розділ II

ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ

Стаття 8. Голови місцевих державних адміністрацій

Місцеві державні адміністрації очолюють голови відповідних місцевих державних адміністрацій.

Голови місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України на строк повноважень Президента України.

Кандидатури на посади голів обласних державних адміністрацій на розгляд Кабінету Міністрів України вносяться Прем'єр-міністром України. Кандидатури на посади голів районних державних адміністрацій на розгляд Кабінету Міністрів України вносяться головами відповідних обласних державних адміністрацій. На кожну посаду вноситься одна кандидатура.

У разі відхилення Президентом України поданої кандидатури відповідно Прем'єр-міністр України чи голова обласної державної адміністрації вносять на розгляд Кабінету Міністрів України нову кандидатуру.

Голови місцевих державних адміністрацій набувають повноважень з моменту призначення.

Стаття 9. Припинення повноважень голів місцевих державних адміністрацій

Повноваження голів місцевих державних адміністрацій припиняються Президентом України у разі:

- 1) порушення ними Конституції України і законів України;
- 2) втрати громадянства, виявлення факту подвійного громадянства;
- 3) визнання судом недієздатним;
- 4) виїзду на проживання в іншу країну;
- 5) набрання законної сили обвинувальним вироком суду;
- 6) порушення вимог несумісності;
- 7) за власною ініціативою Президента України з підстав, передбачених цим Законом та законодавством про державну службу;
- 8) висловлення недовіри більшістю (дві третини) голосів від складу відповідної ради;
- 9) подання заяви про звільнення з посади за власним бажанням.

Повноваження голів місцевих державних адміністрацій можуть бути припинені Президентом України у разі:

- 1) прийняття відставки голови відповідної обласної державної адміністрації;
- 2) подання Кабінету Міністрів України з підстав, передбачених законодавством про державну службу;
- 3) висловлення недовіри простою більшістю голосів від складу відповідної ради.

Повноваження голів місцевих державних адміністрацій припиняються також у разі їх смерті.

У разі обрання нового Президента України голови місцевих державних адміністрацій продовжують здійснювати свої повноваження до призначення в установленому порядку нових голів місцевих державних адміністрацій.

Стаття 12. Вимоги до посадових осіб місцевих державних адміністрацій

На посади в місцеві державні адміністрації призначаються громадяни України.

Голови місцевих державних адміністрацій, їх заступники, керівники управлінь, відділів, інших структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій не можуть бути народними депутатами України або суміщати свою службову діяльність з іншою, в тому числі на громадських засадах, крім викладацької, наукової та творчої діяльності у позаробочий час, входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства чи іншої організації, що має на меті одержання прибутку.

Не можуть бути призначені на посади в місцеві державні адміністрації особи, які мають судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку.

Розділ III

КОМПЕТЕНЦІЯ МІСЦЕВИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ

Глава 1. ПОВНОВАЖЕННЯ МІСЦЕВИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ

Стаття 13. Питання, що вирішуються місцевими державними адміністраціями

До відання місцевих державних адміністрацій у межах і формах, визначених Конституцією і законами України, належить вирішення питань:

- 1) забезпечення законності, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян;
- 2) соціально-економічного розвитку відповідних територій;
- 3) бюджету, фінансів та обліку;
- 4) управління майном, приватизації та підприємництва;
- 5) промисловості, сільського господарства, будівництва, транспорту і зв'язку;
- 6) науки, освіти, культури, охорони здоров'я, фізкультури і спорту, сім'ї, жінок, молоді та неповнолітніх;
- 7) використання землі, природних ресурсів, охорони довкілля;
- 8) зовнішньоекономічної діяльності;
- 9) оборонної роботи та мобілізаційної підготовки;
- 10) соціального захисту, зайнятості населення, праці та заробітної плати.

Місцеві державні адміністрації вирішують й інші питання, віднесені законами до їх повноважень.

Стаття 14. Здійснення місцевими державними адміністраціями повноважень інших органів

Місцеві державні адміністрації здійснюють повноваження місцевого самоврядування, делеговані їм відповідними радами.

Кабінет Міністрів України в межах, визначених законами України, може передавати місцевим державним адміністраціям окремі повноваження органів виконавчої влади вищого рівня.

Передача місцевим державним адміністраціям повноважень інших органів супроводжується передачею їм відповідних фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для здійснення цих повноважень.

Глава 2. ОСНОВНІ ГАЛУЗЕВІ ПОВНОВАЖЕННЯ МІСЦЕВИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ

Стаття 28. Права місцевих державних адміністрацій

Для реалізації наданих повноважень місцеві державні адміністрації мають право:

1) проводити перевірки стану додержання Конституції України та законів України, інших актів законодавства органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами, керівниками підприємств, установ, організацій, їх філіалів та відділень незалежно від форм власності і підпорядкування по напрямках, визначених статтею 16 цього Закону;

2) залучати вчених, спеціалістів, представників громадськості до проведення перевірок, підготовки і розгляду питань, що входять до компетенції місцевих державних адміністрацій;

3) одержувати відповідну статистичну інформацію та інші дані від державних органів і органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, політичних партій, громадських і релігійних організацій, підприємств, установ та організацій, їх філіалів і відділень незалежно від форм власності;

4) давати згідно з чинним законодавством обов'язкові для виконання розпорядження керівникам підприємств, установ, організацій, їх філіалів та відділень незалежно від форм власності і громадянам з контрольованих питань, порушувати питання про їх відповідальність у встановленому законом порядку;

5) здійснювати інші функції і повноваження згідно з чинним законодавством.

Розділ IV

ВІДНОСИНИ МІСЦЕВИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ З ПРЕЗИДЕНТОМ УКРАЇНИ, ОРГАНАМИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ОБ'ЄДНАННЯМИ ГРОМАДЯН, ПІДПРИЄМСТВАМИ, УСТАНОВАМИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Стаття 30. Відносини місцевих державних адміністрацій з Президентом України та Кабінетом Міністрів України

Місцеві державні адміністрації та їх голови при здійсненні своїх повноважень відповідальні перед Президентом України.

Місцеві державні адміністрації та їх голови при здійсненні своїх повноважень відповідальні перед Кабінетом Міністрів України та підзвітні і підконтрольні йому.

Голови обласних державних адміністрацій інформують Президента України і Кабінет Міністрів України та щорічно звітують перед ними про виконання місцевою державною адміністрацією покладених на неї повноважень, а також суспільно-політичне, соціально-економічне, екологічне та інше становище на відповідній території, вносять пропозиції з питань удосконалення чинного законодавства України і практики його реалізації, системи державного управління.

Стаття 31. Відносини місцевих державних адміністрацій з міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади

Місцеві державні адміністрації при здійсненні своїх повноважень у сфері управління взаємодіють з відповідними міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади.

Управління, відділи та інші структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій підзвітні та підконтрольні відповідним міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади.

Голови місцевих державних адміністрацій координують діяльність територіальних органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади та сприяють їм у виконанні покладених на ці органи завдань.

З питань здійснення повноважень місцевих державних адміністрацій керівники територіальних органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади підзвітні і підконтрольні головам відповідних місцевих державних адміністрацій.

У разі визнання міністерством, іншим центральним органом виконавчої влади незадовільною роботи відповідного управління, відділу, іншого структурного підрозділу місцевої державної

адміністрації або їх керівників міністр чи керівник іншого центрального органу виконавчої влади звертається з відповідним вмотивованим поданням до голови місцевої державної адміністрації. Голова місцевої державної адміністрації зобов'язаний розглянути це подання і не пізніше ніж у місячний термін прийняти рішення та дати обгрунтовану відповідь.

Голова місцевої державної адміністрації має право порушувати перед міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади вмотивовані питання про відповідність займаній посаді керівників їх територіальних органів, на підставі чого міністерство, інший центральний орган виконавчої влади повинен у місячний термін прийняти рішення та дати обгрунтовану відповідь.

Стаття 32. Відносини місцевих державних адміністрацій з іншими органами державної влади

При здійсненні повноважень місцеві державні адміністрації взаємодіють з іншими органами державної влади у межах Конституції та законів України.

Стаття 33. Відносини обласної та районних місцевих державних адміністрацій

Обласні державні адміністрації в межах своїх повноважень спрямовують діяльність районних державних адміністрацій та здійснюють контроль за їх діяльністю.

Голови районних державних адміністрацій регулярно інформують про свою діяльність голів обласних державних адміністрацій, щорічно та на вимогу звітують перед ними.

Голови обласних державних адміністрацій мають право скасовувати розпорядження голів районних державних адміністрацій, що суперечать Конституції України та законам України, рішенням Конституційного Суду України, актам Президента України, Кабінету Міністрів України, голів обласних державних адміністрацій, а також міністерств, інших центральних органів виконавчої влади.

Керівники управлінь, відділів та інших структурних підрозділів обласної державної адміністрації мають право скасовувати накази керівників відповідних управлінь, відділів та інших структурних підрозділів районної державної адміністрації, що суперечать законодавству України та актам органів виконавчої влади вищого рівня.

За наявності підстав, передбачених законодавством, голови обласних державних адміністрацій можуть порушувати питання перед Президентом України і Кабінетом Міністрів України про притягнення до дисциплінарної відповідальності голів районних державних адміністрацій.

За результатами роботи районної державної адміністрації голова обласної державної адміністрації може застосовувати встановлені законодавством заходи заохочення до посадових осіб районної державної адміністрації.

Стаття 34. Відносини місцевих державних адміністрацій з обласними та районними радами

Місцеві державні адміністрації здійснюють повноваження, делеговані їм відповідними обласними, районними радами.

Делегування радами повноважень місцевим державним адміністраціям супроводжується передачею фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для їх здійснення.

Місцеві державні адміністрації підзвітні та підконтрольні відповідним радам у частині делегованих повноважень.

Голови місцевих державних адміністрацій мають право вносити на розгляд відповідних рад питання, пов'язані з виконанням делегованих повноважень, та інші пропозиції.

Голови обласних державних адміністрацій мають право дорадчого голосу на засіданнях обласних рад. Голови районних державних адміністрацій мають право дорадчого голосу на засіданнях районних рад.

Голови місцевих державних адміністрацій щорічно звітують перед відповідними радами з питань виконання бюджету, програм соціально-економічного та культурного розвитку територій і делегованих повноважень.

Обласна та районна ради можуть висловити недовіру голові відповідної місцевої державної адміністрації, на підставі чого, з урахуванням пропозицій органу виконавчої влади вищого рівня, Президент України приймає рішення і дає відповідній раді обгрунтовану відповідь.

Якщо недовіру голові обласної чи районної державної адміністрації висловили дві третини від складу відповідної ради, Президент України приймає відставку голови відповідної місцевої державної адміністрації.

Стаття 35. Відносини місцевих державних адміністрацій з органами місцевого самоврядування територіальних громад і їх посадовими особами

Місцеві державні адміністрації на відповідній території взаємодіють з сільськими, селищними і міськими радами, їх виконавчими органами та сільськими, селищними і міськими головами, сприяють у здійсненні ними власних повноважень місцевого самоврядування, зокрема у вирішенні питань

економічного, соціального та культурного розвитку відповідних територій, зміцнення матеріальної та фінансової бази місцевого самоврядування, контролюють виконання наданих їм законом повноважень органів виконавчої влади, розглядають та враховують у своїй діяльності пропозиції депутатів, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб.

У разі розгляду місцевою державною адміністрацією питань, які зачіпають інтереси місцевого самоврядування, про це повідомляється заздалегідь відповідним органам місцевого самоврядування. Представники цих органів та посадові особи територіальних громад мають право брати участь у розгляді таких питань місцевою державною адміністрацією, висловлювати зауваження і пропозиції.

Голови місцевих державних адміністрацій, їх заступники, керівники управлінь, відділів та інших структурних підрозділів місцевої державної адміністрації або їх представники мають право бути присутніми на засіданнях органів місцевого самоврядування та бути вислуханими з питань, що стосуються їх компетенції.

Місцеві державні адміністрації не мають права втручатися у здійснення органами місцевого самоврядування власних повноважень.

Для здійснення спільних програм місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування можуть укласти договори, створювати спільні органи та організації.

Стаття 36. Відносини місцевих державних адміністрацій з підприємствами, установами та організаціями

Місцеві державні адміністрації здійснюють функцію управління майном підприємств, установ та організацій, що належать до сфери їх управління. Голови місцевих державних адміністрацій укладають та розривають контракти з їх керівниками.

Керівники підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, призначаються та звільняються з посад за погодженням з головою відповідної місцевої державної адміністрації, крім керівників установ, підприємств і організацій Збройних Сил та інших військових формувань України, а також керівників навчальних закладів, що призначаються на посаду за умовами конкурсу. Місцеві державні адміністрації не втручаються у господарську діяльність підприємств, установ і організацій, крім випадків, визначених законом.

Місцеві державні адміністрації мають право звернутися до власника підприємства, установи, організації чи уповноваженої ним

особи з вмотивованим поданням про притягнення до відповідальності їх керівників у разі порушення ними законів. Про результати розгляду власник чи уповноважена ним особа зобов'язані повідомити місцеву державну адміністрацію у місячний термін.

Керівники підприємств, установ та організацій мають право звернутися до органів виконавчої влади вищого рівня або до суду про скасування розпорядження голови місцевої державної адміністрації, що суперечить законодавству в питаннях, що стосуються їх діяльності.

Керівники підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності зобов'язані в десятиденний термін надавати на вимогу голови місцевої державної адміністрації необхідну інформацію у межах, визначених законом.

Стаття 37. Відносини місцевих державних адміністрацій з об'єднаннями громадян

Місцеві державні адміністрації взаємодіють з політичними партіями, громадськими, релігійними організаціями, професійними спілками та їх об'єднаннями для забезпечення прав і свобод громадян, задоволення їх політичних, екологічних, соціальних, культурних та інших інтересів з урахуванням загальнодержавних і місцевих інтересів, сприяють виконанню статутних завдань та забезпечують додержання законних прав цих об'єднань громадян.

Політичні партії, громадські, релігійні організації, професійні спілки та їх об'єднання можуть вносити пропозиції з питань їх діяльності на розгляд місцевих державних адміністрацій. У цих випадках представники зазначених організацій мають право бути присутніми під час розгляду внесених ними питань, давати необхідні пояснення

Стаття 38. Відносини місцевих державних адміністрацій з громадянами

Місцеві державні адміністрації забезпечують додержання прав і свобод громадян.

Громадяни звертаються до місцевих державних адміністрацій у вирішенні питань, що належать до сфери повноважень місцевих державних адміністрацій.

Посадові особи місцевих державних адміністрацій зобов'язані розглянути звернення громадян і не пізніше ніж у визначений законом термін прийняти рішення або дати обґрунтовану відповідь. Посадові особи проводять особистий прийом громадян у порядку, визначеному законом.

Рішення посадових осіб місцевих державних адміністрацій можуть бути оскаржені Президенту України, органу виконавчої

влади вищого рівня, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини або до суду.

Розділ V

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПОРЯДОК ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ

Стаття 39. Повноваження голів місцевих державних адміністрацій

Голови місцевих державних адміністрацій:

1) очолюють відповідні місцеві державні адміністрації, здійснюють керівництво їх діяльністю, несуть відповідальність за виконання покладених на місцеві державні адміністрації завдань і за здійснення ними своїх повноважень;

2) представляють відповідні місцеві державні адміністрації у відносинах з іншими державними органами та органами місцевого самоврядування, політичними партіями, громадськими і релігійними організаціями, підприємствами, установами та організаціями, громадянами та іншими особами як в Україні, так і за її межами;

3) призначають на посади та звільняють з посад своїх заступників, керівників управлінь, відділів, інших структурних підрозділів відповідно до статей 10 та 11 цього Закону;

4) призначають на посади та звільняють з посад керівників апаратів місцевих державних адміністрацій та керівників структурних підрозділів апаратів місцевих державних адміністрацій;

5) укладають та розривають контракти з керівниками підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління відповідної місцевої державної адміністрації, або уповноважують на це своїх заступників;

6) погоджують у встановленому порядку призначення на посади та звільнення з посад керівників не підпорядкованих підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління органів виконавчої влади вищого рівня, крім керівників установ, підприємств і організацій Збройних Сил та інших військових формувань України;

7) в межах затверджених бюджетів виступають розпорядниками коштів відповідних ... ;

8) регулярно інформують населення про стан виконання повноважень, покладених на місцеву державну адміністрацію;

9) утворюють для сприяння здійсненню повноважень місцевих державних адміністрацій консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи, служби та комісії, члени яких виконують свої функції на

громадських засадах, а також визначають їх завдання, функції та персональний склад;

10) здійснюють інші функції, передбачені Конституцією та законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, органів виконавчої влади вищого рівня.

Голови обласних державних адміністрацій у випадках, передбачених законом, можуть порушувати перед Верховною Радою України питання про призначення Верховною Радою України позачергових виборів сільської, селищної, міської, районної в місті, районної, обласної ради, сільського, селищного, міського голови.

У разі відсутності голови місцевої державної адміністрації його функції і повноваження виконує перший заступник голови, а у разі відсутності останнього – один із заступників голови місцевої державної адміністрації.

Стаття 41. Розпорядження голів і накази керівників структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій

Голови місцевих державних адміністрацій видають розпорядження одноособово і несуть за них відповідальність згідно із законодавством.

Проекти розпоряджень нормативно-правового характеру погоджуються з керівниками відповідних структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій.

Акти місцевих державних адміністрацій ненормативного характеру, прийняті в межах їх повноважень, набирають чинності з моменту їх прийняття, якщо самими актами не встановлено пізніший термін введення їх у дію. Ці акти доводяться до їх виконавців, а при потребі – оприлюднюються.

Нормативно-правові акти місцевих державних адміністрацій підлягають державній реєстрації у відповідних органах юстиції в установленому органом порядку і набирають чинності з моменту їх реєстрації, якщо самими актами не встановлено пізніший термін введення їх у дію.

Нормативно-правові акти місцевих державних адміністрацій, які стосуються прав та обов'язків громадян або мають загальний характер, підлягають оприлюдненню і набирають чинності з моменту їх оприлюднення, якщо самими актами не встановлено пізніший термін введення їх у дію.

Стаття 43. Оскарження та скасування актів місцевих державних адміністрацій

Акти місцевих державних адміністрацій, що суперечать Конституції України, законам України, рішенням Конституційного

Суду України, актам Президента України та Кабінету Міністрів України або інтересам територіальних громад чи окремих громадян, можуть бути оскаржені до органу виконавчої влади вищого рівня або до суду.

Розпорядження голови державної адміністрації, що суперечать Конституції України, законам України, рішенням Конституційного Суду України, іншим актам законодавства або є недоцільними, неекономічними, неефективними за очікуваними чи фактичними результатами, скасовуються Президентом України, Кабінетом Міністрів України, головою місцевої державної адміністрації вищого рівня або в судовому порядку.

Накази керівників управлінь, відділів та інших структурних підрозділів місцевої державної адміністрації, що суперечать Конституції України, іншим актам законодавства, рішенням Конституційного Суду України та актам міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, можуть бути скасовані головою місцевої державної адміністрації, відповідним міністерством, іншим центральним органом виконавчої влади.

Стаття 50. Судове оскарження рішень місцевих державних адміністрацій

Розпорядження голів місцевих державних адміністрацій, акти інших посадових осіб, які призначаються ними, можуть бути оскаржені в судовому порядку відповідно до закону.

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ, 9 квітня 1999 року

№ 586-XIV

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про місцеве самоврядування в Україні

(Витяг)

Цей Закон відповідно до Конституції України визначає систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Основні терміни, використані в цьому Законі

Основні терміни, використані в цьому Законі, мають таке значення: територіальна громада – жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр; адміністративно-територіальна одиниця – область, район, місто, район у місті, селище, село; місцевий референдум – форма прийняття територіальною громадою рішень з питань, що належать до відання місцевого самоврядування, шляхом прямого голосування; загальні збори – зібрання всіх чи частини жителів села (сіл), селища, міста для вирішення питань місцевого значення; представницький орган місцевого самоврядування – виборний орган (рада), який складається з депутатів і відповідно до закону наділяється правом представляти інтереси територіальної громади і приймати від її імені рішення; районні та обласні ради – органи місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст; загальний склад ради – кількісний склад депутатів ради, визначений радою відповідно до закладу ради – кількість депутатів, обраних до відповідної ради, повноваження яких визнано і не припинено в установленому законом порядку; правомочний склад ради – кількість депутатів, обраних до відповідної ради, повноваження яких визнано і не припинено в установленому законом порядку, яка становить не менш як дві третини від загального складу ради; виконавчі органи рад – органи, які відповідно до Конституції України та цього Закону створюються сільськими, селищними, міськими, районними в містах (у разі їх створення) радами для здійснення виконавчих функцій і повноважень місцевого самоврядування у межах, визначених цим та іншими законами; органи самоорганізації населення – представницькі органи,

що створюються частиною жителів, які тимчасово або постійно проживають на відповідній території в межах села, селища, міста; посадова особа місцевого самоврядування – особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження у здійсненні організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету; делеговані повноваження – повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом, а також повноваження органів місцевого самоврядування, які передаються відповідним місцевим державним адміністраціям за рішенням районних, обласних рад; право комунальної власності – право територіальної громади володіти, доцільно, економічно, ефективно користуватися і розпоряджатися на свій розсуд і в своїх інтересах майном, що належить їй, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування; бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування; районний бюджет – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад сіл, селищ, міст районного значення, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання; обласний бюджет – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання; поточний бюджет – доходи і видатки місцевого бюджету, які утворюються і використовуються для покриття поточних видатків; бюджет розвитку – доходи і видатки місцевого бюджету, які утворюються і використовуються для реалізації програм соціально-економічного розвитку, зміцнення матеріально-фінансової бази; мінімальний бюджет місцевого самоврядування – розрахунковий обсяг місцевого бюджету, необхідний для здійснення повноважень місцевого самоврядування на рівні мінімальних соціальних потреб, який гарантується державою; мінімальний рівень соціальних потреб – гарантований державою мінімальний рівень соціальних послуг на душу населення в межах усієї території України; самооподаткування – форма залучення на добровільній основі за рішенням зборів громадян за місцем проживання коштів населення відповідної території для фінансування разових цільових заходів соціально-побутового характеру.

Стаття 2. Поняття місцевого самоврядування

1. Місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

2. Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст.

Стаття 3. Право громадян на участь у місцевому самоврядуванні

1. Громадяни України реалізують своє право на участь у місцевому самоврядуванні за належністю до відповідних територіальних громад.

2. Будь-які обмеження права громадян України на участь у місцевому самоврядуванні залежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, терміну проживання на відповідній території, за мовними чи іншими ознаками забороняються.

Стаття 4. Основні принципи місцевого самоврядування

Місцеве самоврядування в Україні здійснюється на принципах: народовладдя; законності; гласності; колегіальності; поєднання місцевих і державних інтересів; виборності; правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених цим та іншими законами; підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб; державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування; судового захисту прав місцевого самоврядування.

Стаття 5. Система місцевого самоврядування

1. Система місцевого самоврядування включає: територіальну громаду; сільську, селищну, міську раду;

сільського, селищного, міського голову; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст; органи самоорганізації населення.

2. У містах з районним поділом за рішенням територіальної громади міста або міської ради відповідно до цього Закону можуть утворюватися районні в місті ради. Районні в містах ради утворюють

свої виконавчі органи та обирають голову ради, який одночасно є і головою її виконавчого комітету.

Стаття 6. Територіальні громади

1. Первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста.

2. Територіальні громади сусідніх сіл можуть об'єднуватися в одну територіальну громаду, створювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати єдиного сільського голову.

3. Добровільне об'єднання територіальних громад відбувається за рішенням місцевих референдумів відповідних територіальних громад сіл. Таке рішення є наданням згоди на створення спільних органів місцевого самоврядування, формування спільного бюджету, об'єднання комунального майна.

4. Вихід із складу сільської громади здійснюється за рішенням референдуму відповідної територіальної громади.

5. У містах з районним поділом територіальні громади районів у містах діють як суб'єкти права власності.

Стаття 7. Місцевий референдум

1. Місцевий референдум є формою вирішення територіальною громадою питань місцевого значення шляхом прямого волевиявлення.

2. Предметом місцевого референдуму може бути будь-яке питання, віднесене Конституцією України, цим та іншими законами до відання місцевого самоврядування.

3. На місцевий референдум не можуть бути винесені питання, віднесені законом до відання органів державної влади.

4. Рішення, прийняті місцевим референдумом, є обов'язковими для виконання на відповідній території.

5. Порядок призначення та проведення місцевого референдуму, а також перелік питань, що вирішуються виключно референдумом, визначаються законом про референдуми.

Стаття 8. Загальні збори громадян

1. Загальні збори громадян за місцем проживання є формою їх безпосередньої участі у вирішенні питань місцевого значення.

2. Рішення загальних зборів громадян враховуються органами місцевого самоврядування в їх діяльності.

3. Порядок проведення загальних зборів громадян за місцем проживання визначається законом та статутом територіальної громади.

Стаття 9. Місцеві ініціативи

1. Члени територіальної громади мають право ініціювати розгляд у раді (в порядку місцевої ініціативи) будь-якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування.

Стаття 10. Ради – представницькі органи місцевого самоврядування

1. Сільські, селищні, міські ради є органами місцевого самоврядування, що представляють відповідні територіальні громади та здійснюють від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією України, цим та іншими законами.

2. Обласні та районні ради є органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст, у межах повноважень, визначених Конституцією України, цим та іншими законами, а також повноважень, переданих їм сільськими, селищними, міськими радами.

3. Представницькі органи місцевого самоврядування, сільські, селищні, міські голови, виконавчі органи місцевого самоврядування діють за принципом розподілу повноважень у порядку і межах, визначених цим та іншими законами.

4. Порядок формування та організація діяльності рад визначаються Конституцією України, цим та іншими законами, а також статутами територіальних громад.

Стаття 11. Виконавчі органи рад

1. Виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад є їх виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи.

2. Виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад є підконтрольними і підзвітними відповідним радам, а з питань здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади – також підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

3. У сільських радах, що представляють територіальні громади, які налічують до 500 жителів, за рішенням відповідної територіальної громади або сільської ради виконавчий орган ради може не створюватися. У цьому випадку функції виконавчого органу ради (крім розпорядження земельними та природними ресурсами) здійснює сільський голова одноособово.

Стаття 12. Сільський, селищний, міський голова

1. Сільський, селищний, міський голова є головною посадовою особою територіальної громади відповідно села (добровільного

об'єднання в одну територіальну громаду жителів кількох сіл), селища, міста.

2. Сільський, селищний, міський голова обирається відповідною територіальною громадою на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на чотири роки в порядку, визначеному законом, і здійснює свої повноваження на постійній основі.

3. Сільський, селищний, міський голова очолює виконавчий комітет відповідної сільської, селищної, міської ради, головує на її засіданнях.

4. Сільський, селищний, міський голова не може бути депутатом будь-якої ради, суміщати свою службову діяльність з іншою посадою, в тому числі на громадських засадах (крім викладацької, наукової та творчої роботи у позаробочий час), займатися підприємницькою діяльністю, одержувати від цього прибуток.

5. На сільських, селищних, міських голів поширюються повноваження та гарантії депутатів рад, передбачені законом про статус депутатів рад, якщо інше не встановлено законом.

Стаття 13. Громадські слухання

1. Територіальна громада має право проводити громадські слухання – зустрічатися з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, під час яких члени територіальної громади можуть заслуховувати їх, порушувати питання та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування.

2. Громадські слухання проводяться не рідше одного разу на рік.

3. Пропозиції, які вносяться за результатами громадських слухань, підлягають обов'язковому розгляду органами місцевого самоврядування.

4. Порядок організації громадських слухань визначається статутом територіальної громади.

Стаття 14. Органи самоорганізації населення

1. Сільські, селищні, міські, районні в місті (у разі їх створення) ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна.

2. Правовий статус, порядок організації та діяльності органів самоорганізації населення за місцем проживання визначаються законом.

Стаття 15. Форми добровільного об'єднання органів місцевого самоврядування

1. Органи місцевого самоврядування з метою більш ефективного здійснення своїх повноважень, захисту прав та інтересів територіальних громад можуть об'єднуватися в асоціації та інші форми добровільних об'єднань, які підлягають реєстрації відповідно до законодавства в органах Міністерства юстиції України.

2. Органи місцевого самоврядування та їх асоціації можуть входити до відповідних міжнародних асоціацій, інших добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування.

3. Асоціаціям та іншим добровільним об'єднанням органів місцевого самоврядування не можуть передаватися повноваження органів місцевого самоврядування.

Стаття 16. Організаційно-правова, матеріальна і фінансова основи місцевого самоврядування

1. Органи місцевого самоврядування є юридичними особами і наділяються цим та іншими законами власними повноваженнями, в межах яких діють самостійно і несуть відповідальність за свою діяльність відповідно до закону.

2. Органам місцевого самоврядування законом можуть надаватися окремі повноваження органів виконавчої влади, у здійсненні яких вони є підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

3. Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, позабюджетні цільові (в тому числі валютні) та інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

4. Рішення про наділення міських рад правами щодо управління майном і фінансовими ресурсами, які є у власності територіальних громад районів у містах, приймається на місцевих референдумах відповідних районних у містах громад. У разі якщо територіальна громада району в місті внаслідок референдуму не прийме рішення про передачу права управління майном та фінансами відповідній міській раді, а територіальна громада міста або міська рада не прийняла рішення про створення органів місцевого самоврядування районів у місті, міська рада здійснює управління майном та фінансовими ресурсами, які є у власності територіальних громад

районів у містах, та несе відповідальність перед громадою відповідного району у місті.

5. Від імені та в інтересах територіальних громад права суб'єкта комунальної власності здійснюють відповідні ради.

6. Місцеві бюджети є самостійними, вони не включаються до Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та інших місцевих бюджетів.

Стаття 20. Державний контроль за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Державний контроль за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування може здійснюватися лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, і не повинен призводити до втручання органів державної влади чи їх посадових осіб у здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм власних повноважень.

Стаття 21. Обмеження прав територіальних громад на місцеве самоврядування.

Обмеження прав територіальних громад на місцеве самоврядування згідно з Конституцією та законами України може бути застосоване лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Розділ II

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Глава 1. Повноваження сільських, селищних, міських рад

Стаття 25. Загальна компетенція сільських, селищних, міських рад

Сільські, селищні, міські ради правомочні розглядати і вирішувати питання, віднесені Конституцією України, цим та іншими законами до їх відання.

Стаття 26. Виключна компетенція сільських, селищних, міських рад

1. Виключно на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради вирішуються такі питання:

1) затвердження регламенту ради;

2) утворення і ліквідація постійних та інших комісій ради, затвердження та зміна їх складу, обрання голів комісій;

3) утворення виконавчого комітету ради, визначення його чисельності, затвердження персонального складу; внесення змін до складу виконавчого комітету та його розпуск;

- 4) обрання за пропозицією сільського, селищного, міського голови на посаду та звільнення з посади секретаря ради;
- 5) затвердження за пропозицією сільського, селищного, міського голови структури виконавчих органів ради, загальної чисельності апарату ради та її виконавчих органів, витрат на їх утримання;
- 6) утворення за поданням сільського, селищного, міського голови інших виконавчих органів ради;
- 7) затвердження плану роботи ради та заслуховування звіту про його виконання;
- 8) заснування засобів масової інформації відповідної ради, призначення і звільнення їх керівників;
- 9) заслуховування звіту сільського, селищного, міського голови про діяльність виконавчих органів ради;
- 10) прийняття рішення про недовіру сільському, селищному, міському голові;
- 11) заслуховування звітів постійних комісій, керівників виконавчих органів ради та посадових осіб, яких вона призначає або затверджує;
- 12) заслуховування повідомлень депутатів про роботу в раді, виконання ними доручень ради;
- 13) розгляд запитів депутатів, прийняття рішень по запитах;
- 14) прийняття рішень щодо дострокового припинення повноважень депутата ради в порядку, встановленому законом;
- 15) скасування актів виконавчих органів ради, які не відповідають Конституції чи законам України, іншим актам законодавства, рішенням відповідної ради, прийнятим у межах її повноважень;
- 16) прийняття рішення щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови у випадках, передбачених цим Законом;
- 17) визначення відповідно до закону кількісного складу ради;
- 18) прийняття рішення про проведення місцевого референдуму;
- 19) прийняття відповідно до законодавства рішень щодо організації проведення референдумів та виборів органів державної влади, місцевого самоврядування та сільського, селищного, міського голови;
- 20) прийняття рішень про наділення органів самоорганізації населення окремими власними повноваженнями органів місцевого самоврядування, а також про передачу коштів, матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для їх здійснення;

21) прийняття рішень про об'єднання в асоціації або вступ до асоціацій, інших форм добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування та про вихід з них;

22) затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування;

23) затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього; затвердження звіту про виконання відповідного бюджету;

24) встановлення місцевих податків і зборів та розмірів їх ставок у межах, визначених законом;

25) утворення позабюджетних цільових (у тому числі валютних) коштів, затвердження положень про ці кошти; затвердження звітів про використання зазначених коштів;

26) прийняття рішень щодо випуску місцевих позик;

27) прийняття рішень щодо отримання позик з інших місцевих бюджетів та джерел, а також щодо передачі коштів з відповідного місцевого бюджету;

28) прийняття рішень щодо надання відповідно до чинного законодавства пільг по місцевих податках і зборах;

29) встановлення для підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, розміру частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до місцевого бюджету;

30) прийняття рішень щодо відчуження відповідно до закону комунального майна; затвердження місцевих програм приватизації, а також переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації; визначення доцільності, порядку та умов приватизації об'єктів права комунальної власності; вирішення питань про придбання в установленому законом порядку приватизованого майна, про включення до об'єктів комунальної власності майна, відчуженого у процесі приватизації, договір купівлі-продажу якого в установленому порядку розірвано або визнано недійсним, про надання у концесію об'єктів права комунальної власності, про створення, ліквідацію, реорганізацію та перепрофілювання підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідної територіальної громади; реорганізація або ліквідація діючих комунальних дошкільних навчальних закладів, а також дошкільних навчальних закладів, створених колишніми сільськогосподарськими колективними та державними господарствами, допускається лише за згодою територіальної

громади (загальних зборів) села, селища, міста або на підставі результатів місцевого референдуму;

31) прийняття рішень про передачу іншим органам окремих повноважень щодо управління майном, яке належить до комунальної власності відповідної територіальної громади, визначення меж цих повноважень та умов їх здійснення;

32) створення у разі необхідності органів і служб для забезпечення здійснення з іншими суб'єктами комунальної власності спільних проєктів або спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій, визначення повноважень цих органів (служб);

33) вирішення відповідно до законодавства питань про створення підприємствами комунальної власності спільних підприємств, у тому числі з іноземними інвестиціями;

34) вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин;

35) затвердження відповідно до закону ставок земельного податку, розмірів плати за користування природними ресурсами, що є у власності відповідних територіальних громад;

36) вирішення відповідно до закону питань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення, а також про скасування такого дозволу;

37) прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів щодо оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками природи, історії або культури, які охороняються законом;

38) надання відповідно до законодавства згоди на розміщення на території села, селища, міста нових об'єктів, сфера екологічного впливу діяльності яких згідно з діючими нормативами включає відповідну територію;

39) створення відповідно до закону міліції, яка утримується за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету; затвердження і звільнення керівників та дільничних інспекторів цієї міліції;

40) заслуховування повідомлень керівників органів внутрішніх справ про їх діяльність щодо охорони громадського порядку на відповідній території, порушення перед відповідними органами вищого рівня питання про звільнення з посади керівників цих органів у разі визнання їх діяльності незадовільною;

41) прийняття рішень з питань адміністративно-територіального устрою в межах і порядку, визначених цим та іншими законами;

42) затвердження в установленому порядку місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови відповідних населених пунктів, іншої містобудівної документації;

43) затвердження договорів, укладених сільським, селищним, міським головою від імені ради, з питань, віднесених до її виключної компетенції;

44) встановлення відповідно до законодавства правил з питань благоустрою території населеного пункту, забезпечення в ньому чистоти і порядку, торгівлі на ринках, додержання тиші в громадських місцях, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність;

45) прийняття у межах, визначених законом, рішень з питань боротьби зі стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність;

46) прийняття рішень, пов'язаних із створенням спеціальних вільних та інших зон, змінами в статусі цих зон, внесення до відповідних органів пропозицій з цих питань; надання згоди на створення таких зон за ініціативою Президента України або Кабінету Міністрів України;

47) прийняття рішення про дострокове припинення повноважень органів територіальної самоорганізації населення у випадках, передбачених цим Законом;

48) затвердження статуту територіальної громади;

49) затвердження відповідно до закону Положення про зміст, опис та порядок використання символіки територіальної громади;

50) вирішення відповідно до закону питання про мову (мови), якою користуються у своїй роботі рада, її виконавчий орган та яка використовується в офіційних оголошеннях;

51) надання згоди на передачу об'єктів з державної у комунальну власність та прийняття рішень про передачу об'єктів з комунальної у державну власність, а також щодо придбання об'єктів державної власності;

52) створення відповідно до законодавства комунальної аварійно-рятувальної служби.

2. Виключно на пленарних засіданнях міських рад (міст з районним поділом), крім питань, зазначених у частині першій цієї статті, вирішуються такі питання:

1) визначення обсягу і меж повноважень, які здійснюють районні у містах (у разі їх створення) ради та їх виконавчі органи в інтересах територіальних громад районів у містах;

2) встановлення нормативів централізації коштів від земельного податку на спеціальних бюджетних рахунках районів міста

Стаття 44. Делегування повноважень районних і обласних рад відповідним місцевим державним адміністраціям

1. Районні, обласні ради делегують відповідним місцевим державним адміністраціям такі повноваження:

1) підготовка і внесення на розгляд ради проектів програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно районів і областей, цільових програм з інших питань, а в місцях компактного проживання національних меншин – також програм їх національно-культурного розвитку, проектів рішень, інших матеріалів з питань, передбачених цією статтею; забезпечення виконання рішень ради;

2) підготовка пропозицій до програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно областей та загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального та культурного розвитку України;

3) забезпечення збалансованого економічного і соціального розвитку відповідної території, ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів;

4) підготовка і подання до відповідних органів виконавчої влади фінансових показників і пропозицій до проекту Державного бюджету України;

5) сприяння інвестиційній діяльності на території району, області;

6) об'єднання на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, і населення, а також бюджетних коштів на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання на пайових засадах об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури, шляхів місцевого значення та на заходи щодо охорони навколишнього природного середовища;

7) залучення в порядку, встановленому законом, підприємств, установ та організацій, які не належать до комунальної власності, до участі в обслуговуванні населення відповідної території, координація цієї роботи;

8) затвердження маршрутів і графіків руху місцевого пасажирського транспорту незалежно від форм власності, узгодження цих питань стосовно транзитного пасажирського транспорту;

9) підготовка питань про визначення у встановленому законом порядку території, вибір, вилучення (випуск) і надання землі для містобудівних потреб, визначених містобудівною документацією;

10) організація охорони, реставрації, використання пам'яток історії та культури, архітектури і містобудування, палацово-

паркових, паркових та садибних комплексів, природних заповідників місцевого значення;

11) підготовка висновків щодо проектів місцевих містобудівних програм відповідних адміністративно-територіальних одиниць, що затверджуються сільськими, селищними, міськими радами;

12) видача відповідно до законодавства забудовникам архітектурно-планувальних завдань та технічних умов на проектування, будівництво, реконструкцію будинків і споруд, благоустрій територій та надання дозволу на проведення цих робіт;

13) забезпечення відповідно до законодавства розвитку науки, усіх видів освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури і спорту, туризму; сприяння відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел, роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури і спорту, сім'ї та молоді;

14) підготовка і подання на затвердження ради пропозицій щодо організації територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів щодо оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками історії або культури, які охороняються законом;

15) здійснення необхідних заходів щодо ліквідації наслідків екологічних катастроф, стихійного лиха, епідемій, епізоотій, інших надзвичайних ситуацій, інформування про них населення, залучення в установленому законом порядку до цих робіт підприємств, установ та організацій, а також населення;

16) координація на відповідній території діяльності місцевих землепорядних органів;

17) здійснення контролю за використанням коштів, що надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, пов'язаних із вилученням (випуком) земельних ділянок.

Глава 5. Порядок формування, організація роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Стаття 45. Порядок формування рад

1. Сільські, селищні, міські, районні у містах (у разі їх створення), районні, обласні ради складаються з депутатів, які

обираються населенням відповідної території на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

2. Рада вважається правомочною за умови обрання не менш як двох третин депутатів від загального складу ради.

3. У разі якщо до ради обрано менше двох третин її складу, до обрання необхідної кількості депутатів продовжує здійснювати повноваження рада попереднього скликання.

4. Строк повноважень рад – чотири роки.

Стаття 46. Сесія ради

1. Сільська, селищна, міська, районна у місті (у разі її створення), районна, обласна рада проводить свою роботу сесійно. Сесія складається з пленарних засідань ради, а також засідань постійних комісій ради.

2. Сесія ради є правомочною, якщо в її пленарному засіданні бере участь більше половини депутатів від загального складу ради.

Стаття 47. Постійні комісії ради

1. Постійні комісії ради є органами ради, що обираються з числа її депутатів, для вивчення, попереднього розгляду і підготовки питань, які належать до її відання, здійснення контролю за виконанням рішень ради, її виконавчого комітету.

2. Постійні комісії обираються радою на строк її повноважень у складі голови і членів комісії. Всі інші питання структури комісії вирішуються відповідною комісією.

3. До складу постійних комісій не можуть бути обрані сільський, селищний, міський голова, секретар сільської, селищної, міської ради, голова районної у місті (у разі її створення), районної, обласної ради, їх заступники.

4. Депутати працюють у постійних комісіях на громадських засадах. За рішенням обласних рад голови постійних комісій з питань бюджету можуть працювати в раді на постійній основі.

5. Постійні комісії є підзвітними раді та відповідальними перед нею.

Стаття 48. Тимчасові контрольні комісії ради

1. Тимчасові контрольні комісії ради є органами ради, які обираються з числа її депутатів для здійснення контролю з конкретно визначених радою питань, що належать до повноважень місцевого самоврядування. Контрольні комісії подають звіти і пропозиції на розгляд ради.

Стаття 49. Депутат ради

1. Повноваження депутата ради починаються з моменту офіційного оголошення відповідною територіальною виборчою

комісією на сесії ради рішення про підсумки виборів та визнання повноважень депутатів і закінчуються в день першої сесії ради нового скликання. Повноваження депутата можуть бути припинені достроково у випадках, передбачених законом.

2. Депутат представляє інтереси всієї територіальної громади, має всю повноту прав, що забезпечують його активну участь у діяльності ради та утворюваних нею органів, несе обов'язки перед виборцями, радою та її органами, виконує їх доручення. Депутат, крім секретаря ради, повинен входити до складу однієї з постійних комісій ради.

3. На час сесій, засідань постійних комісій рад, а також для здійснення депутатських повноважень в інших, передбачених законом випадках, депутат звільняється від виконання виробничих або службових обов'язків з відшкодуванням йому середнього заробітку за основним місцем роботи та інших витрат, пов'язаних з депутатською діяльністю, за рахунок відповідного місцевого бюджету.

4. Депутат зобов'язаний брати участь у роботі сесій ради, засідань постійної та інших комісій ради, до складу яких його обрано.

5. Депутат має право ухвального голосу з усіх питань, які розглядаються на сесіях ради, а також на засіданнях постійної та інших комісій ради, до складу яких його обрано.

Стаття 50. Секретар сільської, селищної, міської ради

1. Секретар сільської, селищної, міської ради обирається за пропозицією сільського, селищного, міського голови відповідною радою з числа її депутатів на строк повноважень ради та працює в раді на постійній основі.

2. Секретар сільської, селищної, міської ради не може суміщати свою службу діяльність з іншою посадою, у тому числі на громадських засадах (крім викладацької, наукової та творчої роботи в позаурочний час), займатися підприємницькою діяльністю, одержувати від цього прибуток, якщо інше не передбачено законом.

Стаття 51. Виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної у місті ради

1. Виконавчим органом сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради є виконавчий комітет ради, який утворюється відповідною радою на строк її повноважень. Після закінчення повноважень ради, сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті ради її виконавчий комітет здійснює свої повноваження до сформування нового складу виконавчого комітету.

2. Виконавчий комітет ради утворюється у складі відповідно сільського, селищного, міського голови, районної у міст ради – голови відповідної ради, заступника (заступників) сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті ради, керуючого справами (секретаря) виконавчого комітету, а також керівників відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, інших осіб.

3. До складу виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради входить також за посадою секретар відповідної ради.

4. Очолює виконавчий комітет сільської, селищної, міської ради відповідно сільський, селищний, міський голова, районної у місті ради – голова відповідної ради. У виконавчому комітеті сільської ради функції секретаря виконавчого комітету за рішенням ради може здійснювати секретар відповідної ради.

5. Особи, які входять до складу виконавчого комітету, крім тих, хто працює у виконавчих органах ради на постійній основі, на час засідань виконавчого комітету, а також для здійснення повноважень в інших випадках звільняються від виконання виробничих або службових обов'язків з відшкодуванням їм середнього заробітку за основним місцем роботи та інших витрат, пов'язаних з виконанням обов'язків члена виконавчого комітету, за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету.

6. На осіб, які входять до складу виконавчого комітету ради і працюють у ньому на постійній основі, поширюються вимоги щодо обмеження сумісності їх діяльності з іншою роботою (діяльністю), встановлені цим Законом для сільського, селищного, міського голови.

7. Виконавчий комітет ради є підзвітним і підконтрольним раді, що його утворила, а з питань здійснення ним повноважень органів виконавчої влади – також підконтрольним відповідним органам виконавчої влади.

8. До складу виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради не можуть входити депутати відповідної ради, крім секретаря ради.

Стаття 55. Голова районної, обласної, районної у місті ради

1. Голова районної, обласної, районної у місті (у разі її створення) ради обирається відповідною радою з числа її депутатів у межах строку повноважень ради таємним голосуванням.

2. Голова ради виконує свої обов'язки до обрання голови ради нового скликання, крім випадків дострокового припинення повноважень голови ради відповідно до цього Закону.

3. Голова ради працює у раді на постійній основі, не може мати інший представницький мандат, суміщати свою службову діяльність з іншою роботою, у тому числі на громадських засадах (крім викладацької, наукової та творчої у позаробочий час), займатися підприємницькою діяльністю, одержувати від цього прибуток.

4. У своїй діяльності голова ради є підзвітним раді і може бути звільнений з посади радою, якщо за його звільнення проголосувало не менш як дві третини депутатів від загального складу ради шляхом таємного голосування.

5. Питання про звільнення голови ради може бути внесено на розгляд ради на вимогу не менше третини депутатів від загального складу ради.

Стаття 59. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування

1. Рада в межах своїх повноважень приймає нормативні та інші акти у формі рішень.

2. Рішення ради приймається на її пленарному засіданні після обговорення більшістю депутатів від загального складу ради, крім випадків, передбачених цим Законом. При встановленні результатів голосування до загального складу сільської, селищної, міської ради включається сільський, селищний, міський голова, якщо він бере участь у пленарному засіданні ради, і враховується його голос.

3. Рішення ради приймається відкритим (у тому числі поіменним) або таємним голосуванням...

4. Сільський, селищний, міський голова, голова районної у місті, районної, обласної ради в межах своїх повноважень видає розпорядження.

Розділ III

МАТЕРІАЛЬНА І ФІНАНСОВА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття 60. Право комунальної власності

1. Територіальним громадам сіл, селищ, міст, районів у містах належить право комунальної власності на рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, землю, природні ресурси, підприємства, установи та організації, в тому числі банки, страхові товариства, а також пенсійні фонди, частку в майні підприємств, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування та інше майно і майнові права, рухомі та нерухомі об'єкти, визначені відповідно до закону як об'єкти права

комунальної власності, а також кошти, отримані від їх відчуження.

Стаття 61. Місцеві бюджети

1. Органи місцевого самоврядування в селах, селищах, містах, районах у містах (у разі їх створення) самостійно розробляють, затверджують і виконують відповідні місцеві бюджети згідно з цим Законом та законом про бюджетну систему.

2. Районні та обласні ради затверджують районні та обласні бюджети, які формуються з коштів державного бюджету для їх відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проєктів та з коштів, залучених на договірних засадах з місцевих бюджетів для реалізації спільних соціально-економічних та культурних програм, контролюють їх виконання.

3. Складання і виконання районних і обласних бюджетів здійснюють відповідні державні адміністрації згідно з цим Законом та законом про бюджетну систему.

4. Самостійність місцевих бюджетів гарантується власними та закріпленими за ними на стабільній основі законом загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів відповідно до закону.

5. Втручання державних органів у процес складання, затвердження і виконання місцевих бюджетів не допускається, за винятком випадків, передбачених цим та іншими законами.

Розділ IV

ГАРАНТІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ТА ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття 71. Гарантії місцевого самоврядування, його органів та посадових осіб

1. Територіальні громади, органи та посадові особи місцевого самоврядування самостійно реалізують надані їм повноваження.

2. Органи виконавчої влади, їх посадові особи не мають права втручатися в законну діяльність органів та посадових осіб місцевого самоврядування, а також вирішувати питання, віднесені Конституцією України, цим та іншими законами до повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування, крім випадків виконання делегованих їм радами повноважень, та в інших випадках, передбачених законом.

3. У разі розгляду місцевою державною адміністрацією питань, які зачіпають інтереси місцевого самоврядування, вона повинна повідомити про це відповідні органи та посадових осіб місцевого самоврядування.

4. Органи та посадові особи місцевого самоврядування мають право звертатися до суду щодо визнання незаконними актів місцевих органів виконавчої влади, інших органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальних громад, повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Стаття 72. Підзвітність і підконтрольність місцевих державних адміністрацій районним, обласним радам

1. Місцеві державні адміністрації є підзвітними відповідним районним, обласним радам у виконанні програм соціально-економічного і культурного розвитку, районних, обласних бюджетів, підзвітними і підконтрольними у частині повноважень, делегованих їм відповідними районними, обласними радами, а також у виконанні рішень рад з цих питань.

2. Районна, обласна рада може шляхом таємного голосування висловити недовіру голові відповідної місцевої державної адміністрації, на підставі чого Президент України приймає рішення і дає відповідній раді обґрунтовану відповідь.

3. Якщо недовіру голові районної, обласної державної адміністрації висловили не менш як дві третини депутатів від загального складу відповідної ради, Президент України приймає рішення про відставку голови місцевої державної адміністрації.

Стаття 73. Обов'язковість актів і законних вимог органів та посадових осіб місцевого самоврядування

1. Акти ради, сільського, селищного, міського голови, голови районної в місті ради, виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради, прийняті в межах наданих їм повноважень, є обов'язковими для виконання всіма розташованими на відповідній території органами виконавчої влади, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами та організаціями, посадовими особами, а також громадянами, які постійно або тимчасово проживають на відповідній території.

Стаття 74. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування

1. Органи та посадові особи місцевого самоврядування несуть відповідальність за свою діяльність перед територіальною громадою, державою, юридичними і фізичними особами.

Стаття 75. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальними громадами

1. Органи та посадові особи місцевого самоврядування є підзвітними, підконтрольними і відповідальними перед територіальними громадами. Вони періодично, але не менш як два рази на рік, інформують населення про виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку, місцевого бюджету, з інших питань місцевого значення, звітують перед територіальними громадами про свою діяльність.

2. Територіальна громада у будь-який час може достроково припинити повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування, якщо вони порушують Конституцію або закони України, обмежують права і свободи громадян, не забезпечують здійснення наданих їм законом повноважень.

Стаття 76. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед державою

1. Органи та посадові особи місцевого самоврядування несуть відповідальність у разі порушення ними Конституції або законів України.

2. Органи та посадові особи місцевого самоврядування з питань здійснення ними делегованих повноважень органів виконавчої влади є підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

Стаття 77. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед юридичними і фізичними особами

1. Шкода, заподіяна юридичним і фізичним особам в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності органів місцевого самоврядування, відшкодовується за рахунок коштів місцевого бюджету, а в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності посадових осіб місцевого самоврядування – за рахунок їх власних коштів у порядку, встановленому законом.

2. Спори про поновлення порушених прав юридичних і фізичних осіб, що виникають в результаті рішень, дій чи бездіяльності органів або посадових осіб місцевого самоврядування, вирішуються в судовому порядку.

Стаття 78. Дострокове припинення повноважень ради

1. Повноваження сільської, селищної, міської, районної в місті, районної, обласної ради можуть бути достроково припинені у випадках:

1) якщо рада прийняла рішення з порушенням Конституції України, цього та інших законів, прав і свобод громадян, ігноруючи

при цьому вимоги компетентних органів про приведення цих рішень у відповідність із законом;

2) якщо сесії ради не проводяться без поважних причин у строки, встановлені цим Законом, або рада не вирішує питань, віднесених до її відання.

2. Повноваження сільської, селищної, міської, районної в місті ради за наявності підстав, передбачених частиною першою цієї статті, та в інших випадках можуть бути припинені достроково за рішенням місцевого референдуму. Порядок проведення місцевого референдуму щодо дострокового припинення повноважень ради визначається законом про місцеві референдуми.

3. Питання про дострокове припинення повноважень сільської, селищної, міської, районної в місті ради за рішенням місцевого референдуму може бути порушене сільським, селищним, міським головою, а також не менш як однією десятою частиною громадян, що проживають на відповідній території і мають право голосу.

4. За наявності підстав, передбачених частиною першою цієї статті, рішення суду про визнання актів ради незаконними, висновків відповідного комітету Верховної Ради України може призначити позачергові вибори сільської, селищної, міської, районної в місті, районної, обласної ради. Питання про призначення Верховною Радою України позачергових виборів сільської, селищної, міської, районної в місті, районної, обласної ради може порушуватись перед Верховною Радою України сільським, селищним, міським головою, головою обласної, Київської, Севастопольської міської державної адміністрації.

5. Порядок проведення позачергових виборів рад визначається законом про вибори.

6. Сільська, селищна, міська, районна в місті рада, повноваження якої достроково припинено за рішенням місцевого референдуму, а також рада, щодо якої Верховна Рада України прийняла рішення про проведення позачергових виборів, продовжує діяти до обрання нового складу відповідної ради.

Стаття 79. Дострокове припинення повноважень сільського, селищного, міського голови, голови районної в місті, районної, обласної ради

1. Повноваження сільського, селищного, міського голови, голови районної в місті, районної, обласної ради вважаються достроково припиненими у разі:

1) його звернення з особистою заявою до відповідної ради про складення ним повноважень голови;

- 2) припинення його громадянства;
- 3) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;
- 4) порушення ним вимог щодо обмеження сумісності його діяльності з іншою роботою (діяльністю), встановлених цим Законом;
- 5) визнання його судом недієздатним, безвісно відсутнім або оголошення таким, що помер;
- 6) його смерті.

2. Повноваження сільського, селищного, міського голови можуть бути також достроково припинені, якщо він порушує Конституцію або закони України, права і свободи громадян, не забезпечує здійснення наданих йому повноважень.

3. Повноваження сільського, селищного, міського голови за наявності підстав, передбачених частиною другою цієї статті можуть бути припинені достроково за рішенням місцевого референдуму або за рішенням відповідної ради, прийнятим шляхом таємного голосування не менш як двома третинами голосів депутатів від загального складу ради. Порядок проведення місцевого референдуму щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови визначається законом про місцеві референдуми.

4. Рішення про проведення місцевого референдуму щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови приймається сільською, селищною, міською радою як за власною ініціативою, так і на вимогу не менш як однієї десятої частини громадян, що проживають на відповідній території і мають право голосу.

5. За наявності рішень суду про визнання розпоряджень чи дій сільського, селищного, міського голови незаконними, висновків відповідного комітету Верховної Ради Верховна Рада України може призначити позачергові вибори сільського, селищного, міського голови. Питання про призначення Верховною Радою України позачергових виборів сільського, селищного, міського голови може порушуватись перед Верховною Радою України відповідною сільською, селищною, міською радою, головою обласної, Київської, Севастопольської міської державної адміністрації.

6. Порядок проведення позачергових виборів сільського, селищного, міського голови визначається законом про вибори.

7. Повноваження сільського, селищного, міського голови припиняються з дня прийняття місцевим референдумом або відповідною радою рішення про це, а в разі призначення Верховною Радою України позачергових виборів сільського, селищного, міського голови – в день обрання головою іншої особи.

8. Повноваження голови районної в місті, районної, обласної ради також припиняються достроково в порядку, передбаченому статтею 55 цього Закону

Стаття 80. Дострокове припинення повноважень органів самоорганізації населення

1. Повноваження органу самоорганізації населення припиняються достроково у разі:

1) невиконання рішень сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради, її виконавчого комітету, загальних зборів громадян або невиконання своїх повноважень;

2) його саморозпуску.

2. Рішення про дострокове припинення повноважень органу самоорганізації населення приймається загальними зборами громадян, що утворили даний орган, або відповідною радою.

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ, 21 травня 1997 року

№ 280/97-ВР

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про органи самоорганізації населення (Витяг)

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Мета Закону

Цей Закон визначає правовий статус, порядок організації та діяльності органів самоорганізації населення.

Стаття 2. Основні терміни, використані в цьому Законі

Основні терміни, використані в цьому Законі, мають таке значення:

органи самоорганізації населення – представницькі органи, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення завдань, передбачених цим Законом;

власні повноваження органу самоорганізації населення – повноваження, надані відповідно до Конституції та законів України сільською, селищною, міською або районною у місті (у разі її створення) радою органу самоорганізації населення під час його утворення;

делеговані повноваження органу самоорганізації населення – повноваження сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради, якими вона додатково наділяє орган самоорганізації населення.

Стаття 3. Поняття органу самоорганізації населення

1. Орган самоорганізації населення є однією з форм участі членів територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах у вирішенні окремих питань місцевого значення.

2. Органами самоорганізації населення є будинкові, вуличні, квартальні комітети, комітети мікрорайонів, комітети районів у містах, сільські, селищні комітети.

3. Основними завданнями органів самоорганізації населення є:

1) створення умов для участі жителів у вирішенні питань місцевого значення в межах Конституції і законів України;

2) задоволення соціальних, культурних, побутових та інших потреб жителів шляхом сприяння у наданні їм відповідних послуг;

3) участь у реалізації соціально-економічного, культурного розвитку відповідної території, інших місцевих програм.

Стаття 5. Принципи організації та діяльності органу самоорганізації населення

Організація та діяльність органу самоорганізації населення ґрунтуються на принципах:

- 1) законності;
- 2) гласності;
- 3) добровільності щодо взяття окремих повноважень сільської, селищної, міської, районної в місті (у разі її створення) ради;
- 4) територіальності;
- 5) виборності;
- 6) підвітності, підконтрольності та відповідальності перед відповідними радами;
- 7) підвітності, підконтрольності та відповідальності перед жителями, які обрали орган самоорганізації населення;
- 8) фінансової та організаційної самостійності.

Стаття 6. Право жителів обирати та бути обраними до органу самоорганізації населення

1. Обирати та бути обраними до органу самоорганізації населення в порядку, визначеному цим Законом, можуть жителі, які на законних підставах проживають на відповідній території.

2. Забороняються будь-які обмеження права жителів, які проживають на відповідній території, на участь у відповідному органі самоорганізації населення залежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, мовних або інших ознак.

Стаття 7. Територія, в межах якої діє орган самоорганізації населення

1. Орган самоорганізації населення створюється за територіальною ознакою.

2. Територією, у межах якої діє орган самоорганізації населення, може бути частина території села, селища, міста, району в місті, у межах якої проживають жителі, які обрали цей орган.

3. Територія, у межах якої діє орган самоорганізації населення, визначається рішенням ради, що дала дозвіл на створення:

а) сільського, селищного комітету – в межах території села, селища, якщо його межі не співпадають з межами діяльності сільської, селищної ради;

б) вуличного, квартального комітету – в межах території кварталу, кількох, однієї або частини вулиці з прилеглими провулками в місцях індивідуальної забудови;

в) комітету мікрорайону – в межах території окремого мікрорайону, житлово-експлуатаційної організації в містах;

г) будинкового комітету – в межах будинку (кількох будинків) в державному і громадському житловому фонді та фонді житлово-будівельних кооперативів;

г) комітету району в місті – в межах одного або кількох районів у місті, якщо його межі не співпадають з межами діяльності районної у місті ради.

Розділ II

ПОРЯДОК СТВОРЕННЯ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Стаття 8. Порядок ініціювання створення органу самоорганізації населення

1. З ініціативою про створення органу самоорганізації населення до сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради можуть звернутися збори (конференція) жителів за місцем проживання за умови, якщо в них брало участь (було представлено) не менше половини жителів відповідної території, які мають право голосу.

На зборах (конференції) жителів за місцем проживання обирається також ініціативна група, члени якої будуть представляти інтереси жителів – учасників зборів (конференції) у відповідній місцевій раді.

2. Рішення зборів (конференції) приймається більшістю голосів їх учасників.

3. Ініціативна група подає до сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради заяву про створення органу самоорганізації населення, протокол зборів (конференції) жителів за місцем проживання про ініціювання створення органу самоорганізації населення із зазначенням основних напрямів діяльності створюваного органу самоорганізації населення, а також список учасників зборів (конференції) жителів за місцем проживання із зазначенням прізвища, імені, по батькові, року народження, серії і номера паспорта та домашньої адреси кожного учасника зборів (конференції) жителів.

Стаття 9. Порядок надання дозволу на створення органу самоорганізації населення

1. Дозвіл на створення органу самоорганізації населення надається сільською, селищною, міською, районною у місті (у разі її створення) радою.

2. Питання про створення органу самоорганізації населення, внесене на розгляд сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради, розглядається на найближчому засіданні відповідної ради за участю членів ініціативної групи зборів (конференції) жителів за місцем проживання.

У рішенні ради про надання дозволу на створення органу самоорганізації населення мають бути обов'язково визначені його назва, основні напрями діяльності, повноваження та умови їх здійснення, територія, в межах якої має діяти орган самоорганізації населення.

3. Рішення сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради про надання дозволу на створення органу самоорганізації населення доводиться до відома жителів у встановленому порядку.

4. Сільська, селищна, міська, районна у місті (у разі її створення) рада може відмовити у наданні дозволу на створення органу самоорганізації населення, якщо ініціювання створення органу самоорганізації населення було здійснено з порушенням вимог, встановлених законом.

5. Рішення сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради про відмову у наданні дозволу на створення органу самоорганізації населення може бути оскаржено до суду в установленому законом порядку.

Стаття 10. Порядок обрання органу самоорганізації населення

1. Орган самоорганізації населення обирається зборами (конференцією) жителів за місцем проживання на основі загального, рівного виборчого права шляхом таємного голосування жителів, які на законних підставах проживають на відповідній території. Право голосу на виборах мають жителі, які досягли на день їх проведення вісімнадцяти років. Не мають права голосу жителі, яких визнано судом недієздатними. Загальний склад органу самоорганізації населення визначається зборами (конференцією) жителів за місцем проживання.

2. Організація проведення зборів (конференції) жителів за місцем проживання, як правило, покладається на виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради.

3. Орган самоорганізації населення обирається у складі керівника, заступника (заступників) керівника, секретаря, інших членів. Обраними до складу органу самоорганізації населення

вважаються особи, які одержали більше половини голосів учасників зборів (конференції) жителів за місцем проживання.

4. Члени органу самоорганізації населення можуть бути достроково відкликані за рішенням зборів (конференції) жителів за місцем проживання, що утворили даний орган.

5. Переобрання органу самоорганізації населення, відкликання, обрання окремих його членів замість вибулих чи зміна кількісного складу органу самоорганізації населення здійснюється зборами (конференцією) жителів за місцем проживання в порядку, встановленому цією статтею.

Стаття 11. Термін повноважень органу самоорганізації населення

Орган самоорганізації населення обирається терміном на строк повноважень відповідної ради, якщо інше не передбачено рішенням ради чи положенням про орган самоорганізації населення.

Стаття 12. Положення про орган самоорганізації населення

1. Збори (конференція) жителів на підставі рішення сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради про створення органів самоорганізації населення відповідно до Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, актів та рішень відповідних органів місцевого самоврядування затверджують Положення про орган самоорганізації населення (далі – Положення).

2. У Положенні зазначаються:

- 1) назва та юридична адреса органу самоорганізації населення;
- 2) основні завдання та напрями діяльності органу самоорганізації населення;
- 3) права і обов'язки членів органу самоорганізації населення;
- 4) територія, у межах якої діє орган самоорганізації населення;
- 5) строк повноважень органу самоорганізації населення та порядок їх дострокового припинення;
- 6) порядок використання коштів та іншого майна, порядок звітності;
- 7) порядок припинення діяльності органу самоорганізації населення;
- 8) інші питання, пов'язані з діяльністю органу самоорганізації населення.

3. Контроль за додержанням органом самоорганізації населення Положення про нього покладається на раду та її виконавчий орган, який здійснив реєстрацію органу самоорганізації населення.

Стаття 13. Легалізація органу самоорганізації населення

1. Легалізація органу самоорганізації населення є обов'язковою і здійснюється шляхом його реєстрації або повідомлення про заснування.

У разі реєстрації орган самоорганізації населення набуває статусу юридичної особи.

2. Реєстрація органу самоорганізації населення здійснюється виконавчим комітетом відповідної ради (далі – реєструючий орган).

3. Для реєстрації органу самоорганізації населення уповноважені зборами (конференцією) жителів за місцем проживання їх представники подають до реєструючого органу заяву.

До заяви про реєстрацію органу самоорганізації населення додаються:

1) копія рішення відповідної ради про надання дозволу на створення органу самоорганізації населення;

2) протокол зборів (конференції) жителів за місцем проживання з рішеннями про обрання членів органу самоорганізації населення та його персональний склад, про затвердження Положення, про обрання уповноважених представників для проведення реєстрації органу самоорганізації населення;

3) Положення, затверджене зборами (конференцією) жителів за місцем проживання, – у двох примірниках;

4) персональний склад членів органу самоорганізації населення із зазначенням прізвищ, імені та по батькові, року народження, місця проживання.

4. Заява про реєстрацію органу самоорганізації населення розглядається реєструючим органом у місячний термін з дня подання всіх необхідних документів відповідно до вимог цього Закону.

5. Реєструючий орган може проводити перевірку відомостей, що містяться в поданих на реєстрацію документах.

6. За результатами розгляду заяви приймається рішення про реєстрацію або відмову в реєстрації.

7. Підставою для відмови у реєстрації є обрання органу самоорганізації населення з порушенням вимог Конституції України, цього Закону, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та інших нормативно-правових актів.

8. Про результати розгляду заяви реєструючий орган у 10-денний термін з дня прийняття рішення про реєстрацію або про відмову в реєстрації повідомляє уповноважених зборами (конференцією) жителів за місцем проживання їх представників.

9. Рішення про відмову у реєстрації органу самоорганізації населення може бути оскаржено у встановленому законом порядку до суду.

10. У разі внесення змін до Положення до реєструючого органу подаються:

заява, підписана керівником органу самоорганізації населення;
протокол зборів (конференції) жителів за місцем проживання про затвердження змін до Положення, текст змін.

11. Органи самоорганізації населення можуть легалізувати своє заснування шляхом письмового повідомлення відповідного виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради.

12. Виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради затверджує методичні рекомендації порядку здійснення легалізації органів самоорганізації населення, а також надає необхідну організаційну та правову допомогу органам самоорганізації населення у проведенні їх легалізації.

Розділ III

ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Стаття 14. Власні повноваження органу самоорганізації населення

1. Органу самоорганізації населення у межах території його діяльності під час його утворення можуть надаватися такі повноваження:

1) представляти разом з депутатами інтереси жителів будинку, вулиці, мікрорайону, села, селища, міста у відповідній місцевій раді та її органах, місцевих органах виконавчої влади;

2) сприяти додержанню Конституції та законів України, реалізації актів Президента України та органів виконавчої влади, рішень місцевих рад та їх виконавчих органів, розпоряджень сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті (у разі її створення) ради, рішень, прийнятих місцевими референдумами;

3) вносити у встановленому порядку пропозиції до проектів місцевих програм соціально-економічного і культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць та проектів місцевих бюджетів;

4) організовувати на добровільних засадах участь населення у здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного

середовища, проведення робіт з благоустрою, озеленення та утримання в належному стані садиб, дворів, вулиць, площ, парків, кладовищ, братських могил, обладнанні дитячих і спортивних майданчиків, кімнат дитячої творчості, клубів за інтересами тощо; з цією метою можуть створюватися тимчасові або постійні бригади, використовуватися інші форми залучення населення;

5) організовувати на добровільних засадах участь населення у здійсненні заходів щодо охорони пам'яток історії та культури, ліквідації наслідків стихійного лиха, будівництві і ремонті шляхів, тротуарів, комунальних мереж, об'єктів загального користування із дотриманням встановленого законодавством порядку проведення таких робіт;

6) здійснювати контроль за якістю надаваних громадянам, які проживають у жилих будинках на території діяльності органу самоорганізації населення, житлово-комунальних послуг та за якістю проведених у зазначених жилих будинках ремонтних робіт;

7) надавати допомогу навчальним закладам, закладам та організаціям культури, фізичної культури і спорту у проведенні культурно-освітньої, спортивно-оздоровчої та виховної роботи серед населення, розвитку художньої творчості, фізичної культури і спорту; сприяти збереженню культурної спадщини, традицій народної культури, охороні пам'яток історії та культури, впровадженню в побут нових обрядів;

8) організовувати допомогу громадянам похилого віку, інвалідам, сім'ям загиблих воїнів, партизанів та військовослужбовців, малозабезпеченим та багатодітним сім'ям, а також самотнім громадянам, дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, вносити пропозиції з цих питань до органів місцевого самоврядування;

9) надавати необхідну допомогу органам пожежного нагляду в здійсненні протипожежних заходів, організовувати вивчення населенням правил пожежної безпеки, брати участь у здійсненні громадського контролю за додержанням вимог пожежної безпеки;

10) сприяти відповідно до законодавства правоохоронним органам у забезпеченні ними охорони громадського порядку;

11) розглядати звернення громадян, вести прийом громадян;

12) вести облік громадян за віком, місцем роботи чи навчання, які мешкають у межах території діяльності органу самоорганізації населення;

13) сприяти депутатам відповідних місцевих рад в організації їх зустрічей з виборцями, прийому громадян і проведенні іншої роботи у виборчих округах;

14) інформувати громадян про діяльність органу самоорганізації населення, організувати обговорення проектів його рішень з найважливіших питань.

2. Орган самоорганізації населення набуває власних повноважень з дня його легалізації в порядку, встановленому статтею 13 цього Закону.

3. Орган самоорганізації населення, як правило, не може бути позбавлений власних повноважень до припинення його діяльності в установленому законом порядку, крім випадків, передбачених статтею 26 цього Закону.

4. Сільська, селищна, міська, районна у місті (у разі її створення) рада передає органу самоорганізації населення відповідні кошти, а також матеріально-технічні та інші ресурси, необхідні для реалізації зазначених повноважень, здійснює контроль за їх виконанням.

Розділ V

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Стаття 18. Гласність роботи і підзвітність органу самоорганізації населення

1. Орган самоорганізації населення інформує населення про своє місцезнаходження, час роботи і прийом громадян.

2. Орган самоорганізації населення не рідше одного разу на рік звітує про свою діяльність на зборах (конференції) жителів за місцем проживання.

3. Громадяни, які проживають на території дії органу самоорганізації населення, мають право знайомитися з його рішеннями, а також отримувати засвідчені секретарем цього органу копії рішень, прийнятих органом самоорганізації населення.

Стаття 19. Організація роботи органу самоорганізації населення

1. Формою роботи органу самоорганізації населення є засідання.

2. Засідання органу самоорганізації населення скликаються його керівником або заступником керівника в міру необхідності, але не рідше одного разу на квартал.

3. Порядок позачергового скликання засідання органу самоорганізації населення визначається Положенням про цей орган.

4. Засідання органу самоорганізації населення є правомочним, якщо в ньому бере участь більше половини його загального складу.

5. Для забезпечення роботи орган самоорганізації населення може утворювати комісії, робочі групи, інші свої органи в порядку, визначеному Положенням про цей орган.

Стаття 20. Рішення органу самоорганізації населення

1. Орган самоорганізації населення з питань, віднесених до його повноважень, може приймати рішення організаційно-розпорядчого характеру.

2. Рішення органу самоорганізації населення вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало більше половини загального складу цього органу.

3. Рішення органу самоорганізації населення, що не відповідають чинному законодавству або прийняті з питань, не віднесених до його повноважень, зупиняються відповідною сільською, селищною, міською, районною у місті (у разі її створення) радою з одночасним зверненням до суду про скасування такого рішення.

Стаття 21. Правовий статус членів органу самоорганізації населення

1. Члени органу самоорганізації населення виконують свої обов'язки на громадських засадах.

2. За рішенням зборів (конференції) жителів за місцем проживання керівник і секретар цього органу можуть працювати в ньому на постійній основі з оплатою їх праці за рахунок коштів, переданих органу самоорганізації населення.

Розділ VII

ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ОРГАНИ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Стаття 27. Гарантії діяльності органу самоорганізації населення

1. Органи місцевого самоврядування сприяють здійсненню органами самоорганізації населення їхніх повноважень і координують їх діяльність.

2. Органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та їх посадові особи не мають права втручатися в діяльність органу самоорганізації населення, крім випадків, передбачених законом.

3. Члени органу самоорганізації населення мають право брати участь у засіданнях відповідних місцевих рад та їх виконавчих органів, що стосуються їх діяльності, а також при розгляді питань, ініційованих органом самоорганізації населення, з правом дорадчого голосу.

Президент України
м. Київ, 11 липня 2001 року
№ 2625-III

Л. КУЧМА

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ (Витяг)

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ

Стаття 6. Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову.

Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України.

Розділ II

ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Стаття 37. ...Не допускається створення і діяльність організаційних структур політичних партій в органах виконавчої та судової влади і виконавчих органах місцевого самоврядування, військових формуваннях, а також на державних підприємствах, у навчальних закладах та інших державних установах і організаціях.

Стаття 55. Права і свободи людини і громадянина захищаються судом... .

Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

Стаття 62. Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину.

Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь.

У разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням.

Стаття 63. Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист.

Засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду.

Розділ VIII ПРАВОСУДДЯ

Стаття 124. Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються.

Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

Судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції.

Народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних.

Судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України.

Стаття 125. Система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності і спеціалізації.

Найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є Верховний Суд України.

Вищими судовими органами спеціалізованих судів є відповідні вищі суди.

Відповідно до закону діють апеляційні та місцеві суди.

Створення надзвичайних та особливих судів не допускається.

Стаття 126. Незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією і законами України

Вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється

Суддя не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до винесення обвинувального вироку судом.

Судді обіймають посади безстроково, крім суддів Конституційного Суду України та суддів, які призначаються на посаду судді вперше.

Суддя звільняється з посади органом, що його обрав або призначив, у разі:

- 1) закінчення строку, на який його обрано чи призначено;
- 2) досягнення суддею шістдесяти п'яти років;
- 3) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я;
- 4) порушення суддею вимог щодо несумісності;

- 5) порушення суддею присяги;
- 6) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;
- 7) припинення його громадянства;
- 8) визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим;
- 9) подання суддею заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням.

Повноваження судді припиняються у разі його смерті.

Держава забезпечує особисту безпеку суддів та їхніх сімей.

Розділ XII

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

Стаття 147. Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні.

Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України і дає офіційне тлумачення Конституції України та законів України.

Стаття 148. Конституційний Суд України складається з вісімнадцяти суддів Конституційного Суду України.

Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України призначають по шість суддів Конституційного Суду України.

Суддею Конституційного Суду України може бути громадянин України, який на день призначення досяг сорока років, має вищу юридичну освіту і стаж роботи за фахом не менш як десять років, проживає в Україні протягом останніх двадцяти років та володіє державною мовою.

Суддя Конституційного Суду України призначається на дев'ять років без права бути призначеним на повторний строк.

Голова Конституційного Суду України обирається на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України зі складу суддів Конституційного Суду України шляхом таємного голосування лише на один трирічний строк.

Стаття 149. На суддів Конституційного Суду України поширюються гарантії незалежності та недоторканності...

Стаття 150. До повноважень Конституційного Суду України належить:

1) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність):

законів та інших правових актів Верховної Ради України.

Ці питання розглядаються за зверненнями: Президента України; не менш як сорока п'яти народних депутатів України; Верховного

Суду України; Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

2) офіційне тлумачення Конституції України та законів України.

З питань, передбачених цією статтею, Конституційний Суд України ухвалює рішення, які є обов'язковими до виконання на території України, остаточними і не можуть бути оскаржені.

Стаття 152. Закони та інші правові акти за рішенням Конституційного Суду України визнаються неконституційними повністю чи в окремій частині, якщо вони не відповідають Конституції України або якщо була порушена встановлена Конституцією України

процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності.

Закони, інші правові акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність.

Матеріальна чи моральна шкода, завдана фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, відшкодовується державою у встановленому законом порядку.

Конституція України
прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України
28 червня 1996 року

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про судоустрій і статус суддів

(Витяг)

Цей Закон визначає правові засади організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні з метою захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави на засадах верховенства права, визначає систему судів загальної юрисдикції, статус професійного судді, народного засідателя, присяжного, систему та порядок здійснення суддівського самоврядування і встановлює систему і загальний порядок забезпечення діяльності судів та регулює інші питання судоустрою і статусу суддів.

Розділ I

ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СУДОВОЇ ВЛАДИ

Стаття 1. Судова влада

1. Судова влада в Україні відповідно до конституційних засад поділу влади здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними згідно із законом.

2. Судову владу реалізують професійні судді та, у визначених законом випадках, народні засідателі і присяжні шляхом здійснення правосуддя в рамках відповідних судових процедур.

3. Судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції.

Стаття 2. Завдання суду

1. Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Стаття 3. Судова система України

1. Судову систему України складають суди загальної юрисдикції та суд конституційної юрисдикції.

2. Суди загальної юрисдикції утворюють єдину систему судів. Єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні є Конституційний Суд України.

3. Судова система забезпечує доступність правосуддя для кожної особи в порядку, встановленому Конституцією та законами України.

4. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається.

Стаття 5. Здійснення правосуддя

1. Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається.

2. Особи, які привласнили функції суду, несуть відповідальність, установлену законом.

3. Народ бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних.

Стаття 6. Самостійність судів

1. Суди здійснюють правосуддя самостійно. Здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Суди здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України, забезпечуючи при цьому верховенство права.

3. Втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою завдання шкоди авторитету суддів чи впливу на безсторонність суду забороняється і тягне за собою відповідальність, установлену законом.

4. Для вирішення питань внутрішньої діяльності судів відповідно до цього Закону діє суддівське самоврядування.

Стаття 7. Право на судовий захист

1. Кожному гарантується захист його прав, свобод та законних інтересів незалежним і безстороннім судом, утвореним відповідно до закону.

2. Для забезпечення справедливого та неупередженого розгляду справ у розумні строки, встановлені законом, в Україні діють суди першої, апеляційної, касаційної інстанцій і Верховний Суд України.

3. Кожен має право на участь у розгляді своєї справи у визначеному процесуальним законом порядку в суді будь-якої інстанції.

4. Іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи мають право на судовий захист в Україні нарівні з громадянами і юридичними особами України.

Стаття 8. Право на повноважний суд

1. Ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи в суді, до підсудності якого вона віднесена процесуальним законом.

Стаття 9. Рівність перед законом і судом

1. Правосуддя в Україні здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань,

статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак.

Стаття 10. Правова допомога при реалізації права на справедливий суд

1. Кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно.

2. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Порядок та умови надання правової допомоги визначаються законом.

3. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах в Україні діє адвокатура.

Стаття 11. Гласність і відкритість судового процесу

1. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи. Кожен, хто не є стороною у справі, має право на вільний доступ до судового рішення в порядку, встановленому законом.

2. Розгляд справ у судах відбувається відкрито, крім випадків, установлених процесуальним законом. Учасники судового процесу та інші особи, присутні на відкритому судовому засіданні, можуть використовувати портативні аудіотехнічні засоби. Проведення в залі судового засідання фото- і кінозйомки, відеозапису, а також транслявання судового засідання допускається за рішенням суду.

3. Розгляд справи у закритому судовому засіданні допускається за вмотивованим рішенням суду у випадках, передбачених процесуальним законом.

4. При розгляді справ перебіг судового процесу фіксується технічними засобами в порядку, встановленому процесуальним законом.

Стаття 12. Мова судочинства і діловодства в судах

1. Судочинство і діловодство в судах України провадиться державною мовою.

2. Суди забезпечують рівність прав громадян у судовому процесі за мовною ознакою.

3. Суди використовують державну мову в процесі судочинства та гарантують право громадян на використання ними в судовому процесі рідної мови або мови, якою вони володіють.

4. У судах, поряд з державною, можуть використовуватися регіональні мови або мови меншин відповідно до Закону України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» в порядку, встановленому процесуальним законом.

Стаття 13. Обов'язковість судових рішень

1. Судове рішення, яким закінчується розгляд справи в суді, ухвалюється іменем України.

2. Судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання усіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України. Обов'язковість урахування (преюдиційність) судових рішень для інших судів визначається процесуальним законом.

4. Невиконання судових рішень тягне за собою відповідальність, установлену законом.

Стаття 14. Право на оскарження судового рішення

1. Учасники судового процесу та інші особи у випадках і порядку, встановлених процесуальним законом, мають право на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення, а також на перегляд справи Верховним Судом України.

Стаття 15. Одноособовий та колегіальний розгляд справ

1. Справи в судах розглядаються суддею одноособово, а у випадках, визначених процесуальним законом, – колегією суддів, а також за участю народних засідателів і присяжних.

2. Суддя, який розглядає справу одноособово, діє як суд.

Розділ II

СУДИ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Глава 1. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ СИСТЕМИ СУДІВ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Стаття 17. Система судів загальної юрисдикції

1. Система судів загальної юрисдикції відповідно до Конституції України будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності.

2. Систему судів загальної юрисдикції складають:

- 1) місцеві суди;
- 2) апеляційні суди;
- 3) вищі спеціалізовані суди;
- 4) Верховний Суд України.

3. Найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є Верховний Суд України. Вищими судовими органами спеціалізованих судів є відповідні вищі спеціалізовані суди.

4. Єдність системи судів загальної юрисдикції забезпечується: єдиними засадами організації та діяльності судів; єдиним статусом суддів;

обов'язковістю для всіх судів правил судочинства, визначених законом;
забезпеченням Верховним Судом України однакового застосування судами (судом) касаційної інстанції норм матеріального права;

обов'язковістю виконання на території України судових рішень;
єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності судів;
фінансуванням судів виключно з Державного бюджету України;
вирішенням питань внутрішньої діяльності судів органами суддівського самоврядування.

Стаття 18. Спеціалізація судів загальної юрисдикції

1. Суди загальної юрисдикції спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення.

Стаття 19. Порядок утворення і ліквідації судів загальної юрисдикції

1. Суди загальної юрисдикції утворюються і ліквідовуються Президентом України за поданням Міністра юстиції України на підставі пропозиції голови відповідного вищого спеціалізованого суду.

Глава 2. МІСЦЕВІ СУДИ

Стаття 21. Види і склад місцевих судів

1. Місцевими загальними судами є районні, районні у містах, міські та міськрайонні суди.

2. Місцевими господарськими судами є господарські суди Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя.

3. Місцевими адміністративними судами є окружні адміністративні суди, а також інші суди, передбачені процесуальним законом.

4. Місцевий суд складається з суддів місцевого суду, з числа яких призначаються голова та заступник голови суду. У місцевому суді, кількість суддів в якому перевищує п'ятнадцять, може бути призначено не більше двох заступників голови суду.

Стаття 22. Повноваження місцевого суду

1. Місцевий суд є судом першої інстанції і розглядає справи, віднесені процесуальним законом до його підсудності.

2. Місцеві загальні суди розглядають цивільні, кримінальні, адміністративні справи, а також справи про адміністративні правопорушення у випадках та порядку, передбачених процесуальним законом.

3. Місцеві господарські суди розглядають справи, що виникають із господарських правовідносин, а також інші справи, віднесені процесуальним законом до їх підсудності.

4. Місцеві адміністративні суди розглядають справи адміністративної юрисдикції (адміністративні справи).

Глава 3. АПЕЛЯЦІЙНІ СУДИ

Стаття 26. Види і склад апеляційних судів

1. У системі судів загальної юрисдикції діють апеляційні суди як суди апеляційної інстанції з розгляду цивільних і кримінальних, господарських, адміністративних справ, справ про адміністративні правопорушення.

2. Апеляційними судами з розгляду цивільних, кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення є: апеляційні суди областей, апеляційні суди міст Києва та Севастополя, Апеляційний суд Автономної Республіки Крим.

3. Апеляційними судами з розгляду господарських справ, апеляційними судами з розгляду адміністративних справ є відповідно апеляційні господарські суди та апеляційні адміністративні суди, які утворюються в апеляційних округах відповідно до указу Президента України.

Глава 4. ВИЩІ СПЕЦІАЛІЗОВАНІ СУДИ

Стаття 31. Види і склад вищих спеціалізованих судів

1. У системі судів загальної юрисдикції діють вищі спеціалізовані суди як суди касаційної інстанції з розгляду цивільних і кримінальних, господарських, адміністративних справ.

2. Вищими спеціалізованими судами є: Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищий господарський суд України, Вищий адміністративний суд України.

Глава 5. ВЕРХОВНИЙ СУД УКРАЇНИ

Стаття 38. Верховний Суд України – найвищий судовий орган

1. Верховний Суд України є найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції.

2. Верховний Суд України:

1) переглядає справи з підстав неоднакового застосування судами (судом) касаційної інстанції однієї і тієї ж норми матеріального права у подібних правовідносинах у порядку, передбаченому процесуальним законом;

2) переглядає справи у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом;

3) надає висновок про наявність чи відсутність у діяннях, в яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; вносить за зверненням Верховної Ради України письмове подання про неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я;

4) звертається до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України.

Стаття 39. Склад Верховного Суду України

1. До складу Верховного Суду України входять двадцять суддів – по п'ять суддів від кожної спеціалізованої юрисдикції (цивільної, кримінальної, господарської, адміністративної), з числа яких обираються Голова Верховного Суду України та його заступник.

2. Суддею Верховного Суду України може бути особа, яка має стаж роботи на посаді судді не менше п'ятнадцяти років або суддя Конституційного Суду України.

3. У Верховному Суді України діє Пленум Верховного Суду України для вирішення питань, визначених Конституцією України та цим Законом. Склад і порядок діяльності Пленуму Верховного Суду України визначаються цим Законом.

Розділ III

ПРОФЕСІЙНІ СУДДІ, НАРОДНІ ЗАСІДАТЕЛІ ТА ПРисяжні

Глава 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ СТАТУСУ СУДДІ

Стаття 47. Незалежність судді

1. Суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання. Суддя здійснює правосуддя на основі Конституції і законів України, керуючись при цьому принципом верховенства права.

Втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя забороняється і тягне за собою відповідальність, установлену законом.

4. Незалежність судді забезпечується:

1) особливим порядком його призначення, обрання, притягнення до відповідальності та звільнення;

2) недоторканністю та імунітетом судді;

- 3) незмінюваністю судді;
- 4) порядком здійснення судочинства, визначеним процесуальним законом, таємницею ухвалення судового рішення;
- 5) заборобою втручання у здійснення правосуддя;
- 6) відповідальністю за неповагу до суду чи судді;
- 7) окремим порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів, установленим законом;
- 8) належним матеріальним та соціальним забезпеченням судді;
- 9) функціонуванням органів суддівського самоврядування;
- 10) визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки судді, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту;
- 11) правом судді на відставку.

5. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, а також фізичні і юридичні особи та їх об'єднання зобов'язані поважати незалежність судді і не посягати на неї.

Стаття 48. Недоторканність судді

1. Суддя є недоторканим. Суддя не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до винесення судом обвинувального вироку.

2. Суддя, затриманий за підозрою у вчиненні діяння, за яке встановлена кримінальна чи адміністративна відповідальність, повинен бути негайно звільнений після з'ясування його особи. Суддя не може бути підданий приводу чи примусово доставлений до будь-якого органу чи установи, крім суду.

3. Кримінальна справа щодо судді може бути порушена лише Генеральним прокурором України або його заступником.

4. Відсторонення судді від посади у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності здійснюється Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на підставі вмотивованої постанови Генерального прокурора України.

5. Проникнення в житло або інше володіння судді чи його службове приміщення, особистий чи службовий транспорт, проведення там огляду, обшуку чи виїмки, прослуховування його телефонних розмов, особистий обшук судді, а так само огляд, виїмка його кореспонденції, речей і документів можуть провадитися лише за судовим рішенням.

6. Підсудність справи щодо обвинувачення судді у вчиненні злочину визначається Головою Верховного Суду України. Справа не

може розглядатися тим судом, у якому обвинувачений обіймає чи обіймав посаду судді.

7. За шкоду, завдану судом, відповідає держава на підставах та в порядку, встановлених законом.

Стаття 49. Відповідальність за неповагу до суду чи судді

1. Прояв неповаги до суду чи судді з боку осіб, які є учасниками процесу або присутні в судовому засіданні, тягне за собою відповідальність, установлену законом.

Глава 2. СУДДЯ

Стаття 51. Статус судді

1. Суддею є громадянин України, який відповідно до Конституції України та цього Закону призначений чи обраний суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі.

2. Судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судів загальної юрисдикції чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді.

Стаття 52. Незмінюваність судді

1. Судді, який обіймає посаду безстроково, гарантується перебування на посаді до досягнення ним шістдесяти п'яти років, за винятком випадків звільнення судді з посади або відставки судді відповідно до цього Закону.

2. Суддю не може бути переведено до іншого суду без його згоди.

Стаття 53. Вимоги щодо несумісності

1. Перебування на посаді судді несумісне із зайняттям посади в будь-якому іншому органі державної влади, органі місцевого самоврядування та з представницьким мандатом.

2. Суддя не має права поєднувати свою діяльність з підприємницькою або адвокатською діяльністю, будь-якою іншою оплачуваною роботою (крім викладацької, наукової і творчої діяльності), а також входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку.

3. Суддя не може належати до політичної партії чи професійної спілки, виявляти прихильність до них, брати участь у політичних акціях, мітингах, страйках.

4. Суддю за його заявою може бути відряджено для роботи у Вищій раді юстиції, Вищій кваліфікаційній комісії суддів України,

Національній школі суддів України зі збереженням заробітку за основним місцем роботи.

Стаття 54. Права та обов'язки судді

4. Суддя зобов'язаний:

1) своєчасно, справедливо та безсторонньо розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства;

2) дотримуватися правил суддівської етики;

3) виявляти повагу до учасників процесу;

4) додержуватися присяги судді;

5) не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, в тому числі і таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання;

6) дотримуватися вимог щодо несумісності;

7) подавати щорічно не пізніше 1 квітня до Державної судової адміністрації України для оприлюднення на офіційному веб-порталі судової влади, ведення якого забезпечує Державна судова адміністрація України, декларацію про майновий стан.

Глава 3. НАРОДНІ ЗАСІДАТЕЛІ ТА ПРИСЯЖНІ

Стаття 57. Статус народного засідателя

1. Народним засідателем є громадянин України, який у випадках, визначених процесуальним законом, вирішує справи у складі суду разом із суддею, забезпечуючи згідно з Конституцією України безпосередню участь народу у здійсненні правосуддя.

2. Народні засідателі під час розгляду і вирішення справ користуються повноваженнями судді. Народні засідателі виконують обов'язки, визначені пунктами 1–5 частини четвертої статті 54 цього Закону.

Стаття 63. Присяжні

1. Присяжними визнаються громадяни України, які у випадках, передбачених процесуальним законом, залучаються до здійснення правосуддя, забезпечуючи згідно з Конституцією України безпосередню участь народу у здійсненні правосуддя.

Розділ IV

ПОРЯДОК ЗАЙНЯТТЯ ПОСАДИ СУДДІ СУДУ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Глава 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 64. Вимоги до кандидатів на посаду судді

1. На посаду судді може бути рекомендований громадянин України, не молодший двадцяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж роботи в галузі права не менш як три роки, проживає в Україні не менш як десять років та володіє державною мовою.

Глава 2. ПРИЗНАЧЕННЯ НА ПОСАДУ СУДДІ

Стаття 66. Порядок призначення на посаду судді вперше

1. Призначення на посаду судді вперше здійснюється виключно в порядку, визначеному цим Законом, та включає такі стадії:

1) розміщення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на своєму веб-порталі оголошення про проведення добору кандидатів на посаду судді з урахуванням прогнозованої кількості вакантних посад суддів та опублікування такого оголошення в газетах «Голос України» та «Урядовий кур'єр»;

2) подання особами, які виявили бажання стати суддею, до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України відповідної заяви та документів, визначених цим Законом;

3) здійснення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на основі поданих кандидатами на посаду судді документів перевірки відповідності осіб вимогам, установленим до кандидата на посаду судді, та організація проведення стосовно них спеціальної перевірки в порядку, визначеному законом;

4) складення особами, які відповідають установленим вимогам до кандидата на посаду судді, іспиту перед Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на виявлення рівня загальних теоретичних знань у галузі права;

5) направлення кандидатів, які успішно склали іспит та пройшли необхідні перевірки, для проходження спеціальної підготовки у спеціалізованому юридичному вищому навчальному закладі четвертого рівня акредитації;

6) направлення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України кандидатів на посаду судді після успішного проходження ними підготовки у спеціалізованому юридичному вищому навчальному закладі четвертого рівня акредитації для проходження спеціальної підготовки у Національній школі суддів України;

7) допуск кандидатів, які успішно пройшли спеціальну підготовку, до складення кваліфікаційного іспиту перед Вищою кваліфікаційною комісією суддів України;

8) визначення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України рейтингу кандидатів на посаду судді за результатами складення

кваліфікаційного іспиту, зарахування їх до резерву на заміщення вакантних посад судді;

9) оголошення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України у разі відкриття вакантних посад суддів конкурсу на заміщення таких посад серед кандидатів, які перебувають у резерві;

10) проведення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, виходячи з рейтингу кандидата відповідно до кількості наявних вакантних посад судді добору серед кандидатів, які взяли участь у конкурсі, та внесення рекомендації Вищій раді юстиції про призначення кандидата на посаду судді;

11) розгляд на засіданні Вищої ради юстиції відповідно до рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України питання про призначення кандидата на посаду судді та внесення в разі прийняття позитивного рішення подання Президентові України про призначення кандидата на посаду судді;

12) прийняття Президентом України рішення про призначення кандидата на посаду судді.

Глава 3. РОЗГЛЯД ПИТАННЯ ПРО ОБРАННЯ НА ПОСАДУ СУДДІ БЕЗСТРОКОВО

Стаття 74. Порядок обрання на посаду судді безстроково

1. Порядок обрання на посаду судді безстроково встановлюється цим Законом та Регламентом Верховної Ради України.

2. Суддя, строк повноважень якого закінчився, за його заявою має бути рекомендований Вищою кваліфікаційною комісією суддів України для обрання його Верховною Радою України на посаду судді безстроково, якщо відсутні визначені законом обставини, що перешкоджають цьому.

3. Обрання на посаду судді безстроково здійснюється в такому порядку:

1) кандидат звертається з письмовою заявою до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про рекомендування його для обрання на посаду судді безстроково;

2) Вища кваліфікаційна комісія суддів України повідомляє про підготовку матеріалів щодо кандидата на посаду судді безстроково на своєму офіційному веб-порталі та в офіційних засобах масової інформації;

3) Вища кваліфікаційна комісія суддів України перевіряє відомості про кандидата, враховує показники розгляду кандидатом справ;

4) Вища кваліфікаційна комісія суддів України приймає рішення про рекомендування чи відмову у рекомендуванні його для обрання на посаду судді безстроково і в разі рекомендування направляє відповідне подання до Верховної Ради України;

5) Верховна Рада України відповідно до подання Вищої кваліфікаційної комісії суддів України приймає рішення про обрання на посаду судді безстроково в порядку, встановленому законом.

Глава 2. ВИЩА КВАЛІФІКАЦІЙНА КОМІСІЯ СУДДІВ УКРАЇНИ

Стаття 90. Статус Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

1. Вища кваліфікаційна комісія суддів України є постійно діючим органом у системі судоустрою України.

Стаття 91. Повноваження Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

1. Вища кваліфікаційна комісія суддів України:

1) веде облік даних про кількість посад судді у судах загальної юрисдикції, в тому числі вакантних;

2) веде облік даних про кількість адміністративних посад у судах загальної юрисдикції та негайно повідомляє відповідну раду суддів, Вищу раду юстиції про утворення вакантної посади голови суду, заступника голови суду;

3) проводить добір кандидатів на посаду судді вперше, в тому числі організує проведення щодо них спеціальної перевірки відповідно до закону та приймає кваліфікаційний іспит;

4) вносить до Вищої ради юстиції рекомендацію про призначення кандидата на посаду судді для подальшого внесення відповідного подання Президентові України;

5) надає рекомендацію про обрання на посаду судді безстроково або відмовляє у наданні такої рекомендації;

6) визначає потреби в державному замовленні на професійну підготовку кандидатів на посаду судді у Національній школі суддів України;

7) приймає рішення про відсторонення судді від посади у зв'язку з притягненням його до кримінальної відповідальності на підставі вмотивованої постанови Генерального прокурора України;

8) розглядає заяви та повідомлення про дисциплінарну відповідальність суддів місцевих та апеляційних судів та за наявності підстав порушує дисциплінарні справи і здійснює дисциплінарне провадження;

9) приймає рішення за результатами дисциплінарного провадження і за наявності підстав застосовує дисциплінарне стягнення до суддів місцевих та апеляційних судів;

10) приймає рішення про дострокове зняття застосованого до судді дисциплінарного стягнення;

11) здійснює інші повноваження, передбачені законом.

Розділ VII

ЗВІЛЬНЕННЯ СУДДІ СУДУ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ З ПОСАДИ

Глава 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 100. Загальні умови звільнення судді з посади

1. Суддя суду загальної юрисдикції звільняється з посади органом, який його обрав або призначив, виключно з підстав, передбачених частиною п'ятою статті 126 Конституції України, за поданням Вищої ради юстиції.

Розділ VIII

СУДДІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Глава 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ СУДДІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття 113. Завдання суддівського самоврядування

1. Для вирішення питань внутрішньої діяльності судів в Україні діє суддівське самоврядування – самостійне колективне вирішення зазначених питань суддями.

2. Суддівське самоврядування є однією з гарантій забезпечення самостійності судів і незалежності суддів. Діяльність органів суддівського самоврядування має сприяти створенню належних організаційних та інших умов для забезпечення нормальної

діяльності судів і суддів, утверджувати незалежність суду, забезпечувати захист суддів від втручання в їх діяльність, а також підвищувати рівень роботи з кадрами у системі судів.

3. До питань внутрішньої діяльності судів належать питання організаційного забезпечення судів та діяльності суддів, соціальний захист суддів та їхніх сімей, а також інші питання, що безпосередньо не пов'язані із здійсненням правосуддя.

4. До завдань суддівського самоврядування належить вирішення питань щодо:

- 1) забезпечення організаційної єдності функціонування органів судової влади;
- 2) зміцнення незалежності судів, суддів, захист від втручання в їхню діяльність;
- 3) участі у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів та контроль за додержанням установлених нормативів такого забезпечення;
- 4) вирішення питань щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах у порядку, встановленому цим Законом;
- 5) призначення суддів Конституційного Суду України;
- 6) призначення суддів до складу Вищої ради юстиції та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України в порядку, встановленому законом.

Стаття 114. Організаційні форми суддівського самоврядування

1. Організаційними формами суддівського самоврядування є збори суддів, ради суддів, конференції суддів, з'їзд суддів України.
2. Суддівське самоврядування в Україні здійснюється через:
 - 1) збори суддів місцевого суду, апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду, Верховного Суду України;
 - 2) ради суддів відповідних судів;
 - 3) конференції суддів відповідних судів;
 - 4) Раду суддів України;
 - 5) з'їзд суддів України.
3. Порядок здійснення суддівського самоврядування визначається відповідно до Конституції України цим Законом, іншими законами, а також регламентами і положеннями, що приймаються органами суддівського самоврядування згідно з цим Законом.

Глава 3. ВИЩІ ОРГАНИ СУДДІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття 123. З'їзд суддів України

1. Найвищим органом суддівського самоврядування є з'їзд суддів України.
2. З'їзд суддів України:
 - 1) заслуховує звіти Ради суддів України та рад суддів про виконання завдань органів суддівського самоврядування щодо забезпечення незалежності судів і суддів, стан фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів;

2) заслушує інформацію Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та голови Державної судової адміністрації України про їх діяльність;

3) призначає та звільняє суддів Конституційного Суду України відповідно до Конституції і законів України;

4) призначає членів Вищої ради юстиції та приймає рішення про припинення їх повноважень відповідно до Конституції і законів України;

5) призначає членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

6) звертається з пропозиціями щодо вирішення питань діяльності судів до органів державної влади та їх посадових осіб;

7) обирає Раду суддів України;

8) розглядає інші питання суддівського самоврядування відповідно до закону.

3. З'їзд суддів України приймає рішення, що є обов'язковими для всіх органів суддівського самоврядування та всіх суддів.

Глава 2. ДЕРЖАВНА СУДОВА АДМІНІСТРАЦІЯ УКРАЇНИ

Стаття 145. Статус Державної судової адміністрації України

1. Державна судова адміністрація України здійснює організаційне забезпечення діяльності органів судової влади у межах повноважень, установлених законом.

2. Державна судова адміністрація України підзвітна з'їзду суддів України.

3. Територіальні управління Державної судової адміністрації України утворюються в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі.

Стаття 146. Повноваження Державної судової адміністрації України

1. Державна судова адміністрація України:

1) представляє суди у відносинах із Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою України під час підготовки проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік у межах повноважень, визначених цим Законом;

2) забезпечує належні умови діяльності судів загальної юрисдикції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Національної школи суддів України та органів суддівського самоврядування в межах повноважень, визначених цим Законом;

3) вивчає практику організації діяльності судів, розробляє і вносить у встановленому порядку пропозиції щодо її вдосконалення;

4) вивчає кадрові питання апарату судів, прогнозує потребу у спеціалістах, здійснює замовлення на підготовку відповідних спеціалістів;

5) забезпечує необхідні умови для підвищення кваліфікації працівників апарату судів, створює систему підвищення кваліфікації;

6) організовує роботу з ведення судової статистики, діловодства та архіву; контролює стан діловодства у судах загальної юрисдикції;

7) готує матеріали для формування пропозицій щодо бюджету судів;

8) організовує комп'ютеризацію судів для здійснення судочинства, діловодства, інформаційно-нормативного забезпечення судової діяльності та забезпечення функціонування автоматизованої системи документообігу в судах; забезпечує суди необхідними технічними засобами фіксування судового процесу в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України на фінансування відповідних судів;

9) забезпечує функціонування автоматизованої системи визначення члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

10) забезпечує ведення Єдиного державного реєстру судових рішень та Реєстру електронних адрес органів державної влади, їх посадових та службових осіб;

11) взаємодіє з відповідними органами та установами, в тому числі інших держав, з метою вдосконалення організаційного забезпечення діяльності судів;

12) організовує діяльність служби судових розпорядників;

13) затверджує положення про бібліотеку суду;

14) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Президент України

В. ЯНУКОВИЧ

м. Київ, 7 липня 2010 року

№ 2453-VI

ЗАКОН УКРАЇНИ
Про державний захист працівників суду і правоохоронних
органів
(Витяг)

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Завдання Закону

Цей Закон встановлює систему особливих заходів державного захисту працівників суду і правоохоронних органів від перешкоджання виконанню покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а так само від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку із службовою діяльністю цих працівників.

Стаття 2. Основні поняття

У цьому Законі вживаються такі поняття:

1. Правоохоронні органи – органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, митні органи, органи охорони державного кордону, органи державної податкової служби, органи і установи виконання покарань, державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

Відповідно до цього Закону захисту підлягають працівники суду і правоохоронних органів, зазначених у частині першій цього пункту, а також співробітники кадрового складу розвідувальних органів України, працівники Антимонопольного комітету України та уповноважені особи Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку України, які беруть безпосередню участь відповідно у:

- а) розгляді судових справ у всіх інстанціях;
- б) провадженні і розслідуванні кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення;
- в) оперативно-розшуковій та розвідувальній діяльності;
- г) охороні громадського порядку і громадської безпеки;
- д) виконанні вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів дізнання і попереднього слідства та прокурорів;
- е) контролі за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митний кордон України;
- є) нагляді і контролі за виконанням законів.

2. Близькі родичі, які відповідно до цього Закону підлягають захисту, – це батьки, дружина (чоловік), діти, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки, посягання на життя, здоров'я, житло і майно яких перешкоджає виконанню працівниками суду і правоохоронних органів покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав.

Стаття 3. Права працівників суду, правоохоронних органів та їх близьких родичів щодо заходів державного захисту

Відповідно до законодавства України працівники суду, правоохоронних органів та їх близькі родичі мають право:

а) застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і зброю з метою забезпечення виконання правомірних наказів і усних вимог, що добровільно не виконуються, для захисту особистої безпеки, безпеки близьких родичів, а також свого житла і майна;

б) вимагати і одержувати допомогу у виконанні покладених на них обов'язків, а в разі необхідності - для особистого захисту, а також свого житла і майна з боку відповідних правоохоронних та інших державних органів;

в) здійснювати спеціальні заходи забезпечення безпеки;

г) отримувати матеріальну компенсацію в разі загибелі працівника, каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, знищення чи пошкодження його житла і майна у зв'язку з виконанням службових обов'язків.

Життя і здоров'я працівників суду і правоохоронних органів підлягають обов'язковому державному страхуванню за рахунок коштів відповідних бюджетів.

Розділ II

СПЕЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ

Стаття 5. Види спеціальних заходів забезпечення безпеки

Для забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів та їх близьких родичів, недоторканності житла, а також збереження їх майна з урахуванням конкретних обставин можуть застосовуватися відповідно до законодавства такі заходи:

а) особиста охорона, охорона житла і майна;

б) видача зброї, засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку;

в) встановлення телефону за місцем проживання;

г) використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження;

- д) тимчасове розміщення у місцях, що забезпечують безпеку;
- е) забезпечення конфіденційності даних про об'єкти захисту;
- є) переведення на іншу роботу, направлення на навчання, заміна документів, зміна зовнішності, переселення в інше місце проживання.

Стаття 13. Підстави і приводи для вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки

1. Підставою для вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки осіб, зазначених у статті 2 цього Закону, є дані, що свідчать про наявність реальної загрози їх життю, здоров'ю або майну.

2. Приводом для вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки працівника суду або правоохоронного органу та його близьких родичів може бути:

- а) заява працівника або його близького родича;
- б) звернення керівника відповідного державного органу;
- в) отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу і майну осіб, які підлягають захисту.

Розділ III

ОРГАНИ, ЯКІ ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ БЕЗПЕКУ, ЇХ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ

Стаття 14. Органи, які приймають рішення про вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки

Рішення про вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки приймають:

а) керівники органів внутрішніх прав – щодо захисту працівників відповідного органу внутрішніх прав, державної лісової охорони, рибоохорони, митних органів, органів і установ виконання покарань та їх близьких родичів;

б) керівники органів служби безпеки – щодо захисту працівників служби безпеки та органів системи Управління державної охорони, їх близьких родичів;

в) керівники прокуратури – щодо захисту працівників прокуратури та їх близьких родичів;

г) голова суду – щодо захисту працівників відповідного суду та інших органів, зазначених у статті 2 цього Закону, та їх близьких родичів;

д) керівники органів охорони державного кордону України – щодо захисту працівників цих органів та їх близьких родичів;

е) керівники розвідувальних органів України – щодо захисту співробітників цих органів та їх близьких родичів;

є) керівники органів управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України – щодо захисту військовослужбовців і працівників цієї служби та їх близьких родичів.

Стаття 19. Права та обов'язки осіб, взятих під захист

1. Особа, щодо якої прийнято рішення про застосування спеціальних заходів безпеки, має право:

а) знати про заходи безпеки, які застосовуються щодо неї;

б) вимагати від органу, який забезпечує безпеку, застосування додаткових заходів безпеки, передбачених цим Законом, або скасування яких-небудь із здійснюваних заходів;

в) оскаржити прокурору або до відповідного вищого органу, який забезпечує безпеку, незаконні рішення і дії посадових осіб, які забезпечують її безпеку.

2. Особа, взята під захист, зобов'язана:

а) виконувати законні вимоги органів, які забезпечують її безпеку;

б) негайно інформувати зазначені органи про кожний випадок погрози або протиправних дій щодо неї;

в) дбайливо ставитися до майна, зброї і документів, виданих їй в тимчасове особисте користування для забезпечення безпеки;

г) використовувати видану зброю виключно в інтересах забезпечення свого захисту і виконання покладених на неї законом обов'язків.

Президент України

Л. КРАВЧУК

м. Київ, 23 грудня 1993 року

№ 3781-ХІІ

ЗАКОН УКРАЇНИ
Про Конституційний Суд України
(Витяг)

Розділ I

ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДОУСТРОЮ

Глава 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Статус Конституційного Суду України
Конституційний Суд України – єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні.

Конституційний Суд України є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням.

Стаття 2. Завдання Конституційного Суду України

Завданням Конституційного Суду України є гарантування верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій території України.

Стаття 3. Нормативне регулювання діяльності Конституційного Суду України

Організація, повноваження та порядок діяльності Конституційного Суду України визначаються Конституцією України та цим Законом.

Конституційний Суд України приймає акти, що регламентують організацію його внутрішньої роботи у відповідності з цим Законом.

Стаття 4. Основні принципи діяльності Конституційного Суду України

Діяльність Конституційного Суду України ґрунтується на принципах верховенства права, незалежності, колегіальності, рівноправності суддів, гласності, повного і всебічного розгляду справ та обґрунтованості прийнятих ним рішень.

Стаття 5. Склад Конституційного Суду України

Конституційний Суд України складається з вісімнадцяти суддів Конституційного Суду України.

Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України призначають по шість суддів Конституційного Суду України.

Стаття 6. Порядок призначення суддів Конституційного Суду України Президентом України

Президент України проводить консультації з Прем'єр-міністром України та Міністром юстиції України щодо кандидатур на посади суддів Конституційного Суду України.

Призначеною на посаду судді Конституційного Суду України вважається особа, про призначення якої видано Указ Президента України, скріплений підписами Прем'єр-міністра України та Міністра юстиції України.

У разі припинення повноважень судді Конституційного Суду України, який призначався Президентом України, Президент України у місячний строк призначає іншу особу на цю посаду.

Стаття 7. Порядок призначення суддів Конституційного Суду України Верховною Радою України

Верховна Рада України призначає суддів Конституційного Суду України таємним голосуванням шляхом подання бюлетенів.

Призначеними на посади суддів Конституційного Суду України вважаються кандидати, які набрали найбільшу кількість голосів депутатів, але більше половини голосів депутатів від конституційного складу Верховної Ради України... .

У разі припинення повноважень судді Конституційного Суду України, який призначався Верховною Радою України, Верховна Рада України у місячний строк призначає іншу особу на цю посаду.

За результатами голосування Головою Верховної Ради України підписуються постанови Верховної Ради України про призначення суддів Конституційного Суду України.

Стаття 8. Порядок призначення суддів Конституційного Суду України з'їздом суддів України

З'їзд суддів України за пропозицією делегатів з'їзду відкритим голосуванням більшістю голосів присутніх делегатів з'їзду визначає кандидатури на посади суддів Конституційного Суду України для включення в бюлетені для таємного голосування.

Призначеним на посаду судді Конституційного Суду України вважається кандидат, який у результаті таємного голосування одержав більшість голосів від числа обраних делегатів з'їзду суддів України.

У разі припинення повноважень судді Конституційного Суду України, який призначався з'їздом суддів України, з'їзд суддів України у тримісячний строк призначає іншу особу на цю посаду.

За результатами голосування головою і секретарем з'їзду підписуються рішення з'їзду суддів України про призначення суддів Конституційного Суду України.

Стаття 9. Строк повноважень суддів Конституційного Суду України

Суддя Конституційного Суду України призначається строком на дев'ять років без права бути призначеним повторно.

Стаття 12. Місцезнаходження Конституційного Суду України Конституційний Суд України знаходиться у місті Києві.

Глава 2. ПОВНОВАЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Стаття 13. Повноваження Конституційного Суду України Конституційний Суд України приймає рішення та дає висновки у справах щодо:

1) конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

2) відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;

3) додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту в межах, визначених статтями 111 та 151 Конституції України;

4) офіційного тлумачення Конституції та законів України.

Стаття 14. Межі повноважень Конституційного Суду України

До повноважень Конституційного Суду України не належать питання щодо законності актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, а також інші питання, віднесені до компетенції судів загальної юрисдикції.

Стаття 15. Підстави для визнання правових актів неконституційними

Підставами для прийняття Конституційним Судом України рішення щодо неконституційності правових актів повністю чи в їх окремих частинах є:

невідповідність Конституції України;

порушення встановленої Конституцією України процедури їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності;

перевищення конституційних повноважень при їх прийнятті.

Глава 3. СУДДІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Стаття 16. Вимоги до судді Конституційного Суду України

Суддею Конституційного Суду України може бути громадянин України, який на день призначення досяг сорока років, має вищу юридичну освіту, стаж практичної, наукової або педагогічної роботи за фахом не менше десяти років, володіє державною мовою і проживає в Україні протягом останніх двадцяти років.

Судді Конституційного Суду України не можуть належати до політичних партій та профспілок, мати представницький мандат, брати участь у будь-якій політичній діяльності, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої.

Стаття 20. Вибори Голови Конституційного Суду України

Голова Конституційного Суду України обирається на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України зі складу суддів Конституційного Суду України лише на один трирічний строк таємним голосуванням шляхом подання бюлетенів з будь-яким числом кандидатур, запропонованих суддями Конституційного Суду України... .

Головою Конституційного Суду України вважається обраний кандидат, за якого проголосувало більше половини конституційного складу суддів Конституційного Суду України.

Стаття 23. Припинення повноважень судді Конституційного Суду України

Повноваження судді Конституційного Суду України припиняються у разі:

- 1) закінчення строку призначення;
- 2) досягнення суддею шістдесятип'ятирічного віку;
- 3) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я;
- 4) порушення суддею вимог, передбачених частиною другою статті 16 цього Закону;
- 5) порушення суддею присяги;
- 6) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;
- 7) припинення його громадянства;
- 8) визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим;
- 9) подання суддею заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням.

Рішення про припинення повноважень судді Конституційного Суду України у випадках, передбачених пунктами 1–3, 6–9, приймається на засіданні Конституційного Суду України, а у випадках, передбачених пунктами 4, 5, – Верховною Радою України.

Повноваження судді припиняються у разі його смерті.

Глава 4. ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Стаття 27. Незалежність суддів Конституційного Суду України
Судді Конституційного Суду України при здійсненні своїх повноважень є незалежними і підкоряються лише Конституції України та керуються цим Законом, іншими законами України, крім тих законів або їх окремих положень, що є предметом розгляду Конституційного Суду України.

Стаття 28. Недоторканність особи судді Конституційного Суду України

Особа судді Конституційного Суду України є недоторканою.

Суддя Конституційного Суду України не може бути затриманий чи заарештований без згоди Верховної Ради України до винесення обвинувального вироку судом.

Судді Конституційного Суду України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у Конституційному Суді України та в його колегіях, за винятком відповідальності за образи чи наклеп при розгляді справ, прийнятті рішень та дачі висновків Конституційним Судом України.

Розділ II

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Глава 6. ЗВЕРНЕННЯ ДО КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Стаття 38. Форми звернення до Конституційного Суду України
Формами звернення до Конституційного Суду України є конституційне подання та конституційне звернення.

Стаття 39. Конституційне подання

Конституційне подання – це письмове клопотання до Конституційного Суду України про визнання правового акта (його окремих положень) неконституційним, про визначення конституційності міжнародного договору або про необхідність офіційного тлумачення Конституції України та законів України.

Конституційним поданням є також звернення Верховної Ради України про дачу висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту.

У конституційному поданні зазначаються:

1) повне найменування органу, посадової особи, які направляють конституційне подання згідно з правом, наданим Конституцією України та цим Законом;

2) відомості про представника за законом або уповноваженого за дорученням;

3) повне найменування, номер, дата прийняття, джерело опублікування (у разі публікації) правового акта, конституційність якого (окремих його положень) оспорується чи який потребує офіційного тлумачення;

4) правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності правового акта (його окремих положень) або необхідності в офіційному тлумаченні;

5) дані щодо інших документів і матеріалів, на які посилаються суб'єкти права на конституційне подання (копії цих документів і матеріалів додаються);

6) перелік документів і матеріалів, що додаються... .

Стаття 40. Суб'єкти права на конституційне подання з питань прийняття рішень Конституційним Судом України

Суб'єктами права на конституційне подання з питань прийняття рішень Конституційним Судом України у випадках, передбачених пунктом 1 статті 13 цього Закону, є Президент України, не менш як сорок п'ять народних депутатів України (підпис депутата не відкликається), Верховний Суд України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховна Рада Автономної Республіки Крим.

Стаття 41. Суб'єкти права на конституційне подання з питань дачі висновків Конституційним Судом України

Суб'єктами права на конституційне подання з питань дачі висновків Конституційним Судом України у випадках, передбачених пунктами 2, 3, 4 статті 13 цього Закону, є:

за пунктом 2 – Президент України, Кабінет Міністрів України;

за пунктом 3 – Верховна Рада України;

за пунктом 4 – Президент України, не менш як сорок п'ять народних депутатів України (підпис депутата не відкликається), Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховний Суд України, Кабінет Міністрів України, інші органи державної влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування.

Стаття 42. Конституційне звернення

Конституційне звернення – це письмове клопотання до Конституційного Суду України про необхідність офіційного тлумачення Конституції України та законів України з метою забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав юридичної особи.

У конституційному зверненні зазначаються:

1) прізвище, ім'я, по батькові громадянина України, іноземця чи особи без громадянства, адреса, за якою особа проживає, або повна назва та місцезнаходження юридичної особи;

2) відомості про представника особи за законом або уповноваженого за дорученням;

3) статті (окремі положення) Конституції України або Закону України, тлумачення яких має бути дано Конституційним Судом України;

4) обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України;

5) дані щодо інших документів і матеріалів, на які посилаються суб'єкти права на конституційне звернення (копії цих документів і матеріалів додаються);

6) перелік документів і матеріалів, що додаються...

Глава 8. РІШЕННЯ І ВИСНОВКИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Стаття 61. Рішення Конституційного Суду України

Конституційний Суд України за результатами розгляду справ щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим приймає рішення.

Конституційний Суд України може визнати неконституційним правовий акт повністю або в окремій його частині.

У разі якщо в процесі розгляду справи за конституційним поданням чи конституційним зверненням виявлено невідповідність Конституції України інших правових актів (їх окремих положень), крім тих, щодо яких відкрито провадження у справі, і які впливають на прийняття рішення чи дачу висновку у справі, Конституційний Суд України визнає такі правові акти (їх окремі положення) неконституційними.

Стаття 62. Висновок Конституційного Суду України

Конституційний Суд України дає висновки у справах з питань: офіційного тлумачення Конституції України та законів України; про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;

щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту.

Стаття 63. Прийняття рішень і дача висновків Конституційним Судом України

Рішення приймаються, висновки даються Конституційним Судом України поіменним голосуванням шляхом опитування суддів Конституційного Суду України...

Судді Конституційного Суду України не мають права утримуватися від голосування.

Рішення і висновки Конституційного Суду України мотивуються письмово, підписуються окремо суддями Конституційного Суду України, які голосували за їх прийняття і які голосували проти їх прийняття, та оприлюднюються. Вони є остаточними і не підлягають оскарженню.

Підписання суддею Конституційного Суду України рішення, висновку Конституційного Суду України є обов'язковим.

Стаття 64. Окрема думка судді Конституційного Суду України

Окрема думка судді Конституційного Суду України, який підписав рішення чи висновок Конституційного Суду України, викладається суддею Конституційного Суду України у письмовій формі і додається до рішення чи висновку Конституційного Суду України.

Стаття 67. Офіційне оприлюднення рішень і висновків Конституційного Суду України

Рішення і висновки Конституційного Суду України підписуються не пізніше семи днів після прийняття рішення, дачі висновку.

Рішення і висновки Конституційного Суду України офіційно оприлюднюються наступного робочого дня після їх підписання.

Рішення і висновки Конституційного Суду України разом з окремою думкою суддів Конституційного Суду України публікуються у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

Стаття 69. Обов'язковість рішень та висновків Конституційного Суду України

Рішення і висновки Конституційного Суду України рівною мірою є обов'язковими до виконання.

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ, 16 жовтня 1996 року
№ 422/96-ВР

ЗАКОН УКРАЇНИ
Про господарські суди
(Витяг)

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Правосуддя в господарських відносинах

Відповідно до Конституції України правосуддя в господарських відносинах здійснюється господарським судом. Господарський суд є незалежним органом у вирішенні всіх господарських спорів, що виникають між юридичними особами, державними та іншими органами, а також у розгляді справ про банкрутство.

Стаття 2. Законодавство, що регулює організацію і діяльність господарського суду

Організація і діяльність господарського суду визначаються Конституцією України, Законом України «Про судоустрій», цим Законом, Господарським процесуальним кодексом України, іншими законодавчими актами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Стаття 3. Завдання господарського суду

Завданнями господарського суду є:

захист прав та охоронюваних законом інтересів учасників господарських правовідносин;

сприяння зміцненню законності у сфері господарських відносин;

внесення пропозицій, спрямованих на вдосконалення правового регулювання господарської діяльності.

Стаття 4. Принципи організації і діяльності господарського суду

Господарський суд здійснює правосуддя на принципах:

1) законності;

2) незалежності, в тому числі й від органів законодавчої та виконавчої влади, і підкорення тільки законам;

3) рівності усіх учасників судового процесу перед законом і господарським судом;

4) змагальності сторін та свободи в наданні ними господарському суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;

5) повного фіксування судового процесу технічними засобами у порядку, становленому законом;

б) гласності та відкритого розгляду справ, за винятком випадків, коли це суперечить інтересам охорони державної та комерційної таємниці або коли є обґрунтовані заперечення однієї із сторін;

б–1) забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень господарського суду, крім випадків, встановлених законом;

7) обов'язковості виконання рішень, ухвал, постанов господарського суду.

Розділ II

ОРГАНІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ В УКРАЇНІ

Стаття 5. Система господарських судів

Господарські суди є спеціалізованими судами в системі судів загальної юрисдикції. Господарські суди становлять єдину триланкову систему спеціалізованих судів, яку складають:

місцеві господарські суди;

апеляційні господарські суди;

Вищий господарський суд України.

Стаття 5-1. Місцеві господарські суди

Місцевими господарськими судами є господарський суд Автономної Республіки Крим, господарські суди областей, міст Києва і Севастополя.

Місцеві господарські суди є судами першої інстанції.

Президент України за поданням Голови Вищого господарського суду України може утворювати інші місцеві господарські суди (міські, міжрайонні, спеціальних (вільних) економічних зон тощо).

Стаття 6. Повноваження місцевих господарських судів

Господарський суд Автономної Республіки Крим, господарський суд області, міст Києва і Севастополя:

1) вирішує господарські спори, віднесені до його компетенції, розглядає справи про банкрутство;

2) переглядає за нововиявленими обставинами прийняті ним рішення;

3) вивчає і узагальнює практику застосування законодавства, аналізує статистику вирішення господарських спорів, вносить пропозиції Вищому господарському суду України, спрямовані на вдосконалення правового регулювання господарської діяльності та практики вирішення господарських спорів;

4) веде роботу, спрямовану на попередження правопорушень у сфері господарських відносин;

5) здійснює інші повноваження, надані йому законодавством.

Стаття 9-1. Апеляційні господарські суди

Апеляційні господарські суди є судами апеляційної інстанції.

Апеляційні господарські суди утворюються Президентом України за поданням Голови Вищого господарського суду України з визначенням території, на яку поширюються повноваження апеляційних господарських судів, їх місцезнаходження.

Стаття 9–3. Повноваження апеляційного господарського суду Апеляційний господарський суд:

1) переглядає в апеляційному порядку рішення місцевих господарських судів, які включені до території, на яку поширюється його повноваження;

2) переглядає за нововиявленими обставинами прийняті ним рішення;

3) вивчає і узагальнює практику застосування законодавства, аналізує статистику вирішення господарських спорів, подає пропозиції Вищому господарському суду України щодо вдосконалення правового регулювання господарської діяльності і практики вирішення господарських спорів та щодо порушення перед Конституційним Судом України питання про офіційне тлумачення законів України;

4) проводить роботу, спрямовану на попередження правопорушень у сфері господарських відносин;

5) здійснює інші повноваження, передбачені законом.

Стаття 10. Вищий господарський суд України

Вищий господарський суд України є вищим судовим органом господарських судів України у здійсненні правосуддя в господарських відносинах.

Стаття 12. Повноваження Вищого господарського суду України Вищий господарський суд України:

1) переглядає у касаційному порядку рішення апеляційних і місцевих господарських судів;

2) вивчає і узагальнює практику застосування законодавства, забезпечує однаковість практики, аналізує статистику вирішення господарських спорів; дає роз'яснення господарським судам з питань практики застосування законодавства України, яке регулює відносини в господарській сфері та порядок вирішення господарських спорів;

3) веде роботу, спрямовану на попередження правопорушень у сфері господарських відносин;

4) здійснює організаційне керівництво апеляційними господарськими судами, а також господарським судом Автономної Республіки Крим, господарськими судами областей, міст Києва і

Севастополя, несе відповідальність за організацію, стан і вдосконалення їх діяльності, перевіряє і поширює позитивний досвід роботи господарських судів республіки;

5) забезпечує підбір і підготовку кандидатів у судді, підвищення кваліфікації працівників господарських судів, організовує роботу по матеріально-технічному забезпеченню господарських судів і створенню належних умов для їх діяльності, нормативному забезпеченню, веденню статистичного обліку;

5–1) забезпечує діяльність кваліфікаційної комісії суддів господарських судів;

б) здійснює інші повноваження, надані йому законодавством.

Розділ III

СТАТУС СУДДІ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ

Стаття 20. Законодавство про статус судді господарського суду

Статус судді господарського суду визначається Конституцією України, законами України «Про статус суддів», «Про кваліфікаційні комісії, кваліфікаційну атестацію і дисциплінарну відповідальність суддів судів України», «Про органи суддівського самоврядування», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», іншими законами з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом.

Стаття 21. Суддя господарського суду

Суддею господарського суду є посадова особа, наділена повноваженнями здійснювати правосуддя з господарських відносин.

Стаття 22. Право на зайняття посади судді господарського суду

Право на зайняття посади судді Вищого господарського суду України має громадянин України, який досяг на день призначення 30 років, має вищу юридичну освіту і стаж роботи за спеціальністю не менше десяти років. Право на зайняття посади судді апеляційного господарського суду, а також господарського суду Автономної Республіки Крим, господарських судів областей, міст Києва та Севастополя має громадянин України, який досяг на день призначення 25 років, має вищу юридичну освіту і стаж роботи за спеціальністю не менше п'яти років.

Голова Верховної Ради України

Л. КРАВЧУК

м. Київ, 4 червня 1991 року

№ 1142-ХП

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ (Витяг)

Розділ II

ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Стаття 27. Кожна людина має невід'ємне право на життя.

Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини.

Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань.

Стаття 28. Кожен має право на повагу до його гідності.

Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам.

Стаття 29. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність

Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом... .

Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правовою допомогою захисника.

Кожний затриманий має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання.

Про арешт або затримання людини має бути негайно повідомлено родичів заарештованого чи затриманого.

Стаття 30. Кожному гарантується недоторканність житла... .

Стаття 31. Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції... .

Стаття 32. Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини... .

Стаття 33. Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом... .

Стаття 56. Кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

Стаття 59. Кожен має право на правову допомогу... .

Стаття 60. Ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази.... .

Стаття 61. Ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення.

Юридична відповідальність особи має індивідуальний характер.

Стаття 62. Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину.

Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь.

У разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням.

Стаття 63. Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист.

Засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду.

Стаття 64. Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України... .

Розділ VII ПРОКУРАТУРА

Стаття 121. Прокуратура України становить єдину систему, на яку покладаються:

- 1) підтримання державного обвинувачення в суді;
- 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом;
- 3) нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- 4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян;
- 5) нагляд за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами.

Стаття 122. Прокуратуру України очолює Генеральний прокурор України, який призначається на посаду та звільняється з посади за згодою Верховної Ради України Президентом України. Верховна Рада України може висловити недовіру Генеральному прокуророві України, що має наслідком його відставку з посади.

Строк повноважень Генерального прокурора України – п'ять років.

Стаття 123. Організація і порядок діяльності органів прокуратури України визначаються законом.

Конституція України
прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України
28 червня 1996 року

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про прокуратуру

(Витяг)

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Прокурорський нагляд за додержанням законів в Україні

Прокурорський нагляд за додержанням і правильним застосуванням законів Кабінетом Міністрів України, міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, органами державного і господарського управління та контролю, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими Радами, їх виконавчими органами, військовими частинами, політичними партіями, громадськими організаціями, масовими рухами, підприємствами, установами і організаціями, незалежно від форм власності, підпорядкованості та приналежності, посадовими особами та громадянами здійснюється Генеральним прокурором України і підпорядкованими йому прокурорами.

Стаття 2. Генеральний прокурор України

Генеральний прокурор України призначається на посаду та звільняється з посади за згодою Верховної Ради України Президентом України. Генеральний прокурор України не менш як один раз на рік інформує Верховну Раду України про стан законності. Верховна Рада України може висловити недовіру Генеральному прокуророві України, що має наслідком його відставку з посади.

Генеральний прокурор України звільняється з посади також у разі:

- закінчення строку, на який його призначено;
- неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я;
- порушення вимог щодо несумісності;
- набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;
- припинення його громадянства;
- подання заяви про звільнення з посади за власним бажанням.

Строк повноважень Генерального прокурора України та підпорядкованих йому прокурорів – п'ять років.

Стаття 3. Правові основи діяльності прокуратури

Повноваження прокурорів, організація, засади та порядок діяльності прокуратури визначаються Конституцією України, цим Законом, іншими законодавчими актами.

Органи прокуратури у встановленому порядку в межах своєї компетенції вирішують питання, що впливають із загальноновизнаних норм міжнародного права, а також укладених Україною міждержавних договорів.

Стаття 4. Завдання прокурорського нагляду за додержанням законів

Діяльність органів прокуратури спрямована на всемірне утвердження верховенства закону, зміцнення правопорядку і має своїм завданням захист від неправомірних посягань:

1) закріплених Конституцією України незалежності республіки, суспільного та державного ладу, політичної та економічної систем, прав національних груп і територіальних утворень;

2) гарантованих Конституцією, іншими законами України та міжнародними правовими актами соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод людини та громадянина;

3) основ демократичного устрою державної влади, правового статусу місцевих Рад, органів самоорганізації населення.

Стаття 5. Функції прокуратури

Прокуратура України становить єдину систему, на яку відповідно до Конституції України та цього Закону покладаються такі функції:

1) підтримання державного обвинувачення в суді;

2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом;

3) нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

На прокуратуру не може покладатися виконання функцій, не передбачених Конституцією України і цим Законом.

Стаття 6. Принципи організації і діяльності прокуратури

Органи прокуратури України:

1) становлять єдину централізовану систему, яку очолює Генеральний прокурор України, з підпорядкуванням нижчестоящих прокурорів вищестоящим;

2) здійснюють свої повноваження на підставі додержання Конституції України та чинних на території республіки законів, незалежно від будь-яких органів державної влади, посадових осіб, а також рішень громадських об'єднань чи їх органів;

3) захищають у межах своєї компетенції права і свободи громадян на засадах їх рівності перед законом, незалежно від національного чи соціального походження, мови, освіти, ставлення до релігії, політичних переконань, службового чи майнового стану та інших ознак;

4) вживають заходів до усунення порушень закону, від кого б вони не виходили, поновлення порушених прав і притягнення у встановленому законом порядку до відповідальності осіб, які допустили ці порушення;

5) діють гласно, інформують державні органи влади, громадськість про стан законності та заходи щодо її зміцнення.

Працівники прокуратури не можуть належати до будь-яких політичних партій чи рухів.

Стаття 7. Гарантії незалежності прокуратури у здійсненні повноважень

Втручання органів державної влади і органів місцевого самоврядування, посадових осіб, засобів масової інформації, громадсько-політичних організацій (рухів) та їх представників у діяльність прокуратури по нагляду за додержанням законів або по розслідуванню діянь, що містять ознаки злочину, забороняється.

Вплив у будь-якій формі на працівника прокуратури з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися прийняття неправомірного рішення тягне за собою відповідальність, передбачену законом.

Звернення представників влади, інших посадових осіб до прокурора з приводу конкретних справ і матеріалів, що знаходяться у провадженні прокуратури, не можуть містити будь-яких вказівок або вимог щодо результатів їх вирішення.

Ніхто не має права без дозволу прокурора або слідчого розголошувати дані перевірок і попереднього слідства до їх закінчення.

Стаття 8. Обов'язковість виконання вимог прокурора

Вимоги прокурора, які відповідають чинному законодавству, є обов'язковими для всіх органів, підприємств, установ, організацій, посадових осіб та громадян і виконуються невідкладно або у передбачені законом чи визначені прокурором строки.

Статистична та інша інформація або їх копії, необхідні для здійснення прокурорського нагляду чи розслідування, видаються на вимогу прокурора або слідчого безкоштовно.

Невиконання без поважних причин законних вимог прокурора тягне за собою передбачену законом відповідальність.

Посадові особи і громадяни зобов'язані з'являтися за викликом прокурора і давати пояснення з обставин, які з'ясовуються прокурорською перевіркою. В разі ухилення від прибуття посадова особа або громадянин за постановою прокурора можуть бути доставлені примусово органами міліції.

Стаття 9. Участь у засіданнях органів державної влади і управління

Генеральний прокурор України, його заступники мають право брати участь у засіданнях Верховної Ради України та її органів, Кабінету Міністрів України, колегій міністерств та інших центральних органів виконавчої влади.

Генеральний прокурор України, прокурор Автономної Республіки Крим, їх заступники мають право брати участь у засіданнях Верховної Ради Автономної Республіки Крим та її органів, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, колегій міністерств, комітетів і відомств Автономної Республіки Крим, а також місцевих Рад, їх виконавчих комітетів, комісій, інших органів управління.

Прокурори областей, міст Києва і Севастополя, районні, міжрайонні, міські, транспортні та інші прирівняні до них прокурори, заступники і помічники прокурорів мають право брати участь у засіданнях Рад відповідного рівня, їх виконавчих комітетів, інших органів місцевого самоврядування.

Прокурори не можуть входити до складу комісій, комітетів та інших колегіальних органів, утворюваних Радами або їх виконавчими органами.

Стаття 11. Право невідкладного прийому

Генеральний прокурор України має право бути невідкладно прийнятим Головою Верховної Ради України, Президентом України, Прем'єр-міністром України.

Прокурор Автономної Республіки Крим має право бути невідкладно прийнятим Головою Верховної Ради Автономної Республіки Крим і головою Уряду Автономної Республіки Крим.

Прокурори областей, міст Києва і Севастополя, районні, міські і прирівняні до них інші прокурори мають право бути невідкладно прийнятими керівниками, іншими посадовими особами відповідних органів державної влади та управління, підприємств, установ і організацій.

Стаття 12. Розгляд заяв і скарг

Прокурор розглядає заяви і скарги про порушення прав громадян та юридичних осіб, крім скарг, розгляд яких віднесено до компетенції суду.

Прокурор здійснює нагляд за додержанням вимог законодавства щодо порядку розгляду скарг всіма органами, підприємствами, установами, організаціями та посадовими особами.

Прокурор проводить особистий прийом громадян.

Прийняте прокурором рішення може бути оскаржено вищестоящому прокурору або до суду.

Після прийняття рішення по скарзі Генеральним прокурором України провадження по таких скаргах в органах прокуратури припиняється.

Розділ II

СИСТЕМА, СТРУКТУРА І ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

Стаття 13. Система органів прокуратури

Систему органів прокуратури становлять: Генеральна прокуратура України, прокуратури Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя (на правах обласних), міські, районні, міжрайонні, інші прирівняні до них прокуратури, а також військові прокуратури.

До органів військових прокуратур належать військові прокуратури регіонів і військова прокуратура Військово-Морських Сил України (на правах обласних), військові прокуратури гарнізонів (на правах міських).

Стаття 15. Повноваження Генерального прокурора України по керівництву органами прокуратури

Генеральний прокурор України:

1) спрямовує роботу органів прокуратури і здійснює контроль за їх діяльністю;

2) призначає першого заступника, заступників Генерального прокурора України, керівників структурних підрозділів, головного бухгалтера, інших працівників Генеральної прокуратури України;

3) затверджує структуру і штатну чисельність підпорядкованих органів прокуратури, розподіляє кошти на їх утримання;

4) призначає за погодженням з Верховною Радою Автономної Республіки Крим прокурора Автономної Республіки Крим;

5) призначає заступників прокурора Автономної Республіки Крим, прокурорів областей, міст Києва і Севастополя, їх заступників, міських, районних, міжрайонних, а також прирівняних до них інших прокурорів;

6) відповідно до законодавства визначає порядок прийняття, переміщення та звільнення прокурорів, слідчих прокуратури та інших

спеціалістів, за винятком осіб, призначення яких передбачено цим Законом;

7) відповідно до законів України видає обов'язкові для всіх органів прокуратури накази, розпорядження, затверджує положення та інструкції;

8) присвоює класні чини згідно з Положенням про класні чини працівників прокуратури. Вносить подання Президенту України про присвоєння класних чинів державного радника юстиції 1, 2 і 3 класів.

Вказівки Генерального прокурора України з питань розслідування є обов'язковими для виконання всіма органами дізнання і попереднього слідства.

Стаття 16. Прокуратури Автономної Республіки Крим, областей, районні і міські прокуратури

Прокуратури Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, міські, районні, міжрайонні, районні в містах, а також інші прокуратури очолюють відповідні прокурори.

Прокурори Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя та інші прокурори (на правах обласних):

1) призначають на посади і звільняють працівників, крім тих, яких призначає Генеральний прокурор України;

2) за погодженням з Генеральним прокурором України вносять зміни до встановлених штатів підлеглих їм прокуратур в межах затвердженої чисельності і фонду заробітної плати.

У прокуратурах Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя та інших прокуратурах (на правах обласних) утворюються колегії у складі прокурора (голова), його заступників, інших керівних працівників. Персональний склад колегії затверджується Генеральним прокурором України.

Стаття 17. Слідчі прокуратури

У Генеральній прокуратурі України, прокуратурі Автономної Республіки Крим є старші слідчі в особливо важливих справах і слідчі в особливо важливих справах; у прокуратурах областей, міст та інших прирівняних до них прокуратурах можуть бути слідчі в особливо важливих справах і старші слідчі; у районних, міжрайонних, міських – старші слідчі і слідчі.

Слідчі прокуратури провадять попереднє слідство у справах про діяння, що містять ознаки злочину, віднесені законом до їх підслідності, а також в інших справах, переданих їм прокурором.

Розділ III

ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД

Глава 1. НАГЛЯД ЗА ДОДЕРЖАННЯМ І ЗАСТОСУВАННЯМ ЗАКОНІВ

Стаття 19. Предмет нагляду за додержанням і застосуванням законів

Предметом нагляду за додержанням і застосуванням законів є:

1) відповідність актів, які видаються всіма органами, підприємствами, установами, організаціями та посадовими особами, вимогам Конституції України та чинним законам;

2) додержання законів про недоторканність особи, соціально-економічні, політичні, особисті права і свободи громадян, захист їх честі і гідності, якщо законом не передбачений інший порядок захисту цих прав;

3) додержання законів, що стосуються економічних, міжнародних відносин, охорони навколишнього середовища, митниці та зовнішньоекономічної діяльності.

Перевірка виконання законів проводиться за заявами та іншими повідомленнями про порушення законності, що вимагають прокурорського реагування, а за наявності приводів – також з власної ініціативи прокурора. Прокуратура не підміняє органи відомчого управління та контролю і не втручається у господарську діяльність, якщо така діяльність не суперечить чинному законодавству.

Стаття 21. Протест прокурора

Протест на акт, що суперечить закону, приноситься прокурором, його заступником до органу, який його видав, або до вищестоящего органу. У такому ж порядку приноситься протест на незаконні рішення чи дії посадової особи.

У протесті прокурор ставить питання про скасування акта або приведення його у відповідність з законом, а також припинення незаконної дії посадової особи, поновлення порушеного права.

Протест прокурора зупиняє дію опротестованого акта і підлягає обов'язковому розгляду відповідним органом або посадовою особою у десятиденний строк після його надходження. Про наслідки розгляду протесту в цей же строк повідомляється прокурору.

У разі відхилення протесту або ухилення від його розгляду прокурор може звернутися з заявою до суду про визнання акта незаконним. Заяву до суду може бути подано протягом п'ятнадцяти днів з моменту одержання повідомлення про відхилення протесту або

закінчення передбаченого законом строку для його розгляду. Подача такої заяви зупиняє дію правового акта.

Стаття 22. Припис прокурора

Письмовий припис про усунення порушень закону вноситься прокурором, його заступником органу чи посадовій особі, які допустили порушення, або вищестоящому у порядку підпорядкованості органу чи посадовій особі, які правомочні усунути порушення.

Письмовий припис вноситься у випадках, коли порушення закону має очевидний характер і може завдати істотної шкоди інтересам держави, підприємства, установи, організації, а також громадянам, якщо не буде негайно усунуто. Припис підлягає негайному виконанню, про що повідомляється прокурору.

Орган чи посадова особа можуть оскаржити припис вищестоящому прокурору, який зобов'язаний розглянути скаргу протягом десяти днів, або до суду.

Стаття 23. Подання прокурора

Подання з вимогами усунення порушень закону, причин цих порушень і умов, що їм сприяють, вноситься прокурором, його заступником у державний орган, громадську організацію або посадовій особі, які наділені повноваженням усунути порушення закону, і підлягає невідкладному розгляду. Не пізніше як у місячний строк має бути вжито відповідних заходів до усунення порушень закону, причин та умов, що їм сприяють, і про наслідки повідомлено прокурору.

Колегіальний орган, якому внесено подання, повідомляє про день засідання прокурору, який вправі особисто взяти участь у його розгляді.

Стаття 24. Постанова прокурора

У разі порушення закону посадовою особою або громадянином прокурор, його заступник, залежно від характеру порушення закону, виносить мотивовану постанову про дисциплінарне провадження, провадження про адміністративне правопорушення або про порушення кримінальної справи щодо цих осіб.

Постанова про порушення дисциплінарного провадження або провадження про адміністративне правопорушення підлягає розгляду повноважною посадовою особою або відповідним органом у десятиденний строк після її надходження, якщо інше не встановлено законом.

Глава 3. ПІДТРИМАННЯ ДЕРЖАВНОГО ОБВИНУВАННЯ ТА ПРЕДСТАВНИЦТВО ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯНИНА АБО ДЕРЖАВИ В СУДІ

Стаття 34. Завдання прокурора в судовому процесі

Прокурор, який бере участь в розгляді справ у судах, додержуючи принципу незалежності суддів і підкорення їх тільки закону, сприяє виконанню вимог закону про всебічний, повний і об'єктивний розгляд справ та постановленню судових рішень, що ґрунтуються на законі.

Стаття 35. Повноваження прокурора

Прокурор може вступити у справу в будь-якій стадії процесу, якщо цього вимагає захист конституційних прав громадян, інтересів держави та суспільства, і зобов'язаний своєчасно вжити передбачених законом заходів до усунення порушень закону, хоч би від кого вони виходили.

Прокурор має рівні права з іншими учасниками судового засідання.

Обсяг і межі повноважень прокурора, який бере участь у судовому процесі, визначаються цим Законом та процесуальним законодавством України.

Стаття 36. Підтримання державного обвинувачення в суді

Прокурор бере участь в судовому розгляді кримінальних справ залежно від характеру і ступеня суспільної небезпеки діяння. Підтримуючи державне обвинувачення, прокурор бере участь у дослідженні доказів, подає суду свої міркування щодо застосування кримінального закону та міри покарання підсудному. При цьому прокурор керується вимогами закону і об'єктивною оцінкою зібраних по справі доказів.

У разі, коли при розгляді справи прокурор дійде висновку, що дані судового слідства не підтверджують обвинувачення підсудного, він зобов'язаний відмовитись від обвинувачення.

Під час судового розгляду до закінчення судового слідства прокурор вправі змінити пред'явлене особі обвинувачення.

Стаття 36–1. Представництво прокуратурою інтересів громадянина або держави в суді

Представництво прокуратурою інтересів громадянина або держави в суді полягає у здійсненні прокурорами від імені держави процесуальних та інших дій, спрямованих на захист у суді інтересів громадянина або держави у випадках, передбачених законом.

Підставою представництва у суді інтересів громадянина є його неспроможність через фізичний чи матеріальний стан, похилий вік або з інших поважних причин самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження, а

інтересів держави – наявність порушень або загрози порушень економічних, політичних та інших державних інтересів внаслідок протиправних дій (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб, що вчиняються у відносинах між ними або з державою.

Формами представництва є:

звернення до суду з позовами або заявами про захист прав і свобод іншої особи, невизначеного кола осіб, прав юридичних осіб, коли порушуються інтереси держави, або про визнання незаконними правових актів, дій чи рішень органів і посадових осіб;

участь у розгляді судами справ;

внесення апеляційного, касаційного подання на судові рішення або заяви про їх перегляд за нововиявленими обставинами.

З метою вирішення питання наявності підстав для внесення касаційного подання у справі, розглянутій без участі прокурора, прокурор має право знайомитися з матеріалами справи в суді, робити виписки з неї, отримувати копії документів, що знаходяться у справі.

Прокурор самостійно визначає підстави для представництва у судах, форму його здійснення і може здійснювати представництво в будь-якій стадії судочинства в порядку, передбаченому процесуальним законом.

Стаття 37. Апеляційне, касаційне подання прокурора

Право внесення апеляційного, касаційного і окремого подання на вироки, рішення, ухвали і постанови судів надається прокурору і заступнику прокурора в межах їх компетенції, незалежно від їх участі в розгляді справи в суді першої інстанції. Помічники прокурора, прокурори управлінь і відділів можуть вносити апеляційні, касаційні і окремі подання тільки у справах, в розгляді яких вони брали участь.

Стаття 43. Подання Генерального прокурора України щодо роз'яснень судам з питань застосування законів

Генеральний прокурор України має право вносити на розгляд Пленуму Верховного Суду України подання щодо роз'яснень судам з питань застосування законів при розгляді кримінальних, цивільних справ і справ про адміністративні правопорушення.

Глава 4. НАГЛЯД ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНІВ ПРИ ВИКОНАННІ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ, А ТАКОЖ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ІНШИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСОВОГО ХАРАКТЕРУ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОБМЕЖЕННЯМ ОСОБИСТОЇ СВОБОДИ ГРОМАДЯН

Стаття 44. Предмет нагляду і повноваження прокурора

Предметом нагляду є додержання законності під час перебування осіб у місцях тримання затриманих, попереднього ув'язнення, в установах виконання покарань, інших установах, що

виконують покарання або заходи примусового характеру, які призначаються судом, додержання встановленого кримінально-виконавчим законодавством порядку та умов тримання або відбування покарання особами у цих установах, їх прав і виконання ними своїх обов'язків.

Прокурор, який здійснює нагляд, має право:

1) у будь-який час відвідувати місця тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установи, в яких засуджені відбувають покарання, установи для примусового лікування і перевиховання, опитувати осіб, що там перебувають, знайомитись з документами, на підставі яких ці особи затримані, заарештовані, засуджені або до них застосовано заходи примусового характеру;

2) перевіряти законність наказів, розпоряджень і постанов адміністрації цих установ, зупиняти виконання таких актів, опротестовувати або скасовувати їх у разі невідповідності законодавству, вимагати від посадових осіб пояснень з приводу допущених порушень;

3) прокурор зобов'язаний негайно звільнити особу, яка незаконно перебуває в місцях тримання затриманих, попереднього ув'язнення, обмеження чи позбавлення волі або в установі для виконання заходів примусового характеру.

Розділ IV

КАДРИ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

Стаття 46. Вимоги до осіб, які призначаються на посади прокурорів і слідчих

Прокурорами і слідчими можуть призначатися громадяни України, які мають вищу юридичну освіту, необхідні ділові і моральні якості. Особи, які не мають досвіду практичної роботи за спеціальністю, проходять в органах прокуратури стажування строком до одного року. Порядок стажування визначається Генеральним прокурором України.

Особи, вперше призначені на посади помічників прокурорів, прокурорів управлінь, відділів, слідчих прокуратури, приймають «Присягу працівника прокуратури». Текст присяги затверджується Верховною Радою України. Процедура її прийняття визначається Генеральним прокурором України.

На посади прокурорів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя та прирівняних до них прокурорів призначаються особи віком не молодше 30 років, які мають стаж роботи в органах прокуратури або на судових посадах не менше семи

років; на посади районних і міських прокурорів – віком не молодше 25 років із стажем роботи в органах прокуратури або на судових посадах не менше трьох років.

Прокурори і слідчі прокуратури підлягають атестації один раз у п'ять років. Порядок атестації визначається Генеральним прокурором України.

Сумісництво служби в органах прокуратури з роботою на підприємствах, в установах чи організаціях, а також з будь-яким підприємництвом не допускається, за винятком наукової і педагогічної діяльності.

Не можуть бути прийняті на посаду прокурора або слідчого прокуратури особи, які були засуджені за вчинення злочину, за винятком реабілітованих.

Стаття 46–1. Кадри органів військової прокуратури

Військовими прокурорами і слідчими призначаються громадяни України з числа офіцерів, які проходять військову службу або перебувають у запасі і мають вищу юридичну освіту.

Військовослужбовці військових прокуратур у своїй діяльності керуються Законом України «Про прокуратуру» і проходять службу відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» та інших законодавчих актів України, якими встановлено правові та соціальні гарантії, пенсійне, медичне та інші види постачання і забезпечення, передбачені законодавством для осіб офіцерського складу Збройних Сил України.

Стаття 47. Класні чини працівників органів прокуратури

Прокурорам і слідчим органів прокуратури, працівникам науково-навчальних закладів прокуратури присвоюються класні чини залежно до займаних посад і стажу роботи.

Порядок присвоєння і позбавлення класних чинів визначається Положенням про класні чини працівників прокуратури України, яке затверджується Верховною Радою України.

Класні чини державного радника юстиції України, державного радника юстиції 1, 2 і 3 класів присвоюються Президентом України, інші класні чини присвоюються Генеральним прокурором України.

Голова Верховної Ради України

Л. КРАВЧУК

м. Київ, 5 листопада 1991 року
№ 1789-ХІІ

ЗАКОН УКРАЇНИ
Про державну виконавчу службу
(Витяг)

Розділ I
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Завдання державної виконавчої служби

Державна виконавча служба входить до системи органів Міністерства юстиції України і здійснює виконання рішень судів, третейських судів та інших органів, а також посадових осіб (далі – рішень) відповідно до законів України.

Завданням державної виконавчої служби є своєчасне, повне і неупереджене примусове виконання рішень, передбачених законом.

Стаття 2. Правова основа діяльності державної виконавчої служби

Правову основу діяльності державної виконавчої служби становлять Конституція України, цей Закон, інші закони та нормативно-правові акти, що прийняті на їх виконання.

Стаття 3. Органи державної виконавчої служби

Органами державної виконавчої служби є:

Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України;

відділи державної виконавчої служби Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського та Севастопольського міських управлінь юстиції;

районні, міські (міст обласного значення), районні в містах відділи державної виконавчої служби відповідних управлінь юстиції.

Виконання рішень, перелік яких встановлено законом, покладається на державних виконавців.

Районні, міські (міст обласного значення), районні в містах відділи державної виконавчої служби є юридичними особами... .

Стаття 4. Державні виконавці

Відповідно до цього Закону державними виконавцями є заступник директора Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України – начальник відділу примусового виконання рішень, заступник начальника відділу примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, головний державний виконавець, старший державний виконавець, державний виконавець відділу

примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, начальники підрозділів примусового виконання рішень відділу державної виконавчої служби Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського та Севастопольського міських управлінь юстиції, їх заступники, головні державні виконавці, старші державні виконавці, державні виконавці підрозділів примусового виконання рішень відділів державної виконавчої служби Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського та Севастопольського міських управлінь юстиції, начальник, заступник начальника, головний державний виконавець, старший державний виконавець, державний виконавець районного, міського (міста обласного значення), районного в місті відділу державної виконавчої служби.

Державний виконавець є представником влади і здійснює примусове виконання судових рішень, постановлених іменем України, та рішень інших органів (посадових осіб), виконання яких покладено на державну виконавчу службу, у порядку, передбаченому законом.

Розділ II

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

Стаття 6. Правовий статус працівників органів державної виконавчої служби

Працівники органів державної виконавчої служби (державні виконавці, керівні працівники і спеціалісти Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, відділів державної виконавчої служби Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського та Севастопольського міських управлінь юстиції, районних, міських (міст обласного значення), районних у містах відділів державної виконавчої служби відповідних управлінь юстиції є державними службовцями... .

Стаття 7. Забезпечення прав громадян і юридичних осіб

Працівник органу державної виконавчої служби зобов'язаний сумлінно виконувати службові обов'язки, не допускати в своїй діяльності порушення прав громадян та юридичних осіб, гарантованих Конституцією України та законами України.

Розділ III

ПОРЯДОК ПРИЗНАЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

Стаття 8. Вимоги, що пред'являються до державних виконавців
Державним виконавцем може бути громадянин України, який має юридичну освіту, здатний за своїми особистими і діловими якостями виконувати покладені на нього обов'язки.

Заступником директора Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України – начальником відділу примусового виконання рішень, заступником начальника відділу примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, головним державним виконавцем, старшим державним виконавцем Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, начальником підрозділу примусового виконання рішень відділу державної виконавчої служби Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського та Севастопольського міських управлінь юстиції, його заступником, головним державним виконавцем, старшим державним виконавцем підрозділу примусового виконання рішень відділу державної виконавчої служби Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського та Севастопольського міських управлінь юстиції, начальником районного, міського (міста обласного значення), районного в місті відділу державної виконавчої служби відповідного управління юстиції призначається громадянин, який постійно проживає на території України не менше п'яти років, має вищу юридичну освіту і стаж юридичної роботи не менш як три роки.

Не можуть бути призначеними на посаду державного виконавця особи, відносно яких існують обмеження, передбачені Законом України «Про державну службу».

Розділ IV

КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ДЕРЖАВНИХ ВИКОНАВЦІВ

Стаття 10. Контроль за діяльністю державних виконавців

Контроль за діяльністю державних виконавців здійснюють Міністерство юстиції України через Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, а Головне управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній

Республіці Крим, обласні, Київське та Севастопольське міські управління юстиції – через відповідні відділи державної виконавчої служби.

Стаття 13. Оскарження дій або бездіяльності державних виконавців

Дії або бездіяльність державного виконавця можуть бути оскаржені до вищестоящої посадової особи або до суду у порядку, встановленому законом.

Розділ V

ПРАВОВИЙ І СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ДЕРЖАВНИХ ВИКОНАВЦІВ

Стаття 14. Правовий захист державних виконавців

Державний виконавець перебуває під захистом закону.

Держава гарантує захист здоров'я, честі, гідності, житла, майна державних виконавців та членів їхніх сімей від злочинних посягань та інших протиправних дій.

Образа державного виконавця, опір, погроза, насильство, незаконне втручання в діяльність державного виконавця по виконанню рішень та інші дії, які перешкоджають виконанню покладених на нього обов'язків, тягнуть за собою кримінальну, адміністративну чи іншу встановлену законом відповідальність.

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ, 24 березня 1998 року
№ 202/98-ВР

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про міліцію (Витяг)

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Міліція в Україні

Міліція в Україні – державний озброєний орган виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань.

Стаття 2. Основні завдання міліції

Основними завданнями міліції є:

забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів;

запобігання правопорушенням та їх припинення;

охорона і забезпечення громадського порядку;

виявлення і розкриття злочинів, розшук осіб, які їх вчинили;

забезпечення безпеки дорожнього руху;

захист власності від злочинних посягань;

виконання кримінальних покарань і адміністративних стягнень;

участь у поданні соціальної та правової допомоги громадянам,

сприяння у межах своєї компетенції державним органам,

підприємствам, установам і організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків.

Стаття 3. Принципи діяльності міліції

Діяльність міліції будується на принципах законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами, громадськими організаціями й населенням. Діяльність міліції є гласною. Не підлягають розголошенню відомості, що становлять державну або службову таємницю. У підрозділах міліції не допускається діяльність політичних партій, рухів та інших громадських об'єднань, що мають політичну мету. При виконанні службових обов'язків працівники міліції незалежні від впливу будь-яких політичних, громадських об'єднань.

Стаття 4. Правова основа діяльності міліції

Правовою основою діяльності міліції є: Конституція України, цей Закон, інші законодавчі акти України, постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти Міністерства внутрішніх справ України,

Загальна декларація прав людини, міжнародні правові норми, ратифіковані у встановленому порядку.

Стаття 5. Діяльність міліції та права громадян

Міліція виконує свої завдання неупереджено, у точній відповідності з законом. Ніякі виняткові обставини або вказівки службових осіб не можуть бути підставою для будь-яких незаконних дій або бездіяльності міліції. Для забезпечення громадського порядку працівники міліції зобов'язані вживати заходів незалежно від свого підпорядкування. Міліція поважає гідність особи і виявляє до неї гуманне ставлення, захищає права людини незалежно від її соціального походження, майнового та іншого стану, расової та національної належності, громадянства, віку, мови та освіти, ставлення до релігії, статті, політичних та інших переконань. При звертанні до громадянина працівник міліції зобов'язаний назвати своє прізвище, звання та пред'явити на його вимогу службове посвідчення. У взаємовідносинах з громадянами працівник міліції повинен виявляти високу культуру і такт. Міліція не розголошує відомостей, що стосуються особистого життя людини, принижують її честь і гідність, якщо виконання обов'язків не вимагає іншого. Міліція тимчасово, в межах чинного законодавства, обмежує права і свободи громадян, й зобов'язана дати їм пояснення з цього приводу.

Міліція:

забезпечує затриманим та заарештованим (взятим під варту) особам з моменту затримання або арешту (взяття під варту) право захищати себе особисто та користуватися правовою допомогою захисника, реалізацію інших прав затриманих і заарештованих (взятих під варту) осіб; негайно, але не пізніше як через дві години після затримання або арешту (взяття під варту) осіб повідомляє про їх місцеперебування родичам та у разі заявлення усної або письмової вимоги – захиснику, а також адміністрації за місцем роботи чи навчання; забезпечує харчування затриманих осіб три рази на добу за єдиними нормами, встановленими Кабінетом Міністрів України; у разі необхідності вживає заходів щодо негайного надання медичної та іншої допомоги затриманим та заарештованим (взятим під варту) особам.

У разі заявлення затриманими або заарештованими (взятими під варту) особами усної або письмової вимоги про залучення захисника працівники міліції не мають права вимагати від них надання будь-яких пояснень або свідчень до прибуття захисника. Про заявлення вимоги про залучення захисника або про відмову у залученні захисника у протоколі затримання або постанові про арешт (взяття

під варту) робиться відповідний запис, який скріплюється підписом затриманої або заарештованої (взятої під варту) особи.

Особам при затриманні або арешті (взяті під варту) працівниками міліції:

повідомляються підстави та мотиви такого затримання або арешту (взяття під варту), роз'яснюється право оскаржувати їх у суді;

надаються усно роз'яснення частини першої статті 63 Конституції України, права відмовитися від надання будь-яких пояснень або свідчень до прибуття захисника та одночасно в друкованому вигляді – роз'яснення статей 28, 29, 55, 56, 59, 62 і 63 Конституції України та прав осіб, затриманих або заарештованих (взятих під варту), встановлених законами, у тому числі права здійснювати захист своїх прав та інтересів особисто або за допомогою захисника з моменту затримання або арешту (взяття під варту) особи, права відмовитися від надання будь-яких пояснень або свідчень до прибуття захисника;

забезпечується можливість з моменту затримання або арешту (взяття під варту) захищати себе особисто та користуватися правовою допомогою захисника.

У разі невиконання працівниками міліції вимог, встановлених цією статтею, особа, права якої були порушені, та/або її представники (родичі, захисник) можуть звернутися до суду із заявою про відшкодування шкоди у встановленому законом порядку. При цьому такі особи звільняються від сплати державного мита. Відшкодуванню підлягають у повному обсязі:

1) заробіток та інші грошові доходи, які особа втратила внаслідок незаконних дій або бездіяльності працівників міліції;

2) майно (в тому числі гроші, грошові вклади і відсотки по них, цінні папери та відсотки по них, частка у статутному фонді господарського товариства, учасником якого був громадянин, та прибуток, який він не отримав відповідно до цієї частки, інші цінності), вартість вилученого майна, якщо його повернення в натурі та в тому ж стані стало неможливим;

3) суми, сплачені громадянином у зв'язку з поданням йому юридичної допомоги;

4) моральна шкода.

Відшкодування моральної шкоди провадиться у разі, коли незаконні дії або бездіяльність працівників міліції завдали моральної втрати громадянину, моральних страждань, призвели до порушення його нормальних життєвих зв'язків, вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя.

Моральною шкодою визнаються страждання, заподіяні громадянинуві внаслідок фізичного чи психічного впливу, що призвело до погіршення або позбавлення можливостей реалізації ним своїх звичок і бажань, погіршення відносин з оточуючими людьми, інших негативних наслідків морального характеру. Працівники органів міліції несуть матеріальну відповідальність за шкоду, завдану незаконними діями або бездіяльністю в межах, встановлених законом

У приміщеннях і на виділених територіях, де знаходяться органи і підрозділи міліції, забороняється організація діяльності суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та виду господарської діяльності.

Стаття 6. Сприяння державних органів, громадських об'єднань, трудових колективів і громадян у виконанні завдань міліції Державні органи, громадські об'єднання, службові особи, трудові колективи, громадяни зобов'язані сприяти міліції в охороні громадського порядку і боротьбі із злочинністю. Примусове залучення громадян до співробітництва з міліцією забороняється.

Стаття 7. Організація міліції та її підпорядкованість

Міліція є єдиною системою органів, яка входить до структури Міністерства внутрішніх справ України, виконує адміністративну, профілактичну, оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну, виконавчу та охоронну (на договірних засадах) функції. Вона складається з підрозділів:

- кримінальної міліції;
- міліції громадської безпеки;
- транспортної міліції;
- державної автомобільної інспекції;
- міліції охорони;
- судової міліції;
- спеціальної міліції.

Для забезпечення громадського порядку на об'єктах і територіях, які мають особливе народногосподарське значення або постраждали від стихійного лиха, екологічного забруднення, катастрофи, Міністерством внутрішніх справ України з дозволу Кабінету Міністрів України можуть створюватись спеціальні підрозділи міліції.

На території України забороняється створення військових або інших збройних формувань чи груп, не передбачених законодавством України. У своїй діяльності міліція підпорядковується Міністерству внутрішніх справ України. Міністр внутрішніх справ України здійснює керівництво всією міліцією України.

Розділ II

ОБОВ'ЯЗКИ І ПРАВА МІЛІЦІЇ

Стаття 10. Основні обов'язки міліції

Міліція відповідно до своїх завдань зобов'язана:

- 1) забезпечувати безпеку громадян і громадський порядок;
- 2) виявляти, запобігати, припиняти та розкривати злочини, вживати з цією метою оперативно-розшукових та профілактичних заходів, передбачених чинним законодавством;
- 3) приймати і реєструвати заяви й повідомлення про злочини та адміністративні правопорушення, своєчасно приймати по них рішення;
- 4) здійснювати досудову підготовку матеріалів за протокольною формою, провадити дізнання у межах, визначених кримінально-процесуальним законодавством;
- 5) припиняти адміністративні правопорушення і здійснювати провадження у справах про них;
- 6) виявляти причини й умови, що сприяють вчиненню правопорушень, вживати в межах своєї компетенції заходів до їх усунення; брати участь у правовому вихованні населення;
- 7) проводити профілактичну роботу серед осіб, схильних до вчинення злочинів, здійснювати адміністративний нагляд за особами, щодо яких його встановлено, а також контроль за засудженими до кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі;
- 8) виконувати в межах своєї компетенції кримінальні покарання та адміністративні стягнення;
- 9) розшукувати осіб, які переховуються від органів дізнання, слідства і суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, передбачених законодавством;
- 10) проводити криміналістичні дослідження за матеріалами оперативно-розшукової діяльності, забезпечувати у встановленому порядку участь спеціалістів криміналістичної служби у слідчих діях;
- 11) виконувати прийняті в установленому законом порядку і в межах своєї компетенції рішення прокурора, слідчого, суду;
- 12) забезпечувати в межах своєї компетенції безпеку дорожнього руху, додержання законів, правил і нормативів у цій сфері.
- 13) давати відповідно до законодавства дозвіл на придбання, зберігання, носіння і перевезення зброї, боєприпасів, вибухових речовин та матеріалів, інших предметів і речовин, щодо зберігання і використання яких встановлено спеціальні правила, а також на

відкриття об'єктів, де вони використовуються, контролювати додержання зазначених правил та функціонування цих об'єктів;

14) контролювати додержання громадянами та службовими особами встановлених законодавством правил паспортної системи, в'їзду, виїзду, перебування в Україні і транзитного проїзду через її територію іноземних громадян та осіб без громадянства;

15) повідомляти відповідним державним органам і громадським об'єднанням про аварії, пожежі, катастрофи, стихійне лихо та інші надзвичайні події, вживати невідкладних заходів для ліквідації їх наслідків, врятування людей і подання їм допомоги, охорони майна, що залишилось без нагляду;

16) брати участь у проведенні карантинних заходів під час епідемій та епізоотій;

17) сприяти забезпеченню відповідно до законодавства режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації в разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості;

18) охороняти на договірних засадах майно громадян, колективне і державне майно, а також майно іноземних держав, міжнародних організацій, іноземних юридичних осіб та громадян, осіб без громадянства;

19) забезпечувати збереження знайдених, вилучених у затриманих і заарештованих осіб і зданих у міліцію документів, речей, цінностей та іншого майна, вживати заходів до повернення їх законним власникам. Міліція несе відповідальність за збереження зданих цінностей і майна;

20) охороняти, конвоювати та тримати затриманих і взятих під варту осіб;

21) у встановленому порядку виявляти і повідомляти закладам охорони здоров'я про осіб, які становлять групу ризику захворювання на СНІД, і здійснювати за поданням закладу охорони здоров'я з санкції прокурора привід цих осіб, а також інфікованих вірусом імунодефіциту людини, хворих на венеричні захворювання, хронічний алкоголізм і наркоманів, які вводять наркотичні засоби шляхом ін'єкцій, для обов'язкового обстеження і лікування;

21–1) здійснювати за рішенням суду привід осіб, хворих на заразні форми туберкульозу, до протитуберкульозного закладу;

22) здійснювати привід до відповідних державних органів або установ згідно з чинним законодавством та з санкції прокурора громадян, які ухиляються від призову на військову службу;

23) подавати у межах наданих прав допомогу народним депутатам, представникам державних органів і громадських об'єднань у здійсненні їх законної діяльності, якщо їм чиниться протидія або загрожує небезпека з боку правопорушників;

24) подавати у межах наявних можливостей невідкладну, у тому числі медичну, допомогу особам, які потерпіли від правопорушень і нещасних випадків, перебувають у безпорадному або небезпечному для життя і здоров'я стані, а також неповнолітнім, які залишились без опікування;

25) забезпечувати у порядку, встановленому законодавством України, безпеку осіб, взятих під захист;

26) забезпечувати в межах своїх повноважень виконання та контроль рішень сільських, селищних, міських рад із питань охорони громадського порядку, торгівлі, утримання тварин у домашніх умовах, додержання тиші в громадських місцях тощо, а також контролювати утримання в належній чистоті території дворів і прибудинкових територій у містах та інших населених пунктах;

27) забезпечувати громадський порядок під час проведення масових заходів комерційного характеру на кошти організацій або осіб, які їх проводять;

28) забезпечувати згідно із законом підтримання порядку в суді;

29) забезпечувати затриманим або заарештованим (взятим під варту) особам право на юридичний захист;

30) надавати допомогу державному виконавцю при проведенні виконавчих дій у випадках, передбачених законом.

Працівник міліції на території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу в разі звернення до нього громадян або службових осіб з заявою чи повідомленням про події, які загрожують особистій чи громадській безпеці, або у разі безпосереднього виявлення таких зобов'язаний вжити заходів до попередження і припинення правопорушень, рятування людей, подання допомоги особам, які її потребують, встановлення і затримання осіб, які вчинили правопорушення, охорони місця події і повідомити про це в найближчий підрозділ міліції.

Стаття 11. Права міліції

Міліції для виконання покладених на неї обов'язків надається право:

1) вимагати від громадян і службових осіб, які порушують громадський порядок, припинення правопорушень та дій, що перешкоджають здійсненню повноважень міліції;

2) перевіряти у громадян при підозрі у вчиненні правопорушень документи, що посвідчують їх особу;

3) викликати громадян і службових осіб у справах про злочини та у зв'язку з матеріалами, що знаходяться в її провадженні, в разі ухилення без поважних причин від явки за викликом піддавати їх приводу у встановленому законом порядку;

4) виявляти і вести облік осіб, які підлягають профілактичному впливу;

5) затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях;

6) проводити огляд осіб, зазначених у пункті 5 цієї статті, речей, що знаходяться при них, транспортних засобів і вилучати документи та предмети, що можуть бути речовими доказами або використані на шкоду їх здоров'ю;

7) складати протоколи про адміністративні правопорушення, провадити особистий огляд, огляд речей, вилучення речей і документів;

8) у випадках, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення, накладати адміністративні стягнення або передавати матеріали про адміністративні правопорушення на розгляд інших державних органів, товариських судів, громадських об'єднань або трудових колективів;

9) проводити в порядку провадження дізнання і за дорученням слідчих органів у кримінальних справах обшуки, вилучення, допити та інші слідчі дії відповідно до кримінально-процесуального законодавства;

10) здійснювати на підставах і в порядку, встановлених законом, гласні та негласні оперативно-розшукові заходи, фото-, кіно-, відеозйомку і звукозапис, прослухування телефонних розмов з метою розкриття злочинів;

11) проводити фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку, дактилоскопію осіб, які затримані за підозрою у вчиненні злочину або за бродяжництво, взяті під варту, звинувачуються у вчиненні злочину, а також осіб, підданих адміністративному арешту;

12) проводити кіно-, фото- і звукофіксацію як допоміжний засіб попередження протиправних дій та розкриття правопорушень;

13) вести профілактичний облік правопорушників;

14) проводити огляд поклажі, багажу та огляд пасажирів цивільних повітряних, морських і річкових суден, засобів залізничного та автомобільного транспорту згідно з чинним законодавством;

15) входити безперешкодно у будь-який час доби:

а) на територію і в приміщення підприємств, установ і організацій, в тому числі митниці, та оглядати їх з метою припинення злочинів, переслідування осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, при стихійному лихові та інших надзвичайних обставинах;

б) на земельні ділянки, в жилі та інші приміщення громадян у разі переслідування злочинця або припинення злочину, що загрожує життю мешканців, а також при стихійному лихові та інших надзвичайних обставинах;

в) до житла чи до іншого володіння особи, яка перебуває під адміністративним наглядом, з метою перевірки виконання встановлених судом обмежень.

У разі опору, вчинення протидії працівник міліції може вжити заходів до їх подолання, передбачених цим Законом;

16) перебувати на земельних ділянках, в жилих та інших приміщеннях громадян за їхньою згодою, а також на території і в приміщеннях підприємств, установ і організацій з повідомленням про це адміністрації з метою забезпечення безпеки громадян, громадської безпеки, запобігання злочину, виявлення і затримання осіб, які його вчинили;

17) одержувати безперешкодно і безплатно від підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності та об'єднань громадян на письмовий запит відомості (в тому числі й ті, що становлять комерційну та банківську таємницю), необхідні у справах про злочини, що знаходяться у провадженні міліції. Отримання від банків інформації, яка містить банківську таємницю, здійснюється у порядку та обсязі, встановлених Законом України «Про банки і банківську діяльність»;

18) повідомляти з метою профілактичного впливу державним органам, громадським об'єднанням, трудовим колективам і громадськості за місцем проживання особи про факти вчинення нею адміністративного правопорушення;

19) вносити відповідним державним органам, громадським об'єднанням або службовим особам, підприємствам, установам, організаціям обов'язкові до розгляду подання про необхідність усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень;

20) відповідно до своєї компетенції тимчасово обмежувати або забороняти доступ громадян на окремі ділянки місцевості чи об'єкти з метою забезпечення громадського порядку, громадської безпеки, охорони життя і здоров'я людей;

21) обмежувати або забороняти у випадках затримання лочинців, при аваріях, інших надзвичайних обставинах, що загрожують життю і здоров'ю людей, рух транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць і автомобільних доріг;

22) анулювати виданий підприємству, установі й організації дозвіл на придбання, зберігання і використання зброї, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів і речовин при невиконанні встановлених правил користування і поводження з ними;

23) вилучати у громадян і службових осіб предмети і речі, заборонені або обмежені в обороті, а також документи з ознаками підробки, знищувати ці предмети, речі та документи або передавати їх за призначенням у встановленому порядку;

24) вимагати від керівників підприємств, установ і організацій пояснення по фактах порушення законодавства, перевірка додержання якого віднесена до компетенції міліції;

30) зберігати, носити і застосовувати спеціальні засоби та зброю;

31) видавати у разі наявності небезпеки для життя і здоров'я особам, взятим під захист, відповідно до чинного законодавства зброю, спеціальні засоби індивідуального захисту та сповіщення про небезпеку.

Розділ III

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ, СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ І ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Стаття 12. Умови і межі застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї

Міліція має право застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і вогнепальну зброю у випадках і в порядку, передбачених цим Законом.

Застосуванню сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї повинно передувати попередження про намір їх використання, якщо дозволяють обставини. Без попередження фізична сила, спеціальні засоби і зброя можуть застосовуватися, якщо виникла безпосередня загроза життю або здоров'ю громадян чи працівників міліції.

Забороняється застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і вогнепальну зброю до жінок з явними ознаками вагітності, осіб похилого віку або з вираженими ознаками інвалідності та малолітніх, крім випадків вчинення ними групового нападу, що загрожує життю і здоров'ю людей, працівників міліції, або збройного нападу чи збройного опору.

У разі неможливості уникнути застосування сили вона не повинна перевищувати міри, необхідної для виконання покладених на міліцію обов'язків і має зводитись до мінімуму можливості завдання шкоди здоров'ю правопорушників та інших громадян. При завданні шкоди міліція забезпечує подання необхідної допомоги потерпілим внайкоротший строк.

Перевищення повноважень по застосуванню сили, в тому числі спеціальних засобів і зброї, тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Розділ IV

СЛУЖБА В МІЛІЦІЇ

Стаття 16. Особовий склад міліції

Особовий склад міліції складається з працівників, що проходять державну службу в підрозділах міліції, яким відповідно до чинного законодавства присвоєно спеціальні звання міліції.

Стаття 17. Прийняття на службу до міліції

На службу до міліції приймаються на контрактній основі громадяни, здатні за своїми особистими, діловими і моральними якостями, освітнім рівнем, фізичною підготовкою і станом здоров'я виконувати покладені на міліцію завдання. При прийнятті на службу може бути встановлено іспитовий строк до одного року. Не можуть бути прийняті на службу до міліції особи, які раніше засуджувалися за вчинення злочину.

Стаття 18. Проходження служби в міліції

Порядок та умови проходження служби в міліції регламентуються Положенням про проходження служби особовим складом органів внутрішніх справ, затверджуваним Кабінетом Міністрів України. Працівники міліції вправі створювати професійні спілки. Вони не можуть бути членами політичних партій, рухів та інших громадських об'єднань, що мають політичну мету.

Розділ V

ПРАВОВИЙ І СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ТА ЇХ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ

Стаття 20. Правове становище працівників міліції

Працівник міліції є представником державного органу виконавчої влади. Законні вимоги працівників міліції є обов'язковими для виконання громадянами і службовими особами.

Працівник міліції при виконанні покладених на нього обов'язків керується тільки законом, діє в його межах і підпорядковується своїм безпосередньому і прямому начальникам. Ніхто інший, за винятком уповноважених службових осіб, у передбачених законом випадках не вправі втручатися в законну діяльність працівника міліції. Ніхто не має права покласти на працівника міліції виконання обов'язків, не передбачених чинним законодавством. Втручання в діяльність міліції тягне за собою відповідальність за законом.

Розділ VI

КОНТРОЛЬ І НАГЛЯД ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ МІЛІЦІЇ

Стаття 26. Контроль за діяльністю міліції

Контроль за діяльністю міліції здійснюють Кабінет Міністрів України, Міністр внутрішніх справ України і в межах своєї компетенції ради.

Місцеві ради, здійснюючи контроль за роботою міліції, не втручаються в її оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну та адміністративну діяльність.

Стаття 27. Нагляд за додержанням законності у діяльності міліції Нагляд за додержанням законності у діяльності міліції здійснюють Генеральний прокурор України і підлеглі йому прокурори.

Голова Верховної Ради України

Л. КРАВЧУК

м. Київ, 20 грудня 1990 року
№ 565-ХІІ

ЗАКОН УКРАЇНИ Про Службу безпеки України (Витяг)

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Служба безпеки України

Служба безпеки України – державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України. Служба безпеки України підпорядкована Президенту України і підконтрольна Верховній Раді України.

Стаття 2. Завдання Служби безпеки України

На Службу безпеки України покладається у межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці.

До завдань Служби безпеки України також входить попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України.

Стаття 3. Засади діяльності Служби безпеки України

Діяльність Служби безпеки України, її органів і співробітників ґрунтується на засадах законності, поваги до прав і гідності особи, позапартійності та відповідальності перед народом України.

В оперативно-службовій діяльності Служба безпеки України дотримується принципів поєднання єдиноначальності і колегіальності, гласності і конспірації.

Стаття 4. Правова основа діяльності Служби безпеки України

Правову основу діяльності Служби безпеки України становлять Конституція України, цей Закон та інші акти законодавства України, відповідні міжнародні правові акти, визнані Україною.

Стаття 5. Діяльність Служби безпеки України і права людини

Діяльність Служби безпеки України здійснюється на основі дотримання прав і свобод людини. Органи і співробітники Служби

безпеки України повинні поважати гідність людини і виявляти до неї гуманне ставлення, не допускати розголошення відомостей про особисте життя людини. У виняткових випадках з метою припинення та розкриття державних злочинів окремі права та свободи особи можуть бути тимчасово обмежені у порядку і межах, визначених Конституцією та законами України.

Неправомірне обмеження законних прав та свобод людини є неприпустимим і тягне за собою відповідальність згідно з законодавством.

Орган Служби безпеки України у разі порушення його співробітниками при виконанні службових обов'язків прав чи свобод людини повинен вжити заходів до поновлення цих прав та свобод, відшкодування заподіяної моральної і матеріальної шкоди, притягнення винних до відповідальності.

Служба безпеки України на вимогу громадян України у місячний строк зобов'язана дати їм письмові пояснення з приводу обмеження їх прав чи свобод. Такі особи мають право оскаржити до суду неправомірні дії посадових (службових) осіб та органів Служби безпеки України.

Стаття 6. Позапартійність Служби безпеки України

Використання Служби безпеки України в партійних, групових чи особистих інтересах не допускається.

Діяльність партій, рухів та інших громадських об'єднань, що мають політичні цілі, в Службі безпеки України забороняється.

На період служби чи роботи за трудовим договором членство співробітників Служби безпеки України у таких об'єднаннях зупиняється.

Як виняток, дозволяється членство працівників, які уклали трудовий договір із Службою безпеки України, у професійних спілках.

Стаття 8. Відносини Служби безпеки України з державними

органами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами, громадянами та їх об'єднаннями Служба безпеки України взаємодіє з державними органами, підприємствами, установами, організаціями та посадовими особами, які сприяють виконанню покладених на неї завдань.

Громадяни України та їх об'єднання, інші особи сприяють законній діяльності Служби безпеки України на добровільних засадах.

Розділ II

СИСТЕМА І ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Стаття 9. Система Служби безпеки України

Систему Служби безпеки України складають Центральне управління Служби безпеки України, підпорядковані йому регіональні органи, Служба безпеки Республіки Крим, органи військової контррозвідки, військові формування, а також навчальні, науково-дослідні та інші заклади Служби безпеки України.

Організаційна структура Служби безпеки України визначається Президентом України.

Центральне управління Служби безпеки України, інші органи та установи, що входять у систему Служби безпеки України, є юридичними особами, мають печатку із зображенням державного герба України та своїм найменуванням, інші печатки і штампи, рахунки в банках, у тому числі валютні. Для організації і проведення антитерористичних операцій та координації діяльності суб'єктів, які ведуть боротьбу з тероризмом чи залучаються до антитерористичних операцій, при Службі безпеки України функціонує Антитерористичний центр.

Стаття 13. Голова Служби безпеки України

Керівництво всією діяльністю Служби безпеки України, її Центральним управлінням здійснює Голова Служби безпеки України. Він несе персональну відповідальність за виконання завдань, покладених на Службу безпеки України.

Голова Служби безпеки України призначається Верховною Радою України за поданням Президента України.

Голова Служби безпеки України має заступників, які за його поданням призначаються Президентом України.

Стаття 16. Взаємодія Служби безпеки України з органами безпеки іноземних держав

Для вирішення покладених завдань Служба безпеки України може встановлювати контакти з органами безпеки іноземних держав і взаємодіяти з ними на підставі норм міжнародного права, відповідних договорів та угод.

Стаття 17. Взаємодія Служби безпеки України з правоохоронними та іншими державними органами України

Служба безпеки України взаємодіє з Управлінням охорони вищих посадових осіб України, правоохоронними та митними органами України у порядку і на засадах, визначених законами,

указами Президента України та прийнятими на їх основі актами Служби безпеки України і відповідного відомства.

Розділ III

КАДРИ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Стаття 19. Склад кадрів Служби безпеки України

Кадри Служби безпеки України складають:

співробітники-військовослужбовці, працівники, які уклали трудовий договір із Службою безпеки України, а також військовослужбовці строкової служби.

До органів Служби безпеки України приймаються на конкурсній, добровільній і договірній основі громадяни України, здатні за діловими та моральними якостями, освітнім рівнем і станом здоров'я ефективно виконувати службові обов'язки. Критерії професійної придатності, зокрема юридичної обізнаності, визначаються кваліфікаційно-нормативними документами, які затверджуються Головою Служби безпеки України.

Кількісний склад співробітників Служби безпеки України визначається Президентом України за поданням Голови Служби безпеки України, виходячи з потреб надійного захисту державної безпеки України, в межах встановленого бюджету.

Стаття 20. Військовослужбовці Служби безпеки України

Умови і порядок виконання своїх обов'язків співробітниками – військовослужбовцями Служби безпеки України визначаються укладеним договором (контрактом). На них, а також на військовослужбовців строкової служби поширюється порядок проходження військової служби у Збройних Силах України, визначений законодавством. Військовослужбовці Служби безпеки України приймають Військову присягу на вірність народу України.

Військовослужбовцям Служби безпеки України видається службове посвідчення, вони мають єдину форму одягу, зразки якогозатверджуються Президентом України.

Використання військових звань, відзнак, форми одягу і службового посвідчення військовослужбовців Служби безпеки України іншими особами тягне за собою встановлену законодавством відповідальність.

Стаття 21. Правове регулювання трудових відносин працівників Служби безпеки України

Трудові відносини працівників, які уклали трудовий договір із Службою безпеки України, регулюються законодавством України про працю.

Розділ IV

ПОВНОВАЖЕННЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Стаття 24. Обов'язки Служби безпеки України

Служба безпеки України відповідно до своїх основних завдань зобов'язана:

1) здійснювати інформаційно-аналітичну роботу в інтересах ефективного проведення органами державної влади та управління України внутрішньої і зовнішньої діяльності, вирішення проблем оборони, соціально-економічного будівництва, науково-технічного

прогресу, екології та інших питань, пов'язаних з національною безпекою України; 2) здійснювати заходи контррозвідального забезпечення дипломатичних представництв, консульських та інших державних установ, а також заходи, пов'язані з охороною державних інтересів у сфері зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності, безпекою громадян України за кордоном;

3) виявляти, припиняти та розкривати злочини, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції Служби безпеки України; проводити дізнання і слідство у цих справах; розшукувати осіб, які переховуються у зв'язку із вчиненням зазначених злочинів;

4) здійснювати контррозвідальні заходи з метою попередження,

виявлення, припинення і розкриття будь-яких форм розвідувально-підривної діяльності проти України;

5) забезпечувати захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності України від протиправних посягань з боку окремих осіб та їх об'єднань;

6) здійснювати контррозвідальне забезпечення оборонного комплексу, Збройних Сил України, інших військових формувань, дислокованих на території України, енергетики, транспорту, зв'язку, а також важливих об'єктів інших галузей господарства;

7) брати участь у розробці і здійсненні відповідно до Закону України «Про державну таємницю» та інших актів законодавства заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та конфіденційної інформації, що є власністю держави, сприяти у порядку, передбаченому законодавством, підприємствам, установам, організаціям та підприємцям у збереженні комерційної таємниці,

розголошення якої може завдати шкоди життєво важливим інтересам України;

8) здійснювати відповідно до законодавства профілактику правопорушень у сфері державної безпеки;

9) у межах визначеної законодавством компетенції забезпечувати захист особистої безпеки громадян і осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, у разі надходження від них, членів їх сімей та близьких родичів заяви, звернення керівника відповідного державного органу чи отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози їх життю, здоров'ю, житлу чи майну; брати участь у реабілітації і поновленні прав незаконно репресованих осіб;

10) сприяти Державній прикордонній службі України в охороні державного кордону України;

11) сприяти забезпеченню режиму воєнного та надзвичайного стану в разі їх оголошення, а також ліквідації наслідків стихійного лиха, значних аварій, катастроф, епідемій, епізоотій та інших надзвичайних ситуацій;

12) подавати наявними силами і засобами, в тому числі і технічними, допомогу органам внутрішніх справ, іншим правоохоронним органам у боротьбі із злочинністю;

13) брати участь у розробці заходів і вирішенні питань, що стосуються в'їзду в Україну та виїзду за кордон, перебування на її території іноземців та осіб без громадянства, прикордонного режиму і митних правил; 15) проводити наукові дослідження і дослідно-конструкторські роботи, впроваджувати їх результати в практику діяльності Служби безпеки України;

16) виконувати за дорученням Верховної Ради України або Президента України інші завдання, безпосередньо спрямовані на забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки держави;

17) брати участь у розробленні та здійсненні заходів щодо фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, а також у проведенні спеціальної перевірки щодо допуску до особливих робіт.

Стаття 25. Права Служби безпеки України

Службі безпеки України, її органам і співробітникам для виконання покладених на них обов'язків надається право:

1) вимагати від громадян та посадових осіб припинення правопорушень і дій, що перешкоджають здійсненню повноважень Служби безпеки України, перевіряти у зв'язку з цим документи, які

посвідчують їх особу, а також проводити огляд осіб, їх речей і транспортних засобів, якщо є загроза втечі підозрюваного або знищення чи приховання речових доказів злочинної діяльності;

2) подавати органам державної влади, органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам, організаціям усіх форм власності обов'язкові для розгляду пропозиції з питань національної безпеки, у тому числі із забезпечення охорони державної таємниці;

3) одержувати на письмовий запит керівника відповідного органу Служби безпеки України від міністерств, державних комітетів, інших відомств, підприємств, установ, організацій, військових частин, громадян та їх об'єднань дані і відомості, необхідні для забезпечення державної безпеки України, а також користуватись з цією метою службовою документацією і звітною. Отримання від банків інформації, яка містить банківську таємницю, здійснюється у порядку та обсязі, встановлених Законом України «Про банки і банківську діяльність»;

4) входити у порядку, погодженому з адміністрацією підприємств, установ та організацій і командуванням військових частин, на їх територію і в службові приміщення;

4-1) складати протоколи про адміністративні правопорушення, віднесені законом до компетенції Служби безпеки України, проводити особистий огляд, огляд речей, вилучення речей і документів, застосовувати інші передбачені законом заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення;

б) використовувати з наступним відшкодуванням витрат та збитків транспортні засоби, які належать підприємствам, установам і організаціям, військовим частинам і громадянам (крім транспортних засобів дипломатичних, консульських та інших представництв іноземних держав і організацій, транспортних засобів спеціального призначення), для проїзду до місця події, припинення злочинів, переслідування та затримання осіб, які підозрюються в їх вчиненні, доставки до лікувальних установ осіб, що потребують термінової медичної допомоги;

7) виключно при безпосередньому припиненні злочинів, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції Служби безпеки України, переслідуванні осіб, що підозрюються у їх вчиненні, заходити в жилі, службові, виробничі та інші приміщення, на території і земельні ділянки та оглядати їх з наступним повідомленням прокурора протягом 24 годин;

8) проводити гласні і негласні оперативні заходи у порядку, визначеному Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність»;

9) здійснювати співробітництво з громадянами України та іншими особами, в тому числі на договірних засадах, дотримуючись при цьому умов добровільності і конфіденційності цих відносин;

10) користуватися на договірних засадах службовими приміщеннями підприємств, установ, організацій, військових частин, а також жилими та іншими приміщеннями громадян;

11) направляти військовослужбовців Служби безпеки України для роботи на штатних посадах в інших установах, підприємствах і організаціях на час виконання конкретних завдань в інтересах контррозвідки, боротьби з корупцією та організованою злочинною діяльністю; в окремих випадках у порядку, визначеному колегією Служби безпеки України, допускається направлення на роботу таких військовослужбовців в установи, підприємства і організації за ініціативою їх керівників;

12) в інтересах контррозвідки і оперативно-розшукової діяльності створювати інформаційні системи та вести оперативний облік в обсязі і порядку, що визначаються завданнями, покладеними на Службу безпеки України цим Законом;

13) морально і матеріально заохочувати співробітників Служби безпеки України та інших осіб за заслуги по забезпеченню державної безпеки; представляти їх у встановленому порядку до державних нагород;

14) позачергово придбавати квитки на всі види транспорту незалежно від наявності місць і поселятися в готелях при пред'явленні посвідчення про відрядження;

15) безплатного проїзду всіма видами міського пасажирського транспорту загального користування (крім таксі), залізничного та водного транспорту приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів, а також попутним транспортом;

16) видавати у разі наявності небезпеки для життя і здоров'я особам, взятим під захист, відповідно до чинного законодавства зброю, спеціальні засоби індивідуального захисту та сповіщення про небезпеку.

У разі проведення заходів щодо боротьби з тероризмом і фінансуванням терористичної діяльності Служба безпеки України, її органи і співробітники мають також право:

1) одержувати в установленому законом порядку на письмову вимогу керівника органу або оперативного підрозділу Служби

безпеки України від митних, фінансових та інших установ, підприємств, організацій (незалежно від форми власності) інформацію і документи про операції, стан рахунків і руху коштів на них за конкретний проміжок часу (з розшифруванням сум, дати призначення та контрагента платежу), вклади, внутрішньо- та зовнішньоекономічні угоди, а також завірені копії документів, на підставі яких було відкрито рахунок конкретної юридичної або фізичної особи. Отримання від банків відомості, яка містить банківську таємницю, здійснюється у порядку та обсязі, встановлених Законом України «Про банки і банківську діяльність». Документи та інформація повинні бути подані негайно, а якщо це неможливо – не пізніше як протягом 10 діб;

2) залучати в установленому законодавством порядку до проведення перевірок, ревізій та експертиз кваліфікованих спеціалістів установ, організацій контрольних і фінансових органів;

3) одержувати в установленому законодавством порядку за письмовими запитами керівника органу або оперативного підрозділу Служби безпеки України інформацію з автоматизованих інформаційних і довідкових систем та банків даних, створюваних Верховним Судом України, Генеральною прокуратурою України, Національним банком України, Антимонопольним комітетом України, Фондом державного майна України, міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування України;

4) подавати за матеріалами оперативно-розшукової діяльності до суду заяви про скасування реєстрації і припинення діяльності суб'єктів підприємництва, а також за наявності підстав, передбачених законом, подавати до суду позови про визнання недійсними угод у порядку, встановленому законодавством України;

5) входити за письмовим розпорядженням керівника органу або оперативного підрозділу Служби безпеки України за службовими посвідченнями на територію, у приміщення, склади та сховища підприємств, організацій і установ (крім іноземних дипломатичних представництв) незалежно від форми власності, на пункти пропуску через державний кордон та митниць, а також у виробничі приміщення громадян, які займаються підприємницькою діяльністю;

6) за постановою слідчого та з санкції відповідного прокурора по нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, а у невідкладних випадках – з наступним повідомленням прокурора протягом доби в разі загрози знищення, приховування або втрати предметів чи документів, які можуть бути

використані в розкритті та розслідуванні злочинної діяльності, на строк до 10 діб опечатувати архіви, каси, приміщення (за винятком жилих) чи інші сховища, брати їх під охорону, накладати арешт на грошові кошти та інші цінності фізичних та юридичних осіб, вилучати предмети і документи із складанням відповідного акта. Копії акта вручаються громадянину чи представнику підприємства, установи, організації.

Органи і підрозділи Служби безпеки України, які здійснюють боротьбу з тероризмом, мають повноваження органу дізнання.

Стаття 26. Підстави і порядок застосування зброї та спеціальних засобів

Військовослужбовці Служби безпеки України мають право зберігати, носити, використовувати і застосовувати зброю та спеціальні засоби на підставах і в порядку, передбачених Законом України «Про міліцію», військовими статутами Збройних Сил України та іншими актами законодавства.

Розділ V

СОЦІАЛЬНИЙ І ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ І ПРАЦІВНИКІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Стаття 27. Соціальний і правовий захист військовослужбовці і працівників Служби безпеки України

Держава забезпечує соціальний і правовий захист військовослужбовців і працівників Служби безпеки України.

Військовослужбовці Служби безпеки України користуються політичними, соціально-економічними та особистими правами і свободами, а також пільгами відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», цього Закону, інших актів законодавства.

Право на пільги зберігається за військовослужбовцями Служби безпеки України, яких звільнено зі служби за віком, через хворобу або за вислугою років.

Соціальний захист працівників, які уклали трудовий договір із Службою безпеки України, забезпечується на загальних підставах відповідно до законодавства про працю.

Стаття 28. Правові гарантії захисту військовослужбовців Служби безпеки України та громадян, які беруть участь у забезпеченні державної безпеки

Військовослужбовці Служби безпеки України при виконанні покладених на них обов'язків є представниками влади, діють від імені держави і перебувають під її захистом. Недоторканність їх особи, їх честь і гідність охороняються законодавством.

Близькі родичі військовослужбовців Служби безпеки України також підлягають державному захисту. Правопорушення щодо близьких родичів військовослужбовців Служби безпеки України, вчинені у зв'язку з виконанням покладених на цих військовослужбовців обов'язків, тягнуть за собою відповідальність, встановлену законом. Під захистом держави знаходяться особи, які допомагають і сприяють Службі безпеки України, а також пенсіонери Служби безпеки України.

Особам, які допомагають і сприяють Службі безпеки України, гарантується конфіденційність відносин. Розголошення даних про такі відносини, інші правопорушення щодо цих громадян та членів їх родин, які здійснюються у зв'язку з їх діяльністю по забезпеченню державної безпеки, тягнуть за собою встановлену законодавством відповідальність.

Працівники Служби безпеки України в разі залучення їх до заходів щодо забезпечення державної безпеки, не пов'язаних безпосередньо з їх функціональними обов'язками, користуються правами, які надаються військовослужбовцям Служби безпеки України пунктами 1, 4, 6 і 7 статті 25 цього Закону. У цих випадках на них поширюються гарантії правового захисту, встановлені для військовослужбовців Служби безпеки України.

Не допускається розголошення факту належності співробітників Служби безпеки України до її оперативних підрозділів.

Розділ VI

КОНТРОЛЬ І НАГЛЯД ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Стаття 31. Контроль Верховної Ради України за діяльністю Служби безпеки України

Постійний контроль за діяльністю Служби безпеки України, дотриманням нею законодавства здійснюється Комісією Верховної Ради України з питань оборони і державної безпеки.

Голова Служби безпеки України регулярно інформує Верховну Раду України, Президію Верховної Ради України та Комісію Верховної Ради України з питань оборони і державної безпеки про діяльність Служби безпеки України, стан державної безпеки,

дотримання чинного законодавства, забезпечення прав і свобод людини та з інших питань.

Служба безпеки України у порядку, встановленому законодавством, зобов'язана відповідати на запити постійних і тимчасових комісій Верховної Ради України та народних депутатів України.

Голова Служби безпеки України щорічно подає Верховній Раді України звіт про діяльність Служби безпеки України.

Стаття 32. Контроль Президента України за діяльністю Служби безпеки України

Контроль за діяльністю Служби безпеки України здійснюється Президентом України та уповноваженими ним державними органами.

Постійний контроль за дотриманням конституційних прав громадян і законодавства в оперативно-розшуковій діяльності та діяльності у сфері охорони державної таємниці органів і підрозділів Служби безпеки України, а також контроль за відповідністю виданих Службою безпеки України положень, наказів, розпоряджень, інструкцій і вказівок Конституції і законам України здійснюється спеціально призначеними Президентом України посадовими особами. Повноваження цих посадових осіб та правові гарантії їх діяльності визначаються Положенням, яке затверджується Президентом України.

Служба безпеки України регулярно у порядку, визначеному Президентом України, інформує Президента України, членів Ради національної безпеки України і посадових осіб, спеціально призначених Президентом України, з основних питань своєї діяльності, про випадки порушення законодавства, а також на їх вимогу подає інші необхідні відомості.

Голова Служби безпеки України щорічно подає Президенту України письмовий звіт про діяльність Служби безпеки України.

Голова Служби безпеки України несе персональну відповідальність за своєчасність, об'єктивність і повноту поданої інформації.

Стаття 34. Нагляд за додержанням законів

Вищий нагляд за додержанням і застосуванням законів Службою безпеки України здійснює Генеральний прокурор України та уповноважені ним прокурори.

Розділ VII

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Стаття 35. Відповідальність співробітників Служби безпеки України

Співробітники Служби безпеки України самостійно приймають рішення в межах своїх повноважень. Вони повинні відмовитись від виконання будь-яких наказів, розпоряджень або вказівок, які суперечать чинному законодавству. За протиправні дії та бездіяльність вони несуть дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність.

Співробітники Служби безпеки України, які виконують свої обов'язки відповідно до наданих законодавством повноважень і в рамках Закону, не несуть відповідальності за завдані майнові збитки.

Такі збитки відповідно до законодавства компенсуються за рахунок державного бюджету Службою безпеки України.

Стаття 36. Відповідальність за неправомірні дії, що перешкоджають реалізації повноважень Служби безпеки України

Законні вимоги співробітників Служби безпеки України при виконанні ними службових обов'язків є обов'язковими для громадян і посадових осіб.

Непокора або опір законним вимогам співробітників Служби безпеки України, неправомірне втручання в їх законну діяльність тягнуть за собою відповідальність, передбачену законодавством.

Президент України

Л. КРАВЧУК

м. Київ, 25 березня 1992 року
№ 2229-ХП

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про державну податкову службу України (Витяг)

Цей Закон визначає статус державної податкової служби в Україні, її функції та правові основи діяльності.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Система органів державної податкової служби

До системи органів державної податкової служби належать: Державна податкова адміністрація України, державні податкові адміністрації в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, державні податкові інспекції в районах, містах (крім міст Києва та Севастополя), районах у містах (далі – органи державної податкової служби).

У складі органів державної податкової служби знаходяться відповідні спеціальні підрозділи по боротьбі з податковими правопорушеннями (далі – податкова міліція).

Стаття 2. Завдання органів державної податкової служби

Завданнями органів державної податкової служби є:

здійснення контролю за додержанням податкового законодавства, правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю сплати до бюджетів, державних цільових фондів податків і зборів (обов'язкових платежів), а також неподаткових доходів, установлених законодавством (далі – податки, інші платежі);

внесення у встановленому порядку пропозицій щодо вдосконалення податкового законодавства;

прийняття у випадках, передбачених законом, нормативно-правових актів і методичних рекомендацій з питань оподаткування;

формування та ведення Державного реєстру фізичних осіб – платників податків та інших обов'язкових платежів та Єдиного банку даних про платників податків – юридичних осіб;

роз'яснення законодавства з питань оподаткування серед платників податків;

запобігання злочинам та іншим правопорушенням, віднесеним законом до компетенції податкової міліції, їх розкриття, припинення, розслідування та провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Стаття 4. Підпорядкованість органів державної податкової служби та їх взаємодія з іншими органами

Державна податкова адміністрація України є центральним органом виконавчої влади...

Розділ II

ФУНКЦІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ

Стаття 8. Функції Державної податкової адміністрації України

Державна податкова адміністрація України здійснює такі функції:

1) виконує безпосередньо, а також організовує роботу державних податкових адміністрацій та державних податкових інспекцій, пов'язану із:

здійсненням контролю за додержанням законодавства про податки, інші платежі, валютні операції, порядку розрахунків із споживачами з використанням електронних контрольно-касових апаратів, комп'ютерних систем і товарно-касових книг, лімітів готівки в касах та її використанням для розрахунків за товари, роботи, послуги, а також контролю за наявністю свідоцтв про державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності та ліцензій, патентів, інших спеціальних дозволів на здійснення окремих видів підприємницької діяльності;

здійсненням контролю за додержанням виконавчими комітетами сільських і селищних рад порядку прийняття і обліку податків, інших платежів від платників податків, своєчасністю і повнотою перерахування цих сум до бюджету;

обліком платників податків, інших платежів;

виявленням і веденням обліку надходжень податків, інших платежів;

проведенням роботи по боротьбі з незаконним обігом алкогольних напоїв та тютюнових виробів, веденням реєстрів імпортерів, експортерів, оптових та роздрібних торговців, місць зберігання алкогольних напоїв та тютюнових виробів, участю у розробленні пропозицій щодо основних напрямів державної політики і проектів державних програм у сфері боротьби з незаконним обігом алкогольних напоїв та тютюнових виробів, організацією виконання актів законодавства у межах своїх повноважень, здійсненням систематичного контролю за їх реалізацією, узагальненням практики застосування законодавства, застосуванням у випадках, передбачених законодавством, фінансових санкцій до суб'єктів підприємницької діяльності за порушення законодавства про виробництво і обіг

спирту етилового, коньячного, плодового, алкогольних напоїв і тютюнових виробів, здійсненням заходів по вилученню та знищенню або передачі на промислову переробку алкогольних напоїв, знищенню тютюнових виробів, що були незаконно вироблені чи знаходилися у незаконному обігу;

8) розробляє основні напрями, форми і методи проведення перевірок додержання податкового та валютного законодавства;

9) при виявленні фактів, що свідчать про організовану злочинну діяльність, або дій, що створюють умови для такої діяльності, направляє матеріали з цих питань відповідним спеціальним органам по боротьбі з організованою злочинністю;

10) передає відповідним правоохоронним органам матеріали за фактами правопорушень, за які передбачено кримінальну відповідальність, якщо їх розслідування не належить до компетенції податкової міліції;

13) надає фізичним особам – платникам податків та інших обов'язкових платежів ідентифікаційні номери і направляє до державної податкової інспекції за місцем проживання фізичної особи або за місцем отримання нею доходів чи за місцезнаходженням об'єкта оподаткування картку з ідентифікаційним номером та веде Єдиний банк даних про платників податків – юридичних осіб.

Розділ III

ПРАВА, ОBOB'ЯЗКИ І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ

Стаття 11. Права органів державної податкової служби

Органи державної податкової служби в установленому законом порядку мають право:

1) здійснювати на підприємствах, в установах і організаціях незалежно від форм власності та у громадян, в тому числі громадян – суб'єктів підприємницької діяльності, перевірки грошових документів, бухгалтерських книг, звітів, кошторисів, декларацій, товарно-касових книг, показників електронних контрольно-касових апаратів і комп'ютерних систем, що застосовуються для розрахунків за готівку із споживачами, та інших документів незалежно від способу подання інформації (включаючи комп'ютерний), пов'язаних з обчисленням і сплатою податків, інших платежів, наявності свідцтв про державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, спеціальних дозволів (ліцензій, патентів тощо) на її здійснення... .

Орган державної податкової служби може запрошувати громадян, в тому числі громадян – суб'єктів підприємницької діяльності, для перевірки правильності нарахування та своєчасності сплати ними податків, інших платежів. Письмові повідомлення про такі запрошення направляються громадянам рекомендованими листами, в яких зазначаються підстави виклику, дата і година, на яку викликається громадянин;

3) обстежувати будь-які виробничі, складські, торговельні та інші приміщення підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності та житло громадян, якщо вони використовуються як юридична адреса суб'єкта підприємницької діяльності, а також для отримання доходів. У разі відмови керівників підприємств, установ, організацій і громадян допустити посадових осіб органів державної податкової служби для обстеження зазначених приміщень і обладнання та неподання документів про отримані доходи і проведені витрати органи державної податкової служби мають право визначати оподатковуваний дохід (прибуток) таких підприємств, установ, організацій та громадян на підставі документів, що свідчать про одержані ними доходи (прибутки), а стосовно громадян – також із урахуванням оподаткування осіб, які займаються аналогічною діяльністю;

б) вилучати (із залишенням копій) у підприємств, установ та організацій документи, що свідчать про приховування (заниження) об'єктів оподаткування, несплату податків, інших платежів, та вилучати у громадян – суб'єктів підприємницької діяльності, які порушують порядок заняття підприємницькою діяльністю, реєстраційні посвідчення або спеціальні дозволи (ліцензії, патенти тощо) з наступною передачею матеріалів про порушення органам, що видали ці документи;

7) застосовувати до підприємств, установ, організацій і громадян фінансові санкції у порядку та розмірах, встановлених законом;

8) стягувати до бюджетів та державних цільових фондів суми недоїмки, пені та штрафних санкцій у порядку, передбаченому законом.

Розділ IV

ПОСАДОВІ ОСОБИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ ТА ЇХ ПРАВОВИЙ І СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ

Стаття 15. Посадові особи органів державної податкової служби

Посадовою особою органу державної податкової служби може бути особа, яка має освіту за фахом та відповідає кваліфікаційним

вимогам, установленим Державною податковою адміністрацією України.

У разі прийняття на роботу посадовій особі може бути встановлено випробувальний термін від шести місяців до одного року.

На роботу до органів державної податкової служби не можуть бути прийняті особи, яких було засуджено за вчинення корисливих злочинів.

Посадові особи органів державної податкової служби не мають права займатися підприємницькою діяльністю, а також працювати за сумісництвом на підприємствах, в установах і організаціях (крім наукової та викладацької діяльності)...

Посадовим особам органів державної податкової служби присвоюються спеціальні звання:

головний державний радник податкової служби,
державний радник податкової служби I рангу,
державний радник податкової служби II рангу,
державний радник податкової служби III рангу,
радник податкової служби I рангу,
радник податкової служби II рангу,
радник податкової служби III рангу,
інспектор податкової служби I рангу,
інспектор податкової служби II рангу,
інспектор податкової служби III рангу.

Розділ V

ПОДАТКОВА МІЛІЦІЯ

Стаття 19. Податкова міліція та її завдання

Податкова міліція складається із спеціальних підрозділів по боротьбі з податковими правопорушеннями, що діють у складі відповідних органів державної податкової служби, і здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, виконує оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну та охоронну функції.

Завданнями податкової міліції є:

запобігання злочинам та іншим правопорушенням у сфері оподаткування, їх розкриття, розслідування та провадження у справах про адміністративні правопорушення;

розшук платників, які ухиляються від сплати податків, інших платежів;

запобігання корупції в органах державної податкової служби та виявлення її фактів;

забезпечення безпеки діяльності працівників органів державної податкової служби, захисту їх від протиправних посягань, пов'язаних з виконанням службових обов'язків.

Стаття 21. Повноваження податкової міліції

Податкова міліція відповідно до покладених на неї завдань:

1) приймає і реєструє заяви, повідомлення та іншу інформацію про злочини і правопорушення, віднесені до її компетенції, здійснює в установленому порядку їх перевірку і приймає щодо них передбачені законом рішення;

2) здійснює відповідно до закону оперативно-розшукову діяльність, досудову підготовку матеріалів за протокольною формою, а також проводить дізнання та досудове (попереднє) слідство в межах своєї компетенції, вживає заходів до відшкодування заподіяних державі збитків;

3) виявляє причини і умови, що сприяли вчиненню злочинів та інших правопорушень у сфері оподаткування, вживає заходів до їх усунення;

4) забезпечує безпеку працівників органів державної податкової служби та їх захист від протиправних посягань, пов'язаних з виконанням ними посадових обов'язків;

5) запобігає корупції та іншим службовим порушенням серед працівників державної податкової служби;

6) збирає, аналізує, узагальнює інформацію щодо порушень податкового законодавства, прогнозує тенденції розвитку негативних процесів кримінального характеру, пов'язаних з оподаткуванням.

Стаття 23. Прийняття на службу до податкової міліції

На службу до податкової міліції приймаються на контрактній основі громадяни України, які мають відповідну освіту, здатні за своїми особистими, діловими, моральними якостями та станом здоров'я виконувати обов'язки, покладені на податкову міліцію.

Стаття 24. Служба в податковій міліції

Особи начальницького складу податкової міліції проходять службу у порядку, встановленому законодавством для осіб начальницького складу органів внутрішніх справ... .

Особам, яких прийнято на службу до податкової міліції на посади начальницького складу, присвоюються такі спеціальні звання:

Вищий начальницький склад:

генерал-лейтенант податкової міліції;

генерал-майор податкової міліції.

Старший начальницький склад:
полковник податкової міліції;
підполковник податкової міліції;
майор податкової міліції.
Середній начальницький склад:
капітан податкової міліції;
старший лейтенант податкової міліції;
лейтенант податкової міліції.
Молодший начальницький склад:
старший прапорщик податкової міліції;
прапорщик податкової міліції... .

Голова Верховної Ради Української РСР

Л. КРАВЧУК

м. Київ, 4 грудня 1990 року
№ 509-ХІІ

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про адвокатуру

(Витяг)

Стаття 1. Адвокатура України та її завдання

Адвокатура України є добровільним професійним громадським об'єднанням, покликаним згідно з Конституцією України сприяти захисту прав, свобод та представляти законні інтереси громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, юридичних осіб, подавати їм іншу юридичну допомогу.

Стаття 2. Адвокат

Адвокатом може бути особа, яка має вищу юридичну освіту, підтверджену дипломом України або відповідно до міжнародних договорів України дипломом іншої країни, стаж роботи у галузі права не менше двох років, володіє державною мовою, склала кваліфікаційні іспити, одержала в Україні свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю та прийняла Присягу адвоката України. Адвокат не може працювати в суді, прокуратурі, нотаріаті, органах внутрішніх справ, служби безпеки, державного управління. Адвокатом не може бути особа, яка має судимість.

Стаття 3. Правове регулювання діяльності адвокатури

Діяльність адвокатури регулюється Конституцією України, цим Законом, іншими законодавчими актами України і статутами адвокатських об'єднань.

Стаття 4. Принципи та організаційні форми діяльності адвокатури

Адвокатура України здійснює свою діяльність на принципах верховенства закону, незалежності, демократизму, гуманізму і конфіденційності.

Адвокат має право займатись адвокатською діяльністю індивідуально, відкрити своє адвокатське бюро, об'єднуватися з іншими адвокатами в колегії, адвокатські фірми, контори та інші адвокатські об'єднання, які діють відповідно до цього Закону та статутів адвокатських об'єднань.

Адвокатські об'єднання діють на засадах добровільності, самоврядування, колегіальності та гласності...

Адвокатські бюро, колегії, фірми, контори та інші адвокатські об'єднання є юридичними особами...

Стаття 5. Види адвокатської діяльності

Адвокати дають консультації та роз'яснення з юридичних питань, усні і письмові довідки щодо законодавства; складають заяви,

скарги та інші документи правового характеру; посвідчують копії документів у справах, які вони ведуть; здійснюють представництво в суді, інших державних органах, перед громадянами та юридичними особами; подають юридичну допомогу підприємствам, установам, організаціям; здійснюють правове забезпечення підприємницької та зовнішньоекономічної діяльності громадян і юридичних осіб, виконують свої обов'язки відповідно до кримінально-процесуального законодавства у процесі дізнання та попереднього слідства.

Адвокат може здійснювати й інші види юридичної допомоги, передбачені законодавством.

Стаття 6. Професійні права адвоката

При здійсненні професійної діяльності адвокат має право:

представляти і захищати права та інтереси громадян і юридичних осіб за їх дорученням у всіх органах, підприємствах, установах і організаціях, до компетенції яких входить вирішення відповідних питань;

збирати відомості про факти, які можуть бути використані як докази в цивільних, господарських, кримінальних справах і справах про адміністративні правопорушення, зокрема:

запитувати і отримувати документи або їх копії від підприємств, установ, організацій, об'єднань, а від громадян – за їх згодою;

ознайомлюватися на підприємствах, в установах і організаціях з необхідними для виконання доручення документами і матеріалами, за винятком тих, таємниця яких охороняється законом;

отримувати письмові висновки фахівців з питань, що потребують спеціальних знань, опитувати громадян;

застосовувати науково-технічні засоби відповідно до чинного законодавства;

доповідати клопотання і скарги на прийомі у посадових осіб та відповідно до закону одержувати від них письмові мотивовані відповіді на ці клопотання і скарги;

бути присутнім при розгляді своїх клопотань і скарг на засіданнях колегіальних органів і давати пояснення щодо суті клопотань і скарг;

виконувати інші дії, передбачені законодавством.

Стаття 7. Обов'язки адвоката

При здійсненні своїх професійних обов'язків адвокат зобов'язаний неухильно додержувати вимог чинного законодавства, використовувати всі передбачені законом засоби захисту прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб і не має права використовувати свої повноваження на шкоду особі, в інтересах якої

приймав доручення, та відмовитись від прийнятого на себе захисту підозрюваного, обвинуваченого, підсудного.

Адвокат не має права прийняти доручення про подання юридичної допомоги у випадках, коли він у даній справі подає або раніше подавав юридичну допомогу особам, інтереси яких суперечать інтересам особи, що звернулася з проханням про ведення справи, або брав участь як слідчий, особа, що провадила дізнання, прокурор, суддя, секретар судового засідання, експерт, спеціаліст, представник потерпілого, цивільний позивач, цивільний відповідач, свідок, перекладач, понятий, у випадках, коли він є родичем особи, яка провадить дізнання, слідчого, прокурора, будь-кого із складу суду, потерпілого, цивільного позивача, а також в інших випадках, передбачених статтею 61 Кримінально-процесуального кодексу України

Стаття 8. Помічник адвоката

Адвокат може мати помічника або кількох помічників із числа осіб, які мають вищу юридичну освіту. Умови роботи визначаються контрактом між адвокатом (адвокатським об'єднанням) і помічником адвоката з додержанням законодавства про працю.

Помічник адвоката може виконувати доручення у справах, які знаходяться у провадженні адвоката, крім тих, що належать до процесуальних повноважень останнього.

Не можуть бути помічниками адвоката особи, вказані в частині другій статті 2 цього Закону.

Стаття 9. Адвокатська таємниця

Адвокат зобов'язаний зберігати адвокатську таємницю. Предметом адвокатської таємниці є питання, з яких громадянин або юридична особа зверталися до адвоката, суть консультацій, порад, роз'яснень та інших відомостей, одержаних адвокатом при здійсненні своїх професійних обов'язків.

Дані попереднього слідства, які стали відомі адвокату у зв'язку з виконанням ним своїх професійних обов'язків, можуть бути розголошені тільки з дозволу слідчого або прокурора. Адвокати, винні у розголошенні відомостей попереднього слідства, несуть відповідальність згідно з чинним законодавством.

Адвокату, помічнику адвоката, посадовим особам адвокатських об'єднань забороняється розголошувати відомості, що становлять предмет адвокатської таємниці, і використовувати їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб.

Стаття 10. Гарантії адвокатської діяльності

Професійні права, честь і гідність адвоката охороняються законом. Забороняється будь-яке втручання в адвокатську діяльність, вимагання від адвоката, його помічника, посадових осіб і технічних працівників адвокатських об'єднань відомостей, що становлять адвокатську таємницю. З цих питань вони не можуть бути допитані як свідки.

Документи, пов'язані з виконанням адвокатом доручення, не підлягають оглядові, розголошенню чи вилученню без його згоди. Забороняється прослуховування телефонних розмов адвокатів у зв'язку з оперативно-розшуковою діяльністю без санкції Генерального прокурора України, його заступників, прокурорів Республіки Крим, області, міста Києва.

Кримінальна справа проти адвоката може бути порушена тільки Генеральним прокурором України, його заступниками, прокурорами Республіки Крим, області, міста Києва. Адвоката не можна притягнути до кримінальної, матеріальної та іншої відповідальності або погрожувати їй застосуванням у зв'язку з поданням юридичної допомоги громадянам та організаціям згідно з законом.

Стаття 19. Спілки та асоціації адвокатів

Адвокати та адвокатські об'єднання можуть створювати регіональні, загальнодержавні та міжнародні спілки та асоціації.

Спілки та асоціації адвокатів представляють інтереси адвокатів у державних органах і об'єднаннях громадян, захищають соціальні та професійні права адвокатів, здійснюють методичну і видавничу роботу, сприяють підвищенню професійного рівня адвокатів, можуть створювати спеціальні фонди і діють відповідно до своїх статутів.

Президент України

Л. КРАВЧУК

м. Київ, 19 грудня 1992 року
№ 2887-ХІІ

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про нотаріат

(Витяг)

Розділ I

НОТАРІАТ В УКРАЇНІ

Глава 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Поняття нотаріату. Органи і особи, які вчиняють нотаріальні дії.

Нотаріат в Україні – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов’язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені цим Законом, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Вчинення нотаріальних дій в Україні покладається на нотаріусів, які працюють в державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси) або займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси).

Документи, оформлені державними і приватними нотаріусами, мають однакову юридичну силу.

У населених пунктах, де немає нотаріусів, нотаріальні дії, передбачені статтею 37 цього Закону, вчиняються уповноваженими на це посадовими особами органів місцевого самоврядування.

Вчинення нотаріальних дій за кордоном покладається на консульські установи України, а у випадках, передбачених чинним законодавством, – на дипломатичні представництва України.

Посвідчення заповітів і доручень, прирівняних до нотаріальних, може провадитись особами, вказаними у статті 40 цього Закону.

Стаття 2. Правова основа діяльності нотаріату

Правовою основою діяльності нотаріату є Конституція України, цей Закон, інші законодавчі акти України.

Стаття 2–1. Державне регулювання нотаріальної діяльності

...Контроль за організацією нотаріату України, перевірки організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів та виконання ними правил нотаріального діловодства здійснюються Міністерством юстиції України, Головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головними управліннями юстиції в областях, містах Києві та Севастополі.

Стаття 3. Нотаріус

Нотаріусом може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи у сфері права не менше трьох років, пройшов стажування протягом одного року в державній нотаріальній конторі або у приватного нотаріуса, склав кваліфікаційний іспит, одержав свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Не може бути нотаріусом особа, яка має судимість за вчинення злочину, обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду.

Нотаріус не може займатися підприємницькою або адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або на службі в органах місцевого самоврядування, перебувати у штаті інших юридичних осіб, входити самостійно, через представника або підставних осіб до складу правління чи інших виконавчих органів господарських організацій, кредитно-фінансових установ, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім викладацької, наукової і творчої, у вільний від роботи час...

Стаття 4. Нотаріальна таємниця

Нотаріальна таємниця – сукупність відомостей, отриманих під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса заінтересованої особи, в тому числі про особу, її майно, особисті майнові та немайнові права і обов'язки тощо. Нотаріус та особи, зазначені у статті 1 цього Закону, а також стажист нотаріуса зобов'язані зберігати нотаріальну таємницю, навіть якщо їх діяльність обмежується наданням правової допомоги чи ознайомленням з документами і нотаріальна дія або дія, яка прирівнюється до нотаріальної, не вчинялась.

Обов'язок дотримання нотаріальної таємниці поширюється також на осіб, яким про вчинені нотаріальні дії стало відомо у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків чи іншої роботи, на осіб, залучених для вчинення нотаріальних дій у якості свідків, та на інших осіб, яким стали відомі відомості, що становлять предмет нотаріальної таємниці...

Нотаріус не має права давати свідчення в якості свідка щодо відомостей, які становлять нотаріальну таємницю, крім випадків, коли цього вимагають особи, за дорученням яких або щодо яких вчинялися нотаріальні дії...

Стаття 4–1. Гарантії нотаріальної діяльності

Держава гарантує і забезпечує рівні умови доступу громадянам до зайняття нотаріальною діяльністю та рівні можливості нотаріусам в організації та здійсненні ними нотаріальної діяльності.

Будь-яке втручання в діяльність нотаріуса, зокрема з метою перешкоджання виконанню ним своїх обов'язків або спонукання до вчинення ним неправомірних дій, у тому числі вимагання від нього, його стажиста, інших працівників, які знаходяться у трудових відносинах з нотаріусом, відомостей, що становлять нотаріальну таємницю, забороняється і тягне за собою відповідальність відповідно до законодавства... .

Стаття 5. Обмеження у праві вчинення нотаріальних дій

Нотаріус та посадова особа органу місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, не вправі вчиняти нотаріальні дії на своє ім'я і від свого імені, на ім'я і від імені свого чоловіка чи своєї дружини, його (її) та своїх родичів (батьків, дітей, онуків, діда, баби, братів, сестер), а також на ім'я і від імені працівників даної нотаріальної контори, працівників, що перебувають у трудових відносинах з приватним нотаріусом, або працівників даного виконавчого комітету. Посадові особи органу місцевого самоврядування не вправі вчиняти нотаріальні дії також на ім'я і від імені даного виконавчого комітету. У зазначених випадках нотаріальні дії вчиняються в будь-якій іншій державній нотаріальній конторі, у приватного нотаріуса чи у виконавчому комітеті іншої сільської, селищної, міської Ради народних депутатів. Посадові особи, перелічені у статті 40 цього Закону, не вправі посвідчувати заповіти та доручення на своє ім'я і від свого імені, на ім'я і від імені свого чоловіка або своєї дружини, його (її) та своїх родичів (батьків, дітей, онуків, діда, баби, братів, сестер). Нотаріальні і прирівняні до них дії, вчинені з порушенням встановлених цією статтею правил, є недійсними.

Стаття 6. Стажист нотаріуса

Стажистом нотаріуса може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, має стаж роботи у сфері права не менше трьох років, володіє державною мовою. Керівником стажування може бути нотаріус, який має стаж нотаріальної діяльності не менше 10 років. Умови роботи визначаються трудовим контрактом між стажистом та приватним нотаріусом чи державною нотаріальною конторою з додержанням законодавства про працю... .

Не може бути стажистом нотаріуса особа, яка має судимість, а також особа, обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду.

Стажист нотаріуса не може займатися підприємницькою або адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або на службі в органах місцевого

самоврядування, перебувати у штаті інших юридичних осіб, входити самостійно, через представника або підставних осіб до складу правління чи інших виконавчих органів господарських організацій, кредитно-фінансових установ, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім викладацької, наукової і творчої, у вільний від роботи час... .

Стажист нотаріуса не має права підписувати за нотаріуса нотаріальні документи та використовувати печатку нотаріуса... .

Стаття 6–1. Нотаріальний округ

Нотаріальний округ – територіальна одиниця, в межах якої нотаріус здійснює нотаріальну діяльність і в межах якого знаходиться державна нотаріальна контора, в якій працює державний нотаріус, або робоче місце (контора) приватного нотаріуса.

Нотаріальні округи визначаються відповідно до адміністративно-територіального устрою України. У містах з районним поділом округом діяльності нотаріуса є вся територія міста... .

Нотаріус не вправі здійснювати нотаріальну діяльність за межами свого нотаріального округу, за винятком заміщення інших нотаріусів у випадках, передбачених цим Законом.

Стаття 7. Об'єднання нотаріусів

Нотаріуси можуть об'єднуватися у регіональні, загальнодержавні, міжнародні спілки та асоціації.

Об'єднання нотаріусів представляють їх інтереси у державних та інших органах, захищають соціальні та професійні права нотаріусів, здійснюють методичну і видавничу роботу, можуть створювати спеціальні фонди і діють відповідно до своїх статутів.

Глава 2. ДЕРЖАВНІ НОТАРІАЛЬНІ КОНТОРИ І ДЕРЖАВНІ НОТАРІАЛЬНІ АРХІВИ

Стаття 8. Організація роботи державних нотаріальних контор

Державні нотаріальні контори створюються і ліквідуються Міністерством юстиції України... .

Стаття 9. Державні нотаріальні архіви

В обласних центрах, містах Києві, Сімферополі та Севастополі засновуються державні нотаріальні архіви, які є складовою частиною Національного архівного фонду і здійснюють тимчасове (до 75 років) зберігання нотаріальних документів... .

Глава 3. ПРИВАТНА НОТАРІАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Стаття 10. Реєстрація приватної нотаріальної діяльності. Реєстраційне посвідчення

Реєстрація приватної нотаріальної діяльності провадиться Головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головними управліннями юстиції в областях, містах Києві та Севастополі на підставі заяви особи, яка має свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю, та акта про сертифікацію про відповідність робочого місця (контори) приватного нотаріуса встановленим цим Законом умовам. У заяві зазначається назва нотаріального округу, в якому особа буде займатися нотаріальною діяльністю.

Робоче місце (контора) приватного нотаріуса повинно розташовуватися в межах визначеного для нього нотаріального округу...

Стаття 11. Підстави припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса

Підставами припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса є:

- 1) подання приватним нотаріусом письмової заяви про припинення нотаріальної діяльності;
- 2) анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю;
- 3) неусунення приватним нотаріусом без поважних причин порушень, передбачених пунктами 1 і 2 частини першої статті 29–1 цього Закону;
- 4) смерть приватного нотаріуса або оголошення його померлим у порядку, встановленому законом;
- 5) припинення громадянства України або виїзд за межі України на постійне проживання;
- 6) призначення приватного нотаріуса на посаду, зайняття якої несумісне зі здійсненням нотаріальної діяльності;
- 7) невиконання приватним нотаріусом наказу Міністерства юстиції України, Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі про зупинення його нотаріальної діяльності, за винятком випадків оскарження приватним нотаріусом такого наказу;
- 8) набрання законної сили обвинувальним вироком суду, яким приватний нотаріус засуджений за навмисний злочин;
- 9) набрання законної сили рішенням суду про визнання приватного нотаріуса недієздатним, обмежено дієздатним або про застосування до нього примусових заходів медичного характеру;

10) набрання законної сили рішенням суду про визнання приватного нотаріуса безвісно відсутнім.

Розділ II

ПОВНОВАЖЕННЯ ЩОДО ВЧИНЕННЯ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ

Стаття 12. Нотаріальні дії, що вчиняються посадовими особами органів місцевого самоврядування у населених пунктах, де немає нотаріусів, уповноважені посадові особи відповідного органу місцевого самоврядування вчиняють такі нотаріальні дії:

- 1) вживають заходів щодо охорони спадкового майна;
- 2) посвідчують заповіти (крім секретних);
- 3) видають дублікати посвідчених ними документів.

Зазначені посадові особи органів місцевого самоврядування не мають права на оформлення документів, призначених для використання за межами державного кордону.

Стаття 13. Нотаріальні дії, вчинювані консульськими установами України

Консульські установи України вчиняють такі нотаріальні дії:

1) посвідчують угоди (договори, заповіти, доручення тощо), крім іпотечних договорів, угод про відчуження та заставу жилих будинків, квартир, дач, садових будинків, гаражів, земельних ділянок, іншого нерухомого майна, що знаходиться в Україні;

2) вживають заходів до охорони спадкового майна;

3) видають свідоцтва про право на спадщину;

4) видають свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя;

5) засвідчують вірність копій документів і виписок з них;

6) засвідчують справжність підпису на документах;

7) засвідчують вірність перекладу документів з однієї мови на іншу;

8) посвідчують факт, що громадянин є живим;

9) посвідчують факт знаходження громадянина в певному місці;

10) посвідчують тотожність громадянина з особою, зображеною на фотокартці;

11) посвідчують час пред'явлення документів;

12) приймають в депозит грошові суми і цінні папери;

13) вчиняють виконавчі написи;

14) приймають на зберігання документи;

15) вчиняють морські протести.

Законодавством України можуть бути передбачені й інші дії, що вчиняються консульськими установами України.

Стаття 14. Заповіти (крім секретних) і довіреності, прирівнювані до нотаріально посвідчених

До нотаріально посвідчених заповітів (крім секретних) прирівнюються:

1) заповіти осіб, які перебувають на лікуванні у лікарні, госпіталі, іншому стаціонарному закладі охорони здоров'я, а також осіб, які проживають у будинках для осіб похилого віку та інвалідів, посвідчені головними лікарями, їх заступниками з медичної частини або черговими лікарями цих лікарень, госпіталів, інших стаціонарних закладів охорони здоров'я, а також начальниками госпіталів, директорами або головними лікарями будинків для осіб похилого віку та інвалідів;

2) заповіти осіб, які перебувають під час плавання на морських, річкових суднах, що ходять під прапором України, посвідчені капітанами цих суден;

3) заповіти осіб, які перебувають у пошукових або інших експедиціях, посвідчені начальниками цих експедицій;

4) заповіти військовослужбовців, а в пунктах дислокації військових частин, з'єднань, установ, військово-навчальних закладів, де немає нотаріусів чи посадових осіб органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, також заповіти працівників, членів їх сімей і членів сімей військовослужбовців, посвідчені командирами (начальниками) цих частин, з'єднань, установ або військово-навчальних закладів;

5) заповіти осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, посвідчені начальниками місць позбавлення волі;

6) заповіти осіб, які взяті під варту, посвідчені начальником слідчого ізолятора.

До нотаріально посвідчених довіреностей прирівнюються:

1) довіреності військовослужбовців або інших осіб, які перебувають на лікуванні в госпіталах, санаторіях та інших військово-лікувальних закладах, посвідчені начальниками цих закладів, їх заступниками з медичної частини, старшими або черговими лікарями;

2) довіреності військовослужбовців, а в пунктах дислокації військової частини, з'єднань, установ, військово-навчальних закладів, де немає нотаріуса чи посадових осіб органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, також довіреності працівників, членів їх сімей і членів сімей військовослужбовців,

посвідчені командирами (начальниками) цих частин, з'єднань, установ або військово-навчальних закладів;

3) довіреності осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі (слідчому ізоляторі), посвідчені начальником місця позбавлення волі (начальником слідчого ізолятора)...

Розділ III

ПРАВИЛА ВЧИНЕННЯ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ ГЛАВА 4. ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА ВЧИНЕННЯ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ

Стаття 15. Установлення особи, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії

Не допускається вчинення нотаріальної дії у разі відсутності осіб – її учасників або їх уповноважених представників.

При вчиненні нотаріальної дії нотаріуси встановлюють особу учасників цивільних відносин, які звернулися за вчиненням нотаріальної дії.

Встановлення особи здійснюється за паспортом або за іншими документами, які унеможливають виникнення будь-яких сумнівів щодо особи громадянина, який звернувся за вчиненням нотаріальної дії (паспорт громадянина України, паспорт громадянина України для виїзду за кордон, дипломатичний чи службовий паспорт, посвідчення особи моряка, посвідка на проживання особи, яка мешкає в Україні, національний паспорт іноземця або документ, що його замінює, посвідчення інваліда чи учасника Великої Вітчизняної війни, посвідчення, видане за місцем роботи фізичної особи). Посвідчення водія, особи моряка, інваліда чи учасника Великої Вітчизняної війни, посвідчення, видане за місцем роботи фізичної особи, не можуть бути використані громадянином України для встановлення його особи під час укладення правочинів.

Особа віком до 16 років встановлюється за свідоцтвом про народження за умови підтвердження батьками (одним з батьків) того, що ця особа є їх дитиною.

Стаття 17. Відмова у вчиненні нотаріальних дій

Нотаріус або посадова особа, яка вчиняє нотаріальні дії, відмовляє у вчиненні нотаріальної дії, якщо:

- 1) вчинення такої дії суперечить законодавству України;
- 2) не подано відомості (інформацію) та документи, необхідні для вчинення нотаріальної дії;
- 3) дія підлягає вчиненню іншим нотаріусом або посадовою особою, яка вчиняє нотаріальні дії;

4) є сумніви у тому, що фізична особа, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, усвідомлює значення, зміст, правові наслідки цієї дії або ця особа діє під впливом насильства;

5) з проханням про вчинення нотаріальної дії звернулася особа, яка в установленому порядку визнана недієздатною, або уповноважений представник не має необхідних повноважень;

6) правочин, що укладається від імені юридичної особи, суперечить цілям, зазначеним у їх статуті чи положенні, або виходить за межі їх діяльності;

7) особа, яка звернулася з проханням про вчинення нотаріальної дії, не внесла плату за її вчинення;

8) особа, яка звернулася з проханням про вчинення нотаріальної дії, не внесла встановлені законодавством платежі, пов'язані з її вчиненням;

9) в інших випадках, передбачених цим Законом.

Нотаріус або посадова особа, яка вчиняє нотаріальні дії, не приймає для вчинення нотаріальних дій документи, якщо вони не відповідають вимогам, встановленим у статті 47 цього Закону, або містять відомості, передбачені частиною третьою статті 47 цього Закону.

Нотаріусу або посадовій особі, яка вчиняє нотаріальні дії, забороняється безпідставно відмовляти у вчиненні нотаріальної дії.

На вимогу особи, якій відмовлено у вчиненні нотаріальної дії, нотаріус або посадова особа, яка вчиняє нотаріальні дії, зобов'язані викласти причини відмови в письмовій формі і роз'яснити порядок її оскарження. Про відмову у вчиненні нотаріальної дії нотаріус протягом трьох робочих днів виносить відповідну постанову.

Глава 5. ПОСВІДЧЕННЯ УГОД

Стаття 18. Угоди, що посвідчуються у нотаріальному порядку

Нотаріуси та посадові особи органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, посвідчують угоди, щодо яких законодавством встановлено обов'язкову нотаріальну форму, а також за бажанням сторін й інші угоди.

Нотаріуси або посадові особи, які вчиняють нотаріальні дії, перевіряють, чи відповідає зміст посвідчуваної ними угоди вимогам закону і дійсним намірам сторін.

Стаття 19. Посвідчення заповітів

Нотаріуси або посадові особи, які вчиняють нотаріальні дії, посвідчують заповіти дієздатних громадян, складені відповідно до вимог законодавства України і особисто подані ними нотаріусу або посадовій особі, яка вчиняє нотаріальні дії.

Посвідчення заповіту через представника, а також одного заповіту від імені кількох осіб не допускається.

При посвідченні заповіту від заповідача не вимагається подання доказів, які підтверджують його право на майно, що заповідається.

Стаття 20. Порядок зміни і скасування заповітів

Нотаріус, завідуючий державним нотаріальним архівом, посадова особа органу місцевого самоврядування при одержанні заяви про скасування чи зміну заповіту, а також при наявності нового заповіту, який скасовує чи змінює раніше складений заповіт, роблять про це відмітку на примірнику заповіту, що зберігається в державній нотаріальній конторі, у приватного нотаріуса, в державному нотаріальному архіві чи у виконавчому комітеті сільської, селищної, міської Ради народних депутатів, та в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій.

Справжність підпису на заяві про скасування чи зміну заповіту повинна бути нотаріально засвідчена.

Нотаріус, посадова особа органу місцевого самоврядування, яким в ході посвідчення заповіту стало відомо про наявність раніше складеного заповіту, повідомляють про вчинену нотаріальну дію державний нотаріальний архів чи нотаріуса, виконавчий комітет сільської, селищної, міської Ради народних депутатів, де зберігається примірник раніше посвідченого заповіту. Викладене стосується і державного нотаріуса, який одержав на зберігання заповіт, посвідчений однією із посадових осіб, перелічених у статті 40 цього Закону.

Глава 6. ВИДАЧА СВИДОЦТВ ПРО ПРАВО НА СПАДЩИНУ

Стаття 21. Свідоцтво про право на спадщину та строки його видачі

На майно, що переходить за правом спадкоємства до спадкоємців або держави, державним нотаріусом за місцем відкриття спадщини видається свідоцтво про право на спадщину.

Видача свідоцтва провадиться у строки, встановлені цивільним законодавством України.

Стаття 22. Порядок видачі свідоцтва про право на спадщину

Свідоцтво про право на спадщину видається за письмовою заявою спадкоємців, які прийняли спадщину в порядку, встановленому цивільним законодавством, на ім'я всіх спадкоємців або за їх бажанням кожному з них окремо.

Спадкоємці, які пропустили строк для прийняття спадщини, можуть бути за згодою всіх інших спадкоємців, які прийняли

спадщину, включені до свідоцтва про право на спадщину як такі, що прийняли спадщину. Така згода спадкоємців повинна бути викладена у письмовій формі і подана державній нотаріальній конторі до видачі свідоцтва про право на спадщину.

Про видачу свідоцтва про право на спадщину на ім'я неповнолітнього чи недієздатного спадкоємця державний нотаріус повідомляє органи опіки та піклування за місцем проживання спадкоємця для охорони його майнових інтересів.

При переході спадкового майна до держави свідоцтво про право на спадщину видається відповідному фінансовому органу.

Стаття 23. Видача свідоцтва про право на спадщину за законом

Державний нотаріус при видачі свідоцтва про право на спадщину за законом перевіряє факт смерті спадкодавця, час і місце відкриття спадщини, наявність підстав для закликання до спадкоємства за законом осіб, які подали заяву про видачу свідоцтва, та склад спадкового майна.

Спадкоємці за законом, які позбавлені можливості подати документи, що підтверджують наявність підстав для закликання до спадкоємства, можуть бути за письмовою згодою всіх інших спадкоємців, які прийняли спадщину і подали докази родинних, шлюбних чи інших відносин із спадкодавцем, включені до свідоцтва про право на спадщину.

Стаття 24. Видача свідоцтва про право на спадщину за заповітом

Державний нотаріус при видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом перевіряє факт смерті спадкодавця, наявність заповіту, час і місце відкриття спадщини, склад спадкового майна.

Державний нотаріус також перевіряє коло осіб, які мають право на обов'язкову частку в спадщині.

Глава 7. ВИДАЧА СВИДОЦТВА ПРО ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ЧАСТКУ В СПІЛЬНОМУ МАЙНІ ПОДРУЖЖЯ

Стаття 25. Видача свідоцтв на підставі спільної заяви

Нотаріус на підставі спільної письмової заяви подружжя видає одному або кожному з них свідоцтво про право власності на частку в спільному майні подружжя, набутому ним за час шлюбу.

Таке свідоцтво може бути видано кожному з подружжя як під час перебування у шлюбі, так і після розірвання шлюбу.

Свідоцтво про право власності на жилий будинок, квартиру, дачу, садовий будинок, гараж, земельну ділянку та інше нерухоме майно видається нотаріусом за місцем знаходження цього майна.

Стаття 26. Видача свідоцтва в разі смерті одного з подружжя

У разі смерті одного з подружжя свідоцтво про право власності на частку в їх спільному майні видається державним нотаріусом на підставі письмової заяви другого з подружжя з наступним повідомленням спадкоємців померлого, які прийняли спадщину. Таке свідоцтво може бути видано на половину спільного майна.

На підставі письмової заяви спадкоємців, які прийняли спадщину, за згодою другого з подружжя, що є живим, у свідоцтві про право власності може бути визначена і частка померлого у спільній власності.

Свідоцтво про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з них видається державним нотаріусом за місцем відкриття спадщини.

Глава 8. ЗАСВІДЧЕННЯ ВІРНОСТІ КОПІЙ ДОКУМЕНТІВ І ВИПИСОК З НИХ, СПРАВЖНОСТІ ПІДПИСІВ І ВІРНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ

Стаття 27. Засвідчення вірності копій документів

Нотаріуси, посадові особи органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, засвідчують вірність копій документів, виданих підприємствами, установами і організаціями за умови, що ці документи не суперечать законові, мають юридичне значення і засвідчення вірності їх копій не заборонено законом.

Вірність копії документа, виданого громадянином, засвідчується у тих випадках, коли справжність підпису громадянина на оригіналі цього документа засвідчена нотаріусом або посадовою особою органу місцевого самоврядування чи підприємством, установою, організацією за місцем роботи, навчання, проживання чи лікування громадянина.

Стаття 28. Засвідчення вірності копії з копії документа

Вірність копії з копії документа може бути засвідчена нотаріусом, посадовою особою органу місцевого самоврядування, якщо вірність копії засвідчена в нотаріальному порядку або якщо ця копія видана підприємством, установою, організацією, що видала оригінал документа. В останньому випадку копія документа повинна бути викладена на бланку даного підприємства, установи, організації з прикладенням печатки і з відміткою про те, що оригінал документа знаходиться на даному підприємстві, в установі, організації.

Стаття 29. Засвідчення вірності виписки з документа

Вірність виписки може бути засвідчена лише у тому разі, коли її зроблено з документа, в якому містяться рішення кількох не

зв'язаних між собою питань. Виписка повинна відтворювати повний текст частини документа з певного питання.

Засвідчення вірності виписки з документа здійснюється за правилами, передбаченими статтями 75 і 76 цього Закону.

Стаття 30. Засвідчення справжності підпису на документах

Нотаріус, посадова особа органу місцевого самоврядування засвідчують справжність підпису на документах, зміст яких не суперечить законові і які не мають характеру угод та не містять у собі відомостей, що порочать честь і гідність людини.

На угоді може бути засвідчена справжність підпису особи, що підписалась за іншу особу, яка не могла це зробити власноручно внаслідок фізичної вади, хвороби або з інших поважних причин.

Нотаріус, посадова особа органу місцевого самоврядування, засвідчуючи справжність підпису, не посвідчують факти, викладені у документі, а лише підтверджують, що підпис зроблено певною особою.

Стаття 31. Засвідчення вірності перекладу

Нотаріус засвідчує вірність перекладу документа з однієї мови на іншу, якщо він знає відповідні мови.

Якщо нотаріус не знає відповідних мов, переклад документа може бути зроблено перекладачем, справжність підпису якого засвідчує нотаріус.

Глава 9. ПОСВІДЧЕННЯ ФАКТІВ

Стаття 32. Посвідчення факту, що громадянин є живим

Нотаріус на прохання громадянина посвідчує факт, що громадянин є живим.

Посвідчення факту, що неповнолітній є живим, провадиться на прохання його законних представників (батьків, усиновителів, опікуна або піклувальника).

На підтвердження зазначеної обставини нотаріус видає заінтересованим особам свідоцтво.

Стаття 33. Посвідчення факту перебування громадянина в певному місці

Нотаріус на прохання громадянина посвідчує факт перебування його в певному місці.

Посвідчення факту перебування в певному місці неповнолітнього провадиться на прохання його законних представників (батьків, усиновителів, опікуна або піклувальника).

На підтвердження зазначеної обставини нотаріус видає заінтересованим особам свідоцтво.

Стаття 34. Посвідчення totoжності громадянина з особою, зображеною на фотокартці

Нотаріус на прохання громадянина посвідчує його totoжність з особою, зображеною на поданій громадянином фотокартці.

На підтвердження зазначеної обставини нотаріус видає цьому громадянину свідоцтво.

Глава 10. ПРИЙНЯТТЯ ДОКУМЕНТІВ НА ЗБЕРІГАННЯ

Стаття 35. Зберігання документів нотаріусами

Нотаріуси приймають на зберігання документи за описом. Один примірник опису залишається у нотаріуса, а другий – видається особі, яка здала документи на зберігання.

На прохання особи нотаріус може прийняти документи без опису, якщо вони належним чином упаковані в присутності нотаріуса. Упаковка повинна бути скріплена печаткою нотаріуса, його підписом і підписом особи, яка здала документи на зберігання.

Особі, яка здала документи на зберігання, видається свідоцтво за встановленою формою.

Розділ IV

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ. МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ

Стаття 36. Застосування іноземного права

Нотаріуси відповідно до законодавства України, міжнародних договорів застосовують норми іноземного права.

Нотаріуси приймають документи, складені відповідно до вимог іноземного права, а також вчиняють посвідчувальні написи за формою, передбаченою іноземним законодавством, якщо це не суперечить законодавству України.

Стаття 37. Прийняття нотаріусами документів, складених за кордоном

Документи, які складено за кордоном з участю іноземних властей або які від них виходять, приймаються нотаріусами за умови їх легалізації органами Міністерства закордонних справ України.

Без легалізації такі документи приймаються нотаріусами у тих випадках, коли це передбачено законодавством України, міжнародними договорами, в яких бере участь Україна.

Стаття 38. Міжнародні договори

Якщо міжнародним договором встановлено інші правила про нотаріальні дії, ніж ті, що їх містить законодавство України, то при

вчиненні нотаріальних дій застосовуються правила міжнародного договору.

Якщо міжнародний договір відносить до компетенції нотаріусів вчинення нотаріальної дії, не передбаченої законодавством України, нотаріуси вчиняють цю нотаріальну дію в порядку, встановлюваному Міністерством юстиції України.

Президент України

Л. КРАВЧУК

м. Київ, 2 вересня 1993 року
№ 3425-ХІІ

ЗАКОН УКРАЇНИ
Про Уповноваженого Верховної Ради України
з прав людини
(Витяг)

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина

Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений), який у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Стаття 2. Сфера застосування Закону

Сферою застосування Закону є відносини, що виникають при реалізації прав і свобод людини і громадянина лише між громадянином України, незалежно від місця його перебування, іноземцем чи особою без громадянства, які перебувають на території України, та органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їх посадовими і службовими особами.

Стаття 3. Мета парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина

Метою парламентського контролю, який здійснює Уповноважений, є:

- 1) захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України;
- 2) додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина суб'єктами, зазначеними у статті 2 цього Закону;
- 3) запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню;
- 4) сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність з Конституцією України, міжнародними стандартами у цій галузі;
- 5) поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина;

б) запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод;

7) сприяння правовій інформованості населення та захист конфіденційної інформації про особу.

Стаття 4. Правовий статус Уповноваженого

Уповноважений є посадовою особою, статус якої визначається Конституцією України, цим Законом, Законом України «Про державну службу».

Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб. Діяльність Уповноваженого доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, не відміняє їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод.

Повноваження Уповноваженого не можуть бути припинені чи обмежені у разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України або її розпуску (саморозпуску), введення воєнного або надзвичайного стану в Україні чи в окремих її місцевостях.

Місцезнаходженням Уповноваженого є столиця України – місто Київ.

Розділ II

ПРИЗНАЧЕННЯ НА ПОСАДУ, ЗВІЛЬНЕННЯ З ПОСАДИ ТА ПРИПИНЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Стаття 5. Вимоги до кандидата на посаду Уповноваженого та призначення на посаду Уповноваженого

Уповноважений призначається на посаду і звільняється з посади Верховною Радою України таємним голосуванням шляхом подання бюлетенів.

Уповноваженим може бути призначено громадянина України, який на день обрання досяг 40 років, володіє державною мовою, має високі моральні якості, досвід правозахисної діяльності та протягом останніх п'яти років проживає в Україні.

Не може бути призначено Уповноваженим особу, яка має судимість за вчинення злочину, якщо ця судимість не погашена та не знята в установленому законом порядку.

Уповноважений призначається строком на п'ять років, який починається з дня складення ним присяги на сесії Верховної Ради України.

Стаття 8. Несумісність посади Уповноваженого

Уповноважений не може мати представницького мандата, обіймати будь-які інші посади в органах державної влади, виконувати іншу оплачувану чи неоплачувану роботу в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, крім викладацької, наукової або іншої творчої діяльності.

Стаття 9. Припинення повноважень та звільнення з посади Уповноваженого

Повноваження Уповноваженого припиняються у разі:

- 1) відмови його від подальшого виконання обов'язків шляхом подання заяви про складення своїх повноважень;
- 2) набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього;
- 3) набрання законної сили рішенням суду про визнання особи, яка обіймає посаду Уповноваженого, безвісно відсутньою або про оголошення її померлою;
- 4) складення присяги новообраним Уповноваженим;
- 5) смерті особи, яка обіймає посаду Уповноваженого.

Верховна Рада України приймає рішення про звільнення з посади Уповноваженого до закінчення строку, на який його було обрано, у разі:

- 1) порушення присяги;
- 2) порушення вимог щодо несумісності діяльності;
- 3) припинення громадянства України;
- 4) неспроможності протягом більше чотирьох місяців підряд виконувати обов'язки через незадовільний стан здоров'я чи втрату працездатності.

Висновок щодо наявності підстави для звільнення з посади Уповноваженого повинна дати тимчасова спеціальна комісія Верховної Ради України.

Верховна Рада України за наявності зазначених у цій статті підстав розглядає питання і приймає відповідну постанову про звільнення з посади Уповноваженого за поданням Голови Верховної Ради України або не менш як однієї четвертої народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України.

Уповноважений вважається звільненим з посади, якщо за це проголосувала більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України.

Припинення повноважень та звільнення з посади Уповноваженого оформляються відповідною постановою Верховної Ради України.

Розділ III

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНОГО

Стаття 11. Представники Уповноваженого

Уповноважений має право призначати своїх представників у межах виділених коштів, затверджених Верховною Радою України...

Розділ IV

ПОВНОВАЖЕННЯ УПОВНОВАЖЕНОГО

Стаття 13. Права Уповноваженого

Уповноважений має право:

1) невідкладного прийому Президентом України, Головою Верховної Ради України, Прем'єр-міністром України, головами Конституційного Суду України, Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів України, Генеральним прокурором України, керівниками інших державних органів, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадовими та службовими особами;

2) бути присутнім на засіданнях Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Конституційного Суду України, Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів України, колегії прокуратури України та інших колегіальних органів;

3) звертатися до Конституційного Суду України з поданням: про відповідність Конституції України (254к/96-ВР) законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових

актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, які стосуються прав і свобод людини і громадянина; про офіційне тлумачення Конституції України та законів України;

4) безперешкодно відвідувати органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, бути присутнім на їх засіданнях;

5) на ознайомлення з документами, у тому числі і секретними (таємними), та отримання їх копій в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, органах прокуратури, включаючи справи, які знаходяться в судах.

Доступ до інформації, пов'язаної із службовою та державною таємницями, здійснюється в порядку, визначеному законодавчими актами України;

6) вимагати від посадових і службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності сприяння проведенню перевірок діяльності підконтрольних і підпорядкованих їм підприємств, установ, організацій, виділення спеціалістів для участі у проведенні перевірок, експертиз і надання відповідних висновків;

7) запрошувати посадових і службових осіб, громадян України, іноземців та осіб без громадянства для отримання від них усних або письмових пояснень щодо обставин, які перевіряються по справі;

8) відвідувати у будь-який час місця тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установи відбування засудженими покарань та установи примусового лікування і перевиховання, психіатричні лікарні, опитувати осіб, які там перебувають, та отримувати інформацію щодо умов їх тримання;

9) бути присутнім на засіданнях судів усіх інстанцій, у тому числі на закритих судових засіданнях, за умови згоди суб'єкта права, в інтересах якого судовий розгляд оголошено закритим;

10) звертатися до суду із заявою про захист прав і свобод людини і громадянина, які за станом здоров'я чи з інших поважних причин не можуть цього зробити самостійно, а також особисто або через свого представника брати участь у судовому процесі у випадках та порядку, встановлених законом;

11) направляти у відповідні органи акти реагування Уповноваженого у разі виявлення порушень прав і свобод людини і громадянина для вжиття цими органами заходів;

12) перевіряти стан додержання встановлених прав і свобод людини і громадянина відповідними державними органами, в тому числі тими, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність;

13) здійснювати контроль за забезпеченням рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Стаття 14. Обов'язки Уповноваженого

Уповноважений зобов'язаний додержуватися Конституції України і законів України, інших правових актів, прав та охоронюваних законом інтересів людини і громадянина, забезпечувати виконання покладених на нього функцій та повною мірою використовувати надані йому права.

Уповноважений зобов'язаний зберігати конфіденційну інформацію. Це зобов'язання діє і після припинення його повноважень.

У разі розголошення таких відомостей Уповноважений несе відповідальність у встановленому законодавством порядку.

Уповноважений не має права розголошувати отримані відомості про особисте життя заявника та інших причетних до заяви осіб без їхньої згоди.

Стаття 15. Акти реагування Уповноваженого

Актами реагування Уповноваженого щодо порушень положень Конституції України, законів України, міжнародних договорів України стосовно прав і свобод людини і громадянина є конституційне подання Уповноваженого та подання Уповноваженого до органів державної влади, органів місцевого самоврядування,

об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових і службових осіб.

Конституційне подання Уповноваженого – акт реагування до Конституційного Суду України щодо вирішення питання про відповідність Конституції України (конституційності) закону України чи іншого правового акта Верховної Ради України, акта Президента України та Кабінету Міністрів України, правового акта Автономної Республіки Крим; офіційного тлумачення Конституції України та законів України.

Подання Уповноваженого – акт, який вноситься Уповноваженим до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадовим і службовим особам для вжиття відповідних заходів у місячний строк щодо усунення виявлених порушень прав і свобод людини і громадянина.

Стаття 16. Підстави для провадження справ та призначення перевірок

Уповноважений здійснює свою діяльність на підставі відомостей про порушення прав і свобод людини і громадянина, які отримує:

- 1) за зверненнями громадян України, іноземців, осіб без громадянства чи їх представників;
- 2) за зверненнями народних депутатів України;
- 3) за власною ініціативою.

Стаття 17. Розгляд звернень до Уповноваженого

Уповноважений приймає та розглядає звернення громадян України, іноземців, осіб без громадянства або осіб, які діють в їхніх інтересах, відповідно до Закону України «Про звернення громадян»...

Розділ V

ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНОГО

Стаття 20. Загальні гарантії діяльності Уповноваженого

Втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових і службових осіб у діяльність Уповноваженого забороняється.

Уповноважений не зобов'язаний давати пояснення по суті справ, які закінчені або перебувають у його провадженні.

Уповноважений користується правом недоторканності на весь час своїх повноважень. Він не може бути без згоди Верховної Ради України притягнутий до кримінальної відповідальності або підданий заходам адміністративного стягнення, що накладаються в судовому порядку, затриманий, заарештований, підданий обшуку, а також особистому огляду. Кримінальну справу проти Уповноваженого може бути порушено лише Генеральним прокурором України. За порушення законодавства щодо гарантії діяльності Уповноваженого, його представників та працівників секретаріату винні особи притягаються до відповідальності згідно з чинним законодавством...

Стаття 21. Гарантії захисту прав людини і громадянина при зверненні до Уповноваженого

Кожен може без обмежень і перешкод звернутися до Уповноваженого у порядку, передбаченому чинним законодавством.

При зверненні до Уповноваженого не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними та іншими ознаками.

Особа, позбавлена волі, може звернутись із письмовим зверненням до Уповноваженого або його представників. У цьому разі до неї не застосовуються обмеження щодо листування. Звернення такої особи протягом двадцяти чотирьох годин направляються Уповноваженому.

Кореспонденція Уповноваженому та його представникам від осіб, які затримані, перебувають під арештом, під вартою, в місцях позбавлення волі та місцях примусового тримання чи лікування, а також інших громадян України, іноземців та осіб без громадянства незалежно від місця їх перебування не підлягає ніяким видам цензури та перевірок...

Стаття 22. Обов'язок співпраці з Уповноваженим

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, посадові та службові особи, до яких звернувся Уповноважений, зобов'язані співпрацювати з ним і подавати йому необхідну допомогу... .

Відмова органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадових і службових осіб від співпраці, а також умисне приховування або надання неправдивих даних, будь-яке незаконне втручання в діяльність Уповноваженого з метою протидії тягнуть за собою відповідальність згідно з чинним законодавством.

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ, 23 грудня 1997 року
№ 776/97-ВР

Навчальне видання

**ЗБІРНИК ЗАКОНІВ УКРАЇНИ
ДО КУРСУ
«ПРАВознавство»**

Том 1

Навчальний посібник

У порядники :

Кириченко В.М., Кириченко Ю.В.

Комп'ютерний набір *Шевцова О.Г.*

Технічний редактор *Савчук Н.О.*

Оригінал-макет підготовлено
в редакційно-видавничому відділі ЗНТУ

Підписано до друку 21.05.2012. Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 20.
Тираж 300 прим. Зам. № 759.

Запорізький національний технічний університет
Україна, 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 64
Тел. : (061) 769–82–96, 220–12–14

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
від 27.12.2005 р., серія ДК № 2394